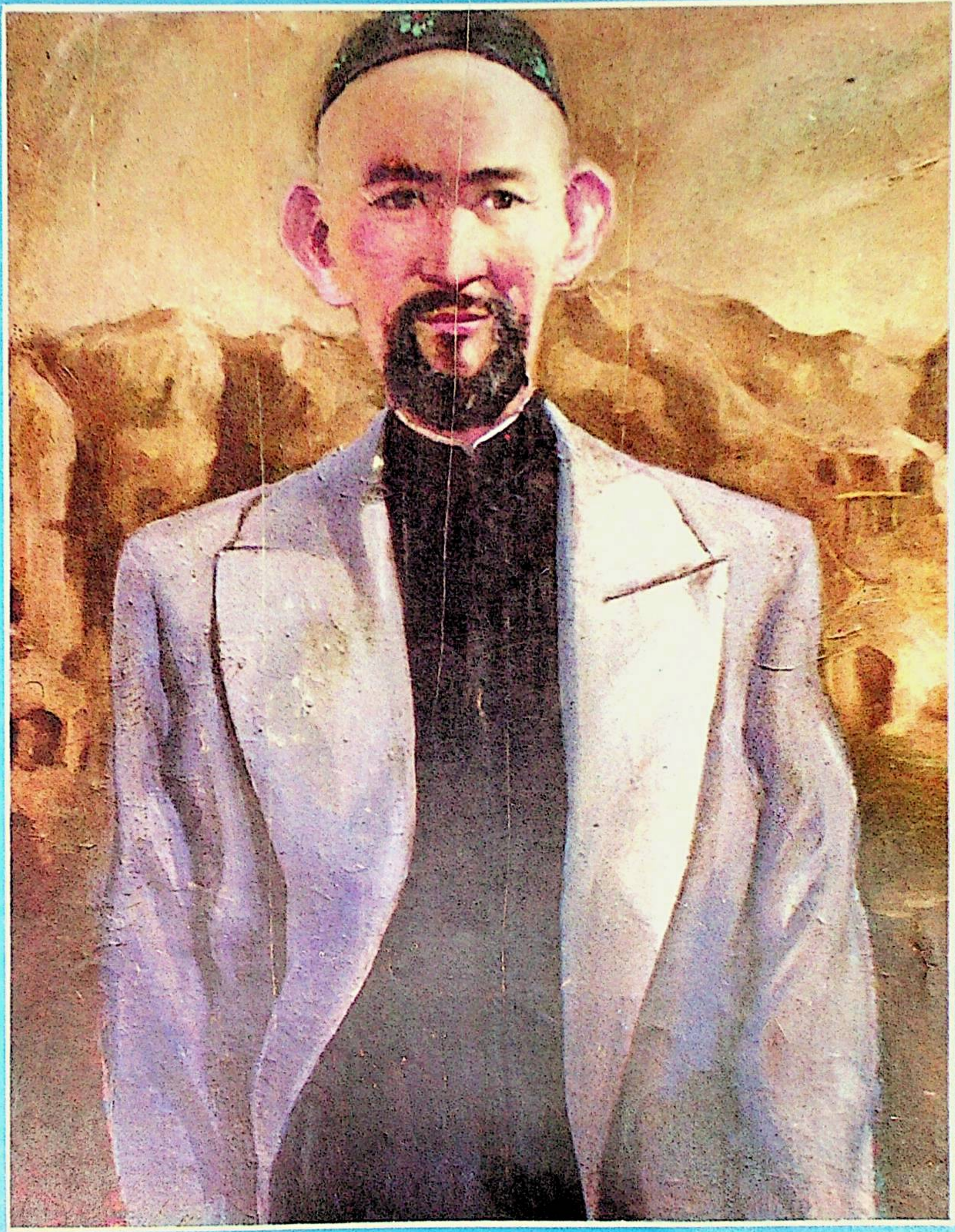

شىنجاڭ مەدەنىيىتى

XINJIANG CIVILIZATION

3
1990

1955 - يىلى «12 مۇقام»نى رەتلەش. لېنتىغا - نوتىغا ئېلىش، تەرجىمە قىلىش خىزمىتىنىڭ تاماملىنىش مۇناسىۋىتى بىلەن چۈشكەن خاتىرە سۈرەت.

ئالدىنقى رەت سولدىن: 1. نىمشېھىد ئەرمىيائېلى دامۇللا سايرامىي. 2. تۇردى ئاخۇن ئاكا، 3. ياسىن خۇدابەردى، 4. ۋەن توڭشۇ، 5. سۇلايمان ئاخۇن (تۇردى ئاخۇن ئاكىنىڭ ئوغلى).

2 - رەت سولدىن: 1. يۈي چىڭشەن، 2. سىراجىددىن زۇفەر، 3. تېيىپجان ئېلىيېۋ، 5. ۋەن فافۇ، 6. ما جىڭفاڭ. 3 - رەت سولدىن: 2. ئەرشىددىن تاتلىق، 3. ئابدۇرېشىت ئىمىنوۋ.

—سۈرەتنى ئەرشىددىن تاتلىق تەمىنلىگەن

شىنجاڭ مەدەنىيىتى قوش ئايلىق ئۇنىۋېرسال ئەدەبىي ژۇرنال

39- يىل نەشرى 1990- يىل 3- سان (ئومۇمىي 184- سان)

بۇنداق

مۇھاكىمە

ھازىرقى جاھان مەدەنىيەت تۈزۈلمىسىدىكى پاجىئەلىك زىددىيەت تۇغرىسىدا ..... ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن 2

ئەدەبىيات گۈلزارى

دوزاخقا ھۆكۈم قىلىنغان ئادەم ... (ھېكايە) ..... توختى ئايۇپ 14
ساۋاق ..... (« «) ..... نۇرمۇھەممەت توختى 76
ئىنسان ۋە زېمىن ..... (داستان) ..... قۇربان بارات 31
تەسىرات دېڭىزىدىن تامچىلار ..... شاكىر بۇغرا 79
ئابدۇرەشىد ئابدۇللەھەمىد، ياقۇپ كېرەم، دولقۇن روزى، تۇراپ دائىم

سەھنە ئەسەرلىرى

كۆيئوغۇل ..... (كومېدىيە) ..... سەئىد ئەھمەد 39

مۇقاۋىدا: شائىر، جامائەت ئەربابى نىمشېھىد ئەرمىيا ئىلى داموللا سايرامىي (1906—1972) پەرھاد ئىبراھىم سىزغان. مۇقاۋىنىڭ 4- بېتىدە: توي كېچىسى (مايۇياق) ئەبەيدۇللام ئابدۇللاسىزغان. رەسسام ۋە خەتتات: ئابلىمىت ئابلىز (تەكلىپ قىلىنغان). مۇقاۋا لايىھىلىگۈچى: رسالەت مۇھەممەت.

تەھرىر ھەيئىتى مۇدىرى، باش مۇھەررىر: مۇھەممەت زۇنۇن
مۇئاۋىن باش مۇھەررلەر: قۇربان مامۇت (بۇ سانىنىڭ مەسئۇل مۇھەررلىرى)
مەسئۇل مۇھەررلەر: ساتتار توختى

تەھرىر ھەيئىتى ئەزالىرى:
مۇھەممەت زۇنۇن، مۇھەممەت تاتلىق، ئىبراھىم پەخرىددىن، نىزامىددىن ھۇسەيىن، مۇھەممەتئىلى زۇنۇن، قۇربان مامۇت، ساتتار توختى

ھازىرقى جاھان مەدەنىيەت
تۈزۈلمىسىدىكى پاجىئەلىك
زىددىيەت تۇغرىسىدا

ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن

«مەن ئۆز پائالىيەتلىرىم بىلەن ئىنسانىنىڭ ئىجتىمائىي ماھىيىتىدىن بولغان مېنىڭ ئىنسانىي ھەقىقىي ماھىيىتىمنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشۇم كېرەك. شۇ چاغدا بىزنىڭ ماھىيىتىمىزنىڭ نۇرانە شولىسى مەھۇلاتلىرىمىزنىڭ ئەينىكىدە جىلۋىلەنگەن بولىدۇ.»

كارل ماركس

1

يىگىرمىنچى ئەسىر ئەڭ ئاخىرقى ئون يىلغا قەدەم قويدى! ئىنسانىيەت ئانازىمىن - ئۆز پىلانىتاسىدا يېڭى ئەسىرگە، يىگىرمە بىرىنچى ئەسىرگە يۈزلىنىپ قالدى!

يىگىرمە بىرىنچى ئەسىر يېڭى مىڭىنچى يىللارنىڭ تۈنجى مەلىكىسىدەك كىشىلەر قەلبىدە ئۈمىد چىرىغى يېقىپ، ئىلھام فونتانلىرىنى بۇژغۇتۇپ، تەسەۋۋۇر مەنزىرلىرىنى سىزىشقا باشلىدى. ھەممەكىشى نۇرانە يېڭى يۇلتۇزغا تەلپۈنگەن مۇنەججىملەردەك ئىقبال

مۇھاكىمە

رەسەتخانىلىرىغا كىرىپ، كۆڭۈل بوشلۇقىنى بېزىمەكتە. ھەر قايسى ئەللەرنىڭ ئالىملىرى بىلەن كەلگۈسىشۇناسلىرى گېزىت - ژۇرناللارنى ئۈمىدۋار ئالدىن ئېيتىشلار، ئاجايىپ رەقەم مەنتىقىلىرى، جەرىبىكار ئەسلىھە لايىھىلىرى بىلەن كۆمۈپ تاشلىدى. ئالەم قاتنىشىدىن يېڭى ئېنېرگىيە قىياسلىرىغىچە، تىبابەتچىلىك ئىقتىدارىدىن ئۆي ۋە كىيىم مودىلىرىغىچە، ئەيتاۋۇر ئىنساندىن ئىبارەت قۇياش سىستېمىسىنىڭ بۇ ئەزىمەت شاھزادىسىنىڭ ھەممە توي ۋە ئايەملىك جابدۇنمىسى دەبدەبىلىرى ھەممە كۆڭۈللەرگە ئىشتىياق چېچەكلىرى تاقىدى. لېرىزم-ئەسىرىمىزنىڭ ئاخىرقى ئون يىللىق شېئىرىي تىنىقى بولۇپ قالدى! چېچىغا ئاق سانجىغان ۋە قەددى پۈكۈلۈپ قالغان ئەسىرىمىزنىڭ پېشقەدەم شاھىدلىرىمۇ خۇشاللىق تەبەسسۇملىرىگە ئارمان ھەسرەتلىرىنى يوشۇرۇشتى.

شۇنداقتىمۇ ناگان - ناگاندا تېرەن خىياللىرى بىلەن تېنى جۇغۇلداپ، گاھ پىچىرلاپ، گاھ قىقاس سېلىپ يۈرگەن تەپەككۇر ئىگىلىرىنى يولۇقتۇرغىلى بولىدۇ. ئۇلارنىڭ كۆڭۈلنى غەشلەشتۈرىدىغان ۋايىساشلىرىدا ئىنسانىيەت تۇرمۇش چىنلىقىنىڭ رېنتگېن سۈرىتى ئىزاھلانغان!

يىگىرمە بىرىنچى ئەسىر قەيەردىن كېلىدۇ؟

ئۇنى كىشىلەر ئادەتتىكى تەسەۋۋۇر بىلەن «نورۇز بوۋاي» ئالدىغا كەلگەن «قاناتلىق ئۆسمۈر بالا» سىياقىدا تەسۋىرلىشىپ كېلىشتى. ئۇنى ھازىرقى ئالەم تەسەۋۋۇرى بويىچە يىراق يۇلتۇزلار دۇنياسىدىن كېلىدىغان ئۇچارتەخسىدىن چىققان نەۋقىران يىگىت ئوبرازىدا خىيال قىلىشلارمۇ شەكىللەنمەكتە.

يىگىرمە بىرىنچى ئەسىرمۇ ئادەتتىكى ئەسىرلەرگە ئوخشاش ئانا ئەسىر قارنىدىن تۇغۇلىدۇ! ئۇنىڭ تارىخ شەجەرىسىنىڭ زەنجىر ھالقىلىرىدىكى ئورنى ۋە ھالىتى ئۆرى ھامىلە بولغان ئانا ئەسىرنىڭ مەدەنىيەت قۇرۇلمىسىنىڭ قانداقلىقىغا باغلانغان!

ئەسىرىمىزنىڭ-نارىم ھېكمەتنىڭ پوئېتىك ئىبارىسى بىلەن ئېيتقاندا «بىزنىڭ ئەسىرىمىز»، «مەردلەر ئەسىرى» بولغان بۇ يىگىرمىنچى ئەسىرنىڭ ئانا قارىسى - ھازىرقى مەدەنىيەت قۇرۇلمىسى تولىمۇ تىپىك، ئۆتكۈر، پاجىئەلىك زىددىيەت ۋە توقۇنۇش ئازابى بىلەن تولغان! ئۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن تىپىك، ئۆتكۈر ۋە پاجىئەلىككى، مەلۇم مەنىدە شېكىسپىرنىڭ ئەڭ ناتاقلىق ئىككى تراگېدىيىلىك ئەسىرى «رومىئو- جولىيې» بىلەن «ھاملېت» تە تەسۋىرلەنگەن ئائىلە-جەمەت زىددىيەتلىرى ۋە خىيانەتكارانە ۋىجدان بۇرۇلۇشى ئازاب -ئوقۇبەتلىرىدىن ھېچقانداق بەدىئىي رەڭ بېرىشكە ھاجەتسىز ھالدا توغرىدىن توغرا ئېغىرچىنلىق ئىچىدە ئۆزئەھۋالىنى شەكىللەندۈرگەن. كىشىلەر تېخى شېكىسپىرنىڭ بۇ ئىككى تراگېدىك ئەسىرىدىنمۇ ئۈلگىلىكرەك پاجىئەلىك سەھنە كىتابىنى كۆرمىگەن ئەمەسمىدى؟!

دەرھەقىقەت، ئالىملار ۋە كەلگۈسىشۇناسلارنىڭ يېڭى بىر ئەسىرنىڭ تەبىئەتنى بويسۇندۇرۇش ئىقتىدارى توغرىسىدا ئالدىن ئېيتقانلىرى خام خىيال بولماستىن، تولىمۇ «رېئال مۇمكىنلىك»، ئەلۋەتتە. مەن ئۇلارنىڭ ئىنسانىيەتنىڭ پولات مۇشتۇملۇق گېگانت ئاتوم ئادىمى بولۇشى توغرىسىدىكى ئۈمىدۋارلىقلىرىغا نېتىراز بىلدۈرمەيمەن. شۇنىڭدەك، يېڭى بىر ئەسىرنىڭ ئىنسانىيەتنىڭ خۇددى كارل ماركس ئېيتقاندەك ئۆزىنىڭ ھەقىقىي ئىنسانىي ماھىيەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇپ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەرنى ئىنسانغا خاس ئاڭلىق باشقۇرۇش ۋە تىزگىنلەش ئىقتىدارىغا ئىگە بولۇشىغا تىلەكداشمەن. مېنىمۇ ئەنسىرىتۋاتقىنى پولات مۇشتۇملۇق گېگانت ئاتوم ئادىمىنىڭ ئۆز مۇشتۇمىنى ئىنسانىيەتنىڭ ئۆز- ئۆزىگە قارىتىپ، يۈرەك ئىگىسى بولغان ئىجتىمائىي ئادەمنىڭ «ھەقىقىي ئىنسانىي ماھىيەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش» ئۈمىدىنى بىكار

قىلىپ، ئۇلۇغ زىمىن پىلانېتىمىزنى «ھاياتىدىن مەھرۇم بولغان»، «بۇلغانمىلار دۆۋىسى بولغان» يۇلتۇزلار قاتارىغا ئۇرۇپ كىرگۈزۈپ قويۇش مۇمكىنلىكى بولۇپ تۇرماقتا. زورىيىپ كېتىۋاتقان پولات مۇشت بىلەن ۋىجىكلەپ كېتىۋاتقان مۇسكۇل يۈرەك! بۇ ماقالىدا مېنىڭ تەپەككۇر شاھماتلىرىم مۇشۇئىككى قۇتۇپ ئۈستىدە ئىش ئېلىپ بارىدۇ. روشەنكى، زامانىمىزدا ئىنسان پائالىيىتى ۋە تەقدىرى توغرىسىدا بۇنىڭدىمۇ ماھىيەتلىك، بۇنىڭدىنىمۇ تۈپلۈك «رېئاللىق مەسىلىسى» بولۇشى مۇمكىن ئەمەس!

2

شەكلەن ئېيتقاندا، 100 يىل بىر ئەسىر ئىكەنلىكىنى ھەممە كىشى بىلىدۇ. ئىلگىرىلەپ ئېيتقاندا، ئەسىر دېگىنىمىز- مەدەنىيەت تەرەققىياتىدىكى ھالقا ۋە قاتلامدىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنىمۇ كىشىلەر چۈشىنىدۇ. ئەسىرلەر ئاسترو- ماتېماتىكىلىق ھېساباتتىكى چوڭراق بىرلىك، شۇنىڭدەك مەدەنىيەت تەرەققىياتىدىكى مۇھىم بىر تارىخىي بىرلىك، مۇھىم بىر مەلەكىلىك سۈپەت. ئىنسانىيەت مەدەنىيىتى، كەڭ مەنىدىكى تارىخىي بىرلىك ۋە تارىخىي مەلەكە سۈپىتىدە جەمئىيەتنىڭ مۇئەييەن قۇرۇلمىلىق سىستېمىسىنى، ئىقتىدار سىستېمىسىنى، تىزگىنلەش سىستېمىسىنى، باشقىچە ئېيتقاندا، راۋاجلىنىۋاتقان ئىنسانىيەتنىڭ ماددىيلاشقان ئاڭ تۈركۈملىرى ۋە ئاڭ چەمبەرلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

ئىنسانىيەت نەچچە تۈمەن يىللىق مەدەنىيەت تارىخىنى بېشىدىن كەچۈرۈپ كەلگەن بولۇشىغا قارىماي، تېخى ھەقىقىي مەنىدىكى مەدەنىيەتشۇناسلىق ئىلمىگە مۇيەسسەر بولمىدى. ھەر خىل تەبىئەت، جەمئىيەت ۋە سەنئەتشۇناسلىق پەنلىرى بۇ مەدەنىيەت ئوبيېكتىنى پارچىلاپ تەتقىق قىلىپ كەلدى. ئىنسانشۇناسلىق (ئانتروپولوگىيە)، مىللەتشۇناسلىق (ئېتنولوگىيە) پەنلىرى ئىنسان تۈركۈملىرىنىڭ ئېتنوگېنزىسى، جىسمانىي شەكىللىنىشى، ئىپتىدائىي تۇتېم، ئىپتىدائىي مەدەنىيەت ۋە ئەپسانە- رىۋايەتلەر ھەققىدىكى ئۇنداق ياكى مۇنداق تەلىماتلارنىڭ جەڭگاھى بولۇپ داۋاملاشماقتا. تېخى ھېكمەتلىك پىكىر ئۇچقۇنلىرىنىڭ «ئالىجوقا»- لارچە ۋەھىي- بىشارەتلىرىدىن باشقا مەدەنىيەت سۇبيېكتى توغرىسىدىكى، بىر پۈتۈن ئىنسانشۇناسلىق مەدەنىيىتى توغرىسىدىكى، مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى توغرىسىدىكى كەلگۈسىشۇناسلىق كاتېگورىيىسىدىكى پەنلەر شەكىللىنىپ چىقمىدى! بىز ئۇنىڭ شەكىللىنىشىنى كۈتۈپ تۇرماستىنلا، ئاخىرقى ئون يىللىقىنى باشلىۋەتكەن ئۆز ئەسىرىمىز- يىگىرمىنچى ئەسىرنىڭ مەدەنىيەت تۈزۈلمىسىدىكى زىددىيەتچان چىنلىققا بىر نەزەر سېلىپ كۆرەيلى! ئۇ، يىگىرمەبىرىنچى ئەسىر ھەققىدىكى ئۈمىد ۋە ئەندىشىلىرىمىزنىڭ ھەقىقىي بۇلىقى. ئۇ يەنە يېڭىچە زامانىۋى تەپەككۇر تۇرغۇزۇشىمىزنىڭ ھەقىقىي دەۋەتچىسى. يىگىرمىنچى ئەسىرگە قانداق باھا بېرىشىمىز مۇمكىن؟ تەڭرى ياراتقان «ئادەم» بىلەن «ھاۋا» بۇ ئەسىردە نېمىلەرنى قىلدى؟ گەپ تولا، ئەمما ماھىيەتلىك ھۆكۈم تولىمۇ قىسقا: يىگىرمىنچى ئەسىر ئادەتتىكىچە بولمىغان ئۇلۇغۋار ئەسىر بولدى! يىگىرمىنچى ئەسىر ئاپەتكە تولغان كېسەل ھالەتلىك ئەسىر بولۇپ تۇرماقتا! بۇنىڭ قايسىبىرىنى ھازىرقى ۋە كەلگۈسىدىكى كىشىلەردىن يوشۇرۇش مۇمكىن؟! زىددىيەتنى ئاشكارا تىلغا ئېلىشتىن مەقسەت، ئىنسانىيەتنى ئۆزىنىڭ ھەقىقىي ئىستىقبالىغا ئاڭلىق كۆيۈندۈرۈشتىن ئىبارەت، ئەلۋەتتە.

3

يىگىرمىنچى ئەسىردە ئىنسانىيەت ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى ۋە پەن- تېخنىكا جەھەتتە غايەت زور پارتلاش خاراكتېرلىك ئەمەلىي نەتىجىلەرگە ئېرىشتى. بۇ جەھەتتىكى نەتىجە جەمغىرى پۈتكۈل مەدەنىيەت تارىخىنىڭ يىغىندىسىدىنمۇ ئېشىپ كەتتى! ئىنسان قۇياش سىستېمىـ

سەدىكى ئەزمەتكە، ئاتوملاشقان قۇدرەتكە ئايلاندى. ماكان ئۇقتىسىدىن ئالغاندا، ئىنسان يەر شارىنى تىزگىنلىدى، ئۇنى ھالاك قىلىش مۇمكىنلىكلىرىنى ئىلگىكە ئالدى! بۇ — مەدەنىيەتنىڭ مىسلىسىز زور زەپەر مارشى ئىدى!

يىگىرمىنچى ئەسىردە يەنە شۇ ئىنسانىيەت ئون توققۇزىنچى ئەسىردىن مىراس قالغان ھوقۇق ئېتىقادچىلىقى ۋە ھەممىنى ھاكىمۇتلەق ئىراده بەلگىلەش قاراشلىرىدىن ئايرىلالمىدى، دوللارغا چوقۇنۇش يېڭى ئەسەبىيلىككە كۆتۈرۈلدى. ئىرقچىلىق، بولۇپمۇ شۇنىزم- فاشىزملىق يېڭى تەرسالىقلار ۋە جاھان ئۇرۇشى قىرغىنچىلىقلىرىنى يارىتتى. ئوپۇسنىڭ قىيان- تاشقىنىدەك ئېشىپ كېتىشى، سۇ - ھاۋا - تۇپراق- ئۆسۈملۈك - ھايۋان ۋە مۇز قاتلاملىرىنىڭ بۇلغۇنۇشى، ئاتموسفېرا لىق قاتلام ۋە ئېكولوگىيىلىك تەڭپۇڭلۇقنىڭ ئېغىر دەرىجىده بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىشى، يۇقۇملۇق ۋە ئەجەللىك كېسەللەر بىلەن زەھەرلىك چېكىملىكنىڭ كېڭىيىپ كېتىشى، مىللىي ئۆچمەنلىك ياكى بىر- بىرىنى ھالاك قىلىش روھىيىتىنىڭ باش كۆتۈرۈشى، ئىنسانلار قەلبى ۋە ئەخلاقىدىكى چۈشكۈنلىشىش ھەر قاچانقىدىنمۇ بەتتەر، ۋەھىمىلىك قىرغاقا يېقىنلاپ قالدى. ئىككى قېتىملىق جاھان ئۇرۇشى جەڭ مەيدانلىرىنى يەتمىش مىليون جەسەت بىلەن ياپتى. ناتسىستلار ۋە فاشىستلار جازا لاگېرلىرىدا 15 مىليوندىن ئارتۇق ئىنسان ئۇرۇش سانائىتىنىڭ سىناق ماتېرىيالى بولۇپ كۆلگە ئايلاندى. جاھان ئۇرۇشلىرى سىرتىدىكى «قىسمەن ئۇرۇش» ئوچاقلىرىدا تۆتەككە ئايلانغانلار بىلەن «تىنچ كۈنلەر»دىكى لاگېر ۋە پاجىئەلەر بىلەن كۆز يۇمغانلارمۇ ئىككى قېتىملىق جاھان ئۇرۇشىدا ئۆلگەنلەردىن كۆپرەك رەقەمنى ھاسىل قىلدى. تۇغۇلۇشتىكى غەيرىي نورمال نوپۇز پاجىئەسى بىلەن ئۆلۈشتىكى غەيرىي نورمال نوپۇز پاجىئەسى ئىنسانىيەتنىڭ زامانىمىزدىكى مەدەنىيەت تۈزۈلمىسىنىڭ ماھىيەتلىك زىددىيىتىنى كۆرسىتىدىغان تارىخىي مەسخىرىگە ئايلىنىپ قالدى! بۇ — سۈنئىلمىزاتسىيىنىڭ مىسلىسىز زور مەغلۇبىيىتى بولدى!

مەدەنىيەتنىڭ مىسلىسىز زور زەپەر مارشى بىلەن سۈنئىلمىزاتسىيىنىڭ مىسلىسىز زور مەغلۇبىيىتى— مانا بۇلار ئەسىرىمىزنىڭ خاراكتېرلىك ئالامىتى!

بۇ نېمىنى كۆرسىتىدۇ؟

بۇ — ئىنسان ئەزمەت ئاتوم ئاددىمىگە ئايلىنىش بىلەن بىللە غەيرىي ئىنسانىي ئىنسان، غەيرىي سۈنئىلمىزاتسىيىلىك مېخانىك گىگانت بولۇپ قېلىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىدۇ! ئۇ، تېلېۋىزورلاردا كۆرۈنىدىغان ئاجايىپ مەدەنىيەتلىك ئاپتوماتلىرى ئارقىلىق بىر- بىرى بىلەن رىقابەتلىشىۋاتقان، بىر- بىرى بىلەن سوقۇشۇۋاتقان سۈنئىلمىزاتسىيىلىك مېڭە ۋە قەلبتىن مەھرۇم «ياۋايى ماشىنا ئادەم»نىڭ دەل ئۆزىدىن ئىبارەت!

بۇ يەنە، ئىنسان بارغانسېرى «ھەقىقىي ئىنسانىي ماھىيەت»لىرىدىن ئايرىلىپ، يۇقىرى بىرىكمە مېتال مۇشت (ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى)، يۇقىرى مىقداردىكى ئالتۇن ئاقچا، يۇقىرى دەرىجىلىك ئالداش ياكى بوزەك قىلىش ئىقتىدارىدىكى ئىپتىخار سەمەرىلىرىنى ھېسابلايدىغان ماشىنا ۋە بۇ سەمەرىلەرنى ساقلايدىغان ساندۇق، قاپ، ئامبار بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ!

بۇ يەنە، ئىنسانلىك بارغانسېرى «ئۆز» مەخپىيەتلىكلىرىدىن خەۋەرسىز، ئىنسانىي قىممەت ۋە ئىنسانىي بەخت- سائادەتتىن خەۋەرسىز قېلىۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ ئاتالمىش «سائادەت»- لىرىدە ھەقىقىي سائادەت، ئاتالمىش «مۇھەببەت»لىرىدە ھەقىقىي مۇھەببەتنىڭ قۇرۇقدىلىپ قېلىۋاتقانلىقىنى، يەنە كېلىپ ئىنسان بىر تەرەپتىن قورقۇنچلۇق جىنايى خاھىشقا ئۇنچە ئىگە، بىر تەرەپتىن، ئۆزىنى بۇ جىنايى خاھىش ۋە ھالاكەتلىك ئەسەبىيلىكتىن

قۇتقۇزىدىغان كونترول سىستېمىسىغا شۇنچىلىك ئىگە ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ!

مانا بۇ يىگىرمە بىرىنچى ئەسىرگە ھامىلدار بولغان بىزنىڭ ئەسىرىمىزنىڭ گېنكولوگىيىلىك ئوبرازى

4

ھازىرقى زامان مەدەنىيەت تۈزۈلمىسىدە ساقلانغان قورقۇنچلۇق، پاجىئەلىك زىددىيەت، ھېچكىمنىڭ شەخسەن كۆز قارىشى بولماستىن، ھەقىقىي رېئال ۋە ھەقىقىي ماھىيەتلىك پاكىت! بۇ — مۇتەپەككۇرلار، ئەربابلار، قانۇنشۇناسلار، مەنتىقلار، ئالىملار ۋە سەنئەتچىلەر ھەممىدىن ئىلگىرى ئىقرار بولۇشى لازىم بولغان ئاساسلىق چىنلىق. بۇنىڭدىن خەۋەردار بولماي تۇرۇپ دەۋر ئېڭى، زامان قارىشى، تارىخىي ئالدىن كۆرەرلىككە ئىگە ھازىرقى زامان ئاڭلىق ئادىمى بولۇش مۇمكىن ئەمەس.

مەدەنىيەت بىلەن سىۋىلىزاتسىيە ئوتتۇرىسىدىكى پاجىئەلىك زىددىيەت ھازىرقى جاھان مەدەنىيەت تۈزۈلمىسىدىكى تۈپ زىددىيەتتىن ئىبارەت بولۇپ شەكىللەندى!!

ئۇنداقتا، مەدەنىيەت دېگەن نېمە، سىۋىلىزاتسىيە دېگەن نېمە؟

مەلۇمكى، مەدەنىيەت (كۇلتۇرا) — ئىنساننىڭ تەبىئەتكە قاراتقان بويسۇندۇرۇش ئىقتىدار سىستېمىسىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئۇ، ماددىنى مەقسەت قىلىدۇ، ھەممىنى ماددىي دۇنيانى بويسۇندۇرۇش ۋاسىتىلىرىغا، ماددىي دۇنياغا ئىقتىدار كۆرسىتىش ۋاسىتىلىرىغا قاراتقان بولىدۇ. ئۇنىڭ ئاساسىي دىققەت ئېتىبارى ئىشلەپچىقىرىش قوراللىرى، ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرى، ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى بىلەن ئۇرۇش، ئۈستۈنلۈك تالىشىش ۋە رىقابەتتىكى مۇتلەق زەپەر كەلتۈرگۈچى ماددىي ۋە مالىيەلىك قۇدرەتتىن ئىبارەت. ماددىي ۋە مالىيەۋى قۇدرەت مەدەنىيەت ئۈچۈن ئۇلۇمپىك تېغىدىكى باش تەڭرى زىۋىستىن باشقا نەرسە ئەمەس.

سىۋىلىزاتسىيە — مۇئەييەن ماددىي مەدەنىيەت ئىقتىدارىغا ئىگە بولغان ئىنساننىڭ ئۆزى بىلەن ئۆزىنىڭ تۇرمۇش مۇھىتىنى، ئۆزىنىڭ ئىجتىمائىي ئالاقىلىرىنى ئىنسانىي پرىنسىپلار بويىچە ئاقىلانە باشقۇرۇش ۋەتىزگىنلەش ئىقتىدار سىستېمىسىدىن ئىبارەت. ئۇ، ئىنساننى، «ئىنساننىڭ ھەقىقىي ماھىيەتلىرى»نى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى مەقسەت قىلىدۇ. ئۇنىڭچە، ئىنسانىيەت جەمئىيىتىنىڭ تەبىئەتنى بويسۇندۇرۇش ۋاسىتىلىرى ھېسابلانغان ماددىي ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى، ئۇنىڭ ئىلىم ۋە تېخنىكىلىك سىستېمىلىرى، ئۇنىڭ قۇدرەت ۋە بايلىق زاپاسلىرى ئىنسانىيەت ۋە ئۇنىڭ ئاقىلانە ئالاقىلىرى بىلەن ئىجتىمائىي ئورتاق كامالىتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى لازىم. شۇ چاغدىلا ئىنسانىيەتنىڭ مەدەنىيەت سەمەرىلىرى ئەينىكىدە ئىنسانىيەت ماھىيەتلىرىنىڭ نۇرانە شولىسى جىلۋىلەنگەن بولىدۇ.

ھازىرقى خاۋاتىرلىنىش شۇ يەردىكى، ھازىرقى جاھان ئومۇمىي مەدەنىيەت تۈزۈلمىسىدە سىۋىلىزاتسىيە بىلەن كۇلتۇرا، مەقسەت بىلەن ۋاسىتە، مېڭە ۋە يۈرەك بىلەن قول ۋە پۇت ئۆز گارمۇنىيلىكىنى يوقىتىپ قالماستىن، بەلكى ئوچۇق ۋە كەسكىن زىددىيەتلىك ھالەتكە چۈشكەن. ئىنسانىيەت تەقدىرى خۇددى دارغا ھەيدىلىپ كېتىۋاتقان سوقرات ھەكىمدەك ۋاپاسىز ئافېنا قىلىچۋازلىرىنىڭ ئالقىنىغا چۈشۈپ قالغان!

5

كېيىنكى ۋاقىتلاردا مەيدانغا كەلگەن ۋە يېڭىچە، غەربچە دەپ ئاتالغان ھەر خىل كىتاب - براشورىلارغا نەزەر سالغىنىمىزدا ئاتالمىش شەخسنىڭ رىقابەتلىك دۇنيادا

«ئۆزىنى كۈچەيتىش» تۇغرىسىدىكى ئاڭ ۋە ماھارەتلىرى تەرغىب قىلىنغان. ئۇلاردا ئاللىقانداقتۇ سودا ئىشىدا مۇۋەپپەققىيەت قازىنىش، مۇناسىۋەتشۇناسلىقتا چەبدەس بولۇش، سۆزدە كۆڭۈلنى تىزگىنلىۋېلىش، ھۆسن گۈزەللىكىدىن قىممەت پەيدا قىلىش، چىدام - تاقەت بىلەن ھىيلىگەر رەقىبىنى چەيلىۋېتىش قاتارلىقلار خۇددى بالېت مەشىقى دەرسلىكلىرىدەك بايان قىلىنغان. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ھەر بىر كىشىنى قاپلىق قۇلۇلىغا، تاقابىلچان برونىۋىك ماشىنىغا (جۇاڭجياچې)، نىقابلانغان كىشىگە ئايلانماستىن تۇرۇپ، بۇ رىقابەتچان جەڭگاھتا ھالال ۋە ئوچۇق - يورۇق ياشىغىلى بولمايدۇ، دېگەن ئالىمشۇمۇل تۇرمۇشنىڭ ئاچچىق تەجرىبىلىرىدىن ئۇچۇر يەتكۈزمەكتە. قۇم خالتىلىرىنى مۇشتلاش، جانبازلىقنى مودا قىلىش، تۈركۈم بولۇپ ياشاش پىخىكسى باش كۆتۈرمەكتە. ئىنساننىڭ «ئىنسانغا خاس ھەقىقىي ماھىيەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش» ئورنىغا ئۆزىنى قاپلىۋېلىش، «ئۆزىنى كۈچەيتىش» زۆرۈرىيەتلىرىنىڭ ئېشىپ بېرىشى ئادەمنى چۆچۈتىدۇ. زېمىن ئايروپىلانىمىز خەتەرگە يولۇقۇۋاتامدۇ، نېمە، ھەممە ئادەم «قۇتۇلۇش كىيىملىرى» بىلەن ئۆزىنى كۈچەيتىش كويىغا چۈشۈپ قالدى؟! تولىمۇ ئاز مۇئەللىپلەرنى ھېسابلىمىغاندا، خېلىلا بىر تۈركۈم ئاپتورلىرىمىز ئىنسانىيەتتىكى كۇلتۇرا ۋە سىۋىلىزاتسىيەسوقۇلۇشلىرى پەيدا قىلغان روھىي ھودۇقۇشلاردىن پايدىلىنىپ، ئۆز مەيلىچە بولمىغۇر ئەسەرلەر يېزىپ «ئۆزىنى كۈچەيتمەكتە»!

دەرىجىدىن تاشقىرى ئۆزىنى كۈچەيتكەن مىليونىر بايلارنىڭ قەلبى، خىيالى، مۇھاكىمىلىرى، ھېسسىيات ۋە مۇھەببەت - نەپرەتلىرى ئاللىقاچان تەڭرى ياراتقان «ئادەم» ۋە «ھاۋا» ئەۋلادلىرىنىڭ «ئىنسانغا خاس ھەقىقىي ماھىيەتلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش» تىپىدىن چىقىپ، مەدەنىيەت (كۇلتۇرا) مۆجىزلىرى ياراتقان، پۇل، شۆھرەت، ئىمتىياز ئۈستۈنلۈكىدىن بىر كېچىدىلا سەرگەردانلىق كوچىسىغا ئىرغىتىلىپ تاشلىنىش خەۋپىدىن ئەندىشە قىلىپ، ئۆز ئەندىشىلىرىدىكى رېئاللىققا ئۆز رىقابەتدىشىنى دۇچار قىلىش كويىدا يۈرگەن «ئۆزىنى كۈچەيتكەن» زوراۋان ئادەم تىپىدىكى قەلب، خىيال، مۇھاكىمە، ھېسسىيات ۋە مۇھەببەت - نەپرەتكە ئايلىنىپ قالدى. ماگارىد خېنتىر خېنىمدەك ۋەيران بولغان ئىنىسىگە ئاز - تولا ياردەم بېرىشنى رەت قىلغان نەچچە ئون مىليارد دوللارلىق بايلارنىڭ قەلبى، ھەتتا تېنى بىر تىيىن كېمەيسە ئۆز ستېرىلكىسىنى تىترىتىدىغان ھېسابلاش ماشىنىسى بىلەن تاش ئۆپكە كېسىلىگە دۇچار بولۇپ قېتىشقا باشلىغان سېمونت قۇيمىدىنمۇ بەختسىز، تەنھا ۋە مەنىسىزلىشىپ كەتتى! كونا ئەپسانىلاردىكىدەك شىۋىقەدرى كېچىسى پۈتۈن ئۆي - بىساتى، باغ - ئورمانلىرىنى ئالتۇنغا ئايلاندۇرۇۋېلىپ، ئۇنىڭغىمۇ قانماستىن ئاشىقىنى ۋە ئۆزىنىمۇ ئالتۇنغا ئايلاندۇرۇۋالغان ئادەمدىن، نىسبىي مەنىدە بولسىمۇ، سەرسانلىق دالاسىدا دۈم يېتىپ بۇلاق سۈيى ئىچىۋاتقان سەرگەردان بەختلىك ئەمەسمۇ؟!

ھازىرقى جاھان مەدەنىيەت تۈزۈلمىسىدىكى كېلىشمەسلىك داۋام قىلىۋېرىدىغان بولسا، مىليونىرلارغا ئوخشاشلا نامراتلارمۇ بەختسىزلىك مۇپتىلاسىغا بەنت بولىدۇ. ئۇلارمۇ مىليونىرلار دىۋانە بولۇپ چۈشەپ قالغانلىرىغا ئەندىكىپ بارغانسېرى جىنايەت بەدىلىگە ئۆزىنى كۈچەيتكىنىدەك، مىليونىرلارنىڭ ئەكسىچە ئۆزىنى بايلىق تەختىدە چۈشەپ، بايلىق مۇمكىنلىكلىرىگە كۆزى قىزىرىپ، يەنىلا ھېلىقى جىنايەت ھېسابىغا ئۆزىنى كۈچەيتىشكە ئۇرۇنىدۇ. مېنىڭ دەۋاتقانلىرىم چۈشەكەشنى مىسال قىلغان ۋە مىڭ - مىڭلىغان ساقچىلارنىڭ بېشىنى قېتىق قىلىۋاتقان چىنلىق! ناھايىتى نۇرغۇن يازغۇچىلار پەقەت ئۇنىڭ ناھايىتى ئازغىنە بىر قىسمىنى «ھېكايىنىڭ باشلىنىشى»دىن «ھېكايىنىڭ ئاخىرىلىشىشى»غىچە يېزىشتى. ئەمما، بۇ ھېكايە ئەمدىلاتىن باشلىنىۋاتىدۇ!

مانا، تەڭرى ياراتقان «ئادەم» بىلەن «ھاۋا» ئەۋلادلىرىنىڭ رېئاللىقى! ئۇلارنىڭ سۆيۈشۈشى خۇددى ئىككى تىللانىڭ بىر - بىرىگە شولا تاشلاپ قوشۇلۇشلىرىغا، قايغۇ ياكى شادلىقلىرى تىللاۋاليونىتىنىڭ كىرىم - چىقىم دەپتىرىدىكى تەقدىرىگە ئوخشاپ قالغان! كىشىلەرنىڭ نەزەرىدىكى «جەننەت» بىلەن «جەھەننەم» ئەپسانىلىرى ساۋاب بىلەن گۇناھنىڭ بەدىلى ئەمەس، بەلكى دوللار ۋە ئۇنى تۇغىدىغان ۋاسىتىلەرنىڭ قانداق قۇتۇپتىلىقىنى كۆرسەتكۈچى ئالامەت تۈسىنى ئالغان!

«ئىنسان قىممىتى»، «ئەركىنلىك سېمپونىيىسى» توغرىسىدا چۇقان كۆتۈرۈشۈۋاتقان مەملىكەتلەردە پىكاپقا چۈشۈۋېلىپ تۆكۈلۈۋاتقان ھايات چېچەكلىرىگە قاراپ قەلب بۇلغىنىشلىرىنىڭ قانداق دەرىجىگە يەتكەنلىكىدىن سەسكىنىمىز. مۇندىن تەخمىنەن يېرىم ئەسىر ئىلگىرى غار ۋە قىيا سۈرەتلىرى، ئىپتىدائىي مەدەنىيەت ھەققىدىكى بىر - بىرىگە زىت قاراشلاردىن جاق تويغان كوندراسموسىن ناملىق ئالىم شىمالىي قۇتۇپتىكى ئىگلىر دېگەن جايدا ياشايدىغان ئىسكىمىسلار ئارىسىغا بېرىپ، بىر ئىپتىدائىي ئوۋچى بىلەن سۆزلەشكەنلىرىنى 1921 - يىلى «ئىگلىرلىق ئىسكىمىسلار» ناملىق ئەسىرى ئارقىلىق ئېلان قىلغانىدى. ئۇنىڭدا ئىپتىدائىي ئوۋچى: دۇنيادا بىرەر تىرىك جاننى ئۆلتۈرۈپ، ئۇنىڭ گۆشىنى ئوزۇق قىلىشتىنمۇ ئەندىشىلىك ھادىسە يوق. ھايۋان گۆشىنى ئوزۇق قىلغان بىلەن ئۇنىڭ روھى (ئەرۋاھى) ئۆلمەيدۇ! شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا خەتەر يەتكۈزىدىغان يىرتقۇچ ھايۋاننى ئۆلتۈرۈپ، قۇربانلىق مۇراسىملىرىنى ئۆتكۈزۈپ، ئوۋ قىلىنىدىغان ھايۋانلار روھىيىتىنىڭ كېچىرىم قىلىشىغا، دوستانىلىقىغا ئېرىشىشكە توغرا كېلىدۇ. شامان - باخشىلار ئەلچىلىكىدە شۇنداق مۇراسىم بېجا كەلتۈرىمىز، دېگەن. مورگان «قەدىمكى جەمئىيەت» ناملىق كىتابىدا «ياۋايىلىق» كاتېگورىيىسى بىلەن تىلغا ئالغان بۇ «ۋارۋار» (نادان، جاھىل) ئىپتىدائىي ئادەم بىلەن ھازىرقى مەدەنىيەتلىك ئاتوم ئادىمىنى سېلىشتۇرۇپ كۆرەيلىچۇ! ئىنسان ئۆز-ئۆزىنى نەقەدەر يوقىتىپ قويغان، ھە! ئىنسان قۇلدارلار، زېمىندارلار، كاپىتال ئىگىلىرى قولىدا «ياتلاشقان»دىن تاشقىرى ئۆزى ياراتقان مەدەنىيەت ئىقتىدارى بىلەن بايلىق جۇغلانمىلىرىنىڭ ئېسىمى ئاستىدىمۇ «ياتلىشىش» تارىخىنى بېشىدىن كۆچۈرەرمۇ؟

6

مەقسەت بىلەن ۋاسىتە تولىمۇ قەدىمكى تېما ئىدى. گاھىدا ئۇ خرىستىئان روھانىيلىرى تەرىپىدىن تەڭرىنىڭ ئالەم يارىتىش مەقسەتدارلىقى نەزەرىيىسى («تېلېئولوگىيە») تەرىزىدە بولۇقتۇر مىلىنىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا ئىنساننىڭ ئۆزى بىلەن ئۇ ياراتقان مۇھىت، مەدەنىيەت ۋاسىتىلىرىنىڭ مۇناسىۋىتىگە قارىتىلغانىدى. مەدرىسە پەلسەپىسى تەرەپدارلىرى ئىلاھىي مەقسەتدارلىقنى تەرغىب قىلىشىپ، مىڭ يىللارنى «چاشقان تۇتمىغان تاختا مۇشۇك»دەك ئۆتكۈزۈۋەتتى!

كۇڭزى ئەڭ دەسلەپتىلا ئىنسان ئىنسانلىق ئۈچۈن دېگەن تەشەببۇسنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئۇ، چۈنچىيۇ - جەنگو دەۋرىدىكى غەيرىي ئىنسانىي قىرغىنچىلىقلار، ئالدام ۋە ساتقىنلىقلاردىن سەسكەنگەنىدى. «ئۆزۈڭنى تىزگىنلە، ئەدەبنى جارى قىل، كامىل ئىنسان بول»، «پايدا كۆرگەندە ئىنسابنى ئويلا!» بۇ ئۇنىڭ نىچاغلاردىكى دەۋىتى ئىدى. ئەمما، قۇلدارلار بىلەن فېئوداللار كۇڭزىنى ئۆز دەۋرلىرى بوياقلىرى بىلەن بوياپ، ئۇنىڭ غەيرىي دىنىي ئىنسانپەرۋەر قاراشلىرىنى پۇچەكلەشتۈرۈۋەتتى. ساكيامونى ئۆز ئىدىيىسىدىكى تراگېدىك پىكىر ئامىللىرىنى بۇددىزم شەكلىدە سىستېمىلاشتۇرۇپ، ئىنسان ئازابلىرىنىڭ

مەنبەسى ئىنسانىنىڭ ئاساسىي سەزگۈلىرى بىلەن ئاساسىي ھاجەتلىرى دېگەن قاراشقا كەلدى. رەڭ، ئاۋاز، تەم، خۇش پۇراق، تېرە سېزىمى ئىنسان ئازابىنىڭ بەش مەنبەسى سۈپىتىدە تەقدىم قىلىندى. ئۇمىد ئۆلكەندىن كېيىنكى «نېرۋانا» راھەت دەرگاھىغا قارىتىلدى! ئىسلام سوپىزمى مەجنۇنلارچە بولسىمۇ، ئىنسانىنى تەڭرى بىلەن بىرلەشتۈرۈش ئارقىلىق، ئىنسانىنىڭ ئىلاھىي مەقسەتدارلىق دەرىجىسىدىن بەھرىسىمەن بولۇشى تۇغرىسىدا قىزغىن پىداكارلىق نەمۇنىلىرىنى كۆرسەتتى. ئۇلارمۇ مەنسۇر ھەللاج بىلەن بابارەھىم مەشرەپتەك دار يېغىچى ئۇستىدىلا تەڭرى بىلەن قوشۇلالىدى! فارابىنىڭ گرېك پەلسەپىسى تەسىرىدە بىلىم ۋە بەخت قاراشلىرىنى يۇسۇپ خاس ھاجىپ ئادالەتلىك قانۇن ۋە ئۆزىنىى تىزگىنلەش («قانائەت») بىلەن تولۇقلاپ، مەدەنىيەت بىلەن سۇنىلىزاتسىيە چۈشەنچىلىرىنىڭ بىر - بىرىنى تەقەززا قىلىدىغانلىقىنى ئوتتۇرا ئەسىر سەۋىيىسىدە بولسىمۇ فورمۇلاشتۇردى. ئىسلام مۇتەللىزمچىلىرى، ياۋروپا راتسىئونالىستلىرى ئىنسانىنى ھەممىنىڭ مەركىزى، ئىنسان ئەقلىنى ھەممىنىڭ ئۆلچىمى دەپبىشتى. فېيېرباخ ئانتروپولوگزمى مۇنداق راتسىئونالىزملىق چۈشەنچىلەرنى خرىستىئان ئىلاھىيەتچىلىرىدىكە قارشى تەبىئەت پەلسەپىسى كاللىتىكىسىنى ئايلاندۇرۇپ، ھازىرقى كۈندە بىزنىڭ ئىجادىيەت ئىستىكىمىزگە جاۋاب بېرەلمەي گۆشۈيۈپ تۇرىدىغان ئارخىبقا ئايلاندۇرۇپ قويدى! ئېھتىمالىم بۇ يالقۇنلۇق پەيلاسوپ ھېلىمۇ ھايات بولغىنىدا، ئۇ تەشەببۇس قىلغان ئوچۇق - ئاشكارا ۋە قىيپالىكاچ «مۇھەببەت»نىڭ قانداق تارىخىي كاتېگورىيە بولۇپ قالغانلىقىدىن چىرقىرىۋەتكەن بولاتتى!

ئۇنىڭدىن ئانچە ئۆتمەي بىر ياش يەھۇدى يېگىتى كارل ماركس «1844 - يىلقى ئىقتىسادشۇناسلىق - پەلسەپە خاتىرىلىرى» ناملىق ئۆگىنىش دەپتىرىدە «ئىنسانىنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى» ۋە «ياتلاشقان ئىنسان»دىن ئىبارەت ئىككى مۇھىم كاتېگورىيىنى تىلغا ئالدى. ئارقىدىنلا ئۇ ئەينى زامان ئىقتىسادىي تۈزۈلمىسىدىكى پاجىئەلىك زىددىيەت - ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئىجتىمائىيلىقى بىلەن ئىگىدارچىلىقنىڭ كاپىتالىستىك خۇسۇسلىقى ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتنى تۇنجا قېتىم، ئىلمىي سوتسىيالىزم پرىنسىپلىرىنى ئىجاد قىلدى. بۇ تەلىمات ئىنسانىيەت بىلىمىش تارىخى ۋە ئازادلىق كۆرەشلىرى تارىخىدا يېڭى ئىنقىلابىي ئۆزگىرىش پەيدا قىلدى. ئىنسانىنىڭ ئۆز - ئۆزىنى بىلىش ۋە ياتلاشقان ئىنسانىنى ئىنسانىنىڭ ھەقىقىي ماھىيەتلىرىگە ئىگە قىلىش يولىدىكى ئىزدىنىش تارىخى يېڭى نەزەرىيىۋى پەللىگە كۆتۈرۈلدى. شۇندىن بېرى ئۆتكەن بىر يېرىم ئەسىرلىك ۋاقىت ئىچىدە، بولۇپمۇ يېقىنقى يەتمىش نەچچە يىل ئىچىدە گەرچە بىزنىڭ بىلىش ۋە ئەمەلىيىتىمىز ئېغىر سەۋەنلىكلەر بىلەن بوغۇپ قويۇلغان بولسىمۇ، ئىلمىي سوتسىيالىزم ئۆزىنىڭ يېڭىلىقى، ئەۋزەللىكى ۋە ھاياتىي كۈچىنى كۆرسەتتى. ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم ئىپادىلىرىدىن بىرى ئۇنىڭ تىنىچ رىقابەت ۋە ئۇرۇش دەھشەتلىرى ئىچىدە داۋاملىق ساقلىنىپ ۋە راۋاجلىنىپ بارالىغانلىقىدىن ئىبارەت بولدى.

7

بىز ئادەتتە سوتسىيالىزم چۈشەنچىسىنى سوتسىيالىستىك مەملىكەتلەر ئىمارىسى بىلەن، كاپىتالىزم چۈشەنچىسىنى كاپىتالىستىك مەملىكەتلەر ئىمارىسى بىلەن تەڭداش كاتېگورىيە دەپ قاراپ مەنتىقى ئېنىقسىزلىقلار ۋە بىلىش خاتالىقلىرىغا يول ئېچىپ قويىمىز. نەتىجىدە، كاپىتالىستىك مەملىكەتلەردىكى پەن- تېخنىكا يېڭىلىقلىرى ئالالىقانداقتۇ كاپىتالىزمنىڭ خاس ئالامىتى ۋە ئۇنىڭ سوتسىيالىزمغا نىسبەتەن ئەۋزەللىكى بولۇپ قالىدۇ. يېقىنقى يېرىم ئەسىر ئىچىدە پائالىيەت ئىلىپ بارغان بەزى ماركسىزمچىلارمۇ كارل ماركسنىڭ

سوتسىيالىزمنىڭ كاپىتالىزم ئورنىنى مۇقەررەر ئىگىلەيدىغانلىقى توغرىسىدىكى تارىخىي يەكۈنى ھەرگىزمۇ پەن- تېخنىكا ۋە ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىگە ئەمەس، بەلكى ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىغا ئىگىدارچىلىق مەركەز قىلىنغان كاپىتالىستىك ئىقتىسادىي مۇناسىۋەتلەرگە قارىتىلغانلىقىنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويۇشقان. ھەقىقىي تارىخىي ماتېرىيالىزمچىلار ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى بىلەن پەن- تېخنىكىنىڭ ئومۇم ئىنسانىيەت خاراكتېرلىك، ئىزچىل بىلىش خاراكتېرلىك، پائالىيەتچان خاراكتېرلىك مەدەنىيەت ئىقتىدارى ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ يۇقىرى دەرىجىسى ئۇنىڭ ئۆزىدىن ئىلگىرىكى، ھەتتا باشلانغۇچ دەرىجىلىرى ئاساسىدا راۋاجلىنىپ، كامالەت قاتلىمى ھاسىل قىلىدىغانلىقىنى چۈشىنىدۇ. كاپىتالىستىك مەملىكەتلەردە يېڭى نەتىجىلىرىنى كۆرسەتكەن بۇ مەدەنىيەت گەرچە كاپىتالىزمغا خاس ئىگىدارچىلىق تۈپەيلى، جۈملىدىن كاپىتالىستىك مەنپەئەتدارلىق تۈپەيلى، سىۋىلىزاتسىيىگە زىت جىنايى ۋاسىتىلىق رولىنى ئۆتىسىمۇ، ئۇ يەنىلا مۇئەييەن ئىقتىسادىي مۇناسىۋەتلەر فورماتسىيىسى سۈپىتىدە تارىختا ياشاپ، تارىختا ھالاك بولىدىغان كاپىتالىزمغا خاس نەرسە ئەمەس. ئۇ بەرىبىر يېڭى ئويغانغان ئاڭ ۋە سىۋىلىزاتسىيە كۈچلىرى بىلەن بىللە ئۆزىنى تىزگىنلىۋالغان قارا ئىبلىسنى لەھەتكە ئىتتىرىدۇ.

ئېغىر سەۋەنلىكلىرىمىزنىڭ بىرى مانا شۇ: بىز ئۆلىدىغان ئىقتىسادىي مۇناسىۋەت كاتېگورىيىسى بىلەن ئۆلمەس ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى ۋە پەن- تېخنىكىنى پەرقلەندۈرمەي بىر قاتار مېتافىزىك، قاتماللىق، چەتكە قېقىش، بېكىنمىچىلىك خۇي- پەيلىنى خېلى ئۇزاق ئىشقا سېلىپ، سوتسىيالىزمنىڭ ئەۋزەللىكتىكى مۇمكىنلىكلىرىنى چۈشەپ قويدۇق. بىر دەۋر كىشىلىرىدە سوتسىيالىزم بىلەن كاپىتالىزم ئۆز ماھىيەتلىرىنىڭ ئەكسىدىكى ئوبراز بىلەن ئىدىيە چۆكمىسى ھاسىل قىلىپ قالدى، بۇنىڭدىن سوتسىيالىزم دۈشمەنلىرى ئىككى تۈرلۈك قورال سۈپىتىدە پايدىلىنىشنى ئۇنتۇمىدى! ئۇنىڭ بىرى، ئۇلار بىزنىڭ قاتمال قاراشلىرىمىز ۋە ئىشىك تاقىۋالغانلىقىمىز ئېغىرلاشقان يىللاردا پەن- تېخنىكا ۋە ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى ساھەسىدە يېڭى بۆسۈشلەرگە يول قويدى. ئۆزىنىڭ ستراتېگىيىلىك مەدەنىيەت بازىسىنى كۈچەيتىۋالدى. ئۇنىڭ ئىككىنچىسى، ئۇلار بىزدىكى نەزەرىيىۋى قالايمىقانچىلىق ۋە پەن- تېخنىكىدىكى يېڭى ئەھۋالدىن ئۇستىلىق بىلەن پايدىلىنىپ «كاپىتالىزمنىڭ ئەۋزەللىكى» پىكىر ئېقىمىنى پەيدا قىلدى!

بىز يەنە ئىككىنچى خاتالىق ئۆتكۈزدۇق! سوتسىيالىزم - كوممۇنىزمنىڭ ئىنسان ۋە ئۇنىڭ بەخت - سائادىتىنى مەقسەت قىلىدىغان قۇدرەتلىك ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى ۋە پەن- تېخنىكىنى ۋاستە قىلغان يېڭىچە سىۋىلىزاتسىيە تىپى ئىكەنلىكىنى، ئۇ، ئىنساننى «ياتلىشىش»دىن قۇتۇلۇپ، ھەقىقىي ماھىيەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىدىغان ئىجتىمائىي تۈزۈم ئىكەنلىكىنى ئۇزۇنغىچە توغرا بىلىۋالالمىدۇق. ئىنسان ۋە ئۇنىڭ ئىجتىمائىي بەخت- سائادىتى مەقسەت قىلىنىش ئورنىغا، مۇنداق توغرا قاراش تەقىپ قىلىنىدىغان، ھاكىمىيەت ۋە ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقى ۋاستىلىرى ئەڭ يۇقىرى مەقسەت ئورنىغا كۆتۈرۈلىدىغان، ئىنساننى ئۆتمۈشتە شەكىللەنگەن «ياتلىشىش»- تىن قۇتۇلدۇرۇپ، كوممۇنىستىك ئىنسانپەرۋەرلىكنى جارى قىلىش توغرىسىدىكى يۈكسەك قاراشلار بۇرژۇئازىيە قاراشلىرى دېگەن ناتوغرا نام ئاستىدا تەنقىدلىنىدىغان سەۋەنلىكلەر ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىپ يۈز بەرگەن سوتسىيالىزم ماھىيەتلىرىگە پۈتۈنلەي زىت بولغان كىشىنى چۆچۈتىدىغان سولچىل پاجىئەلەر يۈز بەردى. بۇ خىل، سوتسىيالىزم بىلەن سىۋىلىزاتسىيىنى بىر - بىرىگە قارشى قويۇپ، سوتسىيالىزمنى ئىنساننىڭ رېئال دۇنيادىكى «ياتلاشقان»

قىممەتتىن قۇتۇلدۇرۇپ ئۇنىڭ «ھەقىقىي ماھىيەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدىغان» تارىخىي جەريان دەپ قارىمايدىغان خاتا قاراش ۋە پائالىيەتتىن ئىككىي ناچار نەتىجە كېلىپ چىقتى. ئۇنىڭ بىرى، بىز ماركىسىزمدىن ئىبارەت بۇ پەننى سولچىل قاراشلار ئاسارىتىگە بەنت قىلىپ قويدۇق، ئۇنى «غەيرىي ئىنسانىي» تەلىمات قىلىشقا ئۇرۇندۇق. ئۇنىڭ ئىككىنچىسى، سوتسىيالىزم دۈشمەنلىرى ئاللىقانداقتۇ «ئەركىنلىك»، «باراۋەرلىك»، «ئىنسانپەرۋەرلىك» تۇغىنى كۆتۈرۈۋېلىپ، ئۆزىنى ھەم مەدەنىيەت، ھەم سىۋىلىزاتسىيە ھامىيلىرى قىلىپ دەبدەبە قىلىشتى. بۇ تۈپكى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىنىۋېتىلگەن قاراش ھەل قىلىنمايدىكەن، ھازىرقى زاماندىكى ئىدىئولوگىيە مەركەز قىلىنغان «جاھان ئۇرۇشى»دا ھەق- ناھەق مەنزىرىسى قالايمىقانلىشىپ، كىشىلەر قەلبى تۇيۇق يولغا كىرىپ كېتىدۇ.

بىز يەنە ئۈچىنچى خاتالىقنىمۇ سادىر قىلدۇق. سوتسىيالىستىك ئىنقىلابنىڭ سىياسىي ئويغىتىش ۋە سىياسىي ۋاسىتىلەر بىلەن بىرياكى بىرقاتار مەملىكەتلەردە، ھەتتا ئاھالىنىڭ ئاساسىي نوپۇسىنى ئۇششاق دېھقانلار تەشكىل قىلىدىغان مەملىكەتلەردە غەلىبە قىلىش توغرىسىدىكى مۇمكىنلىك بىلەن بىر ياكى بىر قاتار مەملىكەتلەردە سىياسىي ياكى ماددىي ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرى رولىغا يۆنىلىپلا كوممۇنىستىك جەمئىيەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش مۇمكىنلىكىنى بىرسىزىقتا تەسەۋۋۇر قىلدۇق. بىر، ئىنسانىيەت غايەت راۋاجلانلانغان، ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىدىن ئايرىلمىغان ۋە ئۇنى ماددىي ئۇل قىلغان ھالدا، ئۇنىڭ ئۆزى بىلەنلا ئەمەس يەنە ئىنسانىيەتنى بارلىق «ياتلاشتۇرغان» كىشەنلەردىن تولۇق ئازاد قىلىپ، ئۇنىڭ نۇرانە، ھەقىقىي ماھىيەتلىرىنى ئۇنىڭ ماددىي مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرى ئەينىكىدە جىلۋىلەندۈرىدىغان يېڭىچە سىۋىلىزاتسىيىلىك ئىجتىمائىي گارمونىيە مەيدانغاكەلگەندىلا ئاندىن كوممۇنىزم ئەمەلگە ئاشىدىغانلىقىنى ئاڭقىرالمىدۇق. تەبىئىيكى، بۇ، پۈتكۈل ئىنسانىيەتنى بىر گەۋدە قىلغان ئۇلۇغۋار، مۈشكۈل ۋە مۇقەررەر تارىخىي بىناكارلىق ئىدى! ھېلىمۇ بۇ نۇقتىنى ئاڭقىرالماي، يۇقىرىدا ئېيتىلغانلارغا غەلىتە ھېسسىيات بىلەن قارايدىغان ئاق دىل، ساددا پىكىرلىك دوستلىرىمىز خېلى بار. كوممۇنىزم شۇنداق يۇقىرى مەدەنىيەت ۋە سىۋىلىزاتسىيە گارمونىيىلەشكەن مەلەكەكى، «ھەر كىم قابىلىيىتىگە يارىشا، ھەر كىم ئېھتىياجىغا قاراپ» دېگەن تەقسىمات پرىنسىپى ئۇنىڭ بىر ئىپادىلىنىش شەكلىدىنلا، باشقىچە ئېيتقاندا، مەدەنىيەت ئوبيېكتىلىرىنىڭ سىۋىلىزاتسىيە سۇبيېكتىلىرىگەخىزمەت قىلىشتىكى شەكلىدىنلا ئىبارەت.

8

پىگىرمىنچى ئەسىر كېيىنكى چارىكىگە كىرگەندىن باشلاپ، پلانېتىمىزنىڭ مەيلى شەرقىي قىسمىدا ياكى غەربىي قىسمىدا بولسۇن، يېڭى مەنىۋى ئىزدىنىش، يېڭى سىۋىلىزاتسىيىلىك ئاڭ، يېڭى بىر گەۋدىلىك سۇبيېكىت ئويغىنىش، يېڭى مۇجەسسەم تەپەككۇر ئۇچقۇنلىرى مەيدانغا چىقىشقا باشلىدى. ئىنسانىيەتنىڭ ئالدىن كۆرەر مۇنەۋۋەر كىشىلىرى يۇقىرى قاتلاملىق پىكىر ئۆركىشى شەكىللەندۈرۈشكەكىرىشتى. ئومۇمىيۈزلۈك، ئىلگىرىلەش خاراكتېرلىك، ئىنسان ۋە ئۇنىڭ ئەمەلىي ئىجتىمائىي بەخت - سائادىتى مەقسەت مەركىزىي قىلىنغان يېڭىچە مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى توغرىسىدىكى يالقۇنلۇق سادالار ياڭراشقا تۇردى. بۇ، ئىنسانىيەتنىڭ ئۆزىنى قايتا بايقىۋېلىش يولىدىكى تارىخىي جاسارىتىنى نامايەندە قىلدى. بۇ، پلانېتىمىز رەھىمسىز ئاتوم مۇشتۇمى، مۇھىت بۇلغىنىشى، ئەخلاقىي چۈشكۈنلۈك، رىقابەت نەيرەڭلىرى بىلەن قاتماللىق، بېكىنمىچىلىك ۋە نادانلىق پەيدا قىلغان مۇرەككەپ تەرسالىقلارنىڭ جەمغىرلىنىشى ئىچىدە خۇددى ھايات مۇمكىنلىكلىرىدىن مەھرۇم بولغان تاشلاندۇق ئەخلەت دۆۋىسىگە ئايلىنىپ قېلىش ئېھتىماللىقى ئالدىدىكى ئاجايىپ نىجادىيەت نۇرى سۈپىتىدە جىلۋىلىنىپ قالدى. ھالاكەتكە مەھكۇم چېرىگەن كۈچلەر قانچىلىك دەبدەبىلىك قىلىشمىسۇن، بۇ سادا ھازىرقى

جاهان مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىچىدىكى پاجىئەلىك زىددىيەت رېئاللىقى سەھنىسىدە بارغانسېرى كۈچەيمەكتە باشلىدى.

شەرق سوتسىيالىزمى دۇنياسىدا قانداق ئەكرى - توقايلىقلار بولۇشىدىن قەتئىينەزەر سوتسىيالىزم بىلەن ئىنسانىيەت بىر كەۋدە قىلىنغان قايتا تونۇش، پائال ئىسلاھات ۋە مەدەنىيەت بىلەن سۇغىلىزاتسىيىنى قايتا بىنا قىلىش بىناكارلىقى باشلىنىپ كەتتى. بۇ، سوتسىيالىزم بىلەن پەن- تېخنىكا ۋە يۇقىرى ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقىنى بىر- بىرىدىن جۇدا قىلغان ئۆتمۈشكە خاتىمە بېرىپلا قالماستىن، يەنە ھازىرقى زامان ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى بىلەن سوتسىيالىستىك ئىنسانپەرۋەرلىكنى ئۆز ئىچىگە ئالغان سۇغىلىزاتسىيىنى بىر- بىرىدىن ئايرىۋەتكەن ئۆتمۈشكىمۇ خاتىمە بېرىدۇ.

غەرب كاپىتالىزم دۇنياسىدا، خۇددى، بۇ قېتىم مەن بىلەن كۆكىرى خەلقئارا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا قاتناشقان ئامېرىكا ئالىمى ئوببلان تىلغا ئالغاندەك: جىنايەتكە يۈزلەنگەن ئاتوم گېگانتىنى سۇغىلىزاتسىيە بىلەن قۇتۇلدۇرۇش، ئۇنىڭ ئىپتىدائى سۇپىتىدە شەرق ئەللىرىدىكى، بولۇپمۇ جۇڭگودىكى «ئۆزۈكنى تىزكىنىلە، ئەدەبىنى جارى قىل»، «پايدا كۆرگەندە ئىنسابنى ئويلا» قاتارلىق «ئەنئەنىۋى سۇغىلىزاتسىيە»لىك قاراشلارنى ھازىرقى زامان دەرىجىسىگە كۆتۈرۈپ غەرب دۇنياسىدا تەشۋىق قىلىش سىياقىدىكى تەشەببۇسلار كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. سۇغىلىزاتسىيىسىز مەدەنىيەت جىنايەتكە خىزمەت قىلىدىغان مەدەنىيەت، مەدەنىيەتسىز سۇغىلىزاتسىيە خىيالىي سۇغىلىراتسىيە، دېگەن قاراش ھازىرقى زامان ئېكىنىمىك يېڭى قاتلىمىنى تەشكىل قىلىشقا باشلىدى. بۇنداق يېڭى يۈكسەكلىكتىكى ھازىرقى زامان ئېڭى ئالدىدا تاۋار ۋە رىقابەت، شەخسىنىڭ قىممىتى ۋە ئۆزىنى كۆچەيتىش توغرىسىدىكى ئاڭ كۆرۈنۈشلىرى ئۆزىنىڭ تۆۋەن قاتلامدا تۇرىدىغانلىقىنى، مەلۇم مەنىدە، كاپىتالىستىك ئاڭ ھازىرقى زامان مەدەنىيەت تۈزۈلمىسىدىكى زىددىيەتلەرنى كەسكىنلەشتۈرىدىغان ئاڭ ئىكەنلىكىنى كۆرسەتتى. ئاجايىپ مۇرەككەپ مىقدار فوندىلىرىنى يېشەلەيدىغان، ئەمما ھازىرقى جاھان مەدەنىيەت تۈزۈلمىسىدىكى زىددىيەتلەرنى ھەل قىلىش تەكلىمىسىدىن خەۋەرسىز ھاتېماتىك بىلەن كۆپرەقەملىك ئىختىرا مۇكاپاتى بەدىلىگە زېمىن پلانېتىسىنىك بىئولوگىيىلىك ئىقتىدارىنى بۇلغاۋاتقان خىمىك ۋە فىزىك، شۇنىڭدەك مۇشۇ باش قېتىمچىلىقىدىن خەۋەرسىز ھالدا سېرىق جىنسىي لەززەت تېلېۋىزىيە فىلىملىرىنى يېزىۋاتقان يازغۇچى توغرىسىدا، جۇملىدىن تارىخ مەنتىقىسىنى ئۇنتۇغان ئاتالمىش «ئومۇمىيۈزلۈك غەربلىشىش» تەرەپدارلىرى توغرىسىدا نېمىلەرنى دېيىش كېرەككى، تاكا!

9

ماقالەمنى مۇنداق ھېكايە بىلەن ئاخىرلاشتۇرماقچىمەن.

گاگارىن ھەيدىگەن ئالەم كېمىسى ئاخىرقى قېتىم ھازىرقى زامان ئادىمىگە خاس شۇنداق مەغرۇرلۇق بىلەن يېشىل زېمىنغا قايتىپ كېتىۋاتقاندا، زېمىنغا قونۇش ئالدىدا ئالەم كېمىسىدىكى ھۆھىم كاشىلىنى كېچىكىپ بايقاپ قالدى. ئۇ خۇددىنى يېغىپ كاشىلىنى تۈزەپ ئۆلگۈرۈش پۈرسىتىدىن پۈتۈنلەي مەھرۇم ئىدى. شۇنداق قىلىپ پلانېتىمىزنىك بۇ كىچىك «سەييارە»سى ئۇنىڭ ئۇستىدىكى ئەزىمەت يىگىتنى قوشۇپ بىرىدىلا ھالاك بولدى.

نوھ پەيغەمبەرمۇ ياغاچ كېمە بىلەن تۇپان بالاسىدا جاھان كېزىشكە مەجبۇر بولغانىدى. بىراق ئۇ ئۆزىنىڭ سۇ يۈزىدىكى «ئالەم كېمىسى»گە ئىپتىدائىي ئادەمگە خاس ئېھتىياتچان قەسەۋۈر بىلەن ئىنسان ۋە ھايۋان تۇرلىرىدىن بىرجۈپتىن سېلىۋېلىشنى ئۇنتۇمىغان ۋە شۇ

قېتىمقى ئالەمشۇمۇل بىئولوگىيىلىك ھالاكەتتىن كېيىنكى يېڭى ھايات چېچەكلىرىنىڭ «ئادەم»-دىن كېيىنكى ئىككىنچى ئاتىسى بولۇپ قالغان.

ئىنسانىيەت ئۆز- ئۆزىنى ئۇنتۇپ ئالتۇن، ھوقۇق ۋە چاكىنا شۆھرەتنىڭ سۆزلەيدىغان قورالىغا ئايلىنىشى، ئاقىۋەتتە ئانا پلانېتىمىزنى ئالەم مۇز دەرياسىغا غەرق قىلىش يولىدا يېڭىدىن- يېڭى ئەسەبىيلىكلەر كۆتۈرۈشى لازىممۇ ياكى زىددىيەت ۋە بۇزۇلۇشقا تولۇۋاتقان بۇ «ئالەم كېمە»مىزنى ئىنساننىڭ ھەقىقىي ئىنسانىي بەخت- سائادىتى ئۆز رۇخسارىنى ناما-يەندە قىلغان ۋە ئىنسانىيەت ياراتقان بارلىق ئىقتىدار ۋە بايلىقلارنى ئىنسانىيەتكە مۇتلەق خىزمەت قىلدۇرغان نۇرانە كەلگۈسىگە يېتەكلىشىمىز لازىممۇ؟ بۇ ھازىرقى زامان ئادىمىنىڭ ئېلېمېنتار تەپەككۇر تېمىسى!

ئىنسانىيەت ئىلگىرىلەيدۇاپەقەت ھەممادىي مەدەنىيەتنىڭ شاھزادىسى،ھەمسىۋىلىزاتسىيە «مەنىۋى مەدەنىيەت»نىڭ مەلىكىسىنى بىر- بىرىگە پائال بىرلەشتۈرەلىگەن سوتسىيا-لىزملا، پەقەت ھازىرقى زامان كاپىتالىزمى دەبدەبە قىلىۋاتقان، ئەمما تۈپ ماھىيىتى بىلەن ئۇنىڭ چىرىگەن ماھىيىتىگە زىت بولغان ئىلىم - پەن ھەم ھەقىقىي ئىنسانپەرۋەرلىكنى بىر-بىرىگە قوشالىغان سوتسىيالىزملا ئىنسانىيەتنىڭ ئۈمىدى ۋە ئىقبالىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ.

ئىنسانىيەت جەڭ قىلىدۇ! بۇنىڭ ئەمدىكى ئاساسىي جەڭگاھى ئىدېئولوگىيىدە، كۆرۈنمەس فرونتتا!

1989 - يىل 19 - دېكابىر، ئۈرۈمچى

(بېشى 30 - بەتتە)

3

گۆرىستانلىقنىڭ بىر چېتىدە ئۈستى ھاك بىلەن ئاپئاق ئاقارتىلغان يېڭى قەبرە قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى، چۆرىسىگە چىرايلىق نەقىش ئويۇلغانىدى. بۇ قەبرىنى كۆرسىلا تەنلىرى شۈركۈنۈپ كېتىدىغان ئىمام بىر كۈنى بامدات نامىزىدىن يېنىپ، جامائەتكە دېدى:

— توۋا ... ئاجايىپ ئىش بوپتۇ ... سامسىقاخۇننىڭ جەسىتىنى يەر قوينىغا ئالمىغانمىش، ئۈستىگە ئېتىپ چىقىرىۋەتكەنمىش ...

— بېرىپ كۆمۈپ قويايلى ئەمىسە، —دېدى بىرەيلەن جامائەتكە قاراپ.

— ئەمدىمۇ؟ — دېدى ئىمام، — مەن ئاڭلاپلا ئادەم ئەۋەتكەن، ئۇ بېرىپ قارىسا، جەسەتنى ئاللىبۇرۇن ئىت يەپ كەتكەنمىش، ھېچنېمىسى قالمىغانمىش ...

قوشنىلار بۇ خەۋەرنى سەيدىخانغا يەتكۈزدى. مۇسىبەت دەردىدە مىڭ ئۆلۈپ، مىڭ تىرىلىپ، ھالسىزلىقتىن مۈكچىيىپ قالغان مومای داد — پەرياد كۆتۈرۈپ گۆرىستانلىققا يۈگۈردى. قەبرە ئۆز جايىدا، كىملەردۇر كۆچۈرۈپ قويغان يۇمران گۈل بەرگىلىرى ئارىسىدا بۇرۇنقى پېتىچە چىرايلىق قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. مومای قەبرىگە ئېسىلىپ ئىچ - ئىچىدىن ئېزىلىپ يىغلىدى:

— ئەزىز رەھمەتلىك ... نېمىمۇ قىلغان بولغىيدۇق شۇ ئادەملەرگە؟ ھاياتلىقىدىغۇ بىر ئۆمۈر قارغاپ ھارمىدى، يەنە قانچىلىك قارغار؟

شۇ چاغدا توساتتىن توئۇش بىر ئاۋاز ئاڭلاندى:

— دوزاختا كۆيۈپ كۈل بولغىچە.

مومای چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى، ئالدىدا مەكتەپ مۇدىرى تۇراتتى.

1990- يىل فېۋرال، ئۈرۈمچى

دوزاخقا هۆكۈم قىلىنغان ئادەم

(ھېكايە)

توختى ئايۇپ

1

ئاق كۆڭلەكلىك، ئاق دوپپىلىق، ئاپئاق ساقال بوۋاي، بېلى مۈكچەيگەن، ئومۇرتقىسى چوقچىيىپ چىقىپ قالغان، ئۆيگە كىرىدۇ، تالاغا چىقىدۇ، ھاسىسى تىنىمسىز توكۇلدايدۇ، ئەمدىلا ئايىغى چىققان بالىدەك تەمتەسلەپ، ئالدىغا مۈدۈرۈلۈپ، ئىككى يانغا چايقىلىپ، ئۆينىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپلا يۈرىدۇ. ئۇ نەگىدۇر بارماقچىدەك، ئەمما يولدىن ئادىشىپ قالغاندەك، نېمىنىدۇر ئىزدەۋاتقاندەك، ئەمما تاپالمايۋاتقاندەك ...

بىر ئايدىن ئاشتى، ئۇ مۇشۇنداق ناخۇش، كەيپسىز، بۇرۇنقى خۇش چاقچاقلىقى، ئەلتەك، سىپايىلىقى ئەمدى قاياققىدۇر يوقالغان، دۈرۈڭلەپ چىقىدىغان يوغان ئاۋازىمۇ خىرىلداپ قالغان ...

ئۇ كۆپىنچە ئۈن - تىۋىشسىز مۇشۇنداق پايپاسلاپ مېڭىپ يۈرىدۇ، ھېچكىمگە قاپىقىنى ئېچىپ قارىمايدۇ، گاھىدا مومايغا يوقىلاڭ ئىشلار ئۈچۈن كايىپ - توۋلاشتىن ئېشىپ، تىللاپ - قارغىمىغان ئېغىلدىكى قوي - كالا،

ئۆيدىكى مۈشۈك، باغدىكى ئىت؛ قولىغا چىققانىنى ئېتىپ، سۈرۈپ - توقاي قىلمىغان كاتەكتىكى توخۇ، ئۆگزىدىكى كەپتەر قالمايدۇ ...

ئۇنىڭغا بىر ئاي ئىچىدىلا باشقىچە قېرىلىق يېتىپ، چىرايى خارابە ئۆينىڭ كونا چالمىسىغا ئوخشاپ قالغانىدى. چانىقىغا ئولتۇرۇشقان نۇرسىز، كۆكۈش كۆزلىرىدە، پەقەت سەكراتقا چۈشۈپ قالغان ئادەمنىڭ كۆزلىرىدىلا كۆرۈش مۇمكىن بولىدىغان ئازاب ۋەھشىتى ۋە ئەسەبىي سەۋدايىلىق ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.

مومايىنى ۋەھىمە باستى، گېلىدىن تاماق ئۆتمەيدىغان بولۇپ قالدى. بوۋاي ھەر قېتىم ھاسىسىنى پۇلاڭلىتىپ، چېچىلىپ - ۋارقىرىغان چاغدا، ئۇ قورققىنىدىن دىر - دىر تىتىرەپ، ياۋاشلىق بىلەن يەرگە قاراپ تۇراتتى، بىر ئېغىز ئۈىدىمەيتتى.

«بوپتۇ، ياشىنىپ قالدى ئەمەسمۇ، ئادەم قېرىغاندا كىچىك بالىغا ئوخشاپ قالىدۇ، دەيدۇ. ئېغىرىنى مەن كۆتۈرمىسەم كىم كۆتۈرىدۇ ...»

... بوۋاي كەتمەننى كۆتۈرۈپ باغقا كىردى. كۆچەتلەرنىڭ تۈۋى قېتىپ كېتىپتۇ، ئۇنى چاناپ يۇمشىتىش، كۆكتاتلىقنى ئوتاش، ئېغىلدىكى دۆۋىلىشىپ كەتكەن قىغلارنى ئېلىپ چىقىپ، ئېتىزغا چېچىش كېرەك ئىدى. ئىشلار دۆۋىلىشىپ كەتكەن، بۇنى ئۆزى قىلمىسا بولمايتتى. مانا ... قېرىلىق نەسلىك دېگەن شۇ - دە، بىر كەتمەن چاپا - چاپمايلا، دېمى سىقىلىپ، يۆتەل تۇتۇشقا باشلىدى. ھەي دەرىخ ...! مۇشۇ يۆتەل ... ئۇ قوزغالمىسا ياخشى، بىرلا قوزغىلىپ قالدىمۇ، خۇددى جاننى بىللە ئېلىپ چىقىپ كېتىدىغاندەك، ئۆپكىسىنى ئامبۇردەك مۇخۇيدۇ. ئۈچەي - باغرى چۇۋۇلغاندەك بولۇپ كېتىدۇ، نامەلۇم بىر قول بىر تۈپ ئازغان تىكەننى كارنىيىدىن سۆرەپ چىققاندەك ئازابلىنىدۇ ...

بوۋاي قېقىلىپ يۆتەلگەنسېرى ھالى ئوسالىلىشىپ كەتمەن دەستىسىگە يۆلەىگىنىچە ئىككى مۈك بولۇپ ئولتۇرۇپ قالدى، كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلۇشقا باشلىدى. ئۇ حېلىدىن كېيىنلا ھاسىسىغا تايىنىپ خۇددى بىر تاغار بۇغداينى كۆتۈرگەندەك، تىرمىشىپ - تىرەجەپ ئورنىدىن تۇردى. ئۇ، ھاسىنى ئەمەس، ھاسا ئۇنى باشقۇرۇۋاتاتتى. ئۇ ھاسىراپ - ھۆمىدەپ، كونا كالىچىنى سۆرىگىنىچە ھويلىدىكى شاتۇت تۈۋىگە تىكلەپ قويۇلغان ئۈجمە كۆتىكىگە كېلىپ، مۈكچىيىپ ئولتۇردى.

ئىشىك يېنىدىكى ئوچاقتا قاقشالنىڭ ئاخىرقى پارچىسى كۆيۈۋاتاتتى. بوۋاي ئۆسكىلەڭ، ئەمما شالاڭ، ئاپئاق قاشلىرى ئاستىدىن ئوچاققا سوغۇق، ئايانچلىق نەزەردە چەكچىيىپ قارىدى. ئوچاقنىڭ ئاغزىنى قاپقارا قۇروم باسقانىدى. ئۇ خۇددى يىرگىنچىلىك مەخلۇقنىڭ بەتبەشىرە چىرايىدەك ۋەھىمىلىك ئىدى.

... ئوچاق ئىچىدە قىيامەت قايىم بولۇۋاتاتتى. بوۋاينىڭ نۇرسىز كۆزلىرى تورلىشىپ، جىمىرلاپ كەتتى. ئوت ئىچىدە سان - ساناقسىز ھاياتلىق جان تالىشىپ تىپىرلاۋاتاتتى، ئازابلىق تولغىنىۋاتاتتى، ئۇنىڭدىن زارلىنىپ ئىڭرىغان، چىرقىرىغان، داد - پەرياد قىلغان، تىللاپ، قارغىغان ... ئاۋازلار ئاڭلىناتتى. بوۋاي بۇ ئېچىنىشلىق ئاۋازنى قۇلىقى بىلەن ئەمەس، ۋەھىمىدىن لەرزىگە كەلگەن قەلب سەزگۈسى بىلەن ئاڭلاپ ئولتۇردى، ئاڭلىغانسېرى بېشى تۆۋەن چۈشۈپ، باش - ئۇچى يوق قورقۇنچلۇق خىياللارغا چۆكۈپ كەتتى.

«بۇ ئوچاق بىنا بولغاندىن بېرى نەچچە ھارۋا ئوتۇننى مۇشۇنداق بىر تال - بىر

تالدىن يالماپ، كۆيدۈرۈپ تۈگەتكەندۇ؟ — بوۋاي بۇ سوئالغا جاۋاب تاپالماي، خېلىغىچە بېشىنى تاتىلاپ ئولتۇردى، — ھارۋىنىڭغۇ سانىنى ئالغىلى بولماس، ئەمما، شۇ ئوتۇنىنى دۆۋىلەيدىغان بولسام، مۇشۇ ئۆي - ۋاق، باغ - ۋارانىنىڭ ئورنىغىمۇ پاتمايتتى، ئۈستى ئاسمانغا تاقىشاتتى، ئېھتىمال ئۇنىڭدىنمۇ جىق بولغان بولغىيدى، تۈگىدى ... ھەممىسى بىر تال - بىر تالدىن كۆيۈپ تۈگىدى. ئوچاقمۇ خۇددى ئەرزائىلغا ئوخشاش، ئۇ جاننى ئالغۇسى كەلسە ياش - قېرى، سەت - چىرايلىق، پادىشاھ - پۇقرا دېمەيدۇ. ئوچاقمۇ قاقشال، داغى بولامدۇ، نوتا - كۆچەت بولامدۇ كۆيدۈرۈپ، يالماپ يۇتۇۋېرىدۇ ...»

بوۋاينىڭ كۆڭلى بۇزۇلدى، يەنە يۆتەل تۇتتى. ئۇ بىر قولىدا ھاسىسىغا تايىنىپ، بىر قولىدا كۆكسىنى قاماللاپ، قېقىلىپ يۆتىلىشكە باشلىدى، بۇنداق چاغدا موماي بىچارە خۇددى چوغقا دەسسىۋالغاندەك تىپىرلاپ جايىدا تۇرالماي قالاتتى.

سەيدىخان — كىچىككىنە تاتىراڭغۇ يۈزى تال - تال-قورۇقلارنىڭ تولىلىقىدىن خۇددى قازان يۇغۇچتەك پۈرلىشىپ كەتكەن، ئورۇقلۇقىدىن مۈرە سۆڭەكلىرى چوقچىيىپ چىقىپ قالغان، تېگى ئاق، گۈلىكۆك چىت كۆڭلىكى ھوشوقىغىچە سۆرۈلۈپ تۇرىدىغان، تۇرقىدىن يەنىلا بۇرۇنقى مولايىم، خۇش پىچىملىقى، چېچەن - ھوشيارلىقى كەتمىگەن موماي شۇ ھامان ئاشخانىدىكى ئىشىنى تاشلاپ، يېنىك يورغىلاپ كۆتەك يېنىغا كەلدى:

— بىردەم ياتاملا؟

بوۋاي ئۈندىمىدى.

— كۆڭۈللىرى نېمىنى تارتىدۇ؟ شورپىمۇ تەييار بولۇپ قېلىۋېدى.

— ئەستا ... ئالدىمنى توسىماڭلا دەيمەن ...! — بوۋاي سەيدىخاننى ھاسىسى بىلەن چەتكە ئىتتىردى.

— نېمىشقا ئەمدى؟ — دېدى موماي ھودۇقىنىدىن ئىككى يېنىغا قاراپ.

— دوزاخ ...، — بوۋاي ئۆزىچە چۈشىنىكسىز ئاۋازدا نېمىنىدۇر پىچىرلىدى، ئاندىن ھاسىسى بىلەن ئوچاقنى شەرەت قىلدى، — ئوچاق ... ئوچاققا قاراڭلار ...

موماي ھاڭۋېقىپ ئوچاققا قارىدى. ھېلىقى بىر پارچە قاقشال كۆيۈپ تۈگەپ، قېپقىزىل چوغقا ئايلانغانىدى.

— نېمىنى كۆردۈڭلار؟

— ھېچنېمىنى.

— نېمىنى ئاڭلىدىڭلار؟

— ھېچ ... ھېچنېمىنى ...

— ھېچنېمىنى دەڭلا، ھا ... ھا ... ھا ...

بوۋاي خىرىلداپ كۈلدى، بېشىنى چايقىدى، كۈلگەندە بىر پارچە كونا كېسەككە ئوخشاپ قالغان تاتىراڭغۇ يۈزىدىكى قورۇقلار تېخىمۇ چوڭقۇرلىشىپ، نۇرسىز كۆزلىرى قىسىلىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئاشۇ كۈچسىز، خىرقىراق كۈلۈشىدە — مەسخىرىمۇ، ئۆكۈنۈشمۇ، قايغۇ - ھەسرەتمۇ، نەپرەتمۇ بار ئىدى. نىھايەت، موماي ئۇنىڭ بۇ كۈلكىسىنى كەيپى كۆتۈرۈلۈپ قالغان چاغلاردىلا قىلىدىغان خۇشال چاقچىقى، دەپ بىلدى، بوۋاي بۇنداق چاغدا قويدەك مۇلايىم، ئىتائەتمەن بولۇپ كېتەتتى.

— ئوۋۋاي ... قويسىلا، نەدىكى يوق ئىشقا ئادەمنى تەمتىرىتىپ ...، — دېدى كۆڭلى ئىزىغا چۈشۈپ روھى كۆتۈرۈلۈپ قالغان سەيدىخان ئۇنىڭ قولتۇقىدىن يۆلەپ، — ھاۋىنىڭ قىزىقىدا ئولتۇرمىسىلا، ماڭسىلا سۆرۈنگە.

بوۋاي ھاسىسىغا تايىنىپ ئۆرە قوپتى، ئۇ يەنىلا خىرىلداپ كۈلەتتى. ئۇنىڭ بۇ كۈلكىسىنى ئۇنىڭ ئەلەملىك، ھەسرەتلىك يىغىسىدىن ئايرىۋېلىش تەس ئىدى.

— ئەمدى نېمىشقا ناخشا ئېيتمايدىغان بولۇپ قالدۇق خوتۇن؟ — ئۇشتۇمتۇت سوراپ قالدى.

ـ قېرىدۇق ... ھەۋەستىن قالدۇق دادىسى.

ـ ھا ... ھا ... ھا ... ھەۋەستىن قالدۇق دەڭلا، ـ بوۋاي تال بارىڭى ئاستىدىكى كونا كارىۋاتقا بېرىپ، يۇمشاق كۆرپىگە سوزۇلدى، ـ يوق گەپ، ھەۋەس بىزگە جان بىلەن كىرگەن، جان بىلەن چىقىدۇ. ساتارنى ئەپچىقىپ بەرسەڭلار، ئىچىم پۇشۇپ قالدى ...

ئىككى پۇتى گۆرگە ساڭگىلىغاندا يەنە نېمە ساتار؟ ھەي مۇشۇ بوۋاي ... ئەقلى ـ ھوشى جايىدا تۇرغىنى بىلەن، تەنتەك قېرىپ قالغىنى يامان بولدى. ئۇ پات ـ پات ساتار چېلىپ، غىڭشىپ ناخشا ئېيتقان چاغلىرىدا، موماي بۇرۇنقىدەك زوق ـ ھەۋەستە سۆيۈنۈپ ئاڭلاشنىڭ ئورنىغا ئىختىيارسىز نومۇس ـ تەشۋىشكە چۈشەتتى. قولۇم ـ قوشنىلار ئاڭلاپ، سۆز ـ چۆچەك قىلىپ يۈرمىگىدى، دەپ، ئىشىكنى ھىم ياپاتتى.

ـ ۋاي قويسىلا، ئەمدى، ـ دېدى ئۇ غاز قانىتىدىن ياسالغان ئاپئاق مامۇق يەلپۈگۈچتە بوۋاينى يەلپۈۋېتىپ، ـ ھەر ئىش ئۆز يولىچە، ياشلىقتا قىلغان ھەۋەس قېرىغاندا ياراشمايدۇ. بىر ئوبدان مەسچىتكە چىقىشنى باشلىۋېدىلە، بىر ئاي بولدى، ئۇنىمۇ تاشلىدىلا ...

سەيدىخان يەنە نېمىلەرنى سۆزلەيتتىكىن، بىردىنلا سەپراسى ئۆرلىگەن بوۋاي كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ توۋلىغىلى تۇردى:

ـ ئادەمنى تولا ئېچىشتۇرماڭلا دەيمەن، مېنى ئەيىبلىمىگەن سىلى قالدىڭلىمۇ ئەمدى! بولدى بەس! مەسچىتنى دەپ نەدىكى ئادەملەرنىڭ تىل ـ ھاقارىتىنى، تەنە ـ مەسخىرىسىنى ئاڭلاشنى خالىمايمەن. ئىمامنىڭ ئېيتىشىچە: مەن گۇناھى ـ كېبىرگە قۇلىقىمغىچە پاتقان ئاسىي بەندىمىشمەن. ئۆلگەندە ئۇدۇل ۋەيلۇن دوزاخقا تاشلىنارمىشمەن. قېرىغاندا ئوقۇغان نامىزىم قۇمغا يېزىلغان خەتتەك، خۇدانىڭ نەزەرىگە يەتمەيلا ئۆچۈپ كېتەرمىش، ساۋابى بولماسمىش. ھەقىقىي ساۋابلىق تېپىش ئۈچۈن، جامائەت ئالدىدا ئۆيدىكى ساز ـ پازلىرىمنى ئۇرۇپ ـ چېقىپ، توۋا ـ ئىستىغپار ئېيتارمىشمەن. تېخى بىر كالا ئۆلتۈرۈپ، مەسچىت ئەھلىگە ئاش تارتىدىغان قەرزىممۇ بارمىش. شۇنداق قىلغاندىلا، ئىمام مېنىڭ، ئۇنىڭ ئارقىسىدا ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇشىمنى مەقبۇل كۆرەرمىش. قاراڭلار، بۇ مۇتتەھەمنىڭ پەتىۋاسىنى! ئۆيدىكى ساز ـ پازلىرىم ئۇنىڭ نەرىگە تاقىشىپتۇ؟ ئۇنى چالسام مەن چالدىم، ناخشا ئېيتسام مەن ئېيتتىم. ئۆمرىدە كىم ئۇسسۇل ئوينىمىغان، ناخشا ئېيتمىغان؟ ئۇچۇ؟ ئۇنىڭ قىلغان ناشايان ئىشلىرىنى تېخى ھېچبىر مۇسۇلمان قىلغىنى يوق. مەن ئۇنىڭ ھاقارىتىگە چىداپ تۇرالمىدىم. جامائەت ئالدىدىلا تاكاللاشتىم، ئۇرۇشتۇم. ئۇ مېنى «ئىمانسىز، دوزاخ بەندىسى» دەپ ھاقارەتلىدى، مەنمۇ ئاغزىمنى بولۇشىغا قويۇۋەتتىم: «ھەي ... ئۆزۈڭچۇ، ئۆزۈڭ كىمسەن؟ مەن چوڭ بولسام ھېلىقى شوپاڭكەش ئاتاڭ شەھەردە ھاراق ساتىدىكەن، ئۇ شوپاڭخانىغا كېيىن سەن ۋارىسلىق قىلدىڭ. باج ئوغرىلاپ سولاققا چۈشتۈڭ، قانداق ... بىلەمدىكەنمەن؟ شەھەردە تۇرغىدەك يۈزۈڭ، قىلغىدەك ئوقىتىڭ قالمىغاندىن كېيىن، بۇ يەرگە كەلدىڭ. بىرلا دۇمىلاپ ئىمام بولۇۋالدىڭ. ئېيتە، قايسىمىزنىڭ گۇناھى ئېغىر، قايسىمىز ئىمانسىز، دوزاخ بەندىسى؟» دېدىم. ھەي قويۇڭلار سەيدىخان، مۇشۇ جامائەت دېگەننى ... ئۇلار نېمە قىلدى دېمەمسىلەر؟ ئىمامغا بولۇشۇپ مېنى ئەسكى تېرىدەك تارتىشتۇرغىلى، ئەيىبلىگىلى تۇردى. «سامسىقاخۇن، ساراڭ بولدىلىمۇ، ئاران بىر ئىمامغا يېتىشكەندە، ئۇنى تەزدۈرۈۋەتمەكچىمۇسىلە، شەھەردە كىم نېمە قىلمايدۇ،

ئىمام ئاخۇنۇم ئىلگىرى شوپاڭچىلىق قىلغان بولسا، بۇ يەرگە كېلىپ يامان قىلمىدى، يۇرتقا يەتتە قېتىم ئاش تارتتى، ئايىغى يارىشىپ، مەسچىتىمىزمۇ ئاۋاتلىشىپ قالدى» دەيدۇ تېخى. توۋا دېدىم، ئاش - چاي كۆرمىگەن خەقمىدۇق بىز، ئەمدى نېمە بولۇپ كەتتۇق - ھە؟ ئىككى كاپام ئاشقا ھەممىنى تېگىشىۋېتىدىغان. كىم پاك، كىم دوزاخ بەندىسى، پەرق ئېتىشنى بىلمەيدىغان بولۇپ قاپتۇق ...

سەيدىخان شۇ چاغدىلا بوۋاينىڭ نېمە ئۈچۈن تەرسا، چېچىلغاق بولۇپ قالغانلىقىنىڭ، كېسىلىنىڭ بىردىنلا كۈچىيىپ، ھالسىزلىنىپ كېتىۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندى.

— ئەستا ... يامان بوپتۇ، ... — دېدى ئۇ بوۋايغا ئىچ ئاغرىتىپ، — ئەمدى شۇنداق بولسىمۇ يەنە مەسچىتتىن قالمىسىلا.

بوۋاي خۇرسىنىپ، ئۇلۇغ - كىچىك تىندى.

— مېنى ئەمدى مەسچىتكە زورلىماڭلار سەيدىخان، ناماز دېگەننى ئۆيدە ئوقۇسىمۇ ئوخشاشقۇ. ئىمامنىڭ نېمە دېگىنىنى دەپ بەردىم، مەن ئەمدى ئاشۇ شوپاڭكەشنىڭ چىقارغان پەتىۋاسىنى دەپ، ساز - پازلىرىمىنى ئۇرۇپ - چاقامدىم. ساز چالغىنىم، ناخشا ئېيتقىنىم گۇناھ بولغان دەپ، جامائەت ئالدىدا توۋا - ئىستىغپار ئېيتامدىم؟ ياق، سەيدىخان، بۇنداق قىلىش ماڭا نومۇس ... ئۆلۈمدىن قاتتىق، دوزاخ ئازابىدىن ئېغىر ...!

موماي ئېرىنىڭ غەزەپتىن قارىداپ، ھەر بىر قورۇقلىرى ئارىسىدا ئەلەم - ھەسرەت ئىپادىسى قېتىپ قالغان، كۈندىن - كۈنگە يامانلىشىپ كېتىۋاتقان چىرايىغا قارىغىنىچە، ئۈن - زۇۋانسىز ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ: «ئىمام توغرا دەپتۇ» دېيەلەيتتىمۇ؟ ھەرگىز دېيەلمەيتتى. ساتار كونىرىغان، ئۆينىڭ ئىس - بۇسىدىن قارىداپ سىملىرىنىمۇ دات بېسىپ كەتكەن. تەمبۇر بىلەن راۋابمۇ شۇنداق. لېكىن ئۇلار ئەللىك نەچچە يىلدىن بېرى ئۆزلىرىگە ھەمراھ، خۇشاللىقىغا ئورتاق، دەرد - ئەلەملىرىگە غەمناك بولۇپ كەلگەنلىكى ئۈچۈن يەنىلا قەدىرلىك. ئۇلارنى ئۇرۇپ - چېقىش دېگەن قانداق كەپ؟ بىراق ... قېرىپ، ساقال مەيدىگە چۈشكەندە ئۇنى يەنە تىرىڭشىتىپ يۈرسە ...

مامۇق يەلپۈگۈچتىن بوۋاينىڭ يۈز - كۆزىگە سالقىن شامال ئۇرۇلاتتى. ئۇنىڭ كۆزى ئاستا - ئاستا يۇمۇلماقتا ئىدى. «خۇدايا... پاكۇ - پەرۋەردىگارا ... سېنىڭ ھىممەت - شاپائىتىڭدە سەكسەن نەچچە يىل ياشىدىم... گۇناھىم نېمە، تۆھپەم نېمە، ھەممىنى ئۆزۈڭ كۆرۈپ تۇرغۇچىسەن. كەتمەن دەستىسىگە تايىنىپ چوڭ بولغانىدىم، كەتمەن تۇتۇپ ئۆمرۈم ئۆتتى. ھالال ئىشلەپ، ھالال يېدىم، ساڭا تۇزكورلۇق قىلمىدىم. ئۆزۈڭ بەرگەن بەش پەرزەنتنى ئوتتا كۆيدۈرمەي، سۇدا ئېقىتماي، يەتتە ئەزايىنى ساق چوڭ قىلدىم. جاپا تارتىپ ئۇنىڭ راھىتىنى كۆرۈشنى، راھەتتىن لەززەتلىنىشنى بىلدىم. دۇنيانىڭ خاپىچىلىقلىرىدىن، رەنجى - بالاسىدىن ئۆزۈمنى يىراق تۇتتۇم. خۇشاللىقىنىڭ — ئويۇن - تاماشىنىڭ ئارقىسىدىن قوغلىشىشتىن ھارمىدىم. مېنى كەمبەغەل - گاداي ياراتقىنىڭ بىلەن، ئىشقى - ھەۋەسكە سۇلتان قىلغانىكەنسەن. مۇشۇنىڭ ھىممەت - شاراپىتىدىن يىگىرمە يېشىمدا «سامساق تەمبۇر»، ئەللىك يېشىمدا «سامساق ساتار» دېگەن نامىم چىققان. بۇ ئىقلىمدا مەن بېرىپ قىزىتمىغان توي توي بولمايتتى، مەشرەپ - مەشرەپ ... ۋاھ، قالتىس چاغلار ئىدى - دە، ئۇ! كەتمەن بىلەن ناخشا - ساز ماڭا بىر ئۆمۈر ھەمراھ بولدى. ئىشلىگەندە قۇلدەك ئىشلەپ، ئوينىغاندا

بەگدەك ئوينىدىم. مەن چەكمىگەن خام تاماكا، بەڭ، ناسۋال قالمىدى. قېرىپ مۇشۇ ھالغا چوشۇپ قالغاندىمۇ، ئۆزۈمنى ئىشقى - ھەۋەستە چاپچىپ تۇرغان ئاتتەك سېزىمەن. ئېتىزدا چ مىمنىڭ يېتىشىچە مىدىرلاپ، ئۇنى-بۇنى قىلىپ تۇرمىسام، ئىچىم تىتىلداپ، ئىچكىنىم سو، يېگىنىم ئاش بولمايدۇ. ناخشا - پاخشا، ساز - پازدا بۇرۇنقىدەك پەيزىم قالمىغان بىلەن، ئۇنىڭ ئۇنىنى ئاڭلاپ قالسام، ھېلىمۇ پۇت - قوللىرىم قىچىشىپ، ئىككى مۈرەم لىكىلداپ كېتىدۇ. ئېھ خۇدا، بۇلارنىڭ ھەممىسى نېمە؟ ئۇ سەن كۆڭلۈمگە ياققان ئىشقى - ھەۋەسنىڭ ئۆچمەس ئوتىمۇ ياكى شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىمۇ؟ خۇدا، مېنىڭ جىمى قىلمىش - ئەتمىشلىرىمگە ئۆزۈڭ گۇۋاھ، ئۆزۈڭ شاھىد. ئۆمرۈم شۇنداق ئۆتتى. دۇنيانىڭ ھېچكىم كۆرەلمىگەن پەيزى - راھىتىنى مەن كۆردۈم. مۇراد - مەقسىتىمگە يەتتىم. قىسقىسى: جاھاندا ئوغۇل بالىدەك ياشىدىم. ئەمدى مۇشۇلارنىڭ ھەممىسى گۇناھ بولىدىغان، بۇ گۇناھ تۈپەيلى مەن دوزاخقا ھۆكۈم قىلىنىدىغان بولسام، ئەلھەكمۇلىللا ... ئۆزۈڭ پېشانەمگە يازغان بۇ قىسمەتنىڭ دەردىنى تارتماي چارەم يوق ...»

سىرتتا ساپايىنىڭ رىتىملىق شاقىلدىغان، دىۋانىنىڭ: «ھەق ... دوست، يائاللا!» دېگەن سوزۇق ئاۋازى ئاڭلاندى. بوۋاي چۆچۈپ كۆزىنى ئاچتى.

— ساھىل ...، — دېدى ئۇ مومايغا، — نان بېرىڭلار.

دىۋانە ھايال ئۆتمەي ھويلىغا كىرىپ كەلدى. ئۇ، بېشىغا كۇلا، ئۇچىسىغا مەللە تون كىيگەنىدى. چاڭگىلىشىپ كەتكەن قاپقارا ساقىلى ئۇزۇندىن بېرى سۇ تەگمىگەنلىكتىن مەينەتلىشىپ كەتكەن كېسەلمەن، ئاۋاق چىرايىنى تېخىمۇ سەتلەشتۈرۈپ، كىگىز پارچىسىدەك ئېسىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بېزەڭلىك ۋە ھاياسىزلىق قېتىپ قالغان قىسىق كۆزلىرىدىن، جاھاندىكى تالاي كەچمىشلەرنىڭ قورقۇنچلۇق ۋە قاباھەتلىك سۈرىنى كۆرۈش مۇمكىن ئىدى. ئۇ، ھويلىدا پىرقىراپ، ئالدى - كەينىگە دەسسەپ جەررە سېلىشقا باشلىدى:

يائاللا دوست، يائاللا،
ھەق دوست، يائاللا.
ئىشقى - ھەۋەس دېگەنلەر،
تەقۋانى تەرك ئەتكەنلەر.
ھەمدۇ - سانا دېمەستىن،
كەيپ - ساپا سۈرگەنلەر.
گۇناھلىرى ھېسابسىز،
قىيامىتى مەدەتسىز.
ئاقنى قارا قىلغانلار،
ئول دوزاخقا كىرمىشلەر ...

دەستىسى جەرەن مۈڭگۈزىدىن ياسالغان، ئويۇل - ئويۇل ھالقىسى ئۇپىراپ، پارقىراپ كەتكەن كونا ساپايە دىۋانىنىڭ جىگدە چومىقىدەك چوقچىيىپ چىقىپ قالغان ئورۇق يەلكىسىگە تىنىمسىز ئۇرۇلاتتى. توننىڭ مۈرىسى ساپايىنىڭ تولا ئۇرۇلۇشىدىن تىتىلىپ، قۇشقاچ چاڭگىسىغا ئوخشاپ قالغانىدى. گەۋدىسى ساپايە ئاۋازىغا ماس ھالدا رىتىملىق چايقىلاتتى. كۆزلىرىدە نالە - پەريادنىڭ تەگسىز مۇڭى قايناپ تۇراتتى. ئاۋازى ساز ۋە ھەسرەتلىك ئىدى. ھايال ئۆتمەي دىۋانىنىڭ جۈدەڭگۈ چىرايىغا قان يۈگۈرۈپ، نۆپكىدەك ئېسىلىشقا باشلىدى، پېشانىسىدىن چىپىلداپ تەر قۇيۇلاتتى.

— توۋا گۇناھنى يەر، سەدىقە بالانى ... يا - ھەزرىتى باھاۋىددىن نەخشىۋەن پىرىمنىڭ ھەققىدە ئامىن ...! — دېدى ئۇ بايىقى جەررىدىن كۆڭلى ۋەھىمىگە چۈشۈپ، ۋۇجۇدى ئەسەبىي، سوغۇق سىرقىراشتىن قېتىپ قالغان بوۋايغا تەمە بىلەن تىكىلىپ. سەيدىخان يۈزى چوڭ قىلىپ ئېچىلغان پۈتۈن بىر ناننى دىۋانىگە ئىككى قوللاپ ئۇزاتتى. ئۇنىڭ

قوللىرى تىترەيتتى، كۆزلىرى ئايانچلىق ۋە تەشۋىشلىك ئىدى. دىۋانە نانغا ئىككى قولىنى خالار-خالىماس ئۇزاتقاندەك قىلدى-يۇ، قولىنى تېزلا تارتىۋېلىپ، مومايغا ئوڭايسىزلانغاندەك ھىجىيىپ قويدى:

— نان سالىدىغان خۇرجۇن - خالىتاممۇ يوق قۇشناچ، پۇل تىلەيمەن، — دېدى ئۇ دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ، — ئىلاھا، ئامىن ... ئۆيلىرىدىن بەرىكەت قاچمىغاي، بەرگەن سەدىقىلىرىنىڭ ئىككىلا ئالەمدە ساۋابى بولغاي ...!

موماي ناننى تۇتقانچە تۇرۇپ قالدى، ئۇ نېمە قىلارىنى بىلەلمەي، تېڭىرىقىقان ھالدا گاھ دىۋانىگە، گاھ بوۋايغا قاراپ تۇراتتى.

— ساھىل نېمە دەيدۇ؟ — بوۋاي بېشىنى كۆتۈرۈپ تەكىيگە تىكلەندى.

— نان ئالمايدىكەن، پۇل تىلەيدىكەن.

— ناننى ئالمامدىكەن؟ — بوۋاي ئۆرە بولدى، — ئەمىسە بۇياققا كېلىڭ ساھىل ... كارىۋاتقا ...

— ئوبدان، تەقسىر ...، — دىۋانە ساپايىسىنى بېلىگە قىستۇرۇپ، بوۋاينىڭ يېنىغا كەلدى.

— قېنى، يۇقىرى چىقىڭ.

دىۋانە كارىۋاتقا چىقىپ بوۋاينىڭ يېنىغا يۈكۈنۈپ ئولتۇردى، ئۇنىڭ تەمە بىلەن چوڭ - چوڭ ئېچىلغان كۆزلىرى بوۋاينىڭ قولىغا تىكىلگەنىدى.

— نامۇشەرىپىڭىزنى بىلگۈم كەلدى. ئۆزىڭىز كىم بولىسىز؟

— كىچىكىمدە ھەزرىتى قۇشقاچ داموللامغا مۇرىت بولغانمەن، ھازىر ئەۋلىيا - ئاشىقمەن.

— قەيەردىن كېلىشىڭىز؟

— ئەسھابۇل كەھەبتىن.

— راستىنلا ئەۋلىيا زات ئىكەنسىز، — دېدى بوۋاي قاشلىرىنى ھىمىرىپ، — شۇنداق قىلىپ نانغا ئەمەس، پۇلغا دۇئا قىلىسىز؟

— ھەئە، سەدىقىغە يارىشا ... مەن سىلىگە ئون كويغا دۇئا قىلدىم.

— ئون كويدىن نېمە تاپىمەن؟

— ساۋابلىق.

— بۇ ساۋابلىق ماڭا نېمە ئاتا قىلىدۇ؟

— ئاخىرەتتە جەننەتنى، جەننەت ھوزۇرىنى.

بوۋاينىڭ قولىدىكى تىۋىلغا ياغىچىدىن ياسالغان پۇتاقلىق قوپال ھاسا ۋىژىلداپ كەلگەن پېتى دىۋانىنىڭ گەجگىسىگە تەگدى. سەرپۇش تۇمىقى پەسكە دۇمىلاپ كەتتى.

— ۋاي ئۆلدۈم ... ئادەم بارمۇ؟! — نالىلىق ۋارقىرىدى دىۋانە قورقۇنچ، ساراسىمە ئىچىدە ئۆزىنى كارىۋاتتىن ئېتىپ. سامساق بوۋاي بىتاپ، ھالسىزلىقتىن بىردىنلا قىرىق ياشلىق چاغلىرىدىكى قىران تەلۋىلىكىگە قايتقانىدى. ئۇ، دىۋانىگە شىردەك تاشلىنىپ، ھاسا بىلەن ساۋاشقا باشلىدى:

— ھۇ تۇزكور لەنىتى، قارا يۈز ئالۋاستى! ئاش - نان يەپ چوڭ بولغان بولغىدىڭ، ئەمدى ئۇنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى ئۇنتۇدىڭمۇ؟! ناندىن پۇلنى ئەلا بىلگىنىڭ ئۈچۈن ئادەم ئەمەسسەن، ھايۋانسەن! تۇفى! تۈكۈردۈم سېنىڭ ئەۋلىيا - ئاشىقلىقىڭغا! ھويلامنى پاسكىنا قىلما! چىق! كۆزۈمدىن يوقال!

بوۋاينىڭ غەزەپتىن چىشلىرى كىرىشىپ، ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يىقىلىپ قالدى. موماي قورققىنىدىن داد - پەرياد كۆتۈرۈپ ئۇنىيۆلەش بىلەن ئاۋارە ئىدى. باش - كۆزى يېرىلغان دىۋانە كۇلاسىنى تال بارىڭى تۈۋىدىكى سۇدىن سۈزۈۋالدى - دە، ئۆزىنى تالاغا ئاتتى. دەرۋازا سىرتىدىكى چوڭ يولدىن ئۇنىڭ نالىلىق قارغىشى ئاڭلاندى:

— ئەۋلىيانى ئۇرغان قولۇڭ قاقشالدەك

قۇرۇپ كېتەر ئىلاھىم! قان قۇسۇپ ئۆلەر-
سەن! ئەبەدىي ۋەيلۇن دوزاختا كۆيەر-
سەن ...!

كوچىغا قولۇم - قوشنىلار، ئاندىن ئۆت-
كۈنچىلەر يىغىلدى. بىر توپ ئادەم بولدى.
ئۇلار دىۋانىنىڭ قارغاشلىرىدىن ۋەھىمگە
چۈشۈپ، قورقۇنچىدىن ياقىلىرىنى تۇتۇشات-
تى، سامساق بوۋاينى ئەيىبلىشەتتى. تووا ...
ئەلمساقتىن ھازىرغىچە قايسى مۇسۇلمان
سەدىقە تىلەپ كەلگەن دىۋانىنىڭ ئۇرغان؟
ھەي سامساخۇن ... نېمە قىلىسىنىڭ بۇ؟
نەچچە ۋاقىنگىياقى سېنىڭ ئاخشا - سازلە-
رىڭغا كۆيۈپ، بېشىمىزغا ئېلىپ كۆتۈرۈپ
يۈرۈپتۇق. نە - نەلەردە سەن بىلەن ساختە-
نىپتۇق ... ئەمما سېنىڭ مۇنداق ئادەملىكىڭ
نى بىلمەپتۇق. بىرىنىڭ بالاسى مېڭغا! نېمە
دەپمۇ ساڭا قوشنا ئولتۇرۇپ قالغان، داستە-
خىنىڭغا داخىل بولغان بولغىدۇق؟ بالىلىرە-
رىمىزنىڭ تۇيىدا سەن نەغمە قىلىۋېدىڭ،
ئەمدى ئۇلارنىڭ ئۆيى بۇزۇلۇپ، بالىلىرى
يېتىم قالارمۇ، مەشرەپ قىلغان باغ - ھويلە-
لىرىمىز چۆلدەرەپ كېتەرمۇ؟ ...

ھويلىدىن چاچلىرى سالۋاردىن سەيدە-
خان ھۇ تارتىپ يىغلاپ چىقتى:

— قوشنىلار ... سامساخۇن يىقىلىپ قال-
دى، دوختۇرغا ئاپىراي دېگەن، ھارۇنغا
سالالمىدىم، خۇدا ھەققى بىر يارەم قىلە-
ڭلار ...!

دىۋانىنىڭ باش - كۆزىنى ئېرىقتا يۇيۇ-
ۋاتقان ئىمام گۇس - گۇس دەسسەپ، سەيدە-
خاننىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۇنىڭ چىرايىنىڭ
ئۆڭۈلى ئۆچكەن، كۆزلىرى قەھرىلىك ئىدى:

— ئاتا قارغىشى ئوق! — دېدى ئۇ مومايغا
نەشتەردەك قادىلىپ، — ئەۋلىيا - ئاشىقلارنىڭ
قارغىشىمۇ بەرھەق شۇنداق. ئۇ دوزاخ بەندە-
سىنى خۇدانىڭ غەزىپى تۇتتى، شۇڭا ئەجە-
لىدىن بۇرۇن يىقىلدى. ئەمدى ئۇنىڭغا بەن-
دىنىڭ چارىسى يوق، سەيدىخان!

2

باش كۆزىنىڭ ئوچۇق سەھرى ...

ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تەشتەكلەردىن
گۈل پۇرىقى، باغلاردىن تومۇچۇقلارنىڭ ئە-
جەب چىرايلىق سايراشلىرى كېلىدۇ. بۇلار
كارىۋاتتا ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغان بۇ-
ۋاينىڭ ھەسرەت ئازابى بىلەن زەردايقا تو-
لۇپ، كۆنسايمن ئاجىزلاپ كېتىۋاتقان يۈرە-
كى ئۇچۇن كۈچ - داۋا ... بوۋاي جاھاندىن
نېمىلەرنى كۆتمىگەن، نېمىلەر بىلەن پەخىر-
لەنمىگەن؟ ئەمدى ئۇنىڭغا ئۆمرىنىڭ ئاخە-
رىدا قالغىنى، سېخىيھىممىتىنى ئايىمىغىنى
پەقەت ئەنە شۇلار. گۈل ھىدى ئۇنىڭغا ئوي-
لاپ باقسا يىراق - يىراقلاردا قالغان، ئەمدى
ئۇنىڭغا ئەبەدىي ئېرىشىش مۇمكىن بولمايدە-
غان «ساماق تەمبۇر» دەپ ئاتالغان چاغ-
لىرىنىڭ ئۇنتۇلماس شېرىن خاتىرىلىرىنى
ئەسلىتىدۇ. تومۇچۇق ئاۋازىنىڭ ئەمدى قۇ-
لاققا باشقىچە يېقىملىق ئاڭلىنىدىغان سېھىر-
ھىممىتى ئاجايىپ. ئۇ، بوۋاينىى ناخشا -
سازغا ئۇندەيدۇ. بوۋايمۇ بىر چاغلاردا ئا-
شۇنداق ناخشا ئېيتقانىدى.

ھارغىچە كەتمەن چېپىپ، ئۇسسىغاندا
قوغۇنىنى مۇشت بىلەن بۆلۈ - بۆلۈ يېرىپ
يېگەن ئېتىزلار، گال يىرتىلغىچە ناخشا ئېيە-
تىپ، كېچىنى تاڭغا ئۇلىۋېتىدىغان كۆكۈلە-
ڭ ياز مەشرەپى ... ھەي - ھەي ... قاند-
اق پەيزى چاغلار ئىدى - ھە ئۇ؟ ئەمدى
ئۇ ناخشىنى تومۇچۇق ئېيتماقتا. ھەي ...
ھەممىسى كېتىپتۇ، ئېقىن سۇدەك ئېقىپ تۇ-
گەپتۇ. ئەمدى راستىنلا ئەزرائىلنىڭ ئىشىك
قېقىپ كېلىدىغان ۋاقتى يېقىنلاپ قالغان
ئوخشايدۇ ... بۇنداق چاغلارنى بوۋاي قاچان
ئويلىغان؟ ئۇ خۇددى ئاشۇ ئىشقى - ھەۋە-
لىرى بىلەن ئەبەدىي ئۆلمەي ياشايدىغان-
دەك، ئۆمرىنى غەمسىز ياشاپ ئۆتكۈزگەنە-
دى. ئەمدى ئاخىرەتلىك تۇغرىسىدا ئويلە-

شىش كېرەك. بولمىسا، يەنە ھەممىگە كېچە- كىمپ قالىدۇ.

بوۋاي ئىنجىقلاپ، ئىگىراپ بېشىنى تەستە سەيدىخانغا بۇردى:

ـ بالىلار كەلسە ... يۈز كۆرۈشۈۋالسام... قىلىدىغان ۋەسىيىتىمۇ بار ئىدى.

ـ ھەممىگە خەۋەر كەتتى.

ـ ئوبدان بوپتۇ، ئاخىرەتلىك يېتەمدۇ؟

ـ قىرىق مېتىرچە خەسە ئېلىپ قويدۇم.

ـ يەرلىك قانداق بولدى؟

ـ ئاكام بىلەن ئاچامنىڭ① يېنىدىن كولىتىپ قويدۇم. ئىككى كىشىلىك.

ـ ئەللىك نەچچە يىل بىر تەكىيگە باش قويۇپتۇق ... جاھانىنىڭ خۇۋلۇقىنىمۇ، جەبـ- رى - جاپاسىنىمۇ تەڭ تارتىپتۇق. شۇغىنـ- ـى ... ئاخىرەتتە ئايرىلىپ كېتىدىغان بول- ىدۇق ...

ـ ئۇنداق دېمىسىلە، ئاخىرەتتە خۇدانىڭ ئالدىغا بىللە قول تۇتىشىپ بارىمىز دادىسى.

بوۋاي بېشىنى چايقىدى، كۆزلىرىدە ياش ئەگمىدى.

ـ ياق، سەيدىخان، ئويلاپ باقتىم ... ئىمامنىڭ دېگىنى توغرا ئوخشايدۇ، ئاخىرەتـ- تە ئىككىمىزنىڭ بارىدىغان جايى ھەرگىز بىر بولمايدۇ. مەن ...

ـ ئادالەتلىك خۇدا، ھەممىنى كۆرۈپ تۇر- غۇچى، ـ سەيدىخان داكا رۇسلىنىڭ ئۇچـ- نى چىشلەپ ئۇمچىيىپ يىغلىدى، ـ ئۇ، ئۆزد- ىڭ پاك، مۆمىن بەندىسىدىن ھېچقاچان ھېھىر - شەپقىتىنى، شاپائىتىنى ئايـ- مايدۇ...

بوۋاينىڭ ئۇر ئۆچكەن چىرايىدا بىلىنەر - بىلىنمەس كۈلكىنىڭ سۈس كۆلەڭگۈسى ئويـ- نىدى. كۆپكۆك تومۇرلىرى دەرەخ يىلتىزد- ەك بۇرتۇپ چىقىپ قالغان، تېرىسى سۆڭەكـ- لىرىگە چ پىلىشىپ كەتكەن ئورۇق، جانسىز قولىنى سەيدىخانغا ئۇزاتتى. سەيدىخان ئۇنىڭ قولىنى ئۇزاق سىقىپ تۇرۇپ:

ـ بۇ دۇنيادا مەڭگۈ ياشىغىلى بولمايدۇ، ئەجىلى كەلگەندە ھەممىمىز ئۆلىمىز. ئەمما ئىنسانلار ئىچىدە ئۆلۈمدىن قورقمايدىغان بىرمۇ بىر ئادەم يوق. ئۆلۈمنى ئويلىغاندا ھەممىمىز ئازراق بولسىمۇ قورقىمىز. ئۆلۈمنى ئويلىمىغان ئادەم ئۆلۈمنى ئۇنتۇپ قالغان ئادەم. ئۆلۈمنى ئۇنتۇپ قال

— مىڭ مىراتىۋە رازى دادىسى، سىلىمۇ مەندىن رازى بولسىلا، — سەيدىخان بوۋاينىڭ قوللىرىنى، يۈزىنى سىلىدى. — خىزمەتلىرىنى ياخشى قىلالمىدىم، ياقىلىرىنى كىر قىلىپ قويغان، ئىسىق - سوغۇق قالدۇرۇپ قويغان يەرلىرىم بولسا ...

موماي گېپىنى داۋاملاشتۇرالمىدى، ئىچىدە دەريا - دەريا يىغا قاينايتتى. ئۇلار — تەڭياشاپ، تەڭ قېرىغان، ھاياتنىڭ خۇشاللىق ۋە دەرد - ھەسرىتى بىلەن ئېغىرلاشقان ھارۋىسىنى بىللە سۆرەپ، چاچلىرى تەڭ ئاقارغان مېھرىبان ئەر - خوتۇن بۈگۈن ئەنە شۇنداق رىزالاشتى.

ئەتىسى ئۇلارنىڭ بەش بالىسى — ئىككى ئوغۇل، ئۈچ قىزى بالا - چاقىلىرىنى ھارۋىغا بېسىپ ئارقا - ئارقىدىن يېتىپ كېلىشتى. ھويلىغا بەش ھارۋا قاتار تىزىلغانىدى. ئەتراپ ئېشەكلەرنىڭ ھاڭرىشىدىن، بالىلارنىڭ قىقاس - چۇقانلىرىدىن جېدەل-خەخىشلىقلىرىدىن لەرزىگە كەلگەنىدى. توخۇلار ئۇششاق بالىلارنىڭ چالمىسىدىن ئۈركۈپ قېقىندايتتى، باغلاقلىق ئىت غەزەپلىك قاۋايتتى ...

موماينىڭ ھارغىنلىق كۈنلىرى باشلاندى. ئوچاقنىڭ ئەسلىدىكى قازىنى ئېلىۋېتىلىپ، يوغان قازان ئېسىلدى، شۇنداقتىمۇ ئاش - ئاشقا، چاي - چايغا ئۈلگۈرمەيتتى. ئەنە ... بوۋاينىڭ ئەتراپىغا ئولاشقان بەش بالا. بالىنىڭ ئەڭ چوڭى مامۇت. ئۇ ئەللىكنىڭ قارىسىنى ئالغان، نەۋرە كۆرگەن، پىشقان دېھقان، ئۇنىڭ ۋاقىتسىز قويۇۋەتكەن قويۇق ساقىلى دادىسىنىڭكىدەك ئاپئاق ئاقىرىپ كەتمىگىنى بىلەن كېكىرتىكىدىن ئېشىپ، مەيدىسىگە چۈشكەن، پۈتىدا كونا مەسە كالاچ، قولىدا تەسۋى ... ئۈچ قىزىنىڭ ھالى-تۇرقى ئۇنىڭدىن بەتتەر، تېخىمۇ كۈلكىلىك. ھەممىسى رۇپاش قىلىنغان. ئۇلار ئاتا - ئانىسىنىڭ ئالدىدىمۇ يۈزىنى ئېچىپ ئولتۇرۇشقا ئەيمىنىدۇ. ھەر بىرسىنىڭ قۇچىقىدا بىردىن بوۋاق. ئۇلار بوۋاقلىرىنى پەپىلەش، ئەمدۈرۈش، لاتا - پۇتىلىرىنى يەڭگۈشلەش، توخۇ، ئىتقا چالما ئېتىپ، كەپتەرلەرنى ئاسمانغا قاڭقىتىپ يۈرگەن كەپسىز بالىلىرىغا كايىش بىلەن ئاۋارە.

پەقەت بالىنىڭ ئەڭ كىچىكى — يېزا بازىرىدا سامسىپەزلىك قىلىدىغان ئوغلى كەنجىلا ئۇلاردىن باشقىچە. ئۇ، بېشىغا شەپكە، ئۇچىسىغا يوللىرى قىزغۇچ كۆك مايكا، تار شىم كىيگەن، قويغان چېچىنى شوشاڭدا قىرقىسا بىر سېۋەت توشىدۇ. ئۇ تاماكا خۇمارىنى باسالماي، ھېلىدىن - ھېلىغا يانچۇقىنى سىقىمداپ، سەرەڭگىنى شاراقشىتىپ قويىدۇ.

بەش بالا بوۋاينىڭ ئەتراپىدا كالىدەك پۇشۇلداپ، يەرگە مۈكچىيىپ، ئۈن - زۇۋانسىز ئولتۇرغىنى ئولتۇرغان، ئۇلارنىڭ ئوي - خىيالى نېمە؟ نېمانچىۋالا غەمكىنلىشىپ، جىمجىت ئولتۇرۇپ كېتىدىغاندۇ؟ ئۇلارغا قارىغانىرى سەيدىخاننىڭ ئىچى پۇشىدۇ. ئىست، ئۇلارنىڭ ياشلىقى! نېمىلا دېگەنبىلەن يەنىلا بوۋاينىڭ قېرىلىقى ياخشىكەن. بالىلىرىنى كۆرۈپ، روھى كۆتۈرۈلۈپ، باشقىچە تېتىكلىشىپ قالغان بوۋاي، بالىلىرىغا بىر - بىرلەپ قاراپ چىقىپ، چاقچاق ئارىلاش پاراڭغا چۈشتى:

— مامۇتاخۇن، ھە ... ئۆي - ئىچىڭ تىنچلىقمۇ بالام؟

مامۇت مۈكچەيگەن گەۋدىسىنى رۇسلاپ دادىسىغا لاپ قىلىپ قاراپ قويدى.

— خۇداغا شۈكرى، ئامان - ئىسەنچىلىك ئاتا.

— ئاڭلىسام، ساڭا 1000 كوي جەرىمانە قويۇپتۇ، دەيدىغۇ يېقىندا.

— جەرىمانە قويۇشنىغۇ قويدى، تېخى تۆلىمىدىم.

— نېمىشقا قويمىدىكەن شۇنچە جىق جەرد- مانىنى؟

— ئەزىزنى ئوتتۇرا مەكتەپكە خەتلەپتە- كەن، مەن بەرمىدىم. يېزىلىق ھۆكۈمەت مەج- بۇرىي ماۋارىپ سىياسىتى بىلەن قارشىلاش- تىك دەمدۇ، ئىش قىلىپ جىقلا كەپ.

— ھۆكۈمەت بىر ئوبدان ئوقۇتۇپ قويماي دېسە، ياخشى ئىش ئەمەسمۇ، نېمىشقا بەر- مەيسەن، كەتمەنگە سالاي دەمسەن - يا؟

— مەن ئۇنى شەھەردىكى نامان خەلپەت- كە بېرىپ قارى - قۇرئان قىلغۇم بار، — دېدى مامۇت دادىسىغا يەر ئاستىدىن قا- راپ، — ئويلاپ باقسام ئۇرۇق - جەمەتىمىز ئارىسىدا ھازىرغىچە ئەھلى ئىلمى ئادەمدىن بەرەرسىمۇ چىقماپتۇ.

خاتىرجەم سەگەك بوۋاي ئوغلىنىڭ بۇ مۆزىدىن ئۆزىگە بولغان ئاچچىق - زەھەر- لىك تەنىنى چۈشەندى.

— ھە ... پاتىمە، زۆھرەلىرىم① .... — بوۋاي كۆيۈنگەن قىزلىرىغا ئاغدۇردى، — ياش تۇرۇپ بۇۋىم بولۇپ كەتكىنىگلارمۇ بۇ؟

ئۇچ قىز چۈمبەل ئىچىدە چايقىلىپ، بىر- بىرىگە قاردىشىپ قويدى، سادا چىقمىدى.

— مەن سىلەرگە دىدارلىشىۋالايلى، دەپ خەۋەر بەرگەن، سىلەر مېنىڭ بالىلىرىم، يۈرەك باغرىم، يات ئادەم ئەمەس، گۇناھى بولسا ماڭا بولسۇن، تاشلىشە چۈمبىلىگىنى! ئىچىمنى پۈشۈرۈشما مېنىڭ!

قىزلار بوۋاينىڭ غەزەپلىك ئاۋازىدىن قورقۇپ، تەمتىرىشىپ، يۈزلىرىنى ئاستا - ئاستا ئېچىشتى. ئۇلارنىڭ چۈمبەل تۈتقان قوللىرى تىترەيتتى. چىرايىدا تەشۋىش ئىپادىسى قاينايتتى.

بوۋاي سۆيۈنۈپ كەتتى، قىزلىرىغا تەلمۈرۈپ قاردى. نەقەدەر يېقىملىق چىراي! مانا بۇلار ئۇنىڭ گۈل يۈزلۈك قىزلىرى.

بوۋاي بىر چاغلاردا مۇشۇ قىزلىرىنىڭ چېچەن - پاكىزلىقى، ئايدەك چىرايى بىلەن پەخىرلەنگەن ئەمەسمىدى؟ مومای ئۇلارنىڭ چاچلىرىنى «قىرىق تال» ئۆرۈپ، چىرايلىق جابدۇپ - ياساندۇرۇپ، سەيلى - سەيلىگاھقا يولغا سالغان چاغلىرىدا بوۋاي ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قانچىلىك زوق - ئىپتىخار بىلەن قاراپ قالاتتى-ھە؟

مانا ئەمدى شۇ قىزلىرىنىڭ تۇرقى - ھالى، پوررەڭ رومالغا تىزدىنچە پۈركۈنۈپ خۇددى سادىن قورقان چۈجىدەك، دادىسى- نىڭ ئايىغىداتۇكۇلۇپ ئىچىگە تىنىپ ئولتۇرىدۇ. ئەمدى، ئۇلارنىڭ بۇرۇقى خۇش چاقچاق- لىرى، خۇشال كۈلكىلىرى، ئەركىلەشلىرى نەگىدۇر يوقالغان، خۇددى يېتىم قوزىدەك ياۋاش، بىچارە، ئۇلار نېمىسىدىندۇر ئايرىلە- غاندەك، نېمىگىدۇر ھازا تۇتۇۋاتقاندەك... ئەرلىرى يۇرىكىنى مۇجۇۋەتكەنمىدۇ-يا؟ ياق. بوۋاي كۆيۈمۇغۇللىرىنى ياخشى بىلىدۇ، ئۇلار شۇنچە ئەدەبلىك، ياۋاش - مۇلايىم ئەھلى دېھقاندىن. ئەمسە قىزلىرىنى مۇشۇ ھالىغا چۈشۈرۈپ قويغان نەرسە نېمە؟ بوۋاي بۇلار- نىڭ سەۋەبىنى قىزلىرىدىن سوراپ ئولتۇ- رۇشنى خالىمىدى. كەنجى ئارىلىقتا ئىككىسى قېتىم باغقا كىرىپ چىقتى. بوۋاي ئۇنىڭ قىزارغان ئەلەڭ - سەلەڭ كۆزلىرىدىن، ئۇنىڭ ھېچىيەپ قويۇشلىرىدىن ھەممىنى چۈشەندى، ھەي كۈل بەگىگى...! شاپتۇل تۈۋىگە بېرىپ خۇمارىنى بېسىپ كەلدىڭغۇ ھەقىچان. ھەببەللى، مانا بۇ يېرىڭ يارايدۇ سېنىڭ. ھۆل يەرگە غاگىزا ياساپ، كاۋا پېلىكىنى تۇپەك قىلىپ ئۆپكەڭ كۆيگىچە تارتمۇالساڭ... ۋاھ، دۇنيادا بۇنىڭ راھىتىگە يېتىدىغان نېمە بار؟ مانا سەنلا داداگىنى دوراپسەن!

بوۋاينىڭ كېلى قىچىشقاندەك، كۆزى تورلاشقاندەك بولدى، ئۇنىڭ خۇماری

① بۇ سۆز مەسخىرە مەنىسىدە.

تۇتقانىدى. ھەي، ئىسسىت، شۇ تاپتا تارتىقىدەك ماغدۇر بولارمىدى، بىر - ئىككى تارتىۋېلىپ، ئۆپكەم يېرىلىپ كەتسىمۇ مەيلى ئىدى!

-خوش... تۈكباش ئاغىنە...-بوۋاي كەنجىگە زوقلانغۇچى نەزەردە كۆزلىرىنى قىسىپ قارىدى،- ھېلىقى تاجىسى ئۇزۇن مەللە خورازغىلا ئوخشاپسەن جۇمۇ! قىزارما، بوپتۇ، ئادەم دېگەن قانداق ياشىغۇسى كەلسە، شۇنداق ياشىغۇلۇق. ئىش- ئوقىتىڭ قانداقراق؟

- يامان ئەمەس...

-دۇكان ئۆز ئالدىڭغىمۇ؟

كەنجى گەدىنىنى تاتىلاپ ھىجىيىپ قويدى:

-ئۇستامغا نىمكار ئىشلەۋاتىمەن.

- نىمكار ئىشلەۋاتقىنىڭغا ئىككى يىل بولدى، ھۈنەرنى تېخىچە قولۇڭغا ئالالمىدىڭمۇ؟

-جىلىت ئېچىشنىغۇ ئۆگەندىم.

- پەھ، پەھ، پەھ... ئىككى يىلدا جىلىت ئېچىشنى ئۆگەندىم دېگىن... خوتۇن - بالاڭنى قانداق بېقىۋاتىسەن؟

-قەدىر - ئەھۋال كېتىپ بارىمىز شۇ.

-ساز - پازلىرىڭنى ھېلىمۇ چېلىپ تۇرامسەن؟

-ھى... ھى... قولۇم قېتىپ قاپتۇ، زېرىكسەك لويىن ① بار ئەمەسمۇ.

بوۋاي قولىنى سىلكىدى، ھاردۇق يەتكەندەك بولۇپ، كۆزلىرىنى يۇمدى. ئۇنىڭ بالىلىرى بىلەن سۆزلىشىدىغان تالاي گەپلىرى بار ئەمەسمىدى؟ ئەمدى ئۇلار بىلەن ئاندا - بۇندا سۆزلىشىپلا بولدى قىلدى. نېمىدەپ سۆزلىشىدۇ؟ ئۇ، بالىلىرىغا خاپا ھەم ھەيران. شۇنچە سېغىنىپ، دىدار كۆرۈشۈشنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈپ ياتقان بوۋاي، ئەمدى ئالدىدا ئۆز بالىلىرىنى ئەمەس، ناتونۇش يات - ئادەملەرنى كۆرۈپ ئولتۇرماقتا. قېنى، بىر چاغلاردىكى تومۇرىدا دادىسىنىڭ قېنى قايناپ تۇرىدىغان بالىلىرى؟ ئۇلار ھېلىتىنلا ئاپتاپ چاققان كاۋا پېلىكىدەك سولۇشۇپ قالغان، يۈرىكىنىڭ ئوتى ئۆچكەن. بىرى «ئەلھەمدۇلىللا»نى تۈزۈك بىلمىگىنى بىلەن، تەسۋى تارتىدىغان ئىخلاسمەن تەقۋاردار، بىرلىرى رۇپاش، يەنە بىرى لايغەزەل نان قېپى! بوۋاي بۇنداق ئادەملەرنى تولىمۇ يامان كۆرەتتى. ئەمدى ئۇنىڭ پېشانىسىگە ئۇنداق ئادەملەردىن بىرى ئەمەس بەشى ئۈنگىنى نېمىسى؟

-بالىلارنىڭ ئىشى چاتاقكەن...-دېدى بوۋاي ئاخشىمى سەيدىخانغا ئاستا شىۋىرلاپ، -تۈگىشىپتۇ...بىزدىن بۇرۇن تۈگىشىپتۇ... بىزنىڭ يېشىمىزغا بارغاندا ھالى نېمە بولار؟

كۆڭلىدە ھەممىنى سېزىپ تۇرغان تۇيغۇن موماي يەنىلا ئېرىنىڭ ئاغرىقىغا دەرد قوشۇشنى خالىمىدى. ئۇ پەقەت ئېغىر ئۇھسىنىش بىلەن جاۋاب بەردى، خالاس.

مامۇت ئەتسى ئەتىگەندە نامازبامداتتىن قاپاقلىرى چۈشكەن، ئۆڭۈلى ئۆچكەن، تاتارغان ھالدا قايتىپ كىردى.

-قېرىغاندا بۇ ئاتامنىڭ نېمە قىلغان ئىشى؟-دېدى ئۇ ئاشخاندا خېمىر يۇغۇرۇۋاتقان ئاپىسىنى ئىچكىرىكى ئۆيگە قىچقىرىپ،-ئەتىگەندە ئىمامدىن ھەممىنى ئاڭلىدىم. نومۇستىن جامائەتنىڭ ئالدىدا يۈزۈمنى كۆتۈرەلمەي قالدىم، يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدۇم.

سەيدىخان خېمىر يوقى قولىنى ئۇۋۇلىغاچ

① ئۇنئالغۇ

ھالىسىغا سوئال نەزەرى بىلەن تىكىلدى:

ـ ئاتىڭىز نېمە قىپتۇ؟ تام تېشىپتىمۇ، بۇلاڭچىلىق قىپتىمۇ، يا ئىمامنىڭ ئىچىۋاتقان ئېشىغا تۈپا قۇيۇپتىمۇ؟

ـ ئۇنىڭدىن بەتتەر گۇناھلىق ئىش قىپتۇ، ئىمامنى بىكاردىن بىكار شوپاڭكەش دەپ تىللىۋۇن، بۇنى ئاز دەپ ئۆيگە سەددىقە تىلەپ كىرگەن دىۋانىنى ئۇرغىنى نېمىسى؟

ـ ئاتىڭىز بىر كىشىگە ئورۇنسىز يۇقىنىدىغان ئادەم ئەمەس، ئاتىڭىز ئىمامنىڭ تىل ـ ھاقارىتىدىن ئاچچىق يۇتۇپ يېتىپ قالدى. ئىمام ئەجەپ ئۆزىنىڭ قىلغىنىنى ئۇنتۇپ قالمىدىكىنا؟ پىچاقنى ئۆزۈگىگە سال، ئاغرىمىسا ئۆزگىگە. ئاتىڭىزنى ئۆزىچەدوزاخقا ھۆكۈم قىلىۋېتىلەيدىغان خۇدامىسكەن ئۇ؟ ئاتىڭىزنىڭ ھېلىقى دىۋانىنى ئۇرغان ۋاقتىدا مەن بار. ددۋانە بولۇۋۇ، ئاپئاق ئاننى ياراتمىسۇن ـ ئاتىڭىزنى خوپ قىلدى دېدىم، باردىكاللا ئېيتتىم. سىزمۇ ھەدىسىلا ئاتىڭىزنى ئەيىبلەۋەرمەي، مۇشۇنداق ئاتىنىڭ ئوغلى بولغىنىڭىزدىن پەخىرلىنىڭ بالام!

ماموت ئانىسىغا چەكچەيگىنىچە بۇتتەك قېتىپ تۇرۇپ قالدى. ئۇ ھېچقاچان ئانىسىنىڭ ئاغزىدىن مۇنداق گەپلەر چىقار دەپ ئويلىمىغان. «خۇدايا، ئۆزۈڭ كەچۈرگەيسەن، ـ ئۇ تەشۋىشسارا سىمە ئىچىدە تەسۈسىنى تېزـتېز سىرىشقا باشلىدى، ـ ئاتامنىڭغۇ ئەزەلدىن ئىمانى سۇس ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ بۇ گۇناھى ئەمدى ئاپامغا ئۆتۈپتۇ...»

كۈنلەر ئۆتۈۋاتاتتى. بەش بالىنىڭ ھەممىسى ئۆز ئىشلىرى بىلەن بەنت ئىدى، دادىسىنىڭ قېشىغا كەلمەدىن ـ كەم كېلەتتى. ماموت مەھەللە مۆتىۋەرلىرى بىلەن بىللە نەزىر ـ چىراق، ساماـتەلقىنلەر بىلەن بولۇپ، ئۆيدە كەلمەدىن ـ كەم تۇرىدىغان بولدى. كەنجىمۇ شۇنداق ئىدى، ئۇ ئەتىگەندە بىر چىقىپ كەتكەنچە، كەچتە ئالاـتاماشىلۇ ئارقىراپ، مەس ـ ئەلەس ھالدا قايتىپ كېلەتتى ـ دە، ئاكىسى بىلەن كېچىگىچە ئۇرۇشۇپ چىقاتتى.

بىر كۈنى كىچىك قىزى زەينەپخانىنىڭ ئالتە ياشلاردىكى ئوغلى تال باراڭغا يىغىپ شىپ، تولۇق ئۇزۇملەرنى پاساڭداپ ئۈزكىلى تۇردى.

ـ ھاي ـ ھاي... قايسىڭلار بار؟ ـ بوۋاي كارىۋاتتا ھاسسىنى شىلتىپ، كۈچسىز توۋلىدى، ـ چۇشۇرۇۋېتىڭلار، ماۋۇ ھارام سۈيدۈكنى...!

كەيپى ئۇچقان زەينەپخان جايىنامازدىن ئالدىراپ قوپتى ـ دە، ئوغلىنى سىلكىپ تارتىشتۇرۇپ، يەرگە تاشلىدى. ئوغلى توپىدا دۇمىلاپ، بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىراپ يىغلىماقتا ئىدى. زەينەپخان ئۇنى ئۆيگە سۆرەپ كىرىپ، ئاغزى ـ بۇرنىغا نوقۇشتۇرغىلى تۇردى.

ـ يىغلىما، چۆل ساقلاندى... ئۇزۇم كۆرمىگەنمۇ سەن؟ يا ئاللا... مۇشۇ ئاتامنىڭ دەستىدە ئۇششاق بالىلارغىمۇ كۈن يوق. ئەككى تال تولۇق ئۇزۇمنى ئۇزۇپ قويغانغا...

ـ ئۇنداق دېمەڭ زەينەپخان، ـ دېدى مومای قىزىغا ئەلەم بىلەن چەكچىيىپ قاراپ، ـ بىچارە ئاتاڭلاردا نېمە گۇناھ؟ ھەقسىزان، پىشقاندا يېۋۈن دېگەندۇ، شۇنچىۋالا ئۇزۇملەرنى بۇرۇن سىلەردىن ئايمىغان، ئەمدى ھولغاندا سىلەردىن قىزغىنىپ كۆرىگەنىڭىز كېتەتتىمۇ ئۇ؟

بالىلىرى كەلگەن كۈنىلا سويۇلغان قارا باش ئەرىكىنىڭ كۆشى تۇگىگەن، لاپاستىكى بېدە، تاغاردىكى بۇغدايمۇ ئازلا قالغانىدى. مومايىنىڭ بېشى قاتتى. ئېگىزغا ئىشلەش، قوشچى تېپىپ ئاھدۇرغۇزۇش، كېۋەزنىڭ ئوتىنى ئوتاش كېرەك ئىدى. بوۋايىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش، چاچتىن تولا ئېتىز ئىشلىرى،

ھەممىسى سەيدىخانغا قاراپ تۇراتتى. مومايى ھۆلارنى ئويلىغانسېرى كۆڭلى غەش بولدى. تامدەك ئىككى ئەر... ئەلۋەتتە كېرەك ئېتىز ئىشلىرى قانداق بولدى، دەپ سوراپ قويسە- مۇ يامان كەتمەيتتىغۇ؟ بوپتۇ...بالا ئېغىز- لانمىسا، ئانا ئېغىزلانغۇلۇق...

چاي ۋاقتى بولغىنىغا قارىماي، كەنجى يوتقاندا سونايلىنىپ ئۇخلاۋاتاتتى، مامۇت تېخى مەسچىتتىن يانمىغانىدى. سەيدىخان چايدىن كېيىن ئۆز خىيالىنى بالىلىرىغا ئېيتماقچى بولدى. مامۇت خېلىدىن كېيىن مەسچىتتىن كىردى - دە، ئېشىكىگە ئوت-بوغۇز تاشلاپ بەرگەندىن كېيىن، ئانىسىغا دېدى:

— ئەمدى بىز يانايلىمىكىن ئاپا.

— ئاتىڭنىڭ ھالى مۇشۇنداق تۇرسا، نېمە دەيدىغانسىز؟—دېدى ئۇ ھەيران بولۇپ.

— يەنە كېلىمىز ئەمەسمۇ، خۇدا كېسىلگە شىپالىق بېرەر. ئېتىزنىڭ ئىشى ھاڭلا قاراپ قالغان، ۋاقتىدا تۇگەتمىسەم كەنت كادىر- لىرى جەرىمانە قويغىلى ئارانلا تۇرىدۇ، باش قېتىپچىلىق...

مومايىنىڭ ئېيتماقچى بولغان گېپى بوغۇ- زىدىلا قالدى، توغرىسى، ئۇ دېيىشنى خالى- مىدى. ئەتىگەنلىك چايمۇ كۆڭۈلسىز، ئىش- تىهاسىز ئىچىلدى. سەيدىخان بوۋايىنىڭ ئاغزىغا ھىل-ھىل پىشقان قوي گۆشىنى ئۇششاق تىتىپ سېلىۋېتىپ دېدى.

— بالىلارنىڭ كەلگىنىگە ھەپتە بولدى، ئەمدى يانسا قانداق بولار؟

— ئۆزلىرى شۇنداق دەمدۇ؟

— ياقەي، ئۆزۈمچە ئويلاپ قالدىم، ھەممە- سىنىڭ ئۆيلىرى، چاچتىن تولا ئىشلىرى بار ئەمەسمۇ.

— مامۇت بىلەن كەنجىگە ئېيتىڭلار،—دېدى بوۋاي بىردىنلا قاپىقىنى تۇرۇپ،- ئېغىلدىكى قىغىنى ئىككى ھارۋىسىدا ئېتىزغا توشۇپ، كېگىزنى قولدىن چىقىرىشىپ بەرسۇن، ئاچا- سىگىل ئۇچى بېرىپ كېۋەزنى ئوتسۇن.

— بولدىلا، دادىسى، بالىلىنى تۇتۇ- ۋالمايلى، ئۆزۈم بىر ئىلاجىنى قىلمايمەنمۇ.

بوۋايىنىڭ تەرسالىقى تۇتتى، ئاغزىغا تەگلەنگەن گۆشنى نېرى ئىتتىردى.

— بالا دېگەن بالا، ئۇيىنىڭ مېھمىنى ئەمەس، ئايدا - يىلدا بىر كېلىپ، كىچىككىنە ئىشقا ئاسقاتمىسا... شۇنچىۋالا ئىشنىڭ ھەممىسىنى سىلى يالغۇز قىلىپ تۇگىتەلەمسىلە؟

— تۇگىتىمەن، دادىسى، تۇگىتىمەن... ھەممىسىگە ئۇلگۇرىمەن. ئۆزلىرى بىلىلا، ئۇلار تەشكىل ئىچىدىكى ئادەم، ئېتىز ئىشىنى ئاقىستىپ قويۇپ، كەنت كادىرلىرىنىڭ ئاھانىتىگە قويمايلى دەيمەن.

بوۋاي ئارىسالدىلىق ئىچىدە جىم بولۇپ قالدى، بىردىنلا گېلى غىژىلداپ خېلىغىچە قېقىلىپ يۆتەلدى، بەش بالا ئەتراپىغا ئولاشتى. ئۇلار نېمىشقىدۇر تىللىرى كېسىۋېتىل- گەندەك ئون- زۇۋانسىز، بەللىرى ئېگىلگەن، دۈگدەيگەن، چىرايىدا ھاڭۇبقىش... كۆزلىرىدە بىچارىلىق، ئادەمنىڭ ئىچى سىرىلگۈدەك بىچارىلىق... مۆمىنلىك...

بوۋايىنىڭ ئۇلارغا قاراپ ئىچى پۈشتى، ۋۇجۇدى شۇركىنىپ كەتتى.

— مېنى دەپ... ئىشىكلاردىن قالماڭلار...— بوۋاي ھاسىراپ - ھۆمىدەپ، ئۆزۈك-ئۈزۈك ئاۋازدا خىرىلدىدى،— ھەئە ... ئىش ۋاقتى ئەمەسمۇ... كۆرۈشتۇق... مۇڭداشتۇق... خۇدانىڭ بۇ ھىممىتىگە...مىڭقاتلىق شۈكرى... ئەمدى سىلەرگە ۋەسىيەت قىلىدىغىنىم... مەندىن كېيىن قالساڭلار، مۇشۇ ئاپاڭلارغا... ياخشى قاراڭلار.ئاپاڭلار...مېنىڭدەردىمنى... سىلەرنىڭ جاپايىڭلارنى كۆپ تارتقان... ئۇ مەن ئۈچۈن پەرىشتە... سىلەر ئۈچۈن خۇدا...

بالىلار بىر-بىرىگە چۆچۈپ قاراشتى. توۋا، ھېچقاچان ئاڭلىمىغان گەپقۇ بۇ ئۇلارنىڭ نەرەرىدە مومای پەقەتلا ئانا ئىدى. ئۇنى پەرىشتە، خۇدا دېگىلى بولمايتتى. مامۇتنىڭ قولىدىكى تەسۋى تېز-تېز شىرىقلاشقا باشلىدى، قىزلار رومىلىنى چىشلەشتى. كەنجى تاقەتسىزلەنگەن، سىرتقا ئالدىرىغان ھالدا ھەدەپ يانچۇقىدىكى ئاچچىق تاماكا خالتىسىنى مىجىيتتى...

دەرۋازا يوغان ئېچىلدى، بەش ھارۋا تاراقشىپ چىقىپ كېتىشتى. ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن تەلمۈرۈپ قالغان بوۋاينىڭ كۆزلىرىگە لىققىدە ياش تولدى. ئاھ، بالىلار... بالىلار... بىر ھەپتىدىن بېرى ئۇلارنىڭ بىرەرسىمۇ كېلىپ ئۇنىڭ باش- كۆزىنى سىلاپ قويمىدى...

— ئەمدى يەنە ئىككىمىزلا قالدۇقمۇ سەيدىخان؟

— ھەئە... بۇمۇ خۇدانىڭ ئىلتىپاتى.

— كەنجى ئۆيدىكى سازلارنى ئېلىپ كەتتىمۇ؟

— ئالغاندەك قىلمىدىغۇ.

— مەن بايا ئېيتقانغۇ، سازلىرىم ساڭا مىراس قالدى دەپ؟

— ئۇنتۇپ قاپتۇ ئەمىسە.

— ئۇنتۇمدىغان؟ ياراتمىغان، خالىمىغان گەپ!

مومای ئۈندىمىدى، بوۋاي ھەسرەتلىك ئىڭراپ كەتتى.

— ھەي ئىسىت ... بىر جۈپ ئوغلۇم بار دەپ ماختانغىنىم نېمىسى؟... ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن مېنى دورايدىغان بىرسىنىڭ چىقمىغىنى يامان بولدى ... سەيدىخان، سامساقنىڭ قۇيرۇقىنى ئەمدى قۇم بېسىپتۇ... بوپتۇ، ساتارنى ئەپچىقىڭلار، بالىلىرىم چالمىسا مەن چالاي...

سەيدىخان ساتارنى ئېلىپ چىقتى، ئۈستىدىكى توپا - چاڭلىرىنى كۆڭلىكىنىڭ يېڭى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ، بوۋايغا سۇندى. بوۋاينىڭ ئۇنى چالغۇدەك ماغدۇرى يوق ئىدى. بىر چاغلاردا ساتارنىڭ ئۇزۇن دەستىسىدە تاغ شامىلىدەك لەرزان ئۇچقان، مۇردىغا جان بېغىشلىغۇچى نەپىس ئاھاڭلارنىڭ پايانسىز گۈلشەنىدىن ئاجايىپ رەڭدار، خۇش پۇراق گۈللەرنى تىزغان خىسلەتلىك بارماقلار ئەمدى ساتار دەستىسىنى ئارانلا قاماللاپ تۇراتتى، بوۋاي ساتارنى سۆيدى، كۆزلىرىگە سۈرتتى، ئاندىن كۆكسىگە ياقتى. ساتار بوۋاي بىلەن بىر جان، بىر تەن بولۇپ كەتكەنىدى.

... خۇددى يەر ئاستىدىن كېلىۋاتقاندەك راھەت بەخش بىر ئاھاڭ ئاستا - ئاستا ئەۋجىگە كۆتۈرۈلۈپ، بوۋاينىڭ قەلب تارىنى تىترەتمەكتە ئىدى. ھەئە... بوۋاي بىر ئۆمۈر چېلىپ قانمىغان شادىبانە بىر كۈينى بېرىلىپ، زوق - شوق بىلەن چېلىۋاتاتتى. ئۇ ئاھاڭ گاھ ساتارنىڭ ئىزگۈ مۇڭىغا، گاھتەمبۇرنىڭ يارقىن تىترەشلىرىگە، گاھ راۋابنىڭ شوخ سايراشلىرىغا ئوخشايتتى. بوۋاينىڭ ناخشا ئېيتقۇسى كېلىپ كەتتى.

— سەيدىخان ... بۈگۈن بىر ئۇسسۇل ئويناپ بەرسەڭلىغۇ - ھە؟

— ماقۇل دادىسى ... — سەيدىخان بۈگۈن بوۋاينى ئەيىبلەپمۇ ئولتۇرمىدى. ئۇئورنىدىن تۇردى. بوۋاي ناخشىسىنى باشلىۋەتتى.

سەيدەم، سەيدەم، جېنىم سەيدەم،
ئاغرىيدۇ مېنىڭ مەيدەم.
ئاللىيەي ...
سىلىنى بىردەم كۆرمىسەم ...
.....

بۇ ناخشا بۇلارنىڭ ئۆمرىدە نەچچە قېتىم

ئېيتىلمىدى؟ ئېھتىمال بۇنىڭ سانىنى دۇنيادا ھېچكىم ئېيتىپ بېرەلمەس، ئۇلارنىڭ ياشلىقى مۇشۇ ناخشا بىلەن باشلانغان، ئۆمرىمۇ مۇشۇ ناخشا بىلەن ئۆتتى.

مانا، ئىككىسى توي قىلىپ بىر يىلدىن كېيىن دادىسى رەھمەتلىك سامساقنى بۆلەك چىقىرىپ قويغاندا سېلىپ بەرگەن بۇ ئۆي ھازىر تاملىرى كونىراپ، قىڭغىيىپ، كېسەكلىرىمۇ ئۇپىراپ، ئېزىلىپ كەتتى، ئەمما بۇ ناخشا قېرىغىنى، كونىرىغىنى، بىر چاغلاردىكى يۈرەك بېغىشىنى تىترىتىدىغان تاتلىق لەززىتىنى يوقاتقىنى يوق. ئۇ خۇددى ياز قۇياشىدەك يارقىن، تاڭ يۇلتۇزىدەك ياپياش! ئاھ، شۇ ناخشا ... ئۇنىڭ ھېلىمۇ سەيدىخاننىڭ يۈرىكىدە قوزغايدىغان ئوتى باشقىچە، ھەر قېتىم شۇ ناخشا قۇلىقىغا كىرگەن چاغدا، ھېچنېمە ئاڭلىمىغاندەك جىمجىت، ئۈندىمەي تۇرۇۋالغىنى بىلەن، بىر ئۆمۈر لەززىتىنى تېتىغان راھەتبەخش تۇيغۇدىن ۋۇجۇدى تىترەپ كېتىدۇ، پۇت - قوللىرىنىڭ سىرقىراپ ئاغرىشلىرىنى ئۇنتۇيدۇ، ئوقۇۋاتقان نامىزىدىن ئازىدۇ ... ئۇنىڭ بەختى - تەلىيىمۇ شۇ ناخشىدىن كەلگەن. شۇ ناخشىنىڭ ھىممەت - خىسلىتى بىلەن خۇدا ئۇنى سامساق بىلەن بىر ئۆمۈر بىر تەكىيگەباش قويۇشقا نىسىپ قىلغان...

دەرۋازا تاراقلىدى، ھويلىغا چاچلىرىغا ئاق ئارىلىغان، بادام دوپپىلىق، ئېگىز - قامەتلىك بىر كىشى كىرىپ كەلدى. كۆرۈنۈشىدىنلا ئوچۇق - خۇش پېئىللىقى، زېرەكلىكى چىقىپ تۇرىدىغان بۇ ئادەم بۇ ئائىلىنىڭ دائىملىق مېھمىنى، مەھەللىدىكى باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ پېشقەدەم مۇدىرى ئىدى.

- ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ...! - دېدى ئۇ ئەر - خوتۇن ئىككىيلەنگە سالام بېرىپ، - مەكتەپنىڭ ئىشلىرى بىلەن بولۇپ ۋاقتىدا كېلەلمىدىم. سىلىنى ئاغرىپ قاپتۇ، دەپ ئاڭلىدىم، قانداقراق ياتىلا ئاتا؟ سەيدىخان ئاچا ئۆزلىرىچۇ؟

- تىنچ - ئامانلىق، كەلسىلە، قېنى كارىۋاتقا چىقسىلا.

بوۋاي مىدىرلاپ بېشىنى كۈچەپ كۆتۈرۈشكە ئۇرۇندى.

- كىم كەلدى؟ ۋاي - ۋاي ئابلەم شياۋجاڭمۇسىز بالام ... ئۇزۇن بولدى كۆزلىرىدىن ئۇچۇپلا كەتتىڭىز ...

- ناھىيىدە مەجلىستە بولدۇم، تېخى ئۈلۈشكۈنلا كېلىشىم، - ئۇ، بوۋاينىڭ قولىدىكى ساتارنى كۆرۈپ باشقىچە خۇشال بولۇپ كەتتى، - ۋاھ، ۋاھ! يەنە ساتار چېلىپ ياتتىم دېسىلە ئاتا ... بارىكاللا!

سەيدىخان كارىۋاتقا داستىخان سالدى. پىيالىدىن ھور بىلەن بىللە كۆتۈرۈلۈۋاتقان مەززىلىك زىرە ھىدى مۇدىرنىڭ بۇرنىغا گۈپۈلدەپ ئۇرۇلاتتى. ئۇ، چاينى بىر- ئىككى ئوتلىۋېتىپ، بوۋاينىڭ جۈدەپ قارىدىغان تاتىراڭغۇ چىرايىغا، چاناقلىرىغا پېتىپ كەتكەن نۇرسىز كۆزلىرىگە ئېچىنىش بىلەن قارىدى.

- بولماپتۇ ... دوختۇرخانىغا ئاپارمىدىڭلارمۇ سەيدىخان ئاچا؟

كارىۋاتنىڭ بۇرجىكىدە رومىلىنىڭ ئۇچىنى تىتىپ ئولتۇرغان موماي موڭ بىلەن بېشىنى تۆۋەن سالدى.

- شۇنىمۇ ئويلىغان، يالغۇزچىلىقتا ھېچ بىر ئىشقا يېتىشەلمىدىم بالام. ئۆينىڭ ئىشى، ئۇنى تۈگەتسەم ئېتىزنىڭ ...

- ئېتىز ئىشىغا بىزنىڭ مەكتەپ مەسئۇل، - دېدى مۇدىر، - كېۋەزلىكلىرىنى ئوت بېسىپ كېتىپتىكەن، بىر سىنىپنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىنى ئوقۇتقۇچىسى بىلەن ماڭدۇردۇم. يەرلىرىنى تېرىيدىغان تراكتورىمىزمۇ تەييار. سامساق ئاكامنى دوختۇرخانىغا بۈگۈنلا ئاپىرايلى ئاچا.

هاياجان ۋە سۆيۈنۈشتىن كۆزلىرى لىققىدە ياشقا تولغان موماي نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي، بوۋايغا قارىغىنىچە تۇرۇپ قالدى.

— ھىممىتىڭىزگە رەھمەت بالام ... — بوۋاينىڭ ئاجىز، تىترەڭگۈ ئۈرۈك - ئۈزۈك ئاۋازى ئاڭلاندى، — شۇ تاپتا ... دوختۇرغا بېرىپ، سەللىمازا ساقايغاندەكلا بولدۇم ... كۆرۈپ تۇرۇپسىز، پىشىپ قالغان قوغۇنمەن ... كېسىلىمنى ئۆزۈم بىلىمەن ... ھەي ... سىزمۇ تېخى تۈنۈگۈنلا ياپياشلا بالا ئىدىڭىز ... قېرىپسىز ...

مۇدىرنىڭ ئۇششاق قورۇقلار گىرەلىشىپ كەتكەن ئاقۇش چىرايىدا شۇئان مۇڭ - ھەسرەت ئىپادىسى ئەلەڭلىدى.

— شۇنداق ئاتا ... ئۆمۈر — ئاتقان ئوقتە. مېنىڭمۇ پېنسىيىگە چىقىدىغان ۋاقتىم كېپقالدى.

— پېنسىيىگە چىقسىڭىز نېمە ئىش قىلاي دەيسىز؟

— ئىشىم كۆپ، ئەمدى قالغان ئۆمرۈمدە خەلق سەنئىتىنى سىستېمىلىق تەتقىق قىلماقچىمەن، خەلق ئارىسىدا چېچىلىپ، كۆمۈلۈپ ياتقان سەنئەت جەۋھەرلىرىنى يىغىپ - رەتلەپ، ياش ئەۋلادلىرىمىزغا ئۆگەتمەكچىمەن، كىتاب قىلىپ يازماقچىمەن.

— ھەي ... — بوۋاي ئۇھسىنىپ بېشىنى چايقىدى، — بۇ ھىممەتلىك ئىشىڭىز سىزگە گۇناھى بەتنام بولۇپ ئارتىلماسمۇ بالام؟

— بۇ، نېمە دېگەنلىرى ئاتا؟ — مۇدىرنىڭ كۆزلىرى تەئەججۈپتىن چەكچىيىپ كەتتى.

— مەن ئاقىۋەتتە مۇشۇ ئاھانەتكە قالدىم. ناخشا ئېيتقىنىم، ساز چالغىنىم ئۈچۈن دوزاخقا ھۆكۈم قىلىندىم.

— ھەممىسى ئاڭلىدىم! — دېدى مۇدىر ھاياجانلىنىپ، — مەن دوزاخ، جەننەت دېگەنلەرگە ئىشەنمەيمەن، لېكىن بىرلا نەرسىگە ئىشىنىمەن؛ سەنئەت - خەلقنىڭ سوقۇۋاتقان يۈرىكى، ھاياتلىق چىرىغى! يۈرەك توختىسا، چىراغ ئۆچسە نېمە بولىدۇ؟ ئادەملەرمۇ، دۇنيامۇ ئۆزىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى يوقىتىدۇ. بايا سىلىنىڭ ساتارنى يۈرەكلىرىگە تېڭىپ يېتىشلىرى نېمە ئۈچۈن؟ ئاشۇ چىدالماسلىق ئۈچۈن ئەمەسمۇ ئاتا!

— ياق ... بۇ مەندىكى ئىشقى ھەۋەس ... — دېدى بوۋاي پىچىرلاپ.

— ھەممىسى ئوخشاش بىر گەپ! — مۇدىر قىزىشتى، — ئىشقى يوق ئېشەك، دەردى يوق كېسەك، دەپتىكەن ئاقىللار. بۇنىڭ مەنىسى نېمە؟ ئىشقى - ھەۋەس — ئۇ سۆيگۈ، ئادەم پەقەت ئاشۇ سۆيگۈ بىلەنلا ئادەم، بولمىسا ئۇ خاك — تۇپراق ...!

بوۋاينىڭ قۇلاقلىرى ۋاڭىلداپ كەتتى، مۇدىرنىڭ دەۋاتقانلىرىنىڭ قايسىسى ھەق، قايسىسى خاتا، ئۇنى ئاڭقىرىشقا ئاجىز ئىدى. لېكىن، مۇدىرنىڭ ئاخىرقى گېپى ئۇنىڭغا خوش يېقىپ قالدى.

— بوپتۇ ئەمىسە ... مېنىڭ ئەنسىرەيدىغىنىم ... مەن سازلىرىمنىڭ توپا بېسىپ، ئاۋازىنىڭ ئۆچۈپ كېتىشىدىنلا غەم - تەشۋىش يەپ كەلگەنىدىم. خۇدا بۈگۈن ماڭا سىزنى ئېرىشتۈردى. مانا ساتار ... ئۆيدە تەمبۇر بىلەن راۋاب بار. بۇلارنى سىزگە، مەكتىپىڭىزگە يادىكار قىلدىم ... ئۇنى خار قىلمايدىغان، قەدىرلەيدىغان ئادەملا بولسا، كۆڭلۈم ئىمىن تاپىدۇ، كۆزلىرىم خاتىرجەم يۇمۇلىدۇ ...

مۇدىر ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىككى قولىنى كۆكسىگە ئېلىپ، بوۋايغا ئېھتىرام بىلەن ئىگىلدى:

— رەھمەت، ئاتا!

(ئاخىرى 13 - بەتتە)

ئىنسان ۋە زېمىن

(داستان)

قۇربان بارات

يەرـ ئالتۇن قوزۇق.
ـ ئۇيغۇر خەلق ماقالى.

ئانا زېمىن ـ يورۇق دۇنيا ساڭا ئەي ئىنسان،
ئۇ بولغاچقا تاپالايسەن هايات ۋە ئىمكان.
يەركە چوڭقۇر يىلتىز يايغان دەرەخكە ئوخشاش،
سېنىڭ ئۆمۈر يىلتىزىڭمۇ ئۇنىڭغا تۇتاش.

1

بۆشۈكىڭدىن باشلىنىدۇ ساڭا بۇ زېمىن،
چۇقان سېلىپ چۈشۈپ يەركە تاپقاندا ئىنسان.
ئۇنىڭ مېھرى ئېقىپ كىرەر تومۇرلىرىڭغا،
ئانا كۆكسى تەككەن چاغدا بۇدرۇق قولۇڭغا.
ئانا ئاھاڭ ياڭراپ ئاناڭ ئەللەيلىرىدە،
ئانا ئەلنىڭ ئاققان سۈدەك راۋان كۈيىدە،
كۆچەت كەبىي سۈغىرىدۇ سەبىي دىلىڭنى،
يېتىلدۈرۈپ قىلمىقلىرىڭ بىلەن تىلىڭنى.
خۇش چىرايلار سىڭىپ بارار قاراشلىرىڭغا،
سۆيۈش بىلەن جاۋاب بېرىپ تالاشلىرىڭغا.
ئۆمىلەيسەن بوسۇغىدىن چۈشۈپ قورادا،
يېڭى چېچەك بولۇپ چاقناپ ئالتۇن نۇرلاردا.
كەڭرى ئاسمان، ئېگىز تاغلار ۋە ئاپئاق بۇلۇت،

كۆرۈنىدۇ كۆزلىرىڭگە بەكمۇ چوڭ بولۇپ.
تال بارىڭى، ئېرىق بويىدا ئۆسكەن سۇۋادان،
ئاكىلىرىڭ، ئاچىلىرىڭ-كۈلگىرنچەك، شادان،
ئويناقلىغان قوزا - ئوغلاق، چىرايلىق موزاي،
ۋە مېكىيان- ئارقىسىدا چۈجە بىر تالاي،
بۇ ھەممىسى ئەتراپىڭنى ئالىدۇ ئوراپ،
ۋە ئويۇنچى ئاسلانلىرىڭ قولۇڭنى پۇراپ.
ئۇلار سېنى دۇنيا بىلەن تونۇشتۇرىدۇ،
يېتەكلەيدۇ ۋە ھاياتقا ئېلىپ كىرىدۇ.
سەن ماڭماققا راسلىنسەن تۇرۇپ ئاياغقا،
خۇددى بۇركۈت چۈجىسىدەك قاراپ ھەر ياققا.
ئۆمتۈلىسەن، يىقىلىسەن مېڭىپ دەممۇ-دەم،
ئاستا-ئاستا ۋە ئىشەنچلىك تاشلايسەن قەدەم.
باشلىنىدۇ ھەۋەسلىرىڭ، ئىنتىلىشلىرىڭ،
مېڭىشلىرىڭ، يۈگرەشلىرىڭ، يىقىلىشلىرىڭ.
بۇ ئاجايىپ كەڭ دۇنياغا قويىسەن زېھىن،
قۇچىقىنى كەڭ ئاچىدۇ ساڭا بۇ زېمىن.
قارايسەنكى،ئىزىڭ چۈشكەن تۇپراق سېنىڭكى،
تاغلار سېنىڭ، دەريا سېنىڭ. بۇلاق سېنىڭكى.
باغرى كەڭرى ئالتۇن قۇملۇق چۆللەر سېنىڭكى،
قېلىن ئورمان، يېشىل يايلاق، كۆللەر سېنىڭكى.
قەدەملىرىڭ ئېلىپ چىقار سېنى يوللارغا،
ئۇچراشتۇرۇپ چاقناپ تۇرغان يورۇق نۇرلارغا.
ئەگىشىسەن ئويۇن بىلگەن چوڭلار كەينىدىن،
ئۇلار سېنى يېتەكلەيدۇ سۆيۈپ قەلبىدىن.
قىش كۈنلىرى ئالتۇن رەڭدە كۆيگەندەئوچاق،
قىش تۈنلىرى باشلانغاندا ئۇزۇندىن - ئۇزاق،
جۇۋىسىغا كىرىپ ئېلىپ قېرى بوۋاڭنىڭ،
ياكى يېتىپ ئېتىكىدە ئاق چاچ موماڭنىڭ،
چۆچەكلەرگە، داستانلارغا سالىسەن قۇلاق،
خىيالىي بىر ئادەملەرگە تولىدۇ ھەرياق.
زالىم خاقان، ئەخمەق شاھلار،ئەقىللىق چاكار،
ئاتلىق باتۇر،شەھلا كۆزلۈك،ئۇزۇن چاچلىق يار،
تويماس بايلار، يېتىم قىزلار ۋە قۇۋ سودىگەر،
يەتتە باشلىق يالماۋۇزلار بىلەن دېۋىلەر،
ۋە ئاجايىپ ۋەقەلەركى ئېقىندەك راۋان،
خىيالىڭغا ئورناپ قالار كۆپ ئۇزاق زامان.
ئۇ ساماۋى بىر دۇنيامۇ بولۇپ ساڭا خاس،
ئىدرىكىڭگە، ئويلىرىڭغا سالىدۇ ئاساس.
چۆچەك پۈتمەي،سەن ئۇيقۇغا كەتكەن ئۇدەمدە-
چۈش كۆرىسەن جاھان كېزىپ ئۇچار گىلەمدە...

2

نۇرغۇن ئادەم توپلانغاندا يېشىل قوراغا،
ئىچ - ئىچىڭدىن شاد بولىسەن قاراپ ئۇلارغا.
ئاسمىنى كەڭ بۇ زېمىندا ئۆسكەن ھەر بىرى،
قاپاق تېرەك غول سۈرگەندەك زەڭگەر كۆكسىرى.
پالۋان سۈپەت، پوتىلارغا پاتماي قالغان بەل،
كۆك بۆرىدەك جاسارەتلىك، ئۆكۈزدەك تەمبەل.
قارا ساقال، سېرىق ساقال، بەزىسى قوڭۇر،
رەڭلىك،يوغان كۆزلىرىدىن چاقناپ تۇرغان نۇر،
تام ياقىلاپ، كۆرپىلەردە قۇرۇپ بەدەشقان،
شۇ كۈن سېنىڭ ئائىلەڭدە بولىدۇ مېھمان.
يېتىپ كەلگەن ئۇلار ئاتلىق تەرەپ - تەرەپتىن،
بەزىلىرى يۇرت ئىچىدىن، بەزىسى چەتتىن.
بەزىلىرى ساي بويىدىن، يىراق جاڭگالدىن،
بەزىلىرى پادىلاردىن، قارلىق تاغلاردىن،
بەزىلىرى قاينام- تاشقىن كىچىك شەھەردىن،
توپلىنىشقان بۇ كۈن شۇنداق كېلىپ ھەر يەردىن.
يەتتە ياشقا كىرگەن يىلىڭ، قىلىنغان سۈننەت،
بۇ مەرىكە- ئىنسانلىقىڭ ئۈچۈن بىر ئىززەت.
بىر ئەركەككە ئىگە بولدۇق دەپ شاد بولار ئەل،
ئۆمرى ئۇزۇن بولسۇن دەيدۇ ۋە توققۇزى تەل.
زىياپەتلەر ئارقىسىدىن بېرىلەر ئوغلاق،
ئوزۇپ چىقار ئاتلار بولسا كۈچلۈك، ئۇچقۇرراق.
قارايسەنكى، ئۇچقان ئاتلار مىسالى بوران،
ئوغلاقچىلار-قايناق جەڭدە جان تىككەن ئوغلان.
سانسىز ئاتلار قىزىپ- تەرلەپ چاپقاندا سايدا،
چوڭقۇر تۇياق ئىزى قالار دەسسىگەن جايدا.
ئاھ، بۇ ئىزلار، زامان بويى قالمىغان نەدە؟
مەيلى تاغلار، مەيلى يايلاق، مەيلى شەھەردە.
جىلغىلاردا بار بۇ ئىزلار تاشقا ئايلانغان،
سېغىز لايدا قېلىپ شۇنداق كۆپ ئۇزاق زامان.

كەڭ زېمىننى ئاچقان شۇنداق بۇ ئاتلىق ئەجداد،
ۋە ياراتمىش بۇ زېمىندا ئىنسانىي ھايات...
شۇ كۈنى كەچ ئوغلاقچىلار ئوغلاق گۆشى يەپ،
قورۇ ئىچرە گۈلخان يېقىپ قىلىدۇ مەشرەپ.
سورۇن تۈزەر يۇرتنىڭ داڭلىق سازەندىلىرى،
چالغۇسىغا بۇلبۇل قونار چالسا ھەر بىرى.
دەردمەن ساتار، مۇڭلۇق غىجەك ۋە خۇشخۇي راۋاب—
كۈيلىگەندە، تەڭكەش بولۇپ گۈمبۈرلەيدۇ داپ.
نەينىڭ ئۈنى، تاشنىڭ ئۈنى كېتىدۇ ياڭراپ،
تۈن شامىلى بىلەن قوشۇلۇپ يۇرت بويلاپ تاراپ.
مۇقام ئۈنى لەرزان لەيلەپ چىقسا ھاۋاغا،
مىڭ يىللاردىن قېلىپ كەلگەن گۈزەل ساداغا،
ئاقساقال چال، ئاق چاچ موماي سالىدۇ قۇلاق،
كۆزلىرىگە تولۇپ يېشى بۇلاق ۋە بۇلاق.
مۇقام رىتى يۆتكەلگەندە ئويناق داستانغا،
ئوينار ياشلار قوللىرىنى يېيىپ ھەر يانغا،
دۇنياسىنى ئۇنتۇپ خوشال ئوينايدۇ ئوسسۇل،
سەكرىشىدۇ يەرگە تۇياق قويغاندەك دۇلدۇل.
ئاھ، بۇ زېمىن- قەدىم ماكان ناخشا- ئوسسۇلغا،
يېشىل ۋەتەن— كۈيلەيدىغان تۈمەن بۇلبۇلغا.
دەريالىرى ناخشا ئېيتىپ ئويناپ ئاقىدۇ،
بۇلۇتىمۇ شاماللاردا ئويناپ باقىدۇ.
ناخشا ئېيتىپ ئۇچقۇتىدۇ ھەتتا شىۋىرغان،
مۇڭ تۆكىدۇ خارابىلەر ۋە قەدىم قورغان.
ھەتتا ناخشا ئېيتالايدۇ تورغاي، تومۇزغا،
دەرەخلەرنىڭ ئىغاڭلىشىمۇ ئوخشار ئۇسسۇلغا.
مەشرەپ قىزىپ، بالقىپ چىققان چاغدا كۆككە ئاي،
ئاق چېچەكتەك ئېچىلغاندا يۇلتۇز بىر تالاي،
بىر تۈنىكە تەلەڭگىنى چېلىپ داپ قىلىپ،
مەشرەپتىكى نەغمىلەرنى دوراپ، ياد قىلىپ،
كوچىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا ئوينار گۈدەكلەر،
خۇددى كىيىك ئوغلىقىدەك ئويناقلاپ سەكرەر.
سېنى ئەلگە قاتار شۇنداق تەنتەنە بىلەن،
بوۋىلاردىن قالغان يوسۇن - ئەنئەنە بىلەن.

3

كۈزمۇ كېلىپ چىللىغاندا شوخ چۈجە خوراز،
سەن مەكتەپكە راسلىنىسەن ئەيمىنىپ بىر ئاز.
ئاناڭ ساڭا سۆزلەپ راۋان ئاققاندەك بۇلاق،
مەخمەل جىلتە تىكىپ بېرەر قىلىپ كۆپ قوراق.
شۇندىن باشلاپ باشلىنىدۇ مەكتەپ ھاياتى،
يېتىلىسەن يېتىلگەندەك قۇشنىڭ قاناتى.
پارتىلاردا ئۆتەر ئۆمرۈڭ سېنىڭ ئون يىللاپ،
مۇئەللىملەر، ئىمتىھانلار، خىلمۇ- خىل كىتاب،
ئون يىللاركى كۈنلىرىڭگە بولىدۇ ھەمرا،
كۆز ئالدىڭدا ئېچىلىدۇ بىر سىرلىق دۇنيا.
ئىنسانىيەت تۈمەن يىللاپ توپلىغان ئەقىل،
نەزەرىيىلەر، فورمۇلىلار، پىكىرلەر، نەقىل،
ئېرىق سۈيى سىڭگەن كەبىي چاڭقاق ئېتىزغا،
سىڭىپ بارار سەندەك سانسىز ئوغۇل ۋە قىزغا.
سەن زېمىننى چۈشىنىسەن جۇغراپىيىدە،
ياشاركەنسەن قايسى قىتئە ۋە قايسى يەردە.
قارايسەنكى، شان- شەرەپلىك ئەجدادىڭ سېنىڭ،
ياخشىسىنى ئىگىلىگەن ئىكەن زېمىننىڭ.
ئۇندا تاغلار رور قەددىنى تىكلەپ ئۇلۇغۋار،
قۇياش بىلەن ئاي ئاستىدىن زېمىنگە باقار.
كۈمۈشتەك ئاق پارقىرايدۇ چوققىلاردا قار،
جىرالاردا گۈزەل، ئەسىرىي مۇزلۇقلىرى بار.
چىقىپ ئۇندىن سانسىز دەريا تارام ۋە تارام،
مەڭگۈ پۈتمەس يوللىرىنى قىلىدۇ داۋام.
كەڭ زېمىنگە تارىلىدۇ شاخلىنىپ سېخىي،
خۇددى ئىنسان جىسمىدىكى قان تومۇر كەبىي.
شۇ سۇلارغۇ تومۇردىكى قان كەبىي ئاققان،
زامان - زامان ئىنساننى ۋە زېمىننى باققان؟
بۇ قان بىلەن بوستانلار ۋە شەھەرلەر ئاۋات،
تۇغۇلىدۇ، زورىيىدۇ، گۈللەيدۇ ھايات.
يايلاقلار بار بۇ زېمىندا يېشىل، بىپايان،
ئوتلاپ يۈرگەن مال ئۇچرايدۇ قارىساڭ قايان.
يايلاقلار بار، شۇماللار بار، تىرىكچىلىك خوش،
قازىنىڭدا ھور چىقىرىپ قايناپ تۇرار گۆش...
تاغلاردا بار ئارچىزار ۋەقارىغايلىق ئورمان،
ئاق بۇلۇتلار ئۈستىدە كەڭ، ياپيېشىل تۇرغان.
جىلغىلاردا بۇغا - مارال ئوتلاپ يۈرىدۇ،
قىيالاردا ئارقار، كىيىك ئويناپ يۈرىدۇ.
تاغ- تاشلاردا ئاپتاپ سۇنۇپ قىرغاۋۇل، ئۇلاي،

چاتقاللاردا بولسا سانسىز كەكلىك ۋە تورغاي،
گۈزەل زېمىن توغرىسىدا كۈيلەپ تۇرىدۇ،
شادلىقىدىن چاڭىلدىشىپ سۆزلەپ تۇرىدۇ.
تاقىرتاشلىق تاغلاردىنمۇ بولمايسەن خاپا،
تۇرلۈك - تۈمەن بايلىقلارنى ساقلىغان سائا.
ئالتۇن-كۈمۈش، ئوران، نىكىل ۋەپۈتمەس كۆمۈر،
قانچە ئەۋلاد قازغانبىلەن پۈتمەس بىر ئۆمۈر.
خام ئەشيا دەپ ھەر تەرەپكە تۇرساڭمۇ يوللاپ،
كېچە - كۈندۈز توشۇغانغا قالمايدۇ خوراپ.
ئاشۇ تاغلار ساقلاپ كەلگەن كۆمۈر بولمىسا،
رۇدىلاردىن ئالغان پولات - تۆمۈر بولمىسا،
يانالامدۇ قىشتا مېشىك ئوتلۇق گۈركىرەپ،
چاپالامدۇ پاراۋۇزلار شىرەڭ ھۆركىرەپ؟
قارايسەنكى، چەكسىزيېرىڭ قالمىش چۆلبولۇپ،
قۇم دولقۇنى ئوكيانەڭ تۇرغان داۋالغۇپ.
زامانلاردىن بىزگە قالغان بىر سىرلىق ماكان،
ئىنسان ئۈچۈن ياشىماققا يوق ھېچبىر ئىمكان.
بوستانلارغا، ۋادىلارغا سىلجىغان هامان،
شەھەرلەرنى ۋە يۇرتلارنى يالماپ كۆپ زامان.
قاتتىق قوللۇق بىر ئاتىدەك ئاچچىقى يامان،
غەزەپلەنسە ئەۋەتىدۇ بىر قىزغۇچ بوران.
لېكىن ئاتا هامان ئاتا، بىللە دوستاسى،
يانچۇقىدا تەييار سائا ئالتۇن - تىللاسى.
چۆلنىڭ ئاستى داۋالغۇغان بىر قارا ئوكيان،
ئىرالاردىن ئىرا ئۆتۈپ توپلانغان قىيان.
ئەۋلادىغا ئاتاپ زېمىن توپلىغان بايلىق،
ئوخشىماققا تەييار بولۇپ كۈتەر قولايلىق.
بۇ بايلىق بار نامراتلىقتىن ساڭا نېمە غەم؟
بايۇەچچىدەك ياشالايسەن بولسا ئەقىل، پەم.
خەجلىگەنگە ئۆكسۈپ قالماس تىللا دېگەن شۇ،
ئاتا چۆلدىن ئۆز نەسلىگە دوستا دېگەن شۇ.
تارىخ ئوقۇپ چۈشىنىسەن ئىنسانىيەتنى،
بىر زامانغا دۈچ كېلىسەن ئاچسالڭ بىر بەتنى.
ئۆزۈڭگە كىم سەن، نەدىن كەلدىڭ، كىمنىڭ ئەۋلادى،
بۇ خەلقنىڭ يىلتىزلىرى نەدىكەن زادى؟
تارىخىدا ئۇنىڭ قانداق كىشىلەر ئۆتكەن،

قانداق بوران ۋە چاپقۇنلار، كەچمىشلەر ئۆتكەن؟
ئىدرىكىگە بارغانسېرى بولىدۇ روشەن،
ئىزدىنىشلەر تونۇشتۇرار ئۇزاق يول بىلەن.
قارايسەنكى، بوپتۇ خەلقىڭ زېمىن يۇلتۇزى،
بەكمۇ يىراق، تىرەن ئىكەن ئۇنىڭ يىلتىزى.
بۇ يىلتىزنى قازساڭ چىقار ئەجدادلىق بېشى،
يەر تېگىدە ياتقان چوڭقۇر بولۇپ ساي تېشى.
يوغان چاناق، قىرلىق بۇرۇن- تاشقا ئايلانغان،
سەن ئىنسانمىسەن قايسى تىپى؟ -قىلىدۇ بايان.
گۈزەللىقتىن ئۆتىدۇ ئۇ ئاشۇ تاش پېتى،
بولۇپ گويا ئالتۇن مۆھۈر، بولۇپ يەر خېتى.
ئۇ سۆزلەيدۇ ئىنسان بىلەن زېمىن توغرۇلۇق،
ھاسىل قىلىپ بىر قانۇنىي، مۇقەددەس ھوقۇق.
تالاشلارنى، جۆيلۈشلەرنى قىلىدۇ بەربات،
سۈكۈت بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ، قىلىپ ئۇنسپات.
ھەر كىمنىڭكى زېمىنى بار چۈنكى دۇنيادا،
شۇڭا هايات داۋام قىلىپ كەلگەن ئۇلاردا.

4

سەن ياش ئىنسان اكۆزئالدىڭدا هايات ۋەدۇنيا،
ئۆز باغرىغا تارتىپ كېتەر بىر ئەزىم دەريا.
ئاققان دەريا بىللە ئېلىپ ماڭىدۇ سېنى،
بۇ دەرياكى- ئەل تەقدىرى، هايات تاشقىنى.
ئاقار دەريا بەزىدە كەك، راۋان يول ئېلىپ،
بەزەن بولسا جىلغىلاردا قاينىاپ، قىستىلىپ.
بەزىدە مول سۈيى ئۇنىڭ، بەزىدە ئۇزۇك،
بەزەن ئاققان لاي - لاتقىلىق، بەزىدە سۈزۈك.
ئېقىشلىرى بەزەن تېيىز، بەزىدە تىرەن،
ئەمما ئاقار توسالغۇسىز بىر قۇدرەت بىلەن.
مەيلى قانداق ئاقسا ئاقسۇن دەريا سۇلىرى،
بۇ زېمىندىن هالقىيالماس ئۇنىڭ يوللىرى.
هالقىيالماس تارىخ بەخش ئەتكەن ئىمكانىدىن،
هايات يولى ئىزلەر پەقەت مۇشۇ ماكانىدىن.
بىلەلەيسەن بۇنى سەنمۇ دىلىدىن قىلىپ هېس،
باشلانغانداسەندە مېهنەت، كەسىپ، ئىش، چېلىش.
دېھقان بولغىن، ئاۋۋال ساڭا سۇ ۋە يەركېرەك،

ئۇرۇق، ئوغۇت، ئاندىن قالسا مېھنەت، تەركىرەك.
ئۆي سالماقچى، باغ قىلماقچى بولدۇڭ جاي لازىم،
بىر مورىدىن ئىس چىقاردىڭ، ئاشلىق، ماي لازىم.
يېرىڭ بولسا كۆكلەپ تۇرار تاختا ۋە تاختا،
ئامبىرىڭغا لىق تولىدۇ ئاشلىق ۋە پاختا،
بېغىڭ بولسا مېۋىلىرىڭ گۈللەپ تۇرىدۇ،
لېگىنىڭدە ئالما، ئۈزۈم كۈنلەپ تۇرىدۇ.
قورۇيىڭدا بالىلىرىڭ ئوينايدۇ يايراپ،
پېشايۋانغا ئۇۋا سالار قارلىغاچ سايراپ.
ئېغىلىڭدا كالا - قويلار مەرەپ تۇرىدۇ،
چايلىرىڭدا يېڭى قايماق لەيلەپ تۇرىدۇ.
پوتاڭدا گۆش، يانچۇقتا پۇل يانساڭ بازاردىن،
ئەل ئىچىدە يۈرەلەيسەن قالماي قاتاردىن.
پەقەت شۇندا بولالايسەن قەدىرلىك ئىنسان،
يېرىڭ بولدى، ئۆيىڭ بولدى - دېمەك سەن دېھقان!
زېمىن ساڭا ئۈلۈش بەردى ئانا باغرىدىن،
شۇڭا ئورۇن ئالالىدىڭ يۇرتنىڭ ئالدىدىن.
بولمىغاندا، بولار ئىدىڭ ساياق مەدىكار،
بۇردا ناننى ھېچكىم ساڭا بەرمەيتتى بىكار.
مالچى بولدۇڭ ماكان ئېلىپ ئانا يايلاقتا،
يۇلتۇركەبىي ئاق ئۆي تىكىپ ئېلىپ يىراقتا.
ساڭا ئوتلاق بىلەن ئوت - چۆپ، سۇ ۋە مال لازىم،
كۆكلەم، كۈزلەك، قىشلاق، ئورمان ۋە جاڭگال لازىم.
زېمىنىڭ شۇ، ئۇندىن ئۈنۈپ چىققان ھەرگىياھ،
ھايات سۈتى بېرەر ئانا كۆكسىدەك گويا.
شۇ گىياھ بار، ئوتلاپ يۈرەر ماللىرىڭ تېمەن،
باقار پۈتۈن ئائىلەڭنى يۇڭ ۋە سۈت بىلەن.
مال ۋە تېرە ساتالايسەن - يانچۇقىڭدا پۇل،
كىرەلەيسەن ئاتتىن چۈشۈپ دۇكانغا ئۇدۇل.
بەيگىلەردە ئاتقان ئوقتەك ئۇچىسەن ئاتتا،
بوۋىلاردىن قالغان ئاشۇ ئۇچقۇر قاناتتا.
ئاتاڭ تاغۇ، ئاناڭ سۇ دەپ ياشايسەن ئەركىن،
كەچمىشىڭدىن بولۇپ بىغەم، تاغ كەبىي تەمكىن.
ئەگەر ئاشۇ ئوتلاق بىلەن سۈيۈڭ بولمىسا،
مىنگەن ئېتىڭ، يۇلتۇزدەك ئاق ئۆيۈڭ بولمىسا،
يۈرمەسمىدىڭ ئۆزگىلەرنىڭ مېلىنى ھەيدەپ،
يۈتكەن مالغا، ئۆلگەن مالغا قەرز بولۇپ ھەدەپ؟
كەسىپ ئىزلەپ سەن شەھەرگە كىرىسەن ياكى،
ھېس قىلىسەن - ئۆز ئۆيۈڭگە كىردىڭ گوياكى.
نېمە ئىش قىل، نېمە ساتقىن مەيلى شەھەردە،
تۇرۇپ قالدىڭ قايسى كوچا ۋە قايسى يەردە،
بولسا بولدى پەقەت ساڭا بىر ماڭدام زېمىن،
شۇ زېمىندا ئائىلەڭنى بېقىشىڭ مۇمكىن.
ئاشۇ زېمىن، رۇخسەت خېتى - ھاياتىڭ سېنىڭ،
ھارۋا، پىچاق، جىڭ ۋە زىخلار - بىساتىڭ سېنىڭ.
شۇلار باركى، بالىلىرىڭ قالمايدۇ تىنەپ،
مەسچىتلەردە يېتىپ - قوپۇپ يۈرمەس تەمتىرەپ.
قىشنىڭ كۈنى شىۋىرغاندا قالمايدۇ جۇلجۇل،
سىنىپلارغا كىرەلەيدۇ تارتىنماي ئۇدۇل.
چۈنكى ئاشۇ قاينام - تاشقىن شەھەر سېنىڭكى،
نەگە بارما، بۇ زېمىندا ھەر يەر سېنىڭكى.

5

سەن چوڭايدىڭ، ئاتا - ئاناڭ كېتىپ دۇنيادىن،
پۈتۈن نەسەب مىراس بولۇپ قالدى ئۇلاردىن.
ئىنىلەرگە، سىڭىللارغا بولىسەن تۈۋرۈك،
بارغانسېرى ئېغىرلايدۇ زىممەڭدىكى يۈك.
ئوغۇللارغا كېلىن لازىم، قىزغا كۈيئوغۇل،
تىرىكچىلىك، ھەممىسىگە تاپماق كېرەك يول.
ئۇلارغىمۇ زېمىن كېرەك، كېرەك ئېتىز، مال،
ياكى ھۈنەر، ياكى دۇكان - قىلىسەن ئامال.
بالىلارغا كېرەك ئوقۇش، كىتاب ۋە دەپتەر،
ھەممىسىنى ھازىرلايسەن ئىشلەپ تۆكۈپ تەر.
قارايسەنكى، باغرى كەڭرى بۇ گۆھەر ماكان،
ھەممىسىنى سىغدۇرىدۇ، بېرىدۇ ئىمكان.
ئاتا - ئانا روھى ئۆلمەس پەرزەنت قەلبىدە،
بۇ دۇنيادىن كەتكەنلەرنى يادلاپ بەزىدە،
قەبرىلەرنى يوقلىماققا چىقسەن تاغقا،
سۈكۈت بىلەن ئولتۇرىسەن قاراپ ئۇزاققا.
ئىختىيارسىز ئېزىلىسەن، باسىدۇ خىيال،
تاشقىن بولۇپ بېسىپ كېلەر پىكىرلەر دەرھال.

كۆز ئالدىڭغا بۇ زېمىندا ياتقانلار كېسەل،
ساي تېشىدەك ئۇرغۇن ئۇندا، باقساق قەبرىلەر.
تۇمەن بوغۇن بۇ دۇنيادىن بولغاندا ئادا،
ئارام تاپقان يەنە مۇشۇ زېمىن ئاستىدا.
سانسىز قەبرە يوقاپ كەتكەن بولۇپ بەلگىسىز،
سانسىز جەسەت قۇم-چۆللەردە قالغان قەبرىسىز.
بۇ زېمىننى قوغداپ كەلگەن تىنىپ جەڭدە جان،
ئوت ۋە سۇدىن يانمايدىغان سانسىز قەھرىمان.
ئۆڭكۈرلەردە ياشىغاندا قىرلىق تاش بىلەن،
يىرتقۇچلار ئوۋلاشقاندا ئوت قالاش بىلەن،
ئورمانلاردا ياشىغاندا ياغاچ نەيزىدە،
يۇلغۇنلاردىن ساداق ياساپ ئېلىپ بەزىدە،
مىس ۋە تۆمۈر ئېرىتكەندە بولۇشۇپ تىنغلىق،
ياسىغاندا پۈرۈخنى ئۇ بولۇپ مىلتىقلىق،
تۇمەن-تۇمەن ئاتلار بىلەن ئۇچۇپ بورانىدەك،
قاراتۇنلەر جەڭگاھلاردا يېنىپ گۈلخانىدەك،
بېسىپ كەلگەن ياۋلىرىنى تۇرغان قايتۇرۇپ،
بوۋىلارنىڭ چىرىغىنى ئۆزمەي يانىدۇرۇپ،
بۇ زېمىننى باسقىنلاردىن ساقلىغان ئامان،
شۇڭا خەلق ياشاپ كەلگەن زامان ۋە زامان.
ھە، بۇ زېمىن بولماس ئىدى شۇ ئىنسانلارسىز،
كەتكەنلىرىمۇ ئۆلار گەرچە نامۇ-نىشانسىز.
ئۆلار كەتكەن، ئەمما ئۆلمەس روھى كەتمىگەن،
ئۆزلىرىنىڭ ماكانىنى تەرك ئەتمىگەن.
ئەۋلادىغا ھەمراھ بولۇپ ياشايدۇ بىللە،
ئانا ماكان توغرىسىدا ئويلايدۇ بىللە.
ئۆلار ياشار دەريالارنىڭ ئالدىرىشىدا،
بۇلۇتلاردا، چاقماقلارنىڭ يالتىرىشىدا،
تاغدىن كەلگەن شامالنىڭ كۈيلەشلىرىدە،
ئورمانلارنىڭ شۇمرىلىشىپ سۆزلەشلىرىدە،
تاڭدا چىققان كۈننىڭ ئالتۇن چاقناشلىرىدا،
قۇم چۆللەردە، كېيىكلەرنىڭ تاخلاشلىرىدا،
ئازغانلارنىڭ، يۇلغۇنلارنىڭ چېچەكلىشىدە،
يۇلتۇزلارنىڭ تۇن كۆكنى زىننەتلىشىدە،
تومۇز كۈنى دەشتتە ئاققان نۇر دولقۇنىدا،
تاغ-چۆللەردىن ئۆتكەن ئۇزاق كارۋان يولىدا،
بەزەن تاغدا، كۆچكەن قارنىڭ گۈلدۈرلىشىدە،
بەزەن باغدا، ناغرىلارنىڭ گۈمبۈرلىشىدە،
بەزەن بولسا، بىر توپ بولۇپ قوزغايدۇ بوران،
زېمىن بويلاپ گۈركىرەيدۇ، سالمىدۇ چوقان:
بىز ياتمىمىز بۇ زېمىندا! دەسسىمە قاتتىق،
ئالتۇن ماكان قالغاچ بىزدىن بولدۇقانا تىلىق.
گۈللە ئۈنى، ئاسرا ئۈنى، قىلمىغىن ئەرزان،
گېزى كەلسە قوغدا ئۈنى بىزدەك تىنىپ جان!

6

ئۇزاق ھايات يوللىرىدا كۆرۈپ ھەممىنى،
بەكمۇ چوڭقۇر ھېس قىلىسەن زېمىن قەدرىنى.
تۇيۇلىدۇ ئۇ مېھرىبان ئانىدەك گويا،
ھەر كىيىاھى بولۇپ قالار ساڭا تۇتىيا.
بىرەر بالا سۇندۇرماقچى بولسا كۆچەتنى،
ھېس قىلغاندەك بېسىپ كەلگەن بىرەركۈلپەتنى،
ۋارقىرايسەن ئاچچىق قىلىپ: چېقىلما ئاڭا،
ئۇ زورايسا، لازىم بولماي قالامدۇ ساڭا؟
ئۇ كۆكلىسۇن، يىللار ئۆتۈپ بولسۇن چوڭتېرەك،
ئۆي سالىسەن، ئاشۇ چاغدا ساڭا ئۇ كېرەك.
ئۇنى نابۇت ئەيلىگەندىن نېمە پايدا بار،
كىملەر ساڭا ياغىچىنى بېرىدۇ بىكار؟
بىراۋ تاشنى تاشقا ئۇرۇپ قويسا پارچىلاپ،
جۇدۇنلىرىنىڭ ئۆرلەيدۇ- دە، دەيسەن ئاچچىقلاپ:
ـ نېمە قىلدىڭ؟ سەن كىچىكمۇ، بۇقاندىق ئويۇن؟
ئۇ ئارتۇقلۇق قىلاتتىمۇ بولسىمۇ ئۇرغۇن.
بىرەرسىگە لازىم بولۇپ قالار بىر كۈنى،
ئۇ ھازىرچە ياتسۇن شۇنداق، تىنچ قويغىن ئۇنى!
ئەگەر بىرسى قاقشاپ قالسا قاقاس شورتاڭدىن،
ئۇنىڭ نادان بىلجىرلىشى ئۆتكەندە جاندىن،
دەيسەن ئاڭا: قۇربىڭ يەتسە ياخشىلا ھازىر،
قۇربىڭ ئاڭا يەتمىدىمۇ، قاقشىما ئاخىر،
بۇ زېمىننىڭ بىر پارچىسى، ئالتۇن كەبىي يەر،
ئەۋلادىڭغا كېرەك، ئۇندا قۇرىدۇ شەھەر.
يولۇچىلار قالسا زارلاپ دەشتلەرنى كەڭ دەپ،

قانچە - قانچە مەملىكەتكە، ئۆلكىگە تەڭدەپ،
دەيسەن: نېمە قىلاتتىڭلار قىلىپ ئۇنى تار،
دەخلىسى يوق، تۇرۇۋەرسۇن شۇنداق كەڭ، بىكار.
ھېلىتىنلا قويغان بولساق ئۇنى توشقۇزۇپ،
قالماسمىدى شاخلىماققا زېمىن يوق بولۇپ.
چۈنكى خۇددى دەرەخ كەبىي شاخلايدۇ ئىنسان،
ھېچقاچاندا ئۆز غولىغا پاتمايدۇ ئىنسان.
تامغا يېقىن، قىستاڭ يەردە قالغاندا ئۆرۈك،
زورايمايدۇ شاخلىرىنى يايالماي تۈزۈك.
ئۆتكەنلەردىن قاپتۇ بىزگە مۇنداق كەڭرى يەر،
تۇغۇلمىغان ئەۋلادقىمۇ قالسۇن كەڭلىكلەر.
شۇڭا، زېمىن تەقدىرىدە بولۇپ پاسىبان،
بىر كۆيۈمچان باغۋەن بولۇپ ئويلايسەن ھامان.
ئاچ ئىنسانلار تالان-تاراج قىلسا زېمىننى،
بىر ياغاچ دەپدەل-دەرەختىن كەسكەندەمىڭنى،
چاشقان كەبىي ھۆتمۇ-تۆشۈك قىلسا تاغلارنى،
سۇنى بوغۇپ، قۇرۇتقاندا كەڭ جاڭگاللارنى.
ئۆرتىنىسەن ئىچ-ئىچىڭدىن قاينايدۇ غەزەپ،
مۇھىت ئاسراش ساۋاتىنى سۆزلەيسەن ھەدەپ.
مەسئۇلىيەت ھېس قىلىسەن ساۋاتلىق ئىنسان،
چۈنكى ئۆستۈڭ ئانا يەرگە بولۇپ مېھرىبان.
ئارام ئېلىپ كوچىلارنى كەزسەڭ بەزىدە،
كۆزۈڭ چۈشەر ياتقانلارغا مۇنداق تەرزدە:
توپىدىلا، داق يەردىلا ياتقان سوزۇلۇپ،
بىر تۈپ دەرەخ سايىسىدە ئۇخلىماق بولۇپ.
پەشمىتىنى قاتلاپ ئېلىپ قويغان بېشىغا،
ياكى باشنى قويغان توغرا ساينىڭ تېشىغا.
ئۇخلار تىنچ، بەخىرامان، پالۋانلار كەبىي،
ئۇزاق يولنى بېسىپ كېلىپ ھارغانلار كەبىي.
ياتارشۇنداق، ئەجەبلەنمەس ھېچكىم ئۇلاردىن،
ماشىنىدا، ئات - ئۇلاغلىق ئۆتسە يوللاردىن.
كۆرگەن يەردە، ئۇخلاپتۇدەپ ئويلىماس ھېچكىم،
ساقچىلارنى باشلاپ كېلىپ قوغلىماس ھېچكىم.
ياتمىش ئۇلار چىڭ قۇچاقلاپ ئۆز زېمىنىنى،
ئانا يەرنىڭ توپىسىغا يېقىپ تېنىنى.

دەيسەن كۈلۈپ: راھەتلىنىپ ئۇخلا بۇرادەر،
ئۆيۈڭدىكى تۈشەكتىنمۇ ئىللىقراق بۇ يەر!

7

مەنمۇ سېنى ئىزلەپ يۈرگەن ئىدىم يادئېتىپ،
بىر كۈنى بىر چايخانىدا قالدىم ئۇچرىتىپ.
كۈلۈپ تۇرۇپ سالاملاشتىڭ كۆزلىرىڭ چاقناپ،
دىققىتىمنى تارتتى مېنىڭ چېكەڭدىكى ئاق.
كۆزلىرىڭنىڭ ئەتراپىغا ئورناپتۇ قورۇق،
كەچكەن ھايات يوللىرىڭدىن خاتىرە بولۇپ.
قارىشىڭدا ئەقىل نۇرى، پىكىر ۋە خىيال،
سۆھبەتلەشمەك بولۇپ ماڭاچاي تۇتتۇڭ دەرھال.
كۆڭلۈڭدىكى ئويلىرىڭنى ئايان ئەيلىدىڭ،
ئىنسان-زېمىن قىسسىنى بايان ئەيلىدىڭ.
پىشقان ئىدى، ئۇلۇغ ئىدى سەندىكى پىكىر،
قىزىقتۇردى مېنى بەكمۇ مارجاندەك تەسۋىر.
دەريا ئىدىڭ، ئېقىن بولۇپ قوشۇلدۇم ساڭا،
قىيا ئىدىڭ دولقۇن بولۇپ ئۇرۇلدۇم ساڭا.
دېدىم: مەندە پەيدا بولدى ئوخشاش خىيالەت،
كەلگىنىمدە يات ئەللەرنى قىلىپ زىيارەت.
نۇرغۇنلىغان يۇرتداشلارنى كۆردۈم مەككىدە،
مەدىنىدە ياكى گۈزەل جىددە شەھىرىدە.
شۇ جايلارغا بېرىپ ئۇلار ۋەتەندىن يىراق،
ئۇزاق يىلكى يىلتىزلىغان بولۇپ ئولتۇراق.
مېھنەت بىلەن، جاپا چېكىپ ياراتقان بايلىق،
ھال - ئوقىتى ئوبدان ئىكەن، كۈنى قولايلىق.
شۇنداقتىمۇ بىر يېرى كەم ۋە كۆڭلى يېرىم،
يىراقلاردا قالغان يۇرتنى ئەسلەپ بى تېنىم.
بىر كۈنى كەچ مەلۇماتلىق، چېچەن بىر ھاجىم،
چايخانىدا چىلىم چېكىپ تۇرۇپ مۇلايىم،
قان قېرىنداش مېھمىنىم دەپ كۆرسىتىپ ئىززەت،
خىياللارغا پېتىپ چوڭقۇر، ئەيلىدى سۆھبەت.
دېدى: ئۆزۈم سانائەتچى، زاۋۇتلىرىم بار،
بىنالىرىم، ئالتۇنلىرىم، ياقۇتلىرىم بار.
يىگىرمىدىن ئېشىپ كەتتى كىچىك ماشىنام،
پۇلمۇ تاپتىم، يولمۇ تاپتىم ۋە چىقاردىم نام.

قىرىق يىلكى، بىر كۈن خۇشال ئۆتۈپ باقمىدىم،
ئىچ-ئىچىمدىن قايناپ-تېشىپ كۈلۈپ باقمىدىم.
يېتىپ - قوپتۇم يۇمىلىغاندەك گويا يانتاقتا،
سانسىز - سانسىز تىكەن ئىزى قالدى ئاياغتا.
ياش ۋاقتىمدا كۆرگەنىدىم يۇرتتا يۈرگەندە،
ئەسلەپ باقسام يا ئاتۇشتا، يا بەشكېرەمدە،
تۈگمەنبېشى، ئۆستەڭبويىدا ئۈچ-تۆت ياش دېھقان،
سۈزۈك سۇدا كەتمىنىنى چايقىشىپ تۇرغان.
يالىڭاياغ، يەيدىغىنى زاغرا، سوغۇق سۇ،
چاپانلىرى كونا، ئەمما يوق ھېچبىر قايغۇ،
كۈلۈشەتتى شۇنداق خۇشال ئىچىدىن قايناپ،
چاقچاقلىشىپ، قىزىق سۆزلەپ، ئەركىن قاقاقلاپ.
قىرىق يىلكى، شۇنداق كۈلۈپ باقمىدىم بىرپەس،
شۇ كۈلكىنى ھازىرغىچە قىلىمەن ھەۋەس.
مىجەزىم چۈس، ئاچچىقىممۇ يامانراق شۇڭا،
نامىزىمدا پەقەت يۇرتقا قىلىمەن دۇئا.
خىياللاردا ئېزىلىدۇ مېنىڭ بۇ جېنىم،
ئاشۇ قولدەك ئېچىلىدۇ مېنىڭ ئالقىنىم ...
دېدى ماڭا، دېڭىز ياقنى قىلدى ئىشارەت،
ئىككى قولنىڭ تاش ھەيكىلى چوڭ، يۈكسەك غايەت،
دولقۇنلاردىن كۆتۈرۈلۈپ چىقىپ ھاۋاغا،
ئوخشاپ گويا ئىككى تاغقا، ئىككى قىياغا،
ياراتمىشتىن تىلەپ تىلەك، قىلاتتى دۇئا،
ئىناقلىقتا، گۈللىنىشتە بولسۇن دەپ دۇنيا.
كېچە ئىدى، ئوتتۇرا شەرق كېلىنى - جىددە،
چاقنار ئىدى چىراغلاردىن پۈتكەن زىننەتتە.
مەسچىتلەرنىڭ كۆلەڭگىسى ئىدى سۇغا يار،
ئەتراپىدا قىزىل، يېشىل، كۆكۈچ فونتانلار،
گۈزەل نۇرلار تەۋرىنەتتى دېڭىز يۈزىدە،
ئاشۇ پەيتتە ئۇ ھاجىمنىڭ چېچەن كۆزىدە،
كۆرۈپ قالدىم، غىل-پال قىلىپ يالتىرىدى ياش،
دولقۇنلاردىن ئاجراپ چىققان تامچىغا ئوخشاش.
قىزىل دېڭىز ساھىلىدىكى ئاشۇ سۆھبەتتىن،
ئىزھاردىكى سەمىمىيلىك، ئۇلۇغ بىر دەردتىن،
مەن چۈشەندىم يۈرەكلەرنىڭ داغلىنىشىنى،
زېمىن بىلەن ئىنسانلارنىڭ باغلىنىشىنى ...
بۇ بايانىنى سەن ئاڭلىدىڭ، قالدىڭ جىم بولۇپ،
چاي ئىچىشتۇق ئۈنسىز قاراپ، جىمجىت ئولتۇرۇپ.
ئاشۇ پەيتتە مەكتىپىدىن يانغان توپ بالا،
قىقاس - سۈرەن سېلىپ ئۆتتى ئادەملەر ئارا.
جىلتىلەرنى ئاسقان بۇدرۇق بىر توپ ئوغۇل-قىز،
ئانا توخۇ باغرىدىكى چۈجىدەك غەمسىز.
ئارقىسىدىن، بىر ئايالنىڭ يېتەكلىشىدە،
كۆرۈنۈپ دالا گۈللىرىنىڭ چېچەكلىشىدە،
قوللىرىنى تۇتۇپ قولغا، ئەتراپقا قاراپ،
خۇددى ئۆردەك چۈجىسىدەك ئوماق ئېغاڭلاپ،
كوچا بويلاپ ئۆتتى بىر توپ يەسلى بالىلىرى،
ئۆتۈپ كەتتى قارشىمىزدىن ئۇزاقلاپ نېرى.
قاراپ قالدىڭ، خىيال بىلەن ئېلىپ چوڭقۇرتىن،
پىچىرلىدىڭ: ئۇلارغىمۇ كېرەك بۇ زېمىن.
ئۇلارغىمۇ كېرەك شەھەر، يايلاق ۋە دالا،
قارلىق تاغلار، چەكسىز چۆللەر، سۇ ۋە ساپ ھاۋا.
ھويلا - ئارام، ماڭار كوچا، تېرىيدىغان يەر،
كۆكلەيدىغان، شاخلايدىغان ئانا كەڭلىكلەر...
— چۈشىنىپسەن ئاكا! — دېدىم زېمىن قەدىرىنى،
كۆردۈم سەندىن پاك ئىنساننىڭ كەڭ بىر قەلبىنى!

* * *

ئانا زېمىن — يورۇق دۇنيا ساڭا ئەي ئىنسان،
ئۇ بولغاچقا تاپالايسەن ھايات ۋە ئىمكان.
يەرگە چوڭقۇر يىلتىز يايغان دەرەخكە ئوخشاش،
سېنىڭ ئۆمۈر يىلتىزىڭمۇ ئۇنىڭغا تۇتاش.

1989- يىل 9- ئاي، ئۈرۈمچى

كۇيئوغۇل

(ئوچ پەردىلىك كومېدىيە)

سەئىد ئەھمەد (سوۋېت ئىتتىپاقى)

قاتناشقۇچىلار

غەنىۋاي-بويتاق، 67 ياشتا.
قۇدرەت-غەنىۋاينىڭ ئوغلى، 50 ياشتا.
رەھىمە- قۇدرەتنىڭ خوتۇنى.
بەھرى- غەنىۋاينىڭ چوڭ قىزى.
نازىمە- غەنىۋاينىڭ كىچىك قىزى.
ئەركىن- قۇدرەتنىڭ ئوغلى، سۈرەتچى.
جۆرىۋاي- غەنىۋاينىڭ قوشنىسى.
مەخسۇم- نازىمەنىڭ ئېرى.
زېبىنىسا- كولخوز رەئىسى.

يېزىدىكى تۇل خوتۇنلار
- ئەنزىرەت
- جەمىلە
- خالىنىسا
- زۇمرەت
- رەھىمەر
- قۇمرى
- ھەسەل

بىرىنچى پەردە

(ئازادە، كۆركەم ھويلا. ئوتتۇرىدا باغقا چىقىدىغان ئىشىك. تام كەينىدىن ئۆسۈملۈك لەرنى قۇرۇتۇش ئۈچۈنمۇ كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. پېشايۋانغا ئەتىگەنلىك چايغا داستىخان راسلانغان. سەھنە چېتىدە غەنى ئاتا زالغا تەتۈر قاراپ ئورۇندۇقتا ئولتۇرىدۇ. ئايىغى ئاستىدا داس، ئۇنىڭدا يۇيۇپ سىقىلغان كىيىملەر. پېشايۋانىدا ئوغلى قۇدرەت بىلەن كېلىنى رەھىمە غەمئۇايغا ھەيران بولۇپ قاراپ ئولتۇرىدۇ. قۇدرەت ئۇزۇن پائۇزىدىن كېيىن تېلېفون تۇرۇپكىسىنى ئېلىپ جاۋۇلداپ سۆزلەشكە باشلايدۇ.)

قۇدرەت: ھە، چاپسانراق بولمامسەن، ئاچا؟ ھەممە يەر قىيامەت قايۇم بولۇپ كەتتىغۇ. گەپنى سوزما. كەلسەڭ بىلىسەن. ئېيتىپ قويمسام، كېيىن مەندىن خاپا بولۇپ يۈرىسەن. ئاكامنىمۇ ئېلىپ كەل. ھە، ئاڭلىششمچە، كامانداروپكىدا ئىدى- ھە، ئۆزۈڭ كېلىۋە، بولمىسا.

(تۇرۇپكىنى قويۇپ، پېشايۋاندىن چۈشۈپ، ئاتىسىنىڭ ئالدىغا كېلىدۇ.)

بۇ ئىشىڭىز قاملاشمىدى، ئاتا. كاككۇك سايرىماستا ئورنىڭىزدىن تۇرۇۋېلىپ، قاقپودا ھويلىغا چىقىۋېلىپ كىر يۇغىنىڭىز نېمىسى؟ ئەل-جامائەت كۆرۈپ قالسا، بىزگە ئۇيلىت ئەمەسمۇ؟ ئۇنداق قىلماڭ، ئاتا.

غەنى: ھە، نومۇس قىلىۋاتامسەن؟ ئەگەر نومۇس قىلىشنى بىلسەڭ، ئەمدى كۆرۈش. ئىشتان- كۆڭلەكلىرىمنى ئاپتوبوس بېكىتىگە ئېلىپ چىقىپ يۇيدىمەن.

(داستىكى كىرلەرنى كۆتۈرۈپ كوچىغا تەرەپكە ماڭىدۇ.)

رەھىمە: ئۇنداق ئەمەس، ئاتا. بىزنى ئەل-يۇرت ئالدىدا ئوسال قىلماقچىمۇ؟ ئۇچىڭىز- دىن ھېلى چۈشكەن كىيىمنى ھېلى يۇيۇپ تۇرغان تۇرسىاق. ئىككى ھەپتىدىن بېرى كىيىملىرىڭىزنى بىزگە بەرمەي ئۆزىڭىز يۇيۇۋاتىسىز. قارىڭا، ئېچىلماپتۇ، كىرى چىقماپتۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە دەزمال سالماي كىيىپ كېتىپسىز. خەق كۆرسە، كىر يۇغان كېلىنىڭ قولى سۇنسۇن، دېمەمدۇ.

غەنى: ماڭا كۆيۈنمەيلا قوي. ماڭا كۆيۈنىدىغىنى 11 يىل بولدى، قارا يەرنىڭ تېگىدە ياتىدۇ. كۆرۈۋاتقىنىم- ئىتنىڭ كۈنى. ئابدەم بولغان بولسا، مەن بۇ كۈنگە قالمايتتىم.

رەھىمە: بىزدىن زادى نېمە يامانلىق كۆرىدىڭىز؟ تامىقىڭىز تەييار، ئورنىڭىز سېلىق، كىرىڭىز يۇيۇقلۇق، يەكتەكلىرىڭىزنى ئېيتمايلا قويايلى، پايتىمىڭىزغىمۇ دەزمال سالمىز. ئوبدانراق كىيىنىپ يۈرۈڭ، دەيمىز. سىز دېگەن پۇتۇن مەملىكەتكە تونۇلغان لىۋانچى باغۋەن تۇرسىڭىز. ھەپتىدە بىر قېتىم تېلېۋىزورغا چىقىپ لىۋان ھەققىدە سۆزلەيسىز، گېزىت- ژۇرناللاردا داۋىم رەڭلىك سۈرىتىڭىز چىقىپ تۇرىدۇ. ھېلى تۈركمەنستان، ھېلى تاجىكستان، ھېلى قىرغىزىستاندىن تېلېفون ئۈستىگە تېلېفون كېلىپ: لىۋانىنى قانداق ئۆستۈرىدۇ، كۆچەتتىدىن بەرەرنى ئېلىشنىڭ ئامالى بارمۇ، دەپ سوراپ تۇرۇۋاتسا. سەل ئۆز ئابرويىڭىزغا لايىقراق ئىش قىلىڭىزدە، جېنىم ئاتا.

غەنى: كەچ بولار- بولماي ھەممەڭ ئۆيۈڭگە كىرىپ كېتىسەن، دۇكان كۆزەتچىسىنىڭ ئېتىدەك ئۆزۈم يالغۇز قالمەن.

رەھىمە: ۋاي، ئۆيگە كىرىپ يېتىڭ. بىرسى كىرمە، دەۋاتامدۇ؟ چايخانىغا چىقىڭ، كىنوغا بېرىڭ، كىنوخانا يېنىمىزدا. ھەر كۈنى ھىندىستان كىنولىرى بار.

غەنى: كىنو دەيدىغۇ. ئابدەم تاشلاپ كەتكەندىن بېرى كىنو دېگەننى بىلمەيمەن.

قۇدرەت: ئەمدى قانداق قىلىمىز، ئاتا. ئانىسى ئۆلمىگەن كىم بار، ئاتىسى ئۆلمىگەن كىم بار. قانداق قىلىمىز.

غەنى:(چاچراپ ئورنىدىن قوپۇپ كېتىدۇ.) ۋاي، ۋاي، تېخى مۇنداقمۇ نىيتىم بار دېگىنا؟ ئاناڭنىڭ كەينىدىن مېنىمۇ ئۇزاتماقچىمۇ سىلەر؟ ئۆلۈمىمنى تىلەپ ئولتۇرۇپسىلەر-دە. ياق-ياق مەن تېخى بۇگۈن- ئەتىنىڭ ئىچىدە ئۆلمەيمەن. بۇ دۇنيادىن ئۈمىدنى ئۈزگىنىم يوق.قىز ئېلىپسەنلەرگەبىر كۆرسىتىپقويىمەن.

قۇدرەت: ئاتتىن چۈشۈڭ، ئاتا، بەكمۇ ئېگىز-گە ئېسىلىۋالدىڭىز.

غەنى: ئۆيلىنەلمەيمەنمۇ، ھە، ئۆيلىنەلمەيمەنمۇ؟ مۇشۇ زەي، قاراڭغۇ ئۆيدە مەيدەمنى زەي يەرگە يېقىپ، مۇزدەك ياستۇقنى قۇچاقلاپ ئېڭراپ ياتىۋېرىمەنمۇ؟!

(قۇدرەت بىلەن رەھىمە بىر-بىرىگە مەنىلىك قارىشىدۇ.)

رەھىمە: ۋاي، توۋا! ئۆگەي ئانىلىق بولىدىغان ئوخشايمىز. ناتىۋان كۆڭۈلگە قوتۇر تەڭنە، دېگەنىكەن، بىر دانا. (تەنە قىلىپ) قاندىغىنى تاپىمىز، نوچىراقىدىنمۇ ياكى ئەنە كېتىمەن، مانا كېتىمەن، دەپلا تۇرىدىغان قاقباشنىمۇ؟(قۇدرەت ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ، تولا چىشىغا تەگمە دېگەندەك، بېقىنىنى چىمداپ قويىدۇ)كانايچى بىلەن سونايچىغا خەۋەر قىلىپ، ئۆچىرەت تۇتۇپ قويايلى. ئۇ بىر نېمىلەرنىڭمۇ چولىسى يوق.

(كوچىدىن ھازا ئېچىپ نازىمە كىرىدۇ. ھاسىراپ، تەرلەپ كەتكەن، چاچلىرى چۇۋۇلغان.)

نازىمە: ۋاي قانداق قىلاي! ئانامدىن ئايرىلىپ قالدىم. مېھرىبانىمدىن ئايرىلىپ قالدىم. شۇ ھويلىدا گۈسۈلدەپ دەسسەپ مېڭىپ يۈرسىڭىز بولماسمىدى؟ سۆلىتىم ئانام، دۆلىتىم ئانام. بىزنى تۇغۇپ چوڭ قىلغىچە چېچىنى سۈپۈرگە، قولىنى كۆسەي قىلغان ئانام.

ۋاي قانداق قىلاي! يۈرەكتىكى دەردىمنى كىمگىمۇ ئېيتاي!

قۇدرەت: بولدى-بولدى، ئاناڭنىڭ ئۆلگىنىگە 11 يىل بولغاندا، ئەمدى يىغلامسەن؟ ئۆلگەندە نەدە يۈرگەنتىڭ، ساناتورىيىدە دەم ئېلىۋاتاتتىڭ. تېلېگرامما بەرسەممۇ كەلمىگەنتىڭ. ئاران قىرقىغا ئۈلگۈرۈپ كەلگەنتىڭغۇ؟

نازىمە: ۋاي، ماڭا نېمىشقا زەردە قىلىسىز، جېنىم ئاكا؟ كاللام جايىدا ئەمەس ئىدى، تېخى، 17 كۈنلۈك دەم ئېلىشىم بار ئىدى.

غەنى: تازا يىغلا، ئاناڭ تىرىلىپ كېلىدۇ.

نازىمە: ئانامنى قايتىدىن ئۆلتۈردىڭلار.بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ گۆرىڭىزدە قانداق ياتىسىز، جېنىم ئانا. ئۆيىمىز لىمۇنغا تولغاندا، بىرەر تالمۇ يېمەي ئۆلۈپ كەتكەن ئانام.

(گۈل قايچىسى بىلەن ئۈزۈم تاللىرىنى چاتاۋاتقان جۆرىۋاي غەنىۋاينىڭ ھويلىسىغا قارايدۇ.)

جۆرە: تىنچلىقمۇ؟ نېمە ئىش بولدى؟ بىرەرسى يەنە لىمۇن ئۈزۈپتىمۇ؟

غەنى: بۇياقتىن ئايلىنىپ چىق، دەردىمنى سەن بىلىسەن. ئەللىك يىللىق تام قوشنام-قەدىردانىمسەن.

جۆرە: زادى نېمە ئىش بولدى؟ ھەي، قىزىم، سەن بىردەم جاۋۇلدىماي تۇرغىن.

قۇدرەت: ئاتام ئۆيلەنمەكچى.

رەھىمە: (خوش بولۇپ) شۇنداق، سادىغاڭكېتەي.

جۆرە: ۋاي. راستىنلىمۇ؟ ھەي، توۋا! ئۆيلىنىپ نېمە قىلىسەن؟ ساقبېشىڭغا دەردىسە تىپىپ. تۆرىڭدىن گۆرۈڭ يېقىن تۇرسا، ئۆيلىنىپ نېمە قىلىسەن! خوتۇن خەقنىڭ تۇرغان - پۈتكىنى غەلۋە. (غەنىۋاينىڭ پوتىسىدىن تارتىپ سىلكىيدۇ.) ھە، بۇ ئەھۋالدا توينىڭ ئەتىسىلا ئۆلۈپ بېرىسەن. لىمۇننى تولا يەپ، لىمۇن گۈلىنىڭ ھىدىنى پۇراۋېرىپ سوغۇڭ ئېشىپ كېتىپتۇ.

غەنى: تولا ۋالاقلسماء ئاتام رەھمەتلىك تۆت قېتىم ئۆيلەنگەن. ئۇزۇمنىڭ غورسىنى غاراس - غاراس چاينايتتى. ئۇرۇپ چاپقۇرنىڭ سۈيىنى ئىچەتتى، خام ئانار يېمىسە ئۇخلىيالمايتتى. شۇنچىۋالا ئاچچىق - چۈچۈك نەرسىنى يەپ سوغى ئاشمىغان. تېخى سەكسەن بىر يېشىدا قوشكېزەك بالا تاپقان. سەن نېمە دەۋاتسە ، لىمۇن دەيدىغۇ، بۇ!

نازىمە: ۋاي قانداق قىلاي ئاڭلىغان خوتۇنى قوشكېزەك تۇغۇپ ھويلا شۇنىڭغا قالىدۇ. ئانامدىن قالغان مىراسقا ئىگە چىقىدۇ.

قۇدرەت: ئۇنۇڭنى ئۆچەر. ئاناڭدىن نېمە قاپتۇ؟ بىر مىس لېگەن بىلەن تۆت ساپال تاۋاق قالغان. لازىم بولسا ئال!

بەھرى: (ئىشىكتىن كىرگىنىگە خېلى بولغان، سۆزلەرنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ.) تېخى شۇنداقمۇ؟ ئوتتۇز ئىككى نەۋرە كۆرگەن، يەتتە قۇدىسى بار ئادەمدىن شۇ ئىش چىقىپتىمۇ؟ ۋاي، قۇدىلىرىم ئالدىدا قانداق يۈزۈمنى كۆتۈرۈپ يۈرىمەن؟ نەۋرە - چەۋرىلىرىمگە نېمە دەيمەن؟ يېقىندا قىز چىقىرىدىغان خوتۇنمەن. قاملاشمىغان بوۋاينىڭ نەۋرىسى ئىكەن، دەپ ئەلچىلەر بوسۇغامدىن يېنىپ كېتىدۇ. ھەي، قۇدرەت، نېمىدەپ ھاڭۋېقىپ تۇرىسەن؟ ئوغلۇڭنىسى قىچقار. ئەركەڭنى قىچقار!

قۇدرەت: ئۇنى نېمە قىلىسەن، ئاچا؟

بەھرى: ئۇنى قىچقار، قىچقار دېدىمۇ قىچقار!

قۇدرەت: (ئۆيگە قاراپ) ھەي، ئەركىسىن! سۈرەتكە كېيىن ئىشلەرسەن، بۇياققا چىق.

(ئىچكىرىدىن بوينىغا فوتو ئاپپارات ئاسقان، ساقلى مەيدىسىگە چۈشكەن ئەركىسى چىقىدۇ.)

بەھرى: مانا! مانا بۇ نەۋرىسى بولىدۇ. نەۋرىسىنىڭ ساقلى مەيدىسىگە چۈشتى.

نەۋرىسى ھاسىغا چۈشۈپ قالغان بۇۋايغا قايسى تىترەك مومايى تېگىدۇ. بۇ سۆزكىمدىن چىققان بولسا، ھارام موزاينىڭ كۆشىنى يەپتۇ.

رەھمە: قويۇڭ، ئاچا، ئۆيلەنسە، ئۆيلىنىۋەرسۇن، كۆڭلى ئەمەسمۇ!

نازىمە: ۋاي قانداق قىلاي! ئاچام ئاتامدىن قۇتۇلالماي يۈرۈپتىكەن. بۇ سۆز ئۇنىڭدىن چىققانىكەن. بىر قاچا تاماق بېرىش، بىر كۆڭلىكىنى يۇيۇش تەس كەلگەن لىكى ئۈچۈن ئاتامنى ئۆيلىمەكچى، قايسى كېلىن ئەر تەرەپكە ئەل بولغان!

بەھرى: ئەگەر ئاتام سىلەرگە ئېغىر كېلىۋاتقان بولسا، مەن ئېلىپ كېتىمەن. بىزنىڭكىدە تۇرىدۇ.

جۆرە: بەھرى، سېنى ياخشى بىلىمەن. ئېرىڭنىمۇ ئالقىنىمنىڭ سىزىقىدەك بىلىمەن. بىرىنچىدىن، غەنى بىر بۇيۇم ئەمەس، خالىغان كىشى ئېلىپ كېتىۋېرىدىغان. ئۆي كېرەك بولسا، رېپۇبلىكىنىڭ قايسى بۇلۇڭىغا بارساڭ پروفېسورلار ئالالمىغان ئۆينى بېرىدۇ. نېمىشقا، بۇنداق لىموڭچى تېخى يەتتە ئىقلىمدا پەيدا بولمىدى. بۇ گېپىمگە چەك باسمايدۇ. ئىككىنچىدىن، سەن ئۇنى بىكارغا ئېلىپ كەتمەيسەن، ساڭا ئۇنىڭ ئۆزىدىن كۆرە پېنسىيە پۇلى كېرەك، بىلدىڭمۇ!

بەھرى: ئاغزىڭىزدىن قاچانمۇ بىر تۇزۇكرەك سۆز چىققانمىدى. ماۋۇ كېلىن بىلەن جۆرىۋاي تاغىنىڭ تىلى بىر.

نازىمە: ئانامنىمۇ مۇشۇ كېلىن سىل قىلىپ ئۆلتۈرگەن.

قۇدرەت: گېپىم بار دەپ ئاغزىڭغا كەلگەننى سۆزلەۋېرەمسەن؟ تىلىڭنى تارت.

نازىمە: ئەگەر دادام ئۆيلىنىدىغان بولسا، خوتۇنىغا سىركە ئىچكۈزۈپ، پارالىش قىلىپ ئۆلتۈرىمەن. لىموڭخانىغا ئوت قويۇپ، كۈلىنى كۆككە سورۇيمەن.

جۆرە: ئەمدى ماڭا قاراڭلار. مۇنداق ۋالاقلىغان بىلەن ئىش پۈتمەيدۇ. دوپپىنى ئېلىپ قويۇپ سۆزلىشەيلى. مەن غەنىۋاي تەرەپتە تۇرۇپ سۆزلەي. سىلەر كۆپچىلىكىلەر، مەن تەرەپكە ئىككى كىشى ئۆتسۇن، شۇ چاغدا ئىككى تەرەپ تەڭ ئاۋازغائىگە بولىدۇ. قېنى، كىم ئۆتىدۇ؟ (نازىمە بىلەن بەھرى ھەممە ئادەمگە سىناش نەرەرى بىلەن قاراپ تۇرۇشىدۇ) ھەي كېلىن، سەن مەن تەرەپكە ئۆت، ھە، ئەركىنمۇ ئۆتسۇن.

بەھرى: ئۇ ياش بالىغۇ، نېمىنى بىلىدۇ.

جۆرە: ۋاي، ۋاي! ئاشۇ ياش بالىمۇ؟ ساقىلىغا قاراڭلار. لېۋ. تولستويغا ئوخشايدۇ. ماقۇل دېسىڭىز، بۇ ئىشمۇ ھەل بولىدۇ. گەپ مۇنداق: مەن تەرەپتىكىلەر غەنىنى ئۆيلەش تەرەپدارى، سىلەر قارشى. كېلىشتۇقمۇ؟ قېنى، گەپنى قايسى تەرەپتىكىلەر باشلايدۇ.

نازىمە: مەن باشلايمەن. بىز قوشۇلمايمىز.

جۆرە: سەۋەبىنى ئېيت.

نازىمە: قوشۇلمايمىز، ۋەسسالام.

جۆرە: شۇمۇ گەپمۇ؟ ئاتاڭ ئاتمىش يەتتىگە كىردى، گراژدانلىق ھوقۇقى ئۆزىدە. بالا - چاقىلىرىدىن خاتىرجەم. بىرىنى ئەرگە بېرىپ، بىرىنى ئۆيلەپ، ئاتىلىق قەرزىدىن قۇتۇلغان. ئەمدى ئۆيلەنمەكچى بوپتۇ، ئىختىيارى ئۆزىدە. سەن قوشۇلامسەن، قوشۇلمامسەن، ئۆزۈڭنىڭ ئىشى.

نازىمە: ۋاي، تاغا، ئويلاپ سۆزلەۋاتامسىز؟

بەھرى: ئەرحەق دېگەن شۇ. ئاكاڭ ئۆلگۈرمۇ ئەگەر مەن ئۆلۈپ تارتىپ قالسام، ئۇياقتىن گۆرگە تىقىدۇ - دە، قەبرىستاندىن قايتىشتا سۇناي چالدۇرۇپ، بىرسىنى ئۆيگە ئېلىپ كېلىدۇ.

غەنى: كۈيئوغلۇمنى تولا يامان ئاتلىق قىلما، ئۇ راۋرۇس بالا.

بەھرى: يامانلاۋاتقىنىم يوق. سىز بىر ياخشى ئەر كىشىمۇ؟ رەھمەتلىك ئانامنىڭ روھىنى قورۇندۇرۇۋاتىسىز.

قۇدرەت: بۇنداق ئۇششاق - چۈپەي سۆزلەرنى قويۇڭلار. گەپنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى. ئاتام يېمەك - ئىچمەكتىن قىسىلمىدى، كىيىملىرى يۇيۇقسىز قالمىدى. ئەمما قېرىغاندا، بىر ھەمراھنىڭ زۆرۈرۈلۈكىنى بىلىمەن. بىراق، ئاتمىش يەتتە ياشقا كىرگەندە ئۆيلەنسە، ئاڭلىغانلارغىمۇ سەت - تە.

جۆرە: قۇدرەتجان، سەنمۇ ئۆزۈمنىڭ بالىسىدەك. ئادەم قېرىغاندا يېتىپ قالىدۇ. يېتىپ قالغان ئادەمنىڭ ھەر خىل ئىشلىرى بولىدۇ. كېلىن يېشىندۇرۇپ قارىيالمىسا، قىزلار كېلىپ كۆرەلمىسە. سەنلەرمۇ بىر قارايسەن، ئىككى قارايسەن، ئۈچىنچى قېتىمدا بۇرۇنلىرىڭنى پۈرۈشتۈرىسەن. ھەممىڭ ئۆز بالا - ۋاقىلىرىڭ بىلەن ئاۋارە بولىسەن. مانا، ئۆتكەن ھەپتە ئاتاڭ كېسەل بولۇپ قالدى. ھەممىڭ ئىش بىلەن. (غەنىگە) نېمە يىگەنتىڭ، ھە، قۇلۇپنىڭ يەپ، كەينىدىن خام سۈت ئىچكەنىسىكەن. كېلىن يېنىغا كېلەلمىدى. يەنە مەن ئەسقاتتىم. ئۆزۈم يېشىندۇرۇپ، ئۆزۈم كىيىندۇردۇم. خوش، مۇشۇمۇ ئىنسابمۇ؟ مەن بولمىسام، بۇلغۇنۇپ ياتىۋېرەتتىمۇ؟ قېنى، بىرەرسىڭ ئېيتىپ باقە، يەنە شۇنداق بولسا، (نازىمەگە) سەن قارامسەن، (بەھرىگە) يا سەن قارامسەن؟ ماۋۇ كېلىنغۇ زىنھار قارىمايدۇ. سىلەر ئىشنىڭ بۇ تەرىپىنىمۇ ئويلاپ كۆرۈڭلار.

نازىمە: (ئۇزۇن پائوزىدىن كېيىن) بوپتۇ. مەن رازىمەن، ئەمما بىر شەرتىم بار.

جۆرە: قانداق شەرت. ئېيت!

نازىمە: ئەگەر خوتۇن ئالسا، بۇ ئۆيدە تۇرمىسۇن، بىناغا كۆچۈپ كەتسۇن.

جۆرە: ئۆز ئۆيىمنى تاشلاپ كېتەمدۇ؟ ھازىر كولخوزدا ئارتۇق ئۆي يوق. ئاقسەققان سۆزىنى قىل. لېمو نخانىنى تاشلاپ نەگە كېتىمدۇ؟

بەھرى: ئۆيلىنىپ ئادەم تۇرىدىغان ئۆيىنى ئويلاپ ئىش قىلىشى كېرەك - تە.

جۆرە: ئۇنداق ئەخمىقانە گەپنى قويۇڭلار. ئۆزۈڭلارغا سەت. ئەگەر ئىچ كۆيۈۋغۇل بولۇپ كەتسە، چىدامسىلەر؟

نازىمە: ۋاي قانداق قىلاي، بىزنى تاشلاپ خوتۇنىنىڭكىگە كەتمەكچىمۇ؟! (چاۋاك چېلىپ دادلايدۇ.)

غەنى: بالام، ئاۋازىڭنى پەسلەت!

قۇدرەت: جۆرىۋاي ئاكا، بايىقى سۆزلىرىڭىزنى ئوبدان ئويلاپ باقتىم، ئەجەبمۇ ھېكمەتلىك گەپلەرنى قىلدىڭىز. مەن ئاتامنىڭ ئۆچىنى ئالمىسىلەر.

رەھمە: ئات قايىاقتا تارتسا، ھارۇمۇ شۇ ياقتا ماڭىدۇ. مەنمۇ رازى.

نازىمە: مەن ئۇ دۇنيا-بۇ دۇنيا رازى ئەمەس.

قۇدرەت: سەن رازى بولامسەن، بولمامسەن، ئۆزۈڭنىڭ ئىشى. سەن ئۆچ قېتىم ئەركە تەگدىڭ، قېنى، سەن قايسىمىزدىن رازىلىق ئالغانتىڭ. كۆچىغا چىقسام، ئەر كىشىلا ئۆچرىسا كۆيۈۋغلۇم شۇمكىن دەپ ئېھتىياتىمىن سالام بېرىپ ئۆتىمەن.

جۆرە: بالام، ئېشەك مىنىپ پۇتىنىڭ ئۇچىنى كۆرگەندىن، تۆگە مىنىپ يىراقنى كۆرگەن ياخشى، دېگەن گەپ بار.

نازىمە: قاچان ئېشەك مىنىدىم؟! ئاغزىڭىزغا بېقىپ سۆزلەڭ، تاغا.

جۆرە: سېنىڭ ئېشەك مىنىدىغىنىڭ دەۋاتقىنىم يوق، بالام. بۇ بىر تەمسىل.

نازىمە: قۇرۇپ كەتسۇن مۇنداق تەمسىل، شۇنداقمۇ قوپال تەمسىل بولامدۇ.

قۇدرەت: چۈشەنمەي تۇرۇپ گەپكە قوشۇق سالما. تەمسىلنىڭ تېگىدە بىر ھېكمەت بولغانلىقى ئۈچۈن سۆزگە قىستۇرۇۋاتقاندۇ. سۆزلەڭ جۆرىۋاي ئاكا.

جۆرە: سۆزدىنمۇ ئازغىنىپ كەتتىم. نېمە دەۋاتاتتىم؟ (ئۆيلىنىدۇ) ھە، تاپتىم. يىراقنى ئويلاش كېرەك، بالام. ئاتىڭ كىچىك ئادەم ئەمەس. كىمسەن دېسە، غەنى لېمۇنچى! ئۇ يېتىشتۇرگەن لېمۇن سورتلىرى پۈتۈن ئوتتۇرا ئاسىيادا، قازاقستاندا مەشھۇر. ھەتتا كاۋكازدىن ئادەم كېلىپ، كۆچەت ئېلىپ كېتىۋاتىدۇ. غەنىۋاي بۇگۈن پەرغانىدا بولسا، ئەتە خارەزمدا. ئوبلاستمۇ ئوبلاست يۈرۈپ، لېمۇنچىلارغا كونسولتاتسىيە قىلىدۇ. كۆكسى ئوردېنغا تولغان. شۇنداق ئاتاڭلارنىڭ بارلىقىدىن خوش بولمامسىلەر. ئەنە شۇ ئادەمنىڭ يېنىدا ھالى - كۈنىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرىدىغان، دۇمبىسىنى قاشلاپ قويىدىغان ئادەمى بولمىسا، ھەي، ھەي، بۇ بىچارە بۇۋاي قانداقمۇ بىرەر ئىشنى ئۇجۇدقا چىقىرالايدۇ. بۇ چاغقىچە ئاپلىسىن بىلەن مانداپ رىسقىچىلىك سىنىقىمۇ ئاللىقاچان تامام بولغان بولاتتى. بىرلا ئۆزۈڭلارنىڭ ئويلىماڭلار - دە! رېسپوبلىكىنى، پۈتۈن سوۋېت ئىتتىپاقىنى ئويلاڭلار. ئاتاڭلار پۈتۈن سوۋېت ئىتتىپاقى ئۈچۈن زۆرۈر ئادەم. چۈشەندىڭلارمۇ؟!

بەھرى: ئاپلىسىن بىلەن ماندارىنىنى ئۆيلەنمەي تۇرۇپمۇ چېتىشتۇرسا بولمامدىكەن!

نازىمە: ھە - ھە، ئاتام ئۆيلەنمىسە ئاپلىسىن دېگەن بىر نېمە چېتىشمامدۇ؟

جۆرە: سەن ئۆزۈمنىڭ قىزى ئەمەس-تە، بولمىسا كاچىتكىغا بىر تەستەك يەيتتىڭ.

قۇدرەت: توختاڭلار. جۆرىۋاي ئاكا، ئېيتقانلىرىڭىز كاتتا ئالىمنىڭ تەلىمىدەكھېكمەتلىك گەپ بولدى. ئاتامنىڭ شارائىتىنى قانچىكى ياخشىلاپ بەرسەك، ئۇ شۇنچەياخشى ئىجاد قىلىدۇ. ھەي، بەھرى، ھەي، نازىمە، سەنلەرنى بۇ ئەنراپتا كىم پالانچىنىڭ

خوتۇنى دەيدۇ؟ ياق، دېمەيدۇ. ھازىرغىچە غەنى لىمۇنچىنىڭ قىزى، دەيدۇ. لىمۇنىنى يىگەنىدىن كېيىن، لىمۇنچىنىمۇ ھۆرمەت قىل. ئاتا، قىزلىرىڭىز ئاغزىغا كەلگەنىنى دەۋېرىدۇ. ئۆزۈم ئەلچى بولۇپ سىزنى ئۆيلەيمەن.

رەھىمە: بۇ ئائىلىدىن بىر ئاقىل چىققاىنىكەن - دە.

جۆرە: ئەمدى مۇنداق قىلايلى. كۈيئوغۇل بىلەن ئۆيگە كىرەيلى. سىلەر مەسلىھەتلىشىپ، نەدە غەنىگە لايىق كېلىن بارلىقىنى بىلىپ، رويخەت تۇزۇڭلار. بولامدۇ؟يا غەنىۋاي كۆز سېلىپ قويغىنىڭ بارمۇ؟

غەنى: (تارتىنىپ) كۆز سېلىپ قويغىنىمۇ يوق، ئەمما ئابدۇمەجىتنىڭ ئانىسىنىمۇ رويخەتكە كىرگۈزۈپ قويۇڭلار.

نازىمە: ۋاي قانداق قىلاي! مەن قەتئىي رازى ئەمەس. ئانام رەھمەتلىك ئۇنىڭدىن ئەنسىرەيتتى. ئانام ھايات چېغىدىمۇ ئاتام شۇ زۇمرەت مومايى بىلەن كۆز بەقىشىپ يۈرەتتى. ئاڭلىغانمەن. تۇڭمەن كەينىدە، سائىتىك نەچچە بولغانتى، دەپ بىلمىكىدىن تۇتۇۋالغىنىنى ئادەملەر نەچچە قېتىم كۆرگەن. يېشى ئەللىك بەشكە كىرىپ قالغان بۇ مومايى ھېلىمۇ چاچ سالمىدۇ. دۇكاندا سومكىسىدىن پۇل ئالغاندا بىر قەغەز يەرگە چۈشۈپ كەتكەنمىش، ئېلىپ قاراشسا، ئاتامنىڭ ئۇرنىغا چىققان رەڭلىك سۈرىتىمىش، شەرمەندە بولۇپ تىكىۋەتكەنمىش.مودا بولدى دەپ، بىلمىگەن ئەرلەر سائىتىنى تاقاپ يۈرىدۇ. مەن زادى رازى ئەمەس.

غەنى: ئاغزىمغا كەلدى دەپ سۆزلەۋەرمە. دامىسكى سائىتىنىڭ سىفىرى كىچىك، كۆزى ئىلغا قىلالمايدۇ، ئېنىق كۆرۈنمىدۇ، دەپ شۇنداق يوغان سائەت تاقايدۇ. چۈشەندىڭمۇ؟

نازىمە: بەلكى سائەتنىمۇ ئۆزىڭىز ئېلىپ بەرگەندۇسىز.

جۆرە:ئۇبولمسا ئاگرونومنىڭ ئانىسىنى كۆرۈپ بېقىڭلار.

بەھرى: ۋاي، بىچارە، ئاتام شۇنى ئالامدۇ؟ ئۇ مومايدا شەرمى ھايا بارمۇ.ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەنمەن. ھەر كۈنى تاڭ ئېتىشى بىلەن يېزا كوچىسىدا مايكىچان يېرىم سائەت يۈگۈرىدۇ. ھە، دېسە ئەتىگەنلىك چىنىقىش دەيدۇ. شۇنداق قىلسا، قان بېسىمى ئۆرلىمەيمىش. قېرىماسمىش.

ئەركەن: قالتىس مومای.

قۇدرەت: سەن ئارىلاشما، ماڭ، ئۆيگەكىر.

نازىمە: ساراڭنىڭ بىر قىلىقى ئارتۇق، دېگەندەك، بازارغا ۋېلىسىپىتمىنىپبېرىشلىرى چۇ، ۋاي قووۇرغام.

بەھرى: نەۋرىسىنىڭ تويىدا بېلىگە ياغلىق باغلاپ ھېندىچە ئۇسۇل ئويىنىغان.

رەھىمە: يېنىدا ئېرى يوق، ئۆزىنىشۇنداق قىلىپ بەزلەيدۇدە. ئەركە تەكسە بۇ قىلىقلىرى قالمىدۇ. ئايدەك كېلىن بولىدۇ. ياش چېغىدا بەكمۇ چىرايلىق ئىكەنمىش. مەسچىتكونىرىسىمۇ،مېھرابى قالار، دېگەندەك، ھېلىمۇيۇزىدىن نۇر يېغىپ تۇرىدۇ.

جۆرە: ھە، چىرايلىقلىقى چىرايلىقئىدى، ئېرى ئاشىق بولۇپ قېلىپ، چۈستدېگەن يەرنىڭ ئالماس دېگەن پەرىلەر يېزىسىدىن ئېلىپقېچىپكەلگەن.ئاكىلىرى ئۆلتۈرىمەن دەپ يېزىمىزدا ئىككى ئاي پىچاق كۆتۈرۈپ يۈرۈشكەن.

نازىمە: چىرايلىقلىقى قۇرۇسۇن. مېڭ چىرايلىق بولغىنى بىلەن بەرىبىر تاماكاچېكىدۇ.

رەھىمە: بايا ئېيتتىمغۇ، يېنىدا ئېرىيوق، دەپ. خۇمارىنى بېسىش ئۈچۈن تاماكا چەككەن بولسا، چەككەندۇ. ئەركە تەكسە،دەرھال خۇمارى بېسىلىدۇ، تاماكا چېكىشتىن قالىدۇ.

ئەركەن: بىر دوستۇمنىڭ مومىسى بار، قالتىس مومای.

قۇدرەت: چوڭلارنىڭ ئالدىدا نېمە گەپكە قوشۇق سېلىپ يۈرۈيسەن؟ ماڭ ئۆيگە كىرە.

جۆرە: ھەيدىمەي تۇر بالىنى. قېنى ئېيتچۇ، ئەركىنۋاي فايسى دوستۇڭنىڭ مومىسىنى دەۋاتىسەن؟

ئەركىن: مەن بىلەن ئىشلەيدىغان سۈرەتچى دوستۇم بار، ئىسمى ئاركادىي.

نازىمە: ئورۇسمۇ؟

ئەركىن: ياق، ئىسمى ئارۇپ. بىز ئۇنى يېڭىچە قىلىپ ئاركادىي دەيمىز. مومىسى بەك چىرايلىق. قىشتا مۇزنى تېشىپ سۇغا چۆمۈلىدۇ.

بەھرى: ھەي، ئاۋۇ قۇمرى مومايىنى دەۋاتامسەن ئۇقېپقىزىل ساراڭغۇ. قىشتا سايغا بارسا يالىڭاچ بولۇۋېلىپ، مۇزنى تېشىپ، سۇغا چۈشۈۋاتقىنىنى كۆرىدۇ، كىشى.

قۇدرەت: قىشتا سۇغا چۈشۈشنىڭ تەن سالامەتلىككە پايدىسى كۆپتە. قىشتا چۆمۈلىدىغانلارنى مورژ دەيدۇ.

نازىمە: ۋايجان. مورژ شىمالىي قۇتۇپتا ياشايدىغان ھايۋانغۇ. ھايۋاناتلار باغچىدا كۆرگەنمەن.

جۆرە: نېرى-بېرىسىنى قويۇپ تۇرۇپ رويخەتكە يېزىپ قويۇۋېرىڭلارچۇ. رويخەتكە ئېلىنغانلاردىن بىرەرسى لايىق كېلىپ قالار.

قۇدرەت: رايون باشلىقىنىڭ ئانىسىنىمۇ يېزىپ قويۇڭلار.

رەھىمە: سودا سارىيى مۇدىرىنىڭ ئانىسىمۇ راۋرۇس خوتۇن.

نازىمە: چىشى راست ئۆزىنىڭ چىشىمۇ ياكى سالغان چىشمۇ؟

قۇدرەت: ساڭا بەرىبىرغۇ؟ ياكى چىشى ئۆزىنىڭ راست چىشى بولسا، تاماقنى جىق يەمدىكىن، دەپ ئەنسىرەۋاتامسەن؟

نازىمە: بولمايدۇ. كۆرگەنلەرنىڭ ئېيتىشىچە، سۇغا چۈشكەندە بەدىنىگە سوپۇن سۈرسە مازغاپ چىقماسمىش.

رەھىمە: شۇنىمۇ گېپىم بار دەپ قىلامسەن؟ مازغاپ چىقمىسا چىقماس. ئەرگە تەگسە مازغاپ چىقمىغىنىنى كۆرەي.

جۆرە: ئېسىڭلارغا كەچكەننى يېزىۋېرىڭلار، بىر باشتىن ئەلچىلىككە بارىۋېرىسىلەر.

نازىمە: ۋاي، مېنىڭ دادامغا كىملەر تەگمەيدۇ. نەدىكى پەلە-پەتىش بىر نېمىلەرگە بارىۋەمەڭلار.

قۇدرەت: سىڭلىم، دادىمىز بەرىبىر ھەممىسىنى ئىلمايدۇ، بىرىنى ئالىدۇ. ئەمما، لېكىن تاللاپ ئېلىپ بېرىمىز.

نازىمە: تېخى تويمۇ قىلىمىزما؟

جۆرە: ئەلۋەتتە. توي بولغاندىكىن، تويچە قىلىپ بېرىسىلەر-دە.

بەھرى: كاناي چالىمىزمۇ؟

جۆرە: كاناي چالدۇرساق قامىلاشماس! سۇناي چالدۇرساقلا بولارمىكىن.

غەنى: ھېچنەرسە چالدۇرمايمىز.

نازىمە: ئەلۋەتتە چالدۇرمايمىز-دە. يا قىزىل شەلپەر باغلانغان، ئالدىغا قورچاق قويۇلغان «چايكا» ماشىنىدا يېزىنى ئايلاندۇرماقچىمىسىزلەر؟

غەنى: مېنى مەسخىرە قىلما، بالام.

نازىمە: ئانامنىڭ قولى تەگكەنلىكى نەرسىنى بۇ ئۆيدە قالدۇرمايمەن. ئەگلەكنىمۇ، ساماۋارنىمۇ، چۆيۈن دەرمالنىمۇ ئېلىپ كېتىمەن.

قۇدرەت: ئۆينى قۇپقۇرۇق قىلىپ قويغىنىڭ يەتمەمدۇ؟ ھەر كەلگىنىڭدە بىرەر نەرسىنى ئېلىپ كېتىسەن. يىلىنىگە ئانامنىڭ قولى تەگكەن. دەپ نەسىللىك ئىنىكىمىزنىمۇ يېتىلەپ ئېلىپ كەتتىڭ. نۇمۇس قىلمامسەن؟

نازىمە: نېمىشقا نومۇس قىلىدىكەنمەن؟ كېلىن ئاچام ئانامنىڭ قەدىرىگە يەتمىگەنتى، ئانامنى قەدىرلىمىگەن يەردە ئۇنىڭ ئىنىكىنى قەدىرلەمتى.

غەنى: ئېلىپ كەت. ئاناڭدىن نېمە قالغان بولسا، ھەممىسىنى ئال. ئاناڭنىڭ قولى تەگكەن تاملارنىمۇ يۆتكەپ كەت، پەقەت ماڭا چېقىلما، تىنچ قوي.

بەھرى: مانا كۆردىڭىزمۇ، تېخى خوتۇن

ئالماي تۇرۇپ بىزنى ھەيدەۋاتىدۇ. كېلىنىنى كەلگەندە كۆر، تويالۇقنى يايغاندا كۆر. كۆرەرمىزا

رەھىمە: سۆزلىمىنى تەتۈر چۈشەنمەكلار، كېلىن ئاچام داداملاردىن قاچان قۇتۇلىمەن، دەپ پەيت كۈتۈپ ئولتۇرغانمىكەن، دەپ لەسلا ئويلىماڭلار. مەن ئاتامدىن ھېچقاچان تىرىناقتەك يامانلىق كۆرمىگەنمەن. ئۆز قىزىدەك كۆردى. رەھمەتلىك قېيىن ئانامۇ پەرىشتىدەك خوتۇن ئىدى. ئەمدى قاندىاق قىلىمىز. ئاتىمىزغىمۇ جاپا بولۇپ قالدى. بىر ھەمراھ كېرەك، ئەلۋەتتە. ئەگەر بولىدۇ، دېسەڭلار بىر مومماي بار، پېچىش - تىكىشكە چېۋەر، تاماققا ئۇستىلىقىنى دېسەمىز، تېخى ئۆزى تولىمۇ پاكىزە. سوپۇنغا چىدىمىزلارلا بولدى. ئۇ ياققا ئۆتسىمۇ، بۇياققا ئۆتسىمۇ كۆزىگە سوپۇن كۆرۈنسە بولدى. ھەر قانداق ئىشنى تاشلاپ، قولىنى يۇيىدۇ. بىر كۈندە يۈز قېتىم سوپۇن كۆرسە، يۈز قېتىم قولىنى يۇيىدۇ. چەينەك - سىركايە ئۇياقتا تۇرسۇن، قازانىنىمۇ ئەتىر سوپۇندا يۇيىدۇ. مۇڭداشقاق خوتۇن. بىر سۆزلەشكەن ئادەم يەنە سۆزلەشسەم دەيدۇ.

نازىمە: ئاپلا، تازا ماختىۋەتتىڭىزغۇ.

رەھىمە: تېخى ماختىغىنىم يوق. سىلەرنى ئىشەنمەيدۇ، دەپ بىرمۇنچە ياخشى ئىشلىرىنى ئېيتقىنىم يوق. ئەگەر بۇ خوتۇن ماختايدىغان يازغۇچىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالسا، ھەي - ھەي، نېمىلەرنى دېمەيدۇ. سىلەرگە يالغان، ماڭا راست. ئىنەكساققاندا ئېرىنىڭ ھارىقىغا پاختا تەگكۈزۈپ، يىلىنىنى ئېرىتمىدۇ.

ئەركىن: سۆزنى ئىچكەنلەر مەست بولىدىكەن-دە.

نازىمە: ئىنەكنىڭ يىلىنىسىگە دەرمال سالمىدۇ، دېمىدىڭىز، ياخشى.

رەھىمە: ماناۋا، مانا ئىشەنمەيسىلەر-دە.

نازىمە: ھە، جەمىلە ئاچمۇ؟ بېشىمنى يەيدىغان. ئۇ - دادامنىڭ كونا ئوبيېكتى. بولمايدۇ. ئەتىر چاچمىسا، ئۇيقۇسى كەلمەيدۇ. بېشىمدىن ئەتىر قۇيامدىكىن، كۇچىدىن ئۆتسە، ئۇچ كۈنگىچە كوچىدىن ئەتىر ھىدى كەتمەيدۇ. دۇكانغا كەلگەن ئەتىرلەرنى ساتماي ئۆزى ئالمىدۇ. بولمايدۇ.

رەھىمە: بولمىسا ساتراش ئارۇپ سېرىقنىڭ قېيىن ئانىسىنى ئېلىپ بېرەيلى.

قۇدرەت: قايسى ئارۇپ سېرىق؟ چۈشەندۇرۇپراق ئېيت. كىم ئىكەن. گەپنى سوزمايلا دېمەمسەن.

رەھىمە: ئۇ چكۆۋرۈكتە ئارۇپ سېرىق دەيدىغان بىر ساتراش بار غۇ، شۇ نىڭ قېيىن ئانىسى. يېقىندا ئۆيىدە چوڭ جاڭجال چىقىپتۇ. بېشىگىنى يېگۈر سېرىق تايىنى يوق نەرسىلەردىن چاتاق چىقىرىپ، بىچارە مومايىنى قىينىۋاتىدۇ. مومماي بىچارىنىڭ شۇ قىزىدىن باشقا بالىسى يوق. بارىدىغان يېرى يوق. ھويلا - قورۇسىنى سېتىپ، پۇلىنى كۈيئوغلىنىڭ قولىغا تۇتقۇزغان. ئاشۇ كۈنى ئاپتوبۇسنىڭ قېشىدا كۆرگەنىدىم، ئۇ بىچارە ماڭا قار - يامغۇر يىغلاپ ئىچىنى بوشاتتى. لايىقىدا ئەر چىقسا تەگكىنىم مىڭ ياخشى ئىدى، دېدى بىچارە. مېنىڭچە، ئۇنىمۇ رويخەتكە كىرگۈزۈپ قويۇش كېرەك.

جۆرە: تازا غەلىتە لايىق مومماي ئىكەن. خوش، ئۆزۈڭ نېمە دەيسەن، ئاغىنە؟

غەنى: بولىدۇ، شۇنىڭغا بېرىڭلار.

نازىمە: ھېچكىم بارمىسۇن، رويخەتتە كىلەرنى ئاۋۋال مەھەللىسىدىن، قۇدا - پۇدىلىرىدىن ئۆزۈم سۈرۈشتە قىلىمەن. ئەنە شۇنىڭدىن كېيىن ئەلچىلىككە بارىسىلەر.

قۇدرەت: سەن ئارىلاشقان ئىش بۇزۇلماي قالمايدۇ. جىم تۇر.

بەھرى: كېلىن ئاغىچا بىلەن ئىككىمىز بارىمىز. نازىمە سەن باشقا ئىش قىل.

نازىمە: ھە، يارامدۇ؟ تولىدىغانىنى بولىدىغانچە، بولمايدىغىنىنى بولمايدىغانچە قىلىدىغان مەن. قېنى مېنى ئارىلاشتۇرماي بىر قەدەم بېسىپ كۆرۈڭلار چۈ. ئىشەنگەن تاغدا كىيىك ياتماس دەپ مۇشۇنى ئويىتىدە كەن-دە، ئەگەر دادام خوتۇن ئالسا، بوغۇز-لايمەن، دېگەن كىم ئىدى؟

بەھرى: سىڭلىم، ئاچچىقىدا كىم نېمە دېمەيدۇ. جۆرە ئاكامنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلە-دىڭغۇ. دادام قۇلۇپنىڭ يېپ، كەينىدىن خام سۈت ئىچىپ، كېسەلبولۇپ قالغاندا، ئۇنىڭ ھاجىتىگە سەن يارىدىڭمۇ؟! بۇ تەرىپىنىمۇ ئويلاش كېرەك. ئەگەر سۆزنىڭ پوسكالىلىسىنى ئويىتسام، تۇ ئىشنى قىلساق ئانىمىز رەھمەتلىك تىنچ ياتاتتى، دادامنىڭ خاتىرجەملىكى ئانىمىزنىڭ روھىنى بىئارام قىلىدۇ، بىلدىڭمۇ؟

جۆرە: بەھرى، ئۆزۈڭ ئايال بولساڭمۇ، ئەمما ئوغۇل بالىدەك گەپ قىلىدىڭ. دېمەك، ئارۇپ سېرىقنىڭ قېيىن ئانىسى، شۇنداقمۇ؟ بولىدۇ. نەرسە - كېرەكلەرنى تەييارلاڭلار. بولدى، ئەمدى مەن ئۆيگە چىقاي، بالىلارنىڭ ئانىسى ئىزدەپ قالمە-سۇن.

نازىمە: ئالدىرماڭ، ئاكا. ئەلچىلىككە بېرىشنى بىر ئىككى كۈن كېچىكتۈرۈپ تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. (ئۆزىچە پىچىرلاپ) مەن تىرىك ئىكەنمەن، بۇ ئۆيگە خوتۇن خەق ئاياغ باسالمايدۇ.

جۆرە: يەنە قانداق گەپ تاپتىڭ؟

نازىمە: مومايىبۇ دۇنياغا مېھمان دېگەن گەپ، بۇگۈن بار، ئەتە يوق، پىشىپ تەييار بولۇپ قالغان قوغۇندەك. پىشقان قوغۇن ساپىقىدا تۇراتتىمۇ؟ سۇرۇشتە قىلماي ئېلىپ بەرسەك، ئۇچ كۈن ئۆتمەي ئۆلۈپ بەرسە كۆرۈڭ. ئۇچ كۈنلۈك ئامانەت ئانا دەپ بىر يىل قارا كىيىپ يۈرۈمىزمۇ؟ ئوبدانراق ئۇقۇشۇش كېرەك.

غەنى: (تاقىستى تاق بولۇپ) زادى، نېمەقىل دەيسەن، جېنىم بالام.

نازىمە: بايىقى رويخەتنى ماڭا بېرىڭلار. ئۇلارنىڭ ئارخىپىنى ئېلىپ كۆرۈپ چىقىمەن. ئۆلىدىغىنىنى ئۆلىدىغان، قالىدىغىنىنى قالىدىغان قىلىپ ئايرىيمەن. مانا شۇنداق قىلىپ، جېنى چىگىراقنى تاللايمىز.

قۇدرەت: ئەقلىڭگە قايىلمەن!

غەنى: ھەي... ئەقلى قۇرۇسۇن.

(مەخسۇم ئازراق مەست ھالدا كىرىدۇ.)

مەخسۇم: سالام.

رەھىمە: نومۇس قىلىڭ، مەستمۇ، سىز؟ ئۇنداق ئادەتتىڭىز يوق ئىدىغۇ، كۈيئوغۇل تۆرە.

مەخسۇم: تويدىن كېلىۋاتىمەن، كېلىن ئاغىچا.

نازىمە: قانداق توي؟ ئەتىگەندە قايسى گۆردە توي باركەن؟

مەخسۇم: ئېپى - جەپىدە بولغان توي، مەخپىي توي. ئارۇپ سېرىقنىڭ قېيىن ئانىسىنى ئەرگە بېرىپ كېلىۋاتىمىز. ئەل ئويغانماستا تويىنى قىلىپ، بىر كىنو مېخانىسىگە ئۇزاتتۇق. كېلىنىنى ئۇزىتىپ، ئارۇپ ئاكا ئىككىمىز كېلىن بىلەن كۈيئوغۇلنىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن بىر - ئىككى رومكا ئېچىپ ساپتۇق.

بەھرى: قايسى مومايىنى دەۋاتىسىز؟

مەخسۇم: ئۆزۈڭ چۈشەندۇر، خوتۇن. كېلىن ئاغىچىنىڭ مەھەللىسىدىن-دە، ئۆزىڭىز چۈشەندۇرۈڭ، كېلىن. (رەھىمەگە قارايدۇ) تىلىم قولاشمايۋاتىدۇ.

رەھىمە: بايا مەن ئېيتقان ئارۇپ سېرىقىنىڭ قېيىن ئانىسى ئەرگە تېگىپ كېتىپتۇدە.

(ھەممە بىر - بىرىگە ھەيران بولۇپ قارىشىدۇ.)

غەنى: شۇ خوتۇننى خۇدا ماڭا نېسىپ قىلماپتىكەن، چاققانلار ئېلىپ كېتىپتۇ!

(غەنى ھۆل كىيىملەر سېلىنغان داسنى كۆتۈرۈپ، كوچىغا قاراپ ماڭىدۇ.)

نازىمە: ھە، نەگە؟ (خۇش بولۇپ) كۈيئوغۇل تۆرە؟

غەنى: ئاپتوبۇس بېكىتىگە. ئاشۇ يەردە كىرىۋىيىمەن. ھالىمىنى پۈتۈن يېزا، پۈتۈن رايون، پۈتۈن ئوبلاست بىلسۇن.

ئەركىن: (تەنە قىلىپ) كوچىدا كىر يۇغىنىڭىزنى چەت ئەل رادىئوسىدىمۇ سۆزلەپ قېلىشى مۇمكىن. بۇ ئىشىڭىز - تۈپتىن خاتا.

قۇدرەت: چوڭلارنىڭ ئىشىغا ئارىلاشما، دەپ نەچچە قېتىم ئېيتقانمەن. (ئاتىسىنىڭ كەينىدىن) ھەي، ئاتا، بىزنى رەسۋا قىلماڭ. ھەي ئاتا...

(سۆزى ئاغزىدا قالىدۇ، غەنى كوچىغا چىقىپ كېتىدۇ. ھەممە جىم. پەقەت نازىمەلا خۇشال.)

(پەردە چۈشىدۇ.)

ئىككىنچى پەردە

(يەنە شۇ ھويلا، باغقا كىرىدىغان ئىشىكتىن لىمۇنخانىنىڭ ئىچكى تەرىپى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. شېخىنى كۆتۈرەلمىگەن لىمۇنلار كۆزگە چۈشىدۇ. رەھىمە ھويلا سۈپۈرىدۇ. بالخانا ئۆي ئىچىدىن ئەركىننىڭ بېشى كۆرۈنىدۇ. ئۇ نېمىنىدۇ ئىزدەيدۇ، ئىشىكتىن بەھرى كىرىدۇ.)

بەھرى: ياخشى تۇرۇۋاتامسىز، كېلىن ئاغىچا. (ئۇ ئۇياق - بۇياققا قاراپ) ئاتام كۆرۈنمەيدىغۇ؟

رەھىمە: (بەھرى بىلەن كۆرۈشىدۇ.) ساتراشخانىغا كىرىمەن، مۇنچىغا چۈشىمەن، دەپ لۆڭگە كۆتۈرۈپ چىقىپ كەتكەن.

ئەركىن: (بالخانا ئۆي ئىشىكىدىن بېشىنى چىقىرىپ) ئانا، ئانا، ماۋۇ نېمە؟ (ھويلىغا بىرباغلام قەغەزنى تاشلايدۇ.)

رەھىمە: (قەغەز باغلاملىرىنىڭ چېڭىنى قېقىپ ئېچىشقا باشلايدۇ.) ئەسكى - تۈسكى قەغەزلەرغۇ.

بەھرى: ھويلىنىڭ يەر خەتلىرىدۇ. (ئۇمۇ قەغەزلەرنى ئاختۇرۇپ) قۇدرەتنىڭ فرونتتىن يازغان خەتلىرى ئەمەسمۇ؟

رەھىمە: ئۇكىڭىزنىڭ خەتلىرى ئۈچ پۈكلەنگەن بولاتتى، ھەممىسىنى رەت - رەت قىلىپ باغلاپ ساندۇققا سېلىپ قويغانمەن. بۇ باشقا خەتلەر ئوخشايدۇ.

بەھرى: (بىر خەتنى قولىغا ئېلىپ) ۋاي، ئۆلەي. لاتىنچە يېزىلغانغۇ، قاراڭە، سىز كونىچە ئوقۇغان ئىدىڭىز، تونارسىز. (قەغەز ئارىسىدىن بىر سۈرەت يەرگە چۈشىدۇ. ئالدىراپ ئۇنى ئالىدۇ ۋە تىكىلىپ قالىدۇ.) ۋاي، توۋا! ماۋۇ ئاتاملارغۇ!

رەھىمە: (ئۇمۇ سۈرەتكە قارايدۇ.) ۋاي، راسىت. ناھايىتى ياش ۋاقىتلىرى ئىكەن. يېنىدىكى كىم بولىدۇ؟ ئايدەك نېمىكەن، قاشلىرى بەرگى قىياقتەك، كۆزلىرى بۇلاقتەك، بۇرۇنلىرى چىمداپ قويغاندەك. قارىڭا، ئىككىسى سۈرەتكە باشلىرىنى تەگكۈزۈپ چۈشۈشكەنىكەن.

بەھرى: ئاۋۇ زۇمرەت مومايغۇ. ھۇ، بېشىنى يەيدىغان.

بەھرى: شۇ، راست شۇ. دەل شۇنىڭ ئۆزى. ۋاي ئۆلگۈرەي، ياش چېغىمدا بەكمۇ چىرايلىق ئىكەن - دە.

رەھىمە: ھېلىمۇ چىرايلىق. قاش - كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدۇ. بۇ سۈرەتنىڭ تارتىلغىنىغا ئاز دېگەندە 50 يىل بولغاندۇ.

بەھرى: توغرا. 50 يىلدىن كەم ئەمەس.

رەھىمە: ئاتىمىزياش چېغىدا نوچىكەن -دە.

بەھرى: ئاتام ھېلىمۇ بوش كېلىدۇ. مومايلارنى كۆرسە ئاغزىدىن شۆلگىيى ئاقىدۇ.

ئەركەن: (پەسكە چۈشۈپ، كىيىمىدىكى چاڭنى قاقىدۇ) ئانا، نېمە قەغەزلەر ئىكەن؟

رەھىمە: لازىمى يوق، كېرەكسىزقەغەزلەر...

ئەركەن: ماڭا بېرىڭ، ئوچاقتا سېلىپ كۆيدۈرۈۋېتىمەن.

رەھىمە: ياق، ئۇنداق قىلما. بەلكى كېرەك بولۇپ قالار.

بەھرى: ماڭا! سەن ئارىلاشما. ئۇنىڭدىن كۆرە ئۆينى قاراڭغۇ قىلىپ، تۇنۇگۈن تارتقان سۈرەتلىرىڭنى يۇيغىن.

ئەركەن: ئالدىرىماڭ، لېنتام قۇرۇسۇن، تازا قىزىق سۈرەتلەر تارتتىم. يېزا ئۇياقتا تۇرسۇن، پۈتۈن رايونىنى ئايلىنىپ، ھەممە مومايلارنىڭ سۈرىتىنى تارتىپ كەلدىم، ھەممىسى ياخشى چىقتى!

(ئەركەن ئۆيگە كىرىپ كېتىدۇ.)

رەھىمە: قېنى، خەتنى ئوقۇپ كۆرەيلىچۇ. (ئوقۇيدۇ.)

«ۋاپادار يارىم غەنىۋاي ئاكا!

بۇگۈن كېچىسى ئايغا قاراپ سېزنى ئويلىدىم. كۆز ئالدىمغا ئالپامىشتەك قامىتىڭىز كەلدى. زېبىنىڭ تۇيىغا كۆيۈنگۈل بىلەن يىگىتلەر كەلگەندە سىز سۇنايچىنىڭ كەينىدە ئىكەنسىز. تامدىن قاراپ تۇرغانىدىم. ئۆزۈم تىكىپ كەيدۈرگەن دوپپىنى بېشىڭىزدا كۆرۈپ، يۈرەكلىرىم دۈكۈلدەپ ئۇرۇپ كەتتى. بېلىڭىزدىكى ياغلىققا غەزەل يازماقچىدىم. ئۇقۇپ كۆردىڭىزمۇ، يارىم؟ بۇگۈن ئەتىگەن ئاكام بىر سۆز كۆتۈرۈپ كەلدى. سىز «تۇگمەنچى» بېشىدىكى ئەكرەم دېگەچنىك قىزى ئابدەگە ئۆيلەنگىدەكمىشسىز. شۇ سۆزنى ئاڭلاپ، كۆزلىرىمگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى. ئاخىر، ئاڭلىغانلىرىم راست بولسا! كولخوز بېغىدا، ئاي تۆپىسىزكە كەلگەندە يىغلاپ تۇرۇپ نېمە دېگەنىدىڭىز؟ نېمە دېگەنىدىڭىز بۇاپام؟! داداڭ ئۇنىمىسا، نېرىقى يېزىغا قېچىپ كېتىمىز، سەندىن باشقىنىسى ئالسام، ئىسمىمنى يۆتكۈپتىمەن، دېمىگەنمىدىڭىز؟

بىلىپ قويۇڭ، تويمىسز بولغان كۈنى كوچىنىڭ ئۇ بېشىدىن سۈنايچى سىز كېلىسىز، بۇ بېشىدىن تاۋۇتتا مەن كېلىمەن...

ئۆزۈمنى ئېسۇالمىسام، شاھىمەردان پىرىم ئۇرسۇن. ئۇشبۇ مەكتۇبنى كۆز ياشلىرىم، جىگەر قانلىرىم بىلەن يازدىم. بەختسىز يارىڭىز زۇمرەت، دەپ بىلگەيسىز.

1938 - يىل، ماي ئېيىنىڭ ئونتوقۇزى- چارشەنبە كۈنى»

بەھرى: ۋاي - بۇ ئاشىقلىق مانا مۇنداق بولىدىكەن.

رەھىمە: ئاتام تازىمۇ بۇاپالىق قىلغانىكەن. بىچارە قان يىغلاپ قالغانىكەن.

بەھرى: ھە - ھە... كەينىگە قاراڭ، يەنە نېمىلەر يېزىلغان.

رەھىمە: (قەغەزنىڭ كەينىدىكى خەتنى ئوقۇيدۇ)

«ئەگەر ئاشۇ ئەكرەم كېچەچنىك قىزىغا ئۆيلىنىدىغان بولسىڭىز، تويى كۈنى ھويلىدىكى بېھىنىڭ شېخىغا ئۆزۈمنى ئېسۇالمەن. بىلىپ قويۇڭ، خەت تاشلاپ كېتىمەن. ئۆزۈمنىڭ ئۆلتۈرۈۋېلىشقا نېمە سەۋەب بولغانلىقىنى يېزىپ قالدۇرمەن. يۈرتقا ئۆزىڭىز جاۋاب بېرىسىز.

بۇ ئالەمدىن كۆزۈم يۇمسام،
فەنىنىڭ دەستىدىن دەئىلار...»

بەھرى: ۋاي، فەزىلگە ئاتامنىڭ ئىسمىنىمۇ كىرگۈزۈپتۇ ...

رەھىمە: كۆيۈك دەردى- دە، بىچارە. ۋاي، راست مۇنداق بىر گەپ بولغانىكەن: زۇمرەت ئاچا ياش چېغىدا بىر يىگىتنى ياخشى كۆرۈپ قېلىپ، ئۆزىدىنى سىرتىماقتا ئىسسىۋالغان، دېيىشكەنىدى.

بەھرى: شۇنداق گەپلەرمۇ بولغاندەكمۇ قىلىدۇ.

رەھىمە: چوپچوڭ خوتۇن نېمىشقا مەرۋايىت ئاسىدۇ، دېسەم، ھە، ئەمدى بىلدىم، بويىنىدىكى ئارغامچا ئىزىدىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن شۇنداق قىلىدىكەن- دە.

بەھرى: ئۆرە ياقا كۆڭلەك كىيىشمۇ بىكار ئەمەسكەن- دە.

رەھىمە: زۇمرەت ئاچا ھېلىمۇ سوقسۇردەك.

بەھرى: پىگوردىسىمۇ ساقلانغان، غازدەك ماڭىدۇ، چىرايىدا بىرمۇ قورۇق يوق.

رەھىمە: تېرىسىنى تارتقۇزىدۇ، ساددىغاك كېتەي، تارتقۇزىدۇ.

بەھرى: قويىسىگىزچۇ، ياق، ياق، قاملاشمىغان گەپ. بىر ئارتىسكىنى بىلىمەن. ئۇ، تېرىسىنى تارتقۇزغاندا بىر كۆزى قۇلىقىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قالغان. سىكىلىكى ئاشۇ سوزۇلغان كۆزى ئۈستىدە ئېسىلىپ تۇرىدۇ. ياق- ياق، زۇمرەت ئاچا تېرىسىنى تارتقۇزمىغان ئەسلىدە كېلىشكەن خوتۇن. زادى ئۆزگەرمەيدۇ. قىزلىرىنى بىلىسىزغۇ، ئەجەبمۇ چىرايلىق. ھەسەل ئۆزگەرمەس، سېرىق ماي سېسىماس، دەپ شۇنى ئېيتىشىدۇ- دە. قېنى، باشقا خەتلەرنىمۇ بىر ئاختۇرۇپ باقايلىچۇ. (قەغەز ئورامىلىرىنى ئاختۇرۇپ، بىر سۈرەتنى ئالىدۇ.) ۋاي، ئۆلەي، بۇ فانداق بولغىنى؟ يەنە بىرسى بىلەن سۈرەتكە چۈشكەنىكەن.

رەھىمە: (سۈرەتنى ئالىدۇ، تىكىلىپ قارايدۇ.) ھۆ، بېشىنى يەيدىغان. بۇ ھېلىقى ئاكرونومنىڭ ئانىسى رەھبەر ئاچىغۇ. (كەيىنىدىكى خەتنى ئوقۇيدۇ) «ئۈشۈپ سۈرەت تېرمىز شەھىرىدە، 1939- يىلنىڭ ئىنىيۇل ئېيىدا سۈرەتچى ئاشات كاراپېتيان تەرىپىدىن تارتىلغان.»

بەھرى: ئاتام ئۆيلەنگەندىن كېيىنمۇ تىنچ يۈرمەپتىكەن- دە.

رەھىمە: ۋاي، سىز بىلمەيسىز. ئاتام ئاشۇ رەھبەر ئاچا بىلەن قېچىپ كەتكەندە، تاغىسى ئايروپىلاندا بېرىپ، بەش كۈندە ئاران تېپىپ ئېلىپ كەلگەن. كەلگەندىن كېيىن تاشكەنتتىكى چوڭ دوختۇرلارغا كۆرسەتكەن- نىكەن. بۇ كاساپەت سۈرەتكە شۇ چاغدا چۈشكەنىكەن- دە.

بەھرى: ئانام بىچارىنىمۇ كۆپ كۆيدۈرگەنىكەن.

رەھىمە: نېمىسىنى ئېيتىسىز. (يەنە قەغەز- لەرنى ئاختۇرۇشىدۇ.)

بەھرى: قانداق خەتلەر ئىكەن؟

رەھىمە: بۇ تەرىپىدىكى خەتلەرنىڭ ھەممىسى زۇمرەت ئاچىنىڭكى. پەقەت بىرى رەھبەر ئاچىنىڭ. (خەتنى ئىچىدە پىچىرلاپ ئوقۇيدۇ) تېرمىزدىن يانىدۇرۇپ كەلگەنىدە، ئۆيىدە قانداق گەپ- سۆزلەر بولغانلىقىنى يېزىپتۇ. ئاكىسىنىڭ ئۇرغىنى، ئاتىسىنىڭ گەمگە سولاپ قويغىنى، ئانىسىنىڭ ئۆگلۈكتىن نان تاشلاپ بەرگىنى، غەنىجان دەپ دادلانغىنى ـ ھەممىسىنى يېزىپتۇ.

بەھرى: تووا! ئەرلەرنىڭ سەت- چىرايلىقى بولمايدىكەن ـ دە. ئاتامنىڭ نەرىكە ئاشىق بولغان بولغىيتتى، ئاتامنىڭ تۇرغان- پۈتكىنى شىداق- قاق سۆڭەك تۇرسا.

رەھىمە: ئۇنداق دېمەڭ. ئاتامنىڭ كۆزىدە سېھىر بار، خوتۇن كىشى بىر قارىسىلا ئوق

تەگكەن كەپتەردەك پوك - پوك يىقىلىدۇ. بەكرەك تىكىلسە، خوتۇن خەقلا بولسا، يىلان دەم تارتقان توشقاندەك تەمتىرەپ قالىدۇ.

بەھرى: ئەمدى بولدى. خەتلەرنى كەچتە ئەمەك قىلىمىز. نازىمخان قېيىن سىگلىگىز كېلىپ قالسا، ھەممە خەتلەرنى تارتمۇبلىپ، دادامنى شەرمەندە، شەرمىسار قىلىدۇ. (ئەچكىرىدىگە قاراپ)ھەي، ئەركىن بۇياققا چىق!

ئەركىن: (ئەچكىرىدىن) بىردەم سەۋر قىلىك، ھازىر چىقىمەن.

رەھىمە: بىر ئىش ئېسىمگە كەلدى. بىلەمسىز، ئاتام بالىلارنىڭ قولىچىرىغىنى كۆتۈرۈپ ئۆگزىدىگە چىقىپ كېتىپ سائەتلەپ يوق بولۇپ كېتەتتى. ئۆگزىدە نېمە قىلىسىز، ئاتا، دېسەم، ئۆيگە تامچا ئۆتۈۋاتىدۇ، شۇ يەرنى سۇۋاۋاتىمەن، دەيتتى. ۋاي ئاتا، شۇنداق ئېسىق تېمۇ تامچا ئۆتەمدۇ، دېسەم، تولا مەمەدانلىق قىلما، دەيتتى. ئەمدى بىلدىم، قولچىراغنىڭ نۇرىدا خەتلەرنى ئوقۇيدىكەن - دە. ئۆگزىدىن كۆزلىرى، قاپاقلىرى ئىشىپ، خۇرسىنىپ چۈشەتتى.

بەھرى: ياشلىقتا بەرگەن كۆڭۈل، ئايرىلماس بالا بولۇر، سادىغالىكېتەي، كونا مۇھەببەتنىڭ يارىسىنى يېگىلاپ چۈشىدىكەن - دە.

ئەركىن: (چىقىدۇ.) نېمە دەيسىز، ئاناڭ؟

رەھىمە: بۇياققا كەل، بالام. ماۋۇ سۇرەتلەرنى ئاپپاراتىڭدا قايتا تارتىپ، چوڭايتىپ بەر. بۇكۇنلا تەييار قىلىسەن، بولامدۇ؟

ئەركىن: (سۇرەتنى قولىغا ئالىدۇ.) كىم ئىكەن؟ ۋاي، ئاتاملارغۇ، يېنىدىكى كىم؟ ئاناملارمۇ؟

بەھرى: كەپكە تولا قوشۇق سالماي، ئاناڭنىڭ ئېيتقىنىنى قىل. كەچكىچە تەييار بولسۇن.

ئەركىن: (ھېچنېمىنى چۈشەنمەي) خوپ، ماقۇل. سۇرەتلەر چوڭراق بولسۇنمۇ؟

رەھىمە: قانچە چوڭ بولسا، شۇنچە ياخشى.

ئەركىن: بولىدۇ، قاتۇرۇۋېتىمىز.

بەھرى: ئالدىرىما، بالا. دادامنىڭ سۇرەتلىرىنى ئۆيگە ئېلىپ قوي، كېرەك بولىدۇ.

رەھىمە: ئوردىنلار بىلەن چۈشكەن سۇرەتلەردىن بولسا، تېخىمۇ ياخشى. (ئەركىن «خوپ، خوپ»، دەپ يەنە ئۆيگە كىرىپ كېتىدۇ.)

بەھرى: ئانام رەھمەتلىك تولىمۇ مۆمىن، قابىل خوتۇن ئىدى - دە، دادامنىڭ شۇنچە ئىشلىرىنى كەچۈرۈپ كەلگەن.

رەھىمە: سىز بىلمەيسىز، ئانام رەھمەتلىك دادامنىڭ جىمكى كىيىملىرىگە مۇنچاق تاقاپ قويغانىدى، كىر يۇيغىنىمدا كۆرگەنمەن. مۇنچاق دەمسىز، تۇمار دەمسىز، ھەممىسى بار. ھامىنى پايدىسى بولمىغان. ئاشۇ زۇمرەت ئاچا بىلەن ئۇجمە تېگىدە سۆزلىشىپ تۇرغاندا تۇتۇپمۇ ئالغان.

(شۇ چاغدا نازىمە قولىدىكى ئېغىر بوغچىنى ئاران كۆتۈرۈپ كىرىپ كېلىدۇ.)

نازىمە: ياخشى ئولتۇرامسىلەر؟ نېمەگەپ بۇ، ھەممە ياق جىمجىت.

بەھرى: جىمجىت بولسا، مانا، سىز كەلدىڭىز. توپىلاڭ ئەمدى بولىدۇ.

نازىمە: ئاتام قېنى؟ — كۈيمۇغۇل كۆرۈنمەيدىغۇ؟

رەھىمە: (مەنىلىك قىلىپ) ساتىراشىخانىغا بارىمەن، ئاندىن كېيىن مۇنچىغا چۈشىمەن، دەپ چىقىپ كەتكەن.

نازىمە: مۇنداق دەڭ ... مۇشۇ كۈندە ئاتامنىڭ ئايىغى سۈيۈلۈپ قالدى. تۇۋا! قېرى ئادەم دىكىلداپ يۈرسە، ياراشمايدىكەن.

بەھرى: ئاتىڭىز قاچان جىم تۇرۇپ باققان. قاچانلا قارىسىڭىز سېرىكچىنىڭ ئېتىدەك چاپچىپ تۇرىدۇ.

نازىمە: كەچ قالدىم، دەپ يۈگۈرۈپ ئۆپكەم ئاغزىمغا تىقىلىپ قالدى. بۇ كىيىملەرنى خىمىيىلىك تازىلاشقا بەرگەنىدىم. قېنى ئاكام؟

بەھرى: كېلىپ قالار. ئىشتىن چۈشۈپ كېلىدۇ - دە.

نازىمە: ئەركىن سۈرەتلەرنى يۇيۇۋاتامدۇ؟ قاچان كۆرىدىكەنمىز؟

رەھىمە: ئانىلىق بولىمەن، دەپ ئالدىراپ كېتىۋاتىسىز - دە، سىڭلىم. ھېلى كەلسە كۆرۈسىز، كۈلۈپ - تېلىقىپ قالىسىز. تولىمۇ ئالدىراپ/كەتمەڭ، ئانىڭىزمۇ كېلەر، قىلىقىمۇ چىقار، ئارىغا سوغۇقچىلىقمۇ چۈشەر.

(شۇ چاغدا ئىشىك ئالدىدا ماشىنىنىڭ توختىغان ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ. بىردەمدىن كېيىن ئىشىكتىن قۇدرەت بىلەن مەخسۇم كىرىدۇ.)

مەخسۇم: كىنو باشلانمىدىمۇ؟

نازىمە: قانداق كىنو؟

مەخسۇم: خوتۇن تاللاش كىنوسى. ئەركىنجان ئالغان قولبالا كىنو.

نازىمە: مۇنداق دەڭ؟

بەھرى: ئەركىننى چاقىرىڭلار، كەچ كىرىپ، قاراڭغۇ چۈشۈپ قالدى. تامغا پەردە-مەردىسىنى تارتسۇن. ئاتام كېلىشى بىلەن باشلايمىز. ئاتامدىن خەۋەر يوققۇ.

قۇدرەت: خوتۇنلار مۇنچىسى ئالدىدىكى ساتىراشخانىدا كۆرگەندەك قىلغانتىم.

بەھرى: توۋا! خوتۇنلارنىڭ ھىدى كېلىدۇ، دەپ ئەتەي خوتۇنلار مۇنچىسى يېنىدىكى ساتراشخانىغا بېرىپتۇ-دە، چاچ-ساقال ئالدۇرغىسى كەلسە، يېزىدا يەتتە ساتراشخانا بار تۇرسا.

قۇدرەت: مۇنچىدىن يۇيۇنۇپ - تارىنىپ چىقىۋاتقان خوتۇنلارنى كۆرۈپ، ئازراق بولسىمۇ خۇمارى بېسىلىدۇ-دە.

مەخسۇم: ساتراشخانىدىن چىقىپ، دۇكانغا كىرىپتۇ. ئىككى شام ئېلىپ، ئوتۆكىنىڭ قونجىغا قىستۇرۇپتۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن گۈلچى ئاغىنىلىرىنىڭكىگە بېرىپ، بىر دەستە گۈل ئېلىپ قوشتۇت تەرەپكە كېتىۋاتقىنىنى ئادەملەر كۆرۈپتۇ.

نازىمە: ۋاي، ئۆلەي. ئاتام بىرەر يەر يۇتقۇر موماي بىلەن كېچىسى، خالىيراق، ئېلېكتر يوق يەردە ئۇچرىشىدىكەن، شام يېقىپ قويۇپ سۆزلىشىدىكەن. گۈلنىمۇ ئاشۇ مومايغا ئالغان چېغى.

بەھرى: ئاشق- مەشۇقلىقمۇ يولى بىلەن-دە. گۈل كۆتۈرۈپ سىۋىدانىيىگە بېرىش ياشلارغا يارىشىدۇ.

رەھىمە: دادىڭىزنىڭ باشقىچە، سادىغاڭ كېتەي، گۈلنىڭ يېنىدا شاممۇ بار.

ئەركىن: (ئۆيدىن چىقىپ) ھە! قاراڭغۇ چۈشۈپتىغۇ. كىنونى باشلىساق بولىدىكەن.

(قايتىپ كىرىپ كېتىدۇ. بىردەمدىن كېيىن مۈرىسىدە ئاق خەسە پەردە، قولىدا كۆلەڭگە چۈشۈرۈش ئاپپاراتى بىلەن چىقىدۇ. ئاپپاراتنى ئۈستەل ئۈستىگە قويۇپ، چاتقۇچنى پېشايۋاندىكى توك مەنبەسىگە تىقىدۇ. پەردىنى تامغا ئاسىدۇ.)

مانا بىز تەييار. ئۈچىنچى سىگنالدىن كېيىن كىنوخانىغا ئادەم كىرگۈزۈلمەيدۇ.

قۇدرەت: ئالدىرىما، بالا، ئاتام كەلسۇن. ئۇ بولمىسا، تاماشاڭ بىر تىيىن. ئاتام نەلەرگە كەتتى؟ قاراڭغۇ چۈشۈپ قالدىغۇ.

بەھرى: بىرەر تاشلاندۇق تۈگمەندىمۇ، يىراق دالا شىپاڭىدىمۇ جانانلىرى بىلەن ئولتۇرغاندۇ.

نازىمە: ئۆلەمدۇ، قاراڭغۇ چۈشكىچە ئولتۇرمىسا؟

رەھىمە: ئەسلى مۇددىئاسى-قاراڭغۇ چۈشۈشتۇ. شام ياقمامدۇ.

نازىمە: (دىمىقىنى قاقىدۇ.) شاملىرى ئۆچمۇن، تۇتاشماي.

بەھرى: ئۇنداق دېمە، سارالا. شامنى پانۇسقا قويۇپ، گۈل پۈراپ، پەيزى قىلىپ ئولتۇرۇشقاندۇ.

(شۇ چاغدا ئىشىكتىن غەنى كىرىدۇ. ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدىكە بىردەم قولاق سېلىپ تۇرىدۇ. كېيىن يۆتىلىدۇ. ھەممىسى ئۇنىڭغا ئۆرۈلۈپ قارىشىدۇ.)

مەخسۇم: نەلەردە يۈرسىز، ئاتا؟

غەنى: بەكمۇ مېھرىبان بولۇپ كېتىپسىلەرغۇ؟ تەنەپ يۈردۇم.

نازىمە: نەلەردە يۈرگىنىڭىزنى بىلىمىز. سىزكە بۇندىق قىلمىقلار ياراشمايدۇ، ئاتا.

غەنى: ئەيىب ئۆزۈمدە. كەنجەم دەپ ئەركىلەتتىم. ئاپىڭاق قىزدىم دەپ ئەركىلەتتىم. نېمە دېسەك ئېلىپ بەردىم. تۆگىدەك بولۇپ قالغىنىڭدىمۇ تايلاقتەك قىلىپ ھاپاش قىلىپ يۈردۇم. ئەنە شۇنداق قىلىپ، بېشىمغا چىقىرىۋالدىم. تىلىك بەكمۇ ئۆتكۈر بولۇپكەتتى. نە چوڭ دېمەيسەن، نە كىچىك. گۇناھئۆزۈمدە.

نازىمە: مەن تاغدىن گەپ قىلسام، ئاتام باغدىن سۆزلەيدىغۇ. بۇ گەپنىڭ ئۇ گېپىكە نېمە ئالاقىسى بار. نەدە يۈرسەن دېسەم، ئەركىلىتىپ بېشىمغا چىقىرىۋالغانمەن، دەيدۇ. نېمە، سىزكە بىر ئىش بولدىمۇ. بىرەر مەكتەپتىن بېشىڭىزنى ئايلاندۇرۇپ سارالا قىلىپ قويدىمۇ. بولمىسا، چوپچوقئادەم كۈپكۈندۈزى كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىدا شام يېقىپ، گۈل كۆتۈرۈپ يۈرەمدۇ؟

غەنى: ھە، گەپ بۇ يەردىكەن-دە. ئاغزىمغا كەلدى دەپ سۆزلەۋېرەمسەن! ساتىراشخانىغا كىرىپ، چېچىمنى ئالدۇردۇم. ئاندىن كېيىن مۇنچىغا چۈشتۈم.

نازىمە: (تەنە قىلىپ) خوتۇنلارنىڭ مۇنچىسىغا چۈشتىڭىزمۇ؟

غەنى: ھەي، قانداق ئادەم بولۇپ قالدىڭ ئۆزۈڭ. بۈگۈن مۇنچا ئەرلەر ئۈچۈن ئېچىلىدىغان كۈنغۇ، ئاخىر. سېنىڭ ئېرىڭ مۇنچىغا چۈشمىگەن-دە. بىلمەيسەن. ئىسسىقتا ئېرىڭنىڭ يېنىغا بارغىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭدىن سېسىق تۇخۇم ھىدى كېلىدۇ.

(مەخسۇم ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ، ياقىسىنى پۈرىماقچى بولىدۇ.)

نازىمە: ئېرىمگە تىل تەگكۈزمەك. يىلدا بىر قېتىم سۇغا چۈشسىمۇ، تازا ئوبدان يۇيۇنىدۇ. ئۇنىڭدىن كۆرە نېمىسىغا گۈل كۆتۈرۈپ يۈرگىنىڭىزنى سۆزلەك. كۆپكۈندۈزى شام يېقىپ خالايىققا كۈلكە بولۇپ يۈرگىنىڭىزنى سۆزلەك.

غەنى: (ئەسەبىيلەشكەن ھالدا) ھەي، ئەقىلسىز. سەن نېمىنى بىلىسەن. مازاربېشىغا باردىم. ئانائىنىڭ قەبرىسىگە شام يېقتىم، گۈل قويدۇم. ئابدىم ئۇچ كۈندىن بېرى چۈشۈمگە كىرىپ، ئۇخلاتمايۋاتىدۇ. (ھەممىسى بىردىن جىم بولۇپ قېلىشىدۇ.)

رەھىمە: (بەھرىنىڭ قولىغا پىچىرلايدۇ.) ئاتام ئىنسابىغا كەلگەنئوخشايدۇ..ئەلچىلىك بىكار بولدى-دە.

بەھرى: ئىلاھىم شۇنداق بولغاي. مازار بېشىغا بېرىپ، تووا قىلغانغا ئوخشايدۇ.

غەنى: (ئۇلارنىڭ پىچىرلىشىۋاتقىنىدىن ئاچچىقلىنىپ) يەنە نېمىدەپ ئىغۋا توقۇۋاتسىلەر. مەن بېرىپ ئابىدەمدىن رازىلىق ئېلىپ كەلدىم. يالغۇز قالدىم، دېدىم. كېلىنلىرىڭ، كۈيئوغۇللىرىڭ، قىزلىرىڭ، ئوغۇللىرىڭنىڭ كۆلكىسىگە قالدىم، مېنى

ئادەم ئورنىدا كۆرۈشمەي قالسىدى، دېدىم. يوغان ئۆيدە بىر ئۆزۈم ئەرۋاھتەك تەنھا تالاق ئاتقۇزۇۋاتىمەن. ئۆلۈپ قالسام بىر ھەپتىدىن كېيىن، سېسىپ كەتكىنىمدىن كېيىن بىلىنىدۇ، دېدىم. مېنى كەچۈر، ماڭا بىر ھەمراھ كېرەك بولۇپ قالدى، دېدىم. قېرىنغانىدا ئاغرىدىق - سىلىقىم بار، ئىسسىق-سوغۇقنىم بار، دېدىم. مانا قىش كېلىۋاتىدۇ. مەشىنىڭ ئوتىغا قاراپ ئولتۇرۇپ تالاق ئاتقۇزۇش ئاسانمۇ؟ بۇ ئالەمدە قىشنىڭ تۇنىدەك ئۇزۇن كېچە بارمۇ، ئاخىر. ئۇياقتا ماڭىمەن، بۇياقتا ماڭىمەن. دېرىزە ئالدىغا كېلىپ ئولتۇرىمەن. كوچىغا چىقاي دېسەم، سوغۇقتا نەگە بارىمەن. مەن بىلەن تەڭتۇش بۇۋايلار مومىينىڭ قوينىدا دۇمبىسىنى قاشلىتىپ يېتىپتۇ. قايسى كاۋاكقا سىغىمەن. مېنى ھېچقايسى دوستۇم مېھمانغا چاقىرماي قويدى. ھەممىسى مەندىن مومىينى قىزغىنىدۇ. تويلارغا بارغىنىمدا قايسى يەرگە ئولتۇرسام، دوستلىرىم مومىينى قولتۇقىدىن كۆتۈرۈپ، باشقا يەرگە بېرىپ ئولتۇرىدۇ. يېزىدا ھەربىيدىن قايتقانلار يېڭى يىلنى قارشى ئالغىلى پۇل يىغىشىپ، خوتۇنلىرى بىلەن كۈلۈبتا ئولتۇرۇش قىلىشتى، ماڭا خەۋەر قىلىشمىدى. نېمىشقا ئېيتمىدىكىلار، دېسەم خوتۇنى بارلارنى ئېيتتۇق، دېيىشتى. ئابدۇ ئەمدى رازىلىق بەر، بىر بېشىمنى ئىككى قىلاي دېدىم... شۇنداق قىلىپ، ئاناڭلارنىڭ رازىلىقىنى ئېلىپ كەلدىم. (ھەممە جىم، ھېچكىم ئىدىن سادا چىقمايدۇ.)

بەھرى: جېنىم دادا، بۇنداقلىقىنى بىلمىگەنىكەنمىز. بىزنى كەچۈرۈڭ. ئۇچىمىز پۈتۈن، قورسىقىمىز توق بولسا بولدى، دەپ يۈرگەنىكەنمىز.

رەھىمە: كىشىنىڭ دەردىگە كىشى يەتمەس، دېگەندەك، بۇ تەرىپىنى ئويلىماپتىكەنمىز. سىزكە تازىمۇ قىيىن بولغانىكەن.

قۇدرەت: دادا، مېنى كەچۈرۈڭ. ئۆيلىنىشىمىز ئاڭلىماققا بەك سەت سۆز. كەمما... مەن بەك كۆپ ئويلىدىم. مۇنداق. ئادەملەر نېمە دەيدىكىن، دەپ گەپتىن قورقىسا، بۇ يورۇق جاھاندا ياشىغىلى بولمايدۇ. ئادەملەر نېمە دەيدىكىن دەپ، نىكاھ خېتى ئېلىشقا بارماي، موللىغا نىكاھ ئوقۇتۇپ، تويى قىلدۇق. مانا ياشلار نىكاھ خېتى ئېلىپ تويى قىلىشۋاتىدۇ، ھېچ كىم بىر نېمە دېگىنى يوق. ئادەملەر نېمە دەيدىكىن، دەپ كالباسا يېمەي يۈردۇق، مانا، يەۋاتىمىز، ھېچكىم بىرنېمە دەۋاتقىنى يوق. ئادەملەر نېمە دەيدىكىن، دەپ ئۆي سالغىنىمىزدا كوچا تەرەپكە دېرىزە قويمايتتۇق، مانا، قويدۇق، ھېچكىم كېچىسى كېلىپ ئەرخوتۇن ياتقىنىمىزدا دېرىزىدىن مارىلىغىنى يوق. كوچىغا ئەرخوتۇن چىقىنىمىزدا ئادەملەر نېمە دەيدىكىن، دەپ ئۆزىمىز ئالدىدا خوتۇنىمىز كەينىمىزدە يۈرەتتۇق، مانا، كۆپكۈندۈزدە پاتروشكىلاپ ماڭىمىز، ھېچكىم ھېچنېمە دېگىنى يوق. ئەمدى ئادەملەر نېمە دەيدىكىن، دەپ سىزنى ئۆيلەنگىلى قويماي يۈرۈپتىمىز. ئۆيلەيلى، ئادەملەر بىر كۈن سۆزلەيدۇ، ئىككى كۈن سۆزلەيدۇ، كۆرۈسىزكى، ئۆگىنىپ قالىدۇ - ئاغزى بېسىقىدۇ. شۇنداق سۆزلەپ يۈرىدىغان بويتاق بۇۋايلارنىڭ ئۆزلىرى ئۆيلىنىش كويىغا چۈشىدۇ. ئەركە تەگمەيمەن، دەپ ناز قىلىپ يۈرگەن مومايلارمۇ مىدىرلاپ، تامدىن ماردىلاپ، بوۋاي تاللايدىغان بولۇپ قالىدۇ.

غەنى: ئەمما — لېكىن، قۇدرەت، سۆزنىڭ ئوغۇل بالىسىنى قىلدىك. ئوقۇغان ئادەم باشقىچە بولىدىكەن - دە، سېنىڭ ئاغزىڭدا ئىلىمىك بار.

ئەركىن: مېنىڭمۇ ئۆزۈمگە يارىشا ئىشلىرىم بار. كىنو كۆرىدىغان بولساڭلار، باشلايلى،

بولمسا، نەرسە - كېرەكلىرىمنى يىغىشتۇرۇپ، باشقا ئىشىمنى قىلاي. باشلايمۇ؟

مەخسۇم: باشلا، بىر كۆرۈپ قويايلى.

ئەركىن: (تامدىكى ئاق پەردە يېنىغا كېلىپ) ئەزىز تاماشىبىنلار، بۈگۈن بىز سىلەرگە «يېزىمىز ۋەرايونىمىزنىڭ پەرزەنتلىرى- دۆلەتمەن مومايلىرى» دېگەن فىلىمنى كۆرسىتىمىز. سىلەر بۇ فىلىمدە كولخوزدىكى، ئۇلۇغ ۋەتەن ئۈرۈشى يىللىرىدا ئەرلىرى ئورنىغا ئېتىزغا چىقىپ كەتمەن چاپقان، پاختا تەرگەن پىداكار، ۋاپادار، ئاجايىپ پەرزەنتلەر ئۆستۈرگەن قەھرىمان، كولخوز ئېتىزىدا پىداكارانە ئەمگەك قىلىپ، پاختىدىن ئەڭ يۇقىرى ھوسۇل ئالغان تەۋرۈكپاختىكار، ھەر قۇتا ئۇرۇقتىن بىر يۈز يىگىرمە بەش كىلودىن پىلە ئالغان پىلىچى، ھەربىرئىنەكتىن يىلىغا ئۇچ تونىنىدىن سۈت سېغىۋالغان، (ئولتۇرغانلارغا قاراپ) كۆپ سۈت ساغقانلارنى نېمە دەيدۇ؟ سۈتكار دەمدۇ، ئىنەككار دەمدۇ؟

مەخسۇم: بەرىبىر، نېمە دېسىڭىزمۇ بولۇۋېرىدۇ؟

ئەركىن: ئاجايىپ سۈت ساغقۇچى ئانىلىرىدىن مىزنى كۆردىڭىز. ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ۋەتەن ئالدىدا، خەلق ئالدىدا قىلغان ئاجايىپ خىزمەتلىرى ئۈچۈن ئوردېن ھەمدە مېدالالار بىلەن مۇكاپاتلانغانلار. بۇ ئاجايىپ، پاكىزە، بىمىنىنەت، مېھرىبان، ۋاپادار، بالىجان...

نازىمە: گەپنى سوزما، كىنوىيگىنى باشلاۋەرمەمسەن؟ نىمانچىۋالا ئەزمەگىنى ئېزىسەن.

ئەركىن: قائىدىسى شۇنداق - تە، ھاھا. شۇنداق قىلىپ، مومايلار توغرىسىدىكى دېتا فىلىمىمىزنى باشلايمىز.

مەخسۇم: نېمە دېدىڭ؟ مولتىفىلىم دېدىڭمۇ؟ مومايلار ئەمدى مولتىفىلىم بولدىمۇ؟

ئەركىن: مولتىفىلىم ئەمەس، دېتا فىلىم، دېتا فىلىمدا پەقەت سۈرەت كۆرۈنىدۇ ھەم ھەرىكەت قىلمايدۇ، ھەم سۆزلىمەيدۇ.

قۇدرەت: مۇنداق دېمەمسەن.

(ئەركىن پەردىگە ئاق خالات كىيگەن، قولىدا ئىنەك سېغىش ئاپپاراتىنى تۇتقان مومايىنىڭ سۈرىتىنى چۈشۈرىدۇ.)

ئەركىن: بۇ داڭدار ئىنەك ساغقۇچى - خالىنىسا ئانا ئەركەيۋا. بۇ تەۋرۈك ئانىمىز ھەر بىر ئىنەكتىن يىلىغا 3000 لېتر- دىن سۈت سېغىۋالىدۇ، تۇل، ئېرى 1956 - يىلى ۋاپات بولغان، ئىككى قىزى ياتلىق بولغان، ئوتتۇرانچى ئوغلى بىلەن بىللە تۇرىدۇ، كېلىنى بىلەن كېلىشەلمەيدۇ، ئامانەت كاسسىدا 7000 سوم پۇلى بار، ئوبلاست دەرىجىلىك پېنسىيە پۇلى ئالىدۇ. قانداق، بولامدۇ؟

(ھېچكىمدىن سادا چىقمايدۇ.)

نازىمە: بولمايدۇ. بۇ موماي ناس چېكمدۇ. باشقىسىنى كۆرسەت.

ئەركىن: مەيلى.

(ئېكرانغا توخۇلار ئاردىسىدا بىر سېۋەت تۇخۇم كۆتۈرۈپ تۇرغان مومايىنىڭ سۈرىتىنى چۈشۈرىدۇ.)

ھەسەلخان ئاچا، مەشھۇر توخۇ باققۇچى، ئىككى مېدالى بار، خەلق ئىگىلىكى كۆرگەزمىسىنىڭ قاتناشچىسى، تۆت قىزى بار، ياتلىق بولغان، نەۋرىلىرى بار، يوغان بىر ھويلىدا يالغۇز ئۆزى تۇرىدۇ، يېقىندا ئىنىكى تۇغقان، سۈتىنى بىكارغىلا يەسلىگە بېرىدۇ، ئېگىز پاشىنىلىق توفلى كىيىدۇ، ياسىما چاچ سالىدۇ، قانداق، بولامدۇ؟

نازىمە: بولمايدۇ. چېچىدىن سۆزمەخالتىسىنىڭ ھىدى كېلىدۇ.

رەھىمە: ئۇنى ئۇنداقچى، بۇنى بۇنداقچى دەۋەرمەك - دە، بېشىدىن سۆزمە خالتىسىنىڭ

ھىدى كېلىشى چېچىنىسى قېتىقتا يۇغىنىدىن. ئەركە تەكسە، ھەر كۈنى سۈغا چۈشىدۇ، ھىدى قالمايدۇ.

نازىمە: بولمايدۇ، بولمايدۇ. باشقىسىنى كۆرسەتسۇن.

ئەركمن: بولىدۇ، بولىدۇ دېدىمغۇ. تالاش-ماڭلار، ماۋۇ قۇتىدا تېخى موماي تولا. تالاڭ ئاتقىچە كۆرىمەن، دېسىگىزمۇ يېتىدۇ

(ئېكرانىدا دۇكان پوكچىي ئالدىدا تۇرغان سىكىلكى بار بىر جۈۋانىنىڭ سۆزىتىنى كۆرسىتىدۇ.)

رېستوراندا خىزمەت كۆرسەتكەن سودا خادىمى جەمىلە ئالىلايارۇۋا، «ئەلاسودا خادىمى» مېدالى بار، يېشى ئەللىك توققۇزدا، ئانىسى ئۇيغۇر، ئاتىسى نامانگانلىق، بىر ئوغلى بار، ئىچ كۆيۈۋۈلبولۇپ خوتۇنىنىڭكى-گە كېتىپ قالغان، خوتۇنى ھەر قېتىم تۇغ-قاندا بوۋاقنى ئېلىپ كېلىپ ئانىسىغا تاشلاپ كېتىدۇ. جەمىلە ئاچا شۇنداق بالىلاردىن يەتتىنى بېقىپ، چوڭ قىلغان. ئوغلى يىلدا بىر كېلىپ، جەمىلە ئاچىنىڭ تاپقان - تەركىنىنى ماشىنىغا بېسىپ ئېلىپ كېتىدۇ. كېلىن بىلەن ئادا ئىجۇدابولغان. ئۆزى بەك بالىجان خوتۇن. ئەركىن - ئازادە. قازانىنىمۇ، چىنە-قاچىنىمۇ ئەتىر سوپۇندا يۇيىدۇ. دۇكانغا كەلگەن فرانسىيە ئەتىرلىرىنى ساتماي، ئۆزى ئېلىپ قالىدۇ. ئۇنىڭدىن گۈپ - گۈپ ئەتىر ھىدى كېلىدۇ. رايون ساقچىسىنىڭ دادىسى ئالىمەن دېگەندە تەكمىگەن. قانداق، بولامدۇ؟

قۇدرەت: باشقىسىنى كۆرسەت. بۇ خوتۇن ياشلىقىدا... بولدى، ھازىر بۇ گەپنى ئېيتقىلى بولمايدۇ. ئەمما لېكىن پۈلى كۆپ. باشقىسىنى كۆرسەت.

ئەركمن: بولىدۇ دېدىمغۇ. ئۆزۈممۇ بولماس دەپ ئويلىغانىدىم. مانا، باشقىسىنى كۆرسىتىمەن.

(ئېكرانغا ۋېلىسىپىت مىنىپ كېتىۋاتقان ئاتمىش ياشلاردىكى خوتۇنىنىڭ سۈرىتى چۈشىدۇ.)

ئەنزىرەت ئاچا. ھەممىلار تونۇيسىلەر. ۋېلىسىپىت مۇسابىقىسىدا خوتۇن - قىز-لار ئارىسىدا 1 - لىكىنى ئېلىپ، چېمپىيون بولغان. ھازىر ئايالار ئارىسىدا رېسوبلىكا ۋېلىسىپىت مۇسابىقىسىغا تەييارلىق كۆرۈۋاتىدۇ. ھەر كۈنى كەچ سائەت ئالتىدىن كېيىن چولاق تاش يولدا مەشق قىلىدۇ. ئېرى يوق، ئاچ-رەشىپ كەتكەن.

بەھرى: قوي، بۇنداقلار ئاتامغا بېغىر باسمايدۇ، ئىككى كۈندە تۇگەشتۇرىدۇ.

غەنى: ئالدىراپ پەشنى قاقماڭلار. ئويلاپ بېقىش كېرەك. ھازىرچە رويىخەتكە كىرگۈزۈپ قويۇڭلار. ئويلىشىپ كۆرىمىز.

نازىمە: ۋاي جاپاكەش. شۇنىڭغا كۆڭۈل-لىرى مايىلراق بولۇۋاتقانغا ئوخشايدۇ. ھاي، ئاتا، ئويلاپ سۆزلەۋاتامسىز؟ ئەگەر ئۇنى ئالىدىغان بولسىڭىز، بۇ ئۆيلەرگە ئوت قويۇۋېتىمەن.

غەنى: نېمانچىۋالا ئالىدىراڭغۇلۇق قىلىسەن. ئالىمەن دېگىنىم يوقتۇ، رويىخەتتە تۇرۇپتۇر-سۇن، دېدىم، خالاس.

رەھىمە: ھە، راست، شۇنداق دېدى. بوپتۇ. باشقىسىنى كۆرسەتكىن.

ئەركمن: بولىدۇ.

(ئېكرانغا سۇغا چۆمۈلۈش كىيىمىدىكى ئاتمىش ياشلاردىكى خوتۇنىنىڭ كۆل بويىدىكى سۆگەتكە يۆلىنىپ تۇرغان سۈرىتى چۈشۈرۈلىدۇ.)

بۇ ھەددىمىزنى پۈتۈن يېىزا، پۈتۈن رايون، ھەتتا ئوبلاستمۇ مورۇ ئاچا دېيىشىدۇ. قومرىخان ئاچا غاچىلدىغان چىللە قىشتىمۇ كۆلنىڭ مۇزىنى تېشىپ چۆمۈلىدۇ. سوغۇق ئەدىگەن، نولاردىن مۇز سائىگىلىغان، ئاسفالت يوللار ئەينەكتەك پارقىراق مۇز

تۇتقاندا، ئادەملەر جۇۋا كىيىپ يۈرگەندە، بۇ مورژ ئاچا ئۆستەڭدە سۇغا چۆمۈلىدۇ. بەزىدە مەھەللە ئىچىدىكى كۆلنىڭ مۇزىنى لوم بىلەن تېشىپ، ئىچىگە چۈشۈپ ئولتۇرىدۇ. يېشى ئاتمىشتا، ئىككى قىزى، بىر ئوغلى بار، نەۋرىلىرىمۇ ئۆي - ئوچاقلىق بولۇپ كەتكەن. چوڭ بىر ھويلىدا يالغۇز ئۆزى تۇرىدۇ. بىر ئىنەك، تۆت قوي، ئون ئالتە توخۇسى بار. سوتسىيال تەمىنات مىنىستىرلىكىدىن يىلىغا بىر قېتىم مەركىزىي دەم ئېلىش ئورۇنلىرىغا يوللانما بېرىشىدۇ. قارا دېڭىز ھەمدە بالتىق دېڭىزلىرىدا چۆمۈلۈپ، بەدەنلىرىنى ئاپتاپتا قاقلاپ كېلىدۇ. «ئوگونيۇك» ژۇرنىلىنىڭ مۇقاۋىسىدا رەڭلىك سۈرىتى چىققان. ئەنە شۇنىڭدىن بېرى پۈتۈن سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى بوۋايلاردىن سۆيگۈ خەتلىرى كېلىپ تۇرىدۇ. ئوبلاست بويىچە قىشتا مۇزنى تېشىپ چۆمۈلىدىغان مورژ خوتۇنلار يىغىنغا يېتەكچىلىك قىلىدۇ. دۇتارنى پەيزى چالىدۇ. قوشاق ئېيتىشتا بۇ ھەدىگە تەڭ كېلىدىغان قوشاقچى يوق. يىلدا بىر - ئىككى قېتىم رادىئودا بۇ ئاچىمىز ئېيتقان قوشاقلاردىن ئاڭلىتىپ تۇرىدۇ.

غەنى: ئۇنى يېزىپ قويۇڭلار.

بەھرى: ياقماي، بېشىنى يېسۇن. سىزگە تېگەمدۇ. نى - نى قوش قەۋەت پوتا باغلىغان بوۋايلارغا تەگمىگەن تۇرسا، سىزگە تېگەمدۇ.

مەخسۇم: ھازىرچە يېزىپ قويۇۋېرىڭلار.

نازىمە: ۋاي، قويۇڭلارچۇ، قىشتا ئاتامنى سۇغا چۆمۈلدۈرۈپ ۋاسپالىنىيە قىلىپ قويىدۇ.

قۇدرەت: ھە، ئۆگىنىپ قالىدۇ.

مەخسۇم: ياخشى بولىدۇ. ھەر كۈنى ئەتتىگەن لۆڭگە كۆتۈرۈپ مۇنچىغا بېرىپ يۈرمەيدۇ. يېزىپ قوي رويخېتىڭغا.

غەنى: ھەر كۈنى ئەمەس - تە...يېشىم بىر يەرگە بېرىپ قالغان.

نازىمە: نېمانچە خوتۇن تاللايسىلەر، ئاتامغا نامىغا خوتۇن بولسا بولىدۇ - دە.

غەنى: ئاغزىڭغا بېقىپ سۆزلە، ھەي، ئەقىلسىز.

رەھىمە: رويخەتكە ئالدۇق. ئەركىن، سادىغاڭكېتەي. قالغانلىرىنى كۆرسەت.

ئەركىن: بولىدۇ، دېدىمغۇ، مانا.

(ئېكرانغا «موسكۋىچ» رولىدا ئولتۇرغان زۇمرەت موماينىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلىدۇ. كۆكسىدە قاتار ئوردېنلار. قېشىغا ئوسما قويغان. بوينىدا قەۋەت - قەۋەت مەرۋايىت.)

بۇ، يېزىمىزنىڭ سابىق سەكسەن سېنتىنىتىرچى پاختىكارى، ئوبلاست سوۋېتىدە ئىككى قېتىم دېپوتات بولغان، ئىككى «ئەمگەك قىزىلتۇغى»، بىر «ھۈرمەت بەلگىسى» ئوردېنغا ئېرىشكەن، خەلق ئىگىلىكى ئۇتۇقلىرى كۆرگەزمىسىنىڭ بىر ئالتۇن، ئىككى كۈمۈش مېداللىرىغا سازاۋەر بولغان، «موسكۋىچ» ماشىنىسى مۇكاپات ئالغان زۇمرەت ئاچا ھەمراقۇلوۋا.

نازىمە: ۋاي قانداق قىلاي ئانام رەھمەتلىك ئاتامنى شۇ خوتۇن بىلەن تۈگمەنىنىڭ كەينىدە تۇتۇۋالغان.

غەنى: ئاغزىڭغا بېقىپ سۆزلە. لاتارىيە تەكشۈرۈۋاتقانىدۇق.

نازىمە: لاتارىيىنى تۈگمەن كەينىدە، قاراڭغۇ چۈشكەندە تەكشۈرەمدۇ؟

غەنى: تۈگمەن دېرىزىسىدىن يورۇق چۈشۈپ تۇراتتى.

قۇدرەت: ئۇن توزانلىرى خىرە قىلىۋەتكەن دېرىزىدىن يورۇق چۈشەمدۇ؟ چەك باسىدىغان سۆزنى قىلسىڭىزچۇ، ئاتا.

ئەركىن: قانداق قىلىسىلەر؟ رويخەتكە ئالامسىلەر - ئالمامسىلەر؟ باشقىسىنى كۆرسىتىۋېرەيمۇ؟

غەنى: ئالدىرىما، بۇنىمۇ رويخەتكە كىرگۈزۈپ قوي. ئەلۋەتتە كىرگۈز.

ئەركىن: بولىدۇ، بولىدۇ.

بەھرى: ئاتا، رويخېتىڭىز مومايلار بىلەن تولدىغۇ؟

غەنى: ھە، بىرى بولمىسا، بىرى بولۇپ قالار، دەيمەن - دە.

بەھرى: پۇختا ئادەمسىز - دە، ئاتا. ئەمما لېكىن زۇمرەت ئاچىنىڭ رەسىمىنى كۆرۈپ باشقىچە بولۇپ كەتتىڭىزمۇ؟

رەھىمە: زومرەت ئاچا شۇنچە ياشانسىمۇ، چىرايىدا بىرمۇ قورۇق يوق. يۈزىدىن قان تېمىپ تۇرىدۇ. پىگورىسىمۇ بالېت ئارتىسلىرىدىن قېلىشمايدۇ. ماڭغاندا قەددىنى پۈكمەي، غازدەك ماڭىدۇ. سۆزلىگەندە چىرايىنى تۈرمەيدۇ، سىلىق سۆزلەيدۇ.

نازىمە: پىگورىسىنىڭ قاملاشقانلىقىنى نەدىن بىلىسىز؟ يوق گەپ. ئېھتىمال، ئىچىدىن بىلىنى چىڭ باغلىۋالغاندۇ.

بەھرى: قويساڭچۇ، مۇنچىدا كۆرگەنمەن... باغلىمايدۇ.

نازىمە: بەرىبىر بولمايدۇ، بوينىدا تاتۇقى بار.

رەھىمە: بۇ سۆزىڭىز توغرا. بوينىدا تاتۇقى بارلىقى راست. بىچارە ياش ۋاقتىدا بىر يىگىتكە ئاشق بولۇپ (غەنى تەرەپنى شەرت قىلىپ)، شۇنىڭ ئىشقىدا ئۆزىنى ھويلىسىدىكى بېھىگە ئاسقانىكەن.

غەنى: ھاي، ھاي! كىمگە كىنايە قىلىۋاتىسەن؟ نېمىشقا مېنى شەرەت قىلىپ كۆرسىتىۋاتىسەن؟ بۇ سۆزلەر تۆھمەت.

رەھىمە: (ئۇنىڭ سۆزىگە پەرۋا قىلماي داۋام قىلىدۇ.) تاتۇقىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن ئون بىر تىزىق مەرۋايىت، تۆت تىزىق قەھرىۋا ئېسىپ يۈرىدۇ.

غەنى: بوپتۇ. ۋايساۋەمەڭلار. يازە دېدىممۇ، يازا خوتۇن تاللايدىغان مەنمۇ. يا سەنلەرمۇ؟ قېنى، يەنە بارمۇ؟

ئەركىن: بار، مانا.

(ئېكراندا ياپونچە زونتىك تۇتقان، چېچىنى يېڭىچە ياسىغان، ئىككى قۇلىقىدا ئايھالقا، پەدەزلىرى جايدا، بىر قولىدا مۇشۇك كۆتۈرگەن خوتۇن كۆرۈنىدۇ.)

بۇ - رەھىبەر ئاچا، ئاگرونومىمىزنىڭ ئانىسى، يىگىرمە يەتتە يىل يەسلىگە مۇدىر بولغان، رېسپوبلىكىدا خىزمەت كۆرسەتكەن مەدەنىيەت خادىمى ئۇنۋانىغا ئىگە. مۇشۇ كۈنلەردە بالاچاقىلىق بولغان ئاكىلىرىمىز، ئاچىلىرىمىز يەسلىدە شۇ ئانىمىزنىڭ قولىدا تەربىيىلەنگەن. ئۇنىڭغا ئاپتوبۇسلار بىكارغا، گاز بىكارغا. ھەر يىلى قوشۇمچە يەنە بىر ئايلىق پېنسىيە پۇلى ئالىدۇ. يىلىغا بىر قېتىم سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ خالىغان شەھىرىگە پويىزدا بىكارغا بېرىپ كېلىشكە ھوقۇقلۇق. ئاپتىكادورىلىرى يېرىم باھا بىلەن بېرىلىدۇ. يىلىغا بىر قېتىم مەركىزىي دەم ئېلىش ئورۇنلىرىغا بىكارغا بارىدۇ.

مەخسۇم: تازىمۇ ئاتامغا باپ ئايال ئىكەن، يېزىپ قويۇڭلار.

بەھرى: (چىشىغا تېگىپ) تېرمىز تەرەپكىمۇ پويىزدا بىكارغا بېرىپ كەلسە كېرەك؟

نازىمە: بۇ نېمە دېگىنىڭىز ئاچا؟ چۈشىنەلمىدۇق.

رەھىمە: ئاللىقانداقتۇ بىر يىگىت بىلەن 1939- يىلى تېرمىزغاقېچىپ كەتكەنكەن، دەپ ئاڭلىغانتۇق. ئاتا، بىلەمسىز، كىم بىلەن قاچقانىدى.

غەنى: (خىجالەتتە، سۆز تاپالماي) بىلمىدىم. خەۋىرىم يوق.

رەھىمە: (چىشىغا تېگىپ) شۇنداق دەڭ... خەۋەرلىرى يوق ئىكەن.

ئەركىن: بولدىمۇ؟ رويخەتكە ئالىمىزمۇ؟

بەھرى: رويخەتكە يازماڭلار. بولمايدۇ.

غەنى: يازىۋېرىڭلار!

نازىمە: ياق، باشقىسىنى كۆرسەت!

(بەھرى تۇرۇپ ئەركىننىڭ قۇلىقىغا نېمىنىدۇر پىچىرلايدۇ. ئەركىن: «بولىدۇ» دەپ باش لىڭشىتىپ قويىدۇ.)

ئەركىن: ھۈرمەتلىك تاماشىبىن يولداشلار، ئەمدى نۆۋەت-كونا سۈرەتلەرگە، مەرھەمەت.

(ئېكرانغا غەنى بىلەن زۇمرەت مومايىنىڭ ياش ۋاقتىدا بېشىنى بېشىغا يېقىپ چۈشكەن سۈرىتى كۆرۈنىدۇ.)

نازىمە: بۇلار كىم؟ بۇ ئىككىسى كۆزۈمگە قىسىق كۆرۈنۈۋاتىدۇ.

(ئۇلار سۆزلىشىۋاتقاندا غەنى ئاستا تۇرۇپ، قاچماقچى بولىدۇ. ئۇدرەت چاپىنىنىڭ پېشىدىن تۇتۇپ ئولتۇرغۇزۇپ قويىدۇ.)

رەھىمە: تازا تونۇش ئادەملەرغۇ، قاش-كۆزلىرى كىمگىدۇ ئوخشاپ تۇرىدۇ.

مەخسۇم: ھە، ھە، ھە، ماۋۇ ئاتامغۇ! ھە، ئاتا، سىزغۇ؟

غەنى: ھە، ياق!

قۇدرەت: ماۋۇ زۇمرەت ئاچامغۇ!

غەنى: يوق گەپنى قىلما.

ئەركىن: ھۇرمەتلىك تاماشىبىن يولداشلار، بۇ سۈرەتكە ئازراق ئىزاھ بېرىشكە مەجبۇرمەن.

غەنى: توختا. ساڭاكسىم قويۇپتۇ چوڭلارنىڭ ئىشىغا ئارىلىشىنى.

نازىمە: بوپتۇ. سۆزلىسۇن!

ئەركىن: كۆپچىلىك تاماشىبىنلارنىڭ ئىلتىماسىغا ئاساسەن سۆزلەشكە مەجبۇرمەن. يولداشلار، بۇ سۈرەت غەنىۋاي ئەزىمۇۋ بىلەن زۇمرەت ھەمرا قۇلۇۋالارنىڭ ياش چاغلىرى. سۈرەت 1938- يىلى مەرغىلان شەھىرىدە مەردۇ-خانىۋدېكەن سۈرەتچى تەرىپىدىن تارتىلغان.

نازىمە: ئەنە، شۇ چاغدا تاتۇقى يوق ئىكەن.

بەھرى: ئۆزىنى ئېسىۋالماستىن ئاۋۋال چۈشكەن سۈرەت ئىكەن- دە.

قۇدرەت: سوقسۇردەك يىگىت بولغانىكەنسىز- دە، ئاتا.

غەنى: بولدى، مېنى تولا مەسخىرە قىلمۇرمەڭلار!

مەخسۇم: بولدى، باشقا سۈرىتىڭىز بولمىسا، دۇكىنىڭىزنى يېپىڭ.

ئەركىن: يەنە بىرسى قالدى، مانا.

(ئېكرانغا رەھىمەر بىلەن فەنىنىڭ خۇددى ئاۋۋالقىسىدەك بېشىنى يېقىپ چۈشكەن سۈرىتى چۈشىدۇ.)

نازىمە: بۇ يەنە قانداق بولغىنى؟

ئەركىن: بۇ سۈرەت بوۋام بىلەن رەھىمەر ئاچامنىڭ تېرمىزدا كارايېتيان دېگەن سۈرەتچىگە تارتقۇرغان سۈرىتى.

(غەنى يەنە قېچىشنى مۆلچەرلەپ، ئېگىشىپ ئورنىدىن قوزغالغاندا، يەنە قۇدرەت پېشىدىن تۇتۇپ ئولتۇرغۇزۇۋالىدۇ.)

بەھرى: بۇ قانداق بولغىنى، ئاتا؟

غەنى: كونا ئىشنى كوچىلاپ نېمە قىلىشىسەن. بۇ — 1939- يىلدىكى ئىش. بۇ ئازكەم 45 يىل بۇرۇنقى ئىش. ئەمدى، يېگىتلىك ئىكەن. ياشلىق—بەختىلىق -تە.

بەھرى: يېگىتلىكمۇ قۇرۇپ كەتسۇن، شۇنداقلا بولسا.

ئەركىن: كىنو تامام. (پەردىلەرنى يېغىشتۇرۇشقا باشلايدۇ.)

رەھىمە: مانا، كېلىنلىككە نامزات مومايلارنى كۆردۇق. ئۆلمە، ئەركىنجان. ئۇلارنىڭ تەرجىمھالى قانداق، نېمىسى بار، نېمىسى يوق ھەممىسى ئېنىق بولدى. ئەمدى، رويخەتكە كىرگۈزۈلگەنلەرنىڭكىگە ئارقىمۇ-ئارقا ئەلچىلىككە بارىدۇبرەيلى.

بەھرى: بارمىز- دە. باشقائىلاجىمىز يوق. ئەمدى بىردىنبىر ئىشىمىز شۇ. داددىمىزنىڭ بىر بېشىنى ئېككى قىلىشىمىز كېرەك. ھەرىكەتنى ئەتىلا باشلايمىز.

نازىمە: ئىللا- بىللا مەنسىز بارمايسىلەر. ئاتام ماڭا ياققانىنى ئالىدۇ.

غەنى: تووۋا. نېمىشقا ساڭا ياقمىنىنى ئالىدىكەنمەن. ئۆزۈمگە ياقمىنىنى ئالىمەن.

قۇدرەت: (ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇياقتىن-بۇياققا ماڭىدۇ) ئاتا، كالىلامغا بىر ئەقىل كەلدى. ئەلچىلىككە مېڭىپ يۈرسەك، ئانام رەھىمەتلىكنىڭ روھى ئازابلىنىدۇ. تەكتۈش

خوتۇنلارنى يىغىپ بىر داستىخان سالايلى. ئۆگۈنلۈككە ئانام ئەللىك سەككىزگە كىرىدۇ، تۇغۇلغان كۈنى بولىدۇ. رويخەتكە كىرگەن خوتۇنلارنى شۇ كۈنگە چاقىرايلى. ئەلچى بولۇپ، نەرسە- كېرەك كۆتۈرۈپ يۈرگەندىن كۆرە، شۇ يەردە، ئۆيىمىزدە ئۇلارنى گەپكە سېلىپ كۆرۈپ، بولىدىغىنىنى كۆندۈرەيلى. بولمايدىغانلىرى مېھمان بولۇپ كېتىۋېرىدۇ. خوش، نېمە دەيسىلەر؟

بەھرى: قۇدرەت ئاكامنىڭ سۆزىنىڭ جېنى بار. ئادەملەرگە كۈلكە بولغاندىن كېرە بۇ ئىش بولمىدىغاندەك قىلىدۇ.

مەخسۇم: قېيىن ئانىمىز رەھمەتلىكنىڭ روھىمۇ خۇش بولمىدۇ. ئۆزىڭىز نېمە دەيسىز، ئاتا؟

غەنى: سىلەر نېمە دېسەڭلەر شۇ!

(شۇ چاغدا تام ئارقىسىدىن جۆردۈاينىڭ بېشى كۆرۈنىدۇ.)

جۆرە: نېمىدەپ ۋالاقلاپ ئولتۇرۇسىلەر؟ رادىئونى قويمامسىلەر؟

قۇدرەت: نېمە ئىش، تىنچلىقمۇ؟

جۆرە: (رادىئونى تامنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، كونۇپكىسىنى ئاچىدۇ.) ئاڭلاپ بېقىڭلار.

«... ئەمدى سۆزنى كولخوزىمىزنىڭ رەئىسى زېبىنىسا مەھكەمۇۋاغا بېرىمىز. مەرھەمەت، زېبىنىسا ئاچا.»

زېبىنىسا: بۈگۈنكى كۈن-كولخوزىمىز ئەزالىرى ئۈچۈن ئۈنتۈلماس كۈن. نېمىشقا دېگەندە، پىشقەدەم باغۋەنىمىز، مېۋىشۇناس غەنى بابا ئەزىمەتوۋ دۆلەت مۇكاپاتىغا ئىگە بولۇپ، قەلبىمىزنى چەكسىز خۇرۇرلار چۆمدۇردى. غەنى بابا پۈتۈنۈ مەملىكىتىمىز- دە ئۆزىنىڭ لىمۇنچىلىقتىكى ئاجايىپ سەمە- رىلىك ئەمگەكلىرى بىلەن مەشھۇر. مەن پۈتۈن كولخوز ئەزالىرى نامىدىن، شەخسەن ئۆز نامىمدىن غەنى بابانى چىن يۈرەكتىن تەبرىكلەيمەن. باغۋەن ئاتا، سىزگە مۇۋەپپەقىيەتلەر تىلەيمەن. شەخسىي ھاياتىڭىزغا چوڭ ئامەتلەر تىلەيمەن.

نازىمە: ۋايجان! ئانام رەھمەتلىك بولغىنىدا يۈرىكى يېرىلىپ كېتەتتى.

قۇدرەت: ھەي، توختا! شۇنداق ياخشى كۈنىدىمۇ زارلىنامسەن؟

رەھمە: ئەمدى ئاتىمىزغا تېگىدىغىنىمۇ تېگىدۇ، تەگمەيدىغىنىمۇ تېگىدۇ.

نازىمە: تېگىپ بولدى. مەن تىرىك ئىكەنمەن، بۇ ئۆيگە خوتۇن زاتىنى يولاتمايمەن.

(ھەممەيلەن غەنىۋاينىڭ ئەتراپىغا ئولىشىپ، ئۇنى تەبرىكلەشكە باشلايدۇ.)

جۆرە: (تامدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ) ھاي، ھاي، ماڭمۇ قالسۇن (ئادەملەرنى ئىككىگە ئاجرىتىپ، غەنىنى قۇچاقلاپ دەس كۆتۈرىدۇ)، قەدىردانىم، قىيامەتلىك دوستۇم! (بىلىنى چىك قىسىدۇ.)

غەنى: ھى، ھى، بولدى، بىلىمنى ئېگىۋەتتىك. ۋاي، بېلىم! بېلىمنى ئېگىۋەتتىك، نامەرد (قىزى، كېلىنى ئۇنى جۆرىسىنىڭ قۇچىقىدىن ئاران ئاجرىتىۋالىدۇ.)

(پەردە چۈشىدۇ.)

ئۈچىنچى پەردە

(يەنە شۇ ھويلا. تاملارغا غەنىۋاينىڭ ھەر خىل ھالەتتە چۈشكەن سۈرەتلىرى چوڭايتىلىپ ئېسىپ قويۇلغان. باغۋەنشىكىدىن پارنىك كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭدا لىمۇنلار مەي باغلاپ پىشقان. ئىشىك ئالدىدىكى دەرەخ شېخىغا سەللە، چاپان ئېسىپ قويۇلغان. پەگاغا ئىككى - ئۈچ ئاپتوۋا قويۇلغان. پېشايۋان ئالدىدىكى سەينىغا ئۇستەل- ئورۇندۇقلار قويۇلغان. سەھەنىنىڭ بىر چېتى پەردە بىلەن توسۇلغان. ئۇنىڭدا تۆمۈر ئوچاق، ساماۋەر، بىر ئورۇندۇققا بەش-ئالتە چەينەك ۋە پىيالە تىزىپ قويۇلغان. غەنى ساماۋەرگە ئوت سالىدۇ، بەھرى بىلەن رەھمە ئۇستەل راسلايدۇ.)

(ئىشىكتىن ئېغىر سومكا كۆتۈرگەن نازىمە كىرىدۇ.)

نازىمە: ئاپتوبۇس دېگەن بىر نېمىدە ئادەم تىقما-تىقماق، تازىمۇ كۆپ. ئېسىلىپ كەلدىم.

(نازىمە پارىنىك يولىغا قويۇلغان ئاپتو-ئۇغا پۈتلىشىپ كېتىدۇ.)

بۇ نېمە ئىش. ۋاي، بۇ چاپانلارغا نېمە بوپتۇ؟

بەھرى: ئاتاڭنىڭ قىلغان ئىشى. كەلگەن خوتۇنلار لىمۇن ئۈزمىسۇن، دەپ قىلغىنى بولىمامدۇ.

نازىمە: توۋا، ئاپىتووا بىلەن سەللە - چاپانلاردىن خوتۇنلار قورقامدىكەن، شۇنداق قائىدە -يۇسۇن بارمۇ؟ ئاڭلىماپتىكەنمەن.

بەھرى: بۇنداق قائىدە - يۇسۇن يوق. خوتۇنلار ئاپتووۇسنى، سەللە - چاپانىنى كۆرۈپ، باغدا نامازخان ئەرلەر تاھارەت ئالغىلى كىرىپ كەتكەنمىكەن، دەپ ئويلىشىدۇدە.

نازىمە: (كۈلىدۇ) ئاتامنىڭ قولىدىن ھەر بالا كېلىدۇ. (بەھرىگە شەرەت قىلىپ بىر چەتكە چاقىرىدۇ.) ئاچا، بىر ئىشنى ئاپلىدىم. ئەمدى ئاتام خوتۇن ئېلىپ بولدى. مەن قوغرىلىۋەتتىم.

بەھرى: نېمە بالا تېپىرىدىڭ؟

نازىمە: رەئىس ئاچامنىڭ ئالدىغا كىرىپ، ئازا يىغلىدىم. ئاتام ئۆيلەنمەكچى، جېنىم ئاچا، ئۇنى بۇ ئىشتىن ياندۇرۇڭ، قېرىغاندا خەقنە كۈلكە بولىمەن، دېدىم.

بەھرى: ئۇ نېمە دېدى؟

نازىمە: ھېچنەرسە دېگىنى يوق، ئەمما سۆزۈم ئۇنىڭغا ياردىمى تېگىدۇ.

بەھرى: بىر نېمە دېگەندۇ؟

نازىمە: دېمىسىمۇ، دېگەندەك ھەرىكەت قىلدى. ئاتامنىڭ ئۆيلىنىمەن دېيىشى ئۇنىڭغا ياقمىغاندەك قىلىدۇ. پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ھۆكۈنكى ئولتۇرۇشقا ئۇنى تەكلىپ قىلدىم. بارىمەن، دەپ ئەدە بەردى. مانا تاماشىنىڭ قىزىقى ئەمدى چىقىدۇ.

بەھرى: قاملاشمىغان ئىش قىلىپسەن-دە، سىڭلىم، ئاتام بىچارە ئۆيلەنگىلى ئاتسا. ئاتامنىڭ ئۆيلىنىۋالغىنى ياخشى ئىدى.

نازىمە: ۋاي قانداق قىلاي! ئىشەنگەن تاغدا كىيىك ياتماس، دېگەندەك، سىزمۇ ئۇ تەرەپكە ئېغىپ كەتتىڭىزمۇ.

بەھرى: ھەر ھالدا ياخشى ئىش قىلماپسەن.

نازىمە: بۇ گەپنىڭ ئىس-بۇسىنى چىقارمالا. ھېچنىمىنى ئاڭلىمىغان، بىلمىگەن بولۇپ، يۇگۈرۈپ يۈرۈپ خىزمەت قىلىۋېرىلا. مەنمۇ شۇنداق قىلىمەن. (پەردىنى كۆتۈرىدۇ.) ۋاي، جېنىم ئاتا، داستىخانغا لىمۇن تىزمايمىزمۇ؟

غەنى: يەرگە چۈشكەنلىرىدىن بىر سېۋەت تېرىپ قويغانمەن. شۇلارنى داستىخانغا تىزىڭلار.

بەھرى: زېدە بولغان، قورۇلۇپ قالغانلار-نى داستىخانغا تىزامدۇق، ئويلاپ سۆزلە-ۋاتامسىز؟

غەنى: يېسىلا بولدىغۇ.

نازىمە: ياق، جېنىم ئاتا. يېمەك -ئىچمەكنى مېھاندىن ئايىشقا بولمايدۇ. ئاپلىسىن بىلەن ماندارىن چېتىشمىسىدىن بېرىمىز. يەپ دۇئا قىلىشىدۇ.

غەنى: ياق، ياق، ئۇنىڭغا قول تەگكۈز-مەڭلار. ئۇ تەجرىبە قىلىنىۋاتقان ئاپلىسىن.

نازىمە: خوتۇنلارنى شۇنداق قىلىپ يۇمشىتىمىز-دە. ئاتامغا تەگسەڭلار، ھەر كۆنى شۇنداق ئاپلىسىن يەيسىلەر، دەيمىز.

بەھرى: نازىمە راست ئېيتىدۇ. خوتۇنلار-نى شۇنداق قىلىپ يۇمشىتىمىز. خوتۇن ئالىدىغان ئادەم دەسلەپتە ھېچنىمىنى ئايىماسلىقى كېرەك.

غەنى: (خۇشياقمىغاندەك قىلىپ ئورنىدىن تۇرىدۇ.) بولمىسا سىلەر ئۇزمەڭلار. مەن ئۆزۈم ئازراق ئۆزۈپ بېرىمەن.

نازىمە: ئونچىۋالا قىلىپ كەتمەك. مانا مۇشۇ جاۋۇرنى تولدۇرۇپ بېرىمىز.

(جاۋۇر كۆتۈرۈپ غەنىگە ئەگىشىپ پارنىكىقا قاراپ ماڭىدۇ.)

رەھىمە: كەنجىتاي - دە، ئېيىتقىنىنى قىلغۇزىدۇ. مۇشۇ ھويلىدا تۇرۇپ يېڭى ئاپلېسىنغا تېخى ئېغىز تەگكىنىم يوق. نازىمىخان ھەر قېتىم كەلگىنىدە خالتىسىنى تولدۇرۇپ كېتىدۇ.

(ئىچكىرىدىن غەنى بىلەن نازىمەنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ.)

غەنى: بولدى، بولدى دەۋاتىمەن ساڭا! ھەي قىز، ئەمدى مەندىن تاياق يەيسەن.

نازىمە: خۇدا ئۇرسۇن لىمۇنىڭىزنى. لىمۇن دېگەن ئادەمدىن ئەزىزمىكەن؟ ئانام ھايات ۋاقتىدا ئاپلېسىن يېيەلمىگەنتى، نەزىرىسىگە كەلگەنلەر بولسىمۇ يېسۇندە.

غەنى: لاۋزىلاشما، چىق، سىرتقا! بولدى، دەۋاتىمەن ساڭا، ھەي ياغاچ قۇلاق.

(غەنى جاۋۇرنى تولدۇرۇپ ئاپلېسىن، لىمۇن كوتۈرگەن نازىمەنى ھەيدىگەندەك قىلىپ پارنىكتىن ئىتتىرىپ چىقىرىدۇ.)

نازىمە: يەنە ئۈچ-تۆتنى ئۈزەي.

غەنى: مېنى ۋەيران قىلىدىغان بولدۇڭ، ئەقىلسىز. نىيتىڭنى باشتىلا بىلگەن بولسام، زادى ئۆيلىنىمەن دېمەيتتىم.

نازىمە: (بەھرىگە شەرەت قىلىپ) كۆردىڭىزمۇ، يەنە خۇيى تۇتتى. ئۇنى خوتۇنلاردىن شۇنداق سوۋۇتايكى، تۇيمايلا قالسۇن.

غەنى: (ئەلەمدىن غۇدۇرايدۇ.) ئىسىت، ئىسىت، شۇنچە ئاپلېسىن! نەچچە يىلدىن بېرى كېچىنى كېچە، كۈندۈزنى كۈندۈزدېمەي، جاپا تارتىپ يېتىشتۈرگەن مېۋىلىرىمنى بىر دەملا ئۈزۈپ بولدىغۇ! تېخى كومىسىيىمۇ كۆرەىگەنىدى.

نازىمە: (دىمىقىنى قېقىپ) ھىھ... ئاپلېسىنلىرىڭىز كومىسىيىدىن ئايلانسۇن، بالىلىرىڭىز يېيەلمىسە، نەۋرىلىرىڭىزنىڭ ئاغزى تەگمىسە، بۇنداق لىمۇنخانىغا ئوتكەتسۇن!

غەنى: ھەي، ھەي، ئاغزىڭغا بېقىپ سۆزلە.

جۆرە: (تام ئۈستىدىن داستىخانغا ئورالغا لىگەن سۇنىدۇ) ھەي، رەھىمە كېلىن ئاغىچا بۇ تەرەپكە قاراڭ، مانى ئېلىڭ، يېڭى سامسا ياپقانىدى. داستىخانغا قويىسىلەر. ھازىرچە ئوراقلىق تۇرسۇن، ئىسسىقىدا ئوتتۇرىغا قويىسىلەر.

رەھىمە: (بوينىنى سوزۇپ، لىگەننى ئالىدۇ.) پاھ، پاھ، تونۇر سامسىسىنىڭ پۇرىقىمۇ باشقىچە بولىدۇدە. (ئىچكىرىگە كىرىپ كېتىدۇ.)

غەنى: بۇ ياققا چىقمامسەن؟

جۆرە: چىقىمەن. سەن سەل تۈزۈكرەك كىيىنىۋالساڭ بولاتتى. ھەي، كېلىن ئاغىچا ماۋۇ كۈيئوغۇلنى ياساندۇرمامسىلەر؟ يېڭى كىيىملىرىنى ئېلىپ چىقىڭلار.

رەھىمە: (ئۆيدىن يېڭى تون، دوپپا ئېلىپ چىقىپ، ئۇنىڭغا كىيدۈرىدۇ.) يەنە نېمەكېرەك، ئاتا؟

جۆرە: (غەنىۋاينىڭ كۆكسىدىكى ئوردېنلارغا قاراپ) پاھ، پاھ، بەك كۆپ ئىكەنغۇ. گېنېرالغا ئوخشاپ قالدىڭغۇ!

نازىمە: (ئۇنىڭغا قاراپ قاقاقلاپ كۈلۈۋېتىدۇ.) ئاتا، كېلىن ئاچامنىڭ «قەھرىمان ئانا» دېگەن مېدالىنىمۇ قادىۋاپسىزغۇ.

غەنى: شۇنداق بولۇپ قاپتىمۇ؟ ئەركىنگە ئوردېنلىرىمنى تاقاپ قوي، دېگەنىدىم. بۇ نادان بالا ئالماشتۇرۇۋېتىپتۇ - دە. (كۆكسىدىن بىر مېدالنى ئېلىپ رەھىمەگە سۇنىدۇ) مە، ئېلىپ قوي. ئېھتىيات قىل، بالىلار ئويناپ، يوقىتىپ قويمىسۇن.

جۆرە: مەن - مەن دېگەن خوتۇن ئەرگە تەگسە، سەنچىلىك ئەرگە تېگىندۇ، - دە

بەختى بار خوتۇن تېگىدۇ، ئاغىنە. ئەمدى كىمگە ئېغىز ئاچسالا «غىلا» قىلماي تېگىشمە دە گەپ يوق.

نازىمە: (ئۆزىچە) «غىلا» قىلماي تېگەر ئىمىش. كۆردىمز، تىوي ئەمەس، فىيامەت بولىدۇ.

غەنى: ھەي كېلىن بالا، يەنە بىر مېدال قەپقا پتۇغۇ. خەلق ئىگىلىكى كۆرگەرمەسمەدىن بەرگەن چوڭ «ئالتۇن مېدال» نى ئېلىپ چىق. كۆزەينىكىمنىڭ فېپىغا سېلىپ قويغانىدىم.

رەھىمە: خوپ، بولىدۇ، ئاتا. (كىرىپ كېتىدۇ. بىرەمدىن كېيىن مېدالنى ئېلىپ چىقىپ، ئۇنىڭ كۆكسىگە تاقاپ قويىدۇ.)

جۆرە: ئالەم ئۇچقۇچىلىرىغا ئوخشاپ قالدىڭغۇ؟

غەنى: تامغا قونغان سېغىزخاندەك شاقىلداۋەستىن بۇياقتا چىق. ماڭا ھە - پە دېيىشكەچ، ھاياجېنىمنى بېسىپ تۇرمامسەن.

جۆرە: خوپ. (چىقىپ كېتىدۇ)

غەنى: ھوشيار بولۇڭلار. ئەگەر خوتۇنلار لىمۇن ياكى ئاپېلېسىن ئۇزىدىغان بولسا، ئالەمنى مالەم قىلىۋېتىمەن.

جۆرە: (كىرىدۇ) مانا، بىز كەلدۇق. خىزمەت - پەزمىتىڭ بولسا، ئېيتىۋەر.

غەنى: ساماۋارگە ئۆزۈڭ قارا. مەن قازانغا قاراي.

(كوچىدىن ماشىنا ماتورىنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ. بىرەمدىن كېيىن قولىدا ماشىنا ئاچقۇچىنى ئوينىتاپ زۇمرەت ئاچا كىرىدۇ.)

زۇمرەت: ياخشى ئولتۇردۇڭلارمۇ، كېلىن ئاغىچىلار. ھە، غەنىۋاي، ياخشى تۇرۇۋاتامسەن؟ ھەي، جۆرە ئۆلگۇر، سەنمۇ بارمىدىڭ؟ تەرىك ئىكەنسەنغۇ. (ئايالىلار كېلىپ كۆرۈشىدۇ.)

جۆرە: كەل، زۇمرەت. تىنچ يۈرەمسەن؟

زۇمرەت: يۈرمەن. يۈرمەي نەگەبارا تتىم. غەنى، ئۆيلەنمىدىڭمۇ؟ ئەگەر ئۆيلەنسەڭ مەندىن كۆرگىلىكىنى كۆرسەن. خوتۇن ئالىدىغان بولساڭ، مېنى ئالىسەن.

غەنى: سەمرەپ، گۈمبەزدەك بولۇپ كەتىپسەن. ماڭا ئارتۇقلۇق قىلىسەن.

زۇمرەت: مەن تېگىمەندېسەم، سەنتېخى ناز قىلامسەن. تېگىمەن دېسەم، جان دەرسەن.

جۆرە: زۇمرەت، سەن ئۆزۈڭ ئەسلىدە غەنىگە لايىق خوتۇنسەن، تېگىۋال.

زۇمرەت: بۇ بۇاپادىن پەندىيات دېگەنمەن. ئەمدى بولدى. ئۇ بۇنىڭدىن قېرىق بەش يىل بۇرۇن ۋەدىنى ماڭا بېرىپ، ئابىدە بىلەن توي قىلىۋالغان. زار يىغلاپ قالغانمەن.

جۆرە: شۇ چاغدا ئۆزۈڭنى بەھىگە ئاسقاندەكمۇ؟

زۇمرەت: بولدى، تولا ۋالاقلاۋەمە. (ئايالىلارنىڭ ئالدىغا كېتىدۇ)

جۆرە: غەنى، ماڭا قارا ئاغىنە. ھېلىمۇ بولسا، مۇشۇ زۇمرەتنى ئال. ياق، دېمەيدىغاندەك قىلىدۇ. ھېلىمۇ كۆڭلى بار ئىكەن. ھەر ھالدا كونىراپ قالغان بولسىمۇ، ئەھدۇ پەيمانلىرىڭلار بولغانىدى. ياشلىقتا بەرگەن كۆڭۈل....

غەنى: بىر ئاز سەۋر قىلچۇ.... شۇ سۆز كۆڭلۈمدىن كېچىپ تۇرغانتى. باشقىلارنىمۇ بىر كۆرۈپ باقايلى.

(ۋېلىسىپىت قوڭغۇرىقىنى جىرىڭلىتىپ، شىم كىيگەن ئەنزىرەت ئاچا كۆرۈنىدۇ. ۋېلىسىپىت قوڭغۇرىقىنى ئارقا - ئارقىدىن جىرىڭلىتىدۇ.)

ئەنزىرەت: ھەي، ئادەم بارمۇ؟ كىرىۋەرسەم بولامدۇ؟

غەنى: كىرىۋە. بۇ رەتسىنىڭ ئىشخانىسى

ئەمەس. ئىزۋانوك چالماي كىرىۋەمەمسەن؟ شۇنداق بيۇروكرات بولۇپسەنكىسى، ئىزۋانو- كىگىنىمۇ بىلمە ئېلىپ يۈرىسەن.

(ئەنزىرەت كىرىپ ۋېلىسىپىتىنى تامغا يۆلەپ قويىدۇ.)

جۆرە: ئەنزىرەت، زادى بېسىلمىدىڭ، بېسىلمىدىڭ - دە. چوپچوك خوتۇن ۋېلىسىپىت مىنمىسە نېمە بوپتۇ؟

ئەنزىرەت: نېمىشقا بېسىلدىكەنمەن؟ سەنلەر بېسىلدىڭلارمۇ؟ بەللىرىڭ ئەپكەشتەك ئېگىلىپ يۈرسەڭلارمۇ تام سائىتىنىڭ كەپكىرىدەك پولاڭشىپ يۈرۈشمۇاتمامسىلەر.

غەنى: ۋېلىسىپىتىڭنى مىنمۇەر، مىنمۇەر. ئۆلمەي دۇنياغا تۇۋرۇك بولمسەن.

ئەنزىرەت: ئەلۋەتتە ئۆلمەيمەن. ئۆلسەممۇ سەندىن كېيىن ئۆلمەن، 100 يىل ياشاشقا قەسەم ئېچىپ قويغانمەن.

جەمىلە: (ئىشىكتىن بېشىنى تىقىپ) رۇخسەتمۇ؟

جۆرە: رۇخسەت، رۇخسەت. كىرىۋە. ئەھ- ۋالىڭ ياخشىمۇ، جەمىلە بانۇ؟

جەمىلە: (كىرىدۇ) ئوھ - ھو، ئىشلار قالـ تىسقۇ. ياخشى قىلىپسەن، غەنىۋاي. شۇنداق ياخشى كۈنلەردە مەرھۇملارنى ئەسلەپ تۇرۇش كېرەك. رەھمەت ساڭا. (كېلىپ ئىككىسى بىلەن كۆرۈشىدۇ) شۇ ياھانىدا كونا ئاغىنىلىرىمىز بىلەن بىر سۆزلىشىۋالمىدىـ كەنمىز-دە.

جۆرە: ۋاي - ۋاي - ۋاي! قانداق ئەتىر چاچتىڭ؟ ھەممە تەرەپ پۇراپ كەتتى.

جەمىلە: فرانسىيە ئەتىرى. قانداق! بىر شېشىسى ئاتمىش سوم.

غەنى: بۇنداقنى ساڭا ئوخشىغان ماگـ زىنچىلار چاچىدۇ. پۇلنى ئاسان تاپسىلەر.

جەمىلە: سەنلەر شۇنداق. ماگىزىنچى بولسىلا، ئوغرى دەيسىلەر.

(ئېرىق بويىداسوپۇنغا كۆزى چۈشۈپ قالىدۇ، ئېگىلىپ، ئېرىقتا قولىنى يۇيۇشقا باشلايدۇ.)

غەنى: ئەنە، ئەمدى سوپۇنمىڭ ئەدىبىنى بېرىدىغان بولدى. بىر كۈندە ئون قېتىم سوپۇن كۆرسە، ئون قېتىم قول يۇيىدۇ.

(جەمىلە سومكىسىدىن قولياغلىق ئېلىپ قولىنى سۈرتىدۇ.)

جۆرە: تەييار پاكىزە لۆڭگە بارغۇ. شۇـ نىڭغاسۈرتمەمسەن؟

جەمىلە: ئۆزۈڭ بىلىسەنغۇ. مېھمانغا بارسام ئۆز پىيالەم، ئۆز قوشۇقۇمنى ئېلىپ باردىمەن. باشقىلار قول تەككۈزگەن لۆڭگىگە ئۆلسەممۇ سۈرتمەيمەن.

غەنى: ئۇنداقتا سېنىسى ئۇ دۇنيا - بۇ دۇنيا ئەر ئالمايدۇ.

جەمىلە: مەنمۇ تەگمەيمەن، ئەرگە تېگىپ نېمە قىلىدۇ؟

جۆرە: ئەتىر چېچىشكىدىن ئەرسىرىگەن ئوخشايدۇ، دەپ يۈرگەنتىم. دېمەك، خاتالىـ شىپتىمەن - دە.

جەمىلە: شۇمۇ گەپمۇ. پۇتۇنلەي خاتا- لاشتىڭ. (خوتۇنلار تەرەپكە ئۆتىدۇ.)

غەنى: قىلىقلىرىڭغا قارا. كۆڭلىڭ ئەر خالىمىسا، نېمىشقا پەدەز قىلىسەن؟ ئەر كـ شىنى كۆرسەڭ كاۋا چېچىكىدەك ئېچىلىپ كېتىمەن، دەيسەنغۇ.

(قۇمرىخان ئاچا كىرىدۇ.)

قۇمرى: ئەسسالامۇئەلەيكۇم. دۇگدىيىپ يۈرەمسەن، غەنى پالۋان؟

غەنى: خۇداغا شۈكرى. ئۆزۈك قانداقراق، ئۆردەككە ئوخشاش قىش، ياز دېمەي سۇ ئۇزۇپ يۈرۈۋاتامسەن؟

قومرى: ھە، ئەمدى بۇمۇ بىر گەپ - تە. خۇدا ھەر بەندىسىگە بىر ئەمەك بەرگەن. سۇنى كۆرسەم بېلىق بولغۇم كېلىدۇ.

جۆرە: بازاردىكى پەنخاس ياماقچى ئۆز دۈكىنىغا سېنىك ژۇرنالىدا چىقىقان رەڭلىك سۈرىتىگىنى چاپلاپ قويۇپتۇ. ئىزا تارتمامـ سەن، سۈرەتكە ياپيالمىگاچ چۈشۈپسەن - ھە.

غەنى: بۇ ژۇرنال پۈتۈن سۇۋېت ئىتتىپا- قىغا تارقىلىدۇ.

قۇمرى: «ئوگونيوك» ژۇرنىلى چەتئەللەر- گىمۇ تارقىلىدۇ.

جۆره: تازا شەرمەندە بوپسەنغۇ.

قۇمرى: نېمىشقا شەرمەندە بولىدىكەنمەن؟ پەكورام قاملاشقان، بەدىنىم ساغلام. پۈتۈن دۇنيا ئايالىرىنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىپ كەتسۇن، دەپ شۇنداق قىلمىشقان.

ئەنى: دۇنيانىڭ ھەممە شەھەرلىرىدىن ساڭا خەت كېلەرمىش، راستمۇ؟

قۇمرى: راست. تولىسىنى ئوقۇيالمىدىم. ئىنگلىزچە، فرانسۇزچە، ياپونچە، ئىسپانچە، ئىتالىيانچە خەتلەرگە جاۋاب بېرەلمەيمەن. نەۋرەم تاشكەنتتىن كەلگەندە ئېلىپ كېتىپ، ھەممىسىگە جاۋاب يازدىدۇ.

جۆره: ۋاي، نەۋرەڭ ئۇتىللارنىڭ ھەممىسىنى بىلەمدۇ؟

قۇمرى: بىلمىدۇ. چەت تىللار ئىنىستىتۇتىدا دەرس بېرىدىغان ئادەم بىلمەمدۇ، بىلمىدۇ. بىلمىگىنىنى بىلىدىغانلارغا يازدۇرىدۇ.

غەنى: يېشىڭ نەرگە بېرىپ قالدى، قېشتا مۇز تېشىپ چۆمۈلۈشنى توختات.

قۇمرى: يوقگەپنى قىلما. غاچىلدىغان قېشتا، قىرىق گرادۇس سوغۇقتا مۇز تېشىپ سۇغا چۈشمىسەڭ، تېخى دۇنياغا كەلمەپسەن.

جۆره: تايلاقۇۋ تېلېۋىزوردا بۇگۈن سوغۇق پالان گرادۇس بولىدۇ، دېگەندىلا كۆڭلىرىم كۆيۈشۈپ، بەدەنلىرىم مۇزلاپ كېتىدۇ.

قۇمرى: تايلاقۇۋ سوغۇق بولىدۇ، دېگەن كۈنى مەن يايراپ كېتىمەن.

غەنى: (تىترىگەندەك) ھەي، زۇۋانىڭنى ئۆچۈرگىنە.

(قۇمرى خوتۇنلار تەرەپكە ئۆتۈپ كېتىدۇ.)

جۆره: قېشتا چۆمۈلىدىغانلار بەك ساغلام بولىدۇ، دېيىشىدۇ.

غەنى: ياخشىسى يېنىدا ئېرى يوق - تە. ئەگەر ئېرى بولغان بولسا، مۇزدەك بەدەننى بىر قۇچاقلىغاندىلا ۋاسپالىنىيە بولۇپ قالاتتى.

جۆره: خوتۇن ئەمەس، مۇز قۇچاقلىغاز - دەك بولاتتى، دېسەڭچۇ.

(ئىشىكتىن ياپونچە زۇنتىك تۇتقان، يېگىچە پوسۇندا ياسانغان، كېلىشتۇرۇپ پەرداز قىلغان، قۇلىقىغا تىللا ھالقا سالغان رەھبەر كىرىدۇ.)

جۆره: ھە، كەل، كەل، رەھبەر ئاي، ئەھۋالىڭ ياخشىمۇ، سالامەتمۇسەن؟

رەھبەر: ئۆزۈڭ تىنچلىقمۇ؟ (غەلىگە) قالداقراق تۇرۇۋاتسەن، ھارماي يۇرۇۋاتقانسەن، غەنىجان ئاكام؟

غەنى: (ھودۇقۇپ، ئۆزىنى يوقىتىدۇ) ھە، ئەمدى ھېلىقى ...

رەھبەر: (ئۇنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ) مەيلى، مەيلى، ئېسىڭىزنى تاپقاندا سۆزلىشەرمىز. (نېرىقى تەرەپكە ئۆتۈپ كېتىدۇ.)

جۆره: ساڭا نېمە بولدى؟ (پېشانىسىنى تۇتۇپ كۆرىدۇ) ھېچ ئۆزگىرىش يوققۇ، ئۆزۈكنى تۇتۇۋال، دوستۇم.

غەنى: (مەيدىسىنى چاڭگاللاپ) ھازىر، ھازىر ئۆتۈپ كېتىدۇ.

(جۆره ئۇنىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈپ، مەنىلىك كۈلۈپ قويىدۇ. خالىسە، ھەسەلخان ئاچا ۋە بىر قانچە خوتۇنلار داستىخانلىرىنى كۆتۈرۈپ، ئۇلار بىلەن سالاملىشىپ ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئادەتتىكى سالام - سەھەت، كۆرۈشۈش، ھال - ئەھۋال سوردىشىلار بولۇپ تۇرىدۇ.)

بەھرى: خۇش كەپسىلەر. قېنى داستىخانغا مەرھەمەت.

زۇمرەت: داستىخانغا ئولتۇرۇش قاچماس. لىمۇنزارنى بىر كۆرسەك بولاتتى. تەرىپىنى كۆپ ئاگلىدۇق. رادىئودىمۇ، تېلېۋىزوردىمۇ بۇ لىمۇننىڭ گېپى. بىر كۆرەيلى. (پارتىلىك تەرەپكە مېڭىپ، بوسۇغىدىكى ئاپتوۋا ۋە دەرەخ شېخىغا ئېسىپ قويۇلغان سەللە - چاپانلارنى كۆرۈپ توختايدۇ.) ۋاي، ئۆلەي، ئەرلەر تاھارەت ئالغىلى بۇياققا كىرىپ كېتىشكەنىكەنغۇ. (كەينىگە يانىدۇ.)

نازىمە: لىمۇنخانىغا كىرمىسىگىزلارمۇ مېۋىسىنى يېسىگىزلار بولىدۇ- دە.

(نازىمە داستىخان ئۈستىگە يېپىنچە قويۇلغان داكىنى ئېلىۋېتىدۇ. بىرنەچچە ۋازىغا تىزىلـ

غان ئاپلىسىن، لىمۇنلارنى كۆرگەن خوتۇنلار ھەيران بولۇپ، بىردەم جىم تۇرۇشىدۇ. كولخوز رەئىسى زېبىنىسا كىرىدۇ.)

زېبىنىسا: ئىش ۋاقتىدا نېمىشقا توي ئويناپ يۈرۈسىلەر. پېنسىيىگە چىقىۋېلىپ، ئىس چىققان يەردىن قالمايۋاتىسىلەر. شۇنداق قىلىۋەرسەڭلار ئەرگە بېرىۋېتىمەن.

زۇمرەت: تېخى ئەرسىرەپ كەتكىنىمىز يوق. كېچىسى چۈشۈڭ بۇزۇلۇۋاتقان بولسا، ئۆزۈڭ تەگ.

زېبىنىسا: خۇداغا شۈكرى، يېنىمدا ئېرىم بار، لاچىندەك، قارچۇغىدەك ...

ئەنزىرەت: ۋاييەي، لاچىندەك، قارچۇغىدەك ئىمىش. يۈزىگە قارىتىپ لېگەندەك شامالدۇرغۇچ قويساڭ، ئۇنىڭ شامىلى ئېرىڭنى نېرىقى يېزىغا ئۇچۇرۇپ تاشلايدۇ.

زېبىنىسا: بوۋىيىمنى يامانلىما. ئەرلىرىڭ يوق، چىدىماي شۇنداق دېيىشۋاتىسەن. ئەرلىرىڭ ھايات چېغىدا غىدىڭ- پىدىڭ قىلىپ، تازا قىينايتتىڭلار. مانا ئەمدى كونا پايتىمىسىغىمۇ زار بولۇپ ئولتۇرۇپسىلەر.

قۇمرى: ھەي، ماڭاقارا، يولداش مەھكەمۇۋا. ئاۋۋال بىزگە سالام-سەھەت قىل، ھال-ئەھۋال سورا. ئىشىكتىن كىرمەي تۇرۇپ، تۆشۈكتىن تەھدىت سالىسەن. ئەمدى بىزگە سۆزۈڭ ئۆتمەيدۇ. بىز رادىئودا ئېيتقاندەك، قېرىلىق پەيزىنى سۈرۈۋاتقان پېنسونېرلارمىز. بىلەمسەن؟ بىزگە عادايما. كولخوزدا قىلىدىغاننى قىلىپ بولغانمىز.

زېبىنىسا: نېمە، نېمە؟ كولخوزدا تېخى قەرزىڭ كۆپ. مەسلىھەتلىشىپ سەندەك موماي- بوۋايلاردىن بىر گۇرۇپپا تۈزمەكچى بولدۇق. ھەممە گۇرۇپپا باشلىقلىرى سىلەرنىڭ ئاغزىڭلارغا قارايدۇ. ئۆيدە داتبېسىپ، كۆكىرىپ ئولتۇرماي ئېتىزغا چىقىسىلەر، ياشلارغا مەسلىھەت بېرىسىلەر. سىلەرنىڭ پاختىچىلىق، چارۋىچىلىق، پىلىچىلىكتە تەجرىبەڭلەر بار. شۇنچىۋالا بىلىم- ھۈنەرنى گۆرگە ئېلىپ كەتمەكچىمۇسىلەر؟ ھەممە بىلىم- ھۈنىرىڭلارنى ئىنەك ساغقاندەك سېغىپ، ياشلارغا ئېلىپ بېرىمەن.

زۇمرەت: سېنى رەئىس سايلاپ بېشىمىزغا بالا تېپىپتىكەنمىز- دە.

قۇمرى: مەن ئەحمەق بولمىسام، بۇ رەئىس بولسۇن، دەپ قول كۆتۈرەتتىممۇ!

زېبىنىسا: بولدى، باشقا گەپنى قىلىشايلى. (غەنىگە)ھە، غەنىۋاي ئەھۋالىڭىز قانداقراق؟ خوتۇن- پوتۇن ئالامسىز، يوقمۇ؟ پېشانىڭىزگە خوتۇن ئېلىش يېزىلغانمۇ- يوقمۇ؟ ئەتە پېشانىڭىزنى رېنتگېنگە سېلىپ كۆرىمەن.

جۆرە: رەئىس، رېنتگېن كېرەك ئەمەس. مەن كۆزەينەك تاقاپ پېشانىسىغا قارىغانمەن. خوتۇن ئالىدۇ، دەپ يېزىلغان. ئەمما كىملىكىنى بىلەلمىدىم. ئۇ يېزىلماپتۇ.

زېبىنىسا: مانا شۇنجە كۆپ خوتۇن. تاللىسۇن، ئالىمەن دېگىنىنى ئېلىپ بەرمىسەم، ئىسمىمنى يۇتكىۋېتىمەن.

نازىمە: رەئىس ئاچا، تۈنۈگۈنكى گېپىڭىز باشقىچىرەك ئىدىغۇ.

زېبىنىسا: ساڭا ھېچنېمە دېمىگەنىدىمغۇ.

نازىمە: ئاغزىڭىزدا دېمىگەن بىلەن كۆزىڭىزدىن سۆزۈمنى قوللىغاندەك قىلغانتىڭىزغۇ؟

زېبىنىسا. توۋا، سۆزلەيدىغان كۆزۈم بارلىقىنى بىلمەيدىكەنمەن. خوش، بۇنداق ئۇششاق سۆزلەرنى قويايلى. قىزلار، ماڭا قاراڭلار. يېقىندا ئوبلاستتا بىر لېكسىيە بولغانتى. ئۇنى ئەسلىدە سىلەر ئاڭلىساڭلار بولغانىكەن. لېكسىيىنىڭ نامى «يالغۇزلۇق» ئىكەن. ئادىمىزاتنىڭ يالغۇز ياشىشى ئۆمۈردىن ئون ئۈچ پىرسەنتنى ئېلىپ كېتىدىكەن. دوختۇر بۇنىڭغا بەكمۇ ئاجايىپ مىساللار كەلتۈردى. پاتىمە- زۇھرە دېگەنلەر بولغانىكەن. بىرى، ئوتتۇز بەش ياشتا ئېرى ئۆلۈپ تۇل قاپتۇ. ئېرى ئۆلگىنى باشقا ئەرگە

تەگمەپتۇ. بۇنڭغا قاراڭلار، ئېرى بارى سەكسەن يەتتە ياشتا ئۆلۈپتۇ. ئېرى يوقى ئەللىك تۆت ياشتا ئۆلگەنىكەن. سوتسىئولوگ ئالىملار بويتاق ئەر ۋە تۇل ئاياللار ئۆمرىنى ھېسابلاپ چىقىپتۇ. خوتۇنى بار ئەرلەر بويتاق ئەرلەردىن ئون سەككىز يىلدىن يىگىرمە ئۈچ يىلغىچە ئارتۇق ياشىغان. يالغۇزلۇق ئەرنىڭمۇ، خوتۇننىڭمۇ نېرۋا سىستېمىسىنى بۇزىدىكەن. ئىشتىھامۇ تۇتۇلىدىكەن. ھەۋەس يوقىلىشقا باشلايدىكەن، گۈزەللىككە، سەنئەتكە، كەلگۈسىگە ئىنتىلىش سۇسلىشىشقا باشلايدىكەن، نەتىجىدە، قېرىلىق ئېرى بار خوتۇنلارغا قارىغاندا بۇرۇن باشلىنىدىكەن.

ئېرى بار خوتۇن ياكى خوتۇنى بار ئەرلەردە ھاياتقا ئىنتىلىش كۈچىيىشكە باشلايدىكەن. ياخشى كىيىنىش، ئۆزىگە ئېتىبار بېرىش، مۇزىكا ۋە ناخشا ئاڭلاشقا ئىنتىلىش كۈچىيىدىكەن. سەپرالىق ئورنىنى قانداقتۇر مۇلايىملىق ئىگىلەيدىكەن. ئۆزىنى ياساشقا مايىللىقى ئاشىدىكەن. ئاشۇ لېكتورنى ئىزدەۋاتىمەن. تاپسام ھەممىڭلارنى يىغىپ بىر ئاڭلىتىمەن.

جۆرە: شۇنداق قىلىڭ، رەئىس ئاچا.

زېبىنىسا: سەنلەردە ئىنساب دېگەن نەرسە بارمۇ، نېمە دېسەڭلار ماقۇل دەپ تۇرساق، پېنسونېرمەن دەپ بېشىمىزغا چىقىۋالىدىغانغا ئوخشايسىلەر. (بارماقلىرىنى بىر- بىرلەپ ساناپ سۆزلەيدۇ.) قۇلىقى ئاڭلىمايدىغانلارغا تىڭشىغۇچ ئېلىپ بەردۇق، بۇ، بىر. چىشى يوقلارغا چىش سالدۇرۇپ بەردۇق، بۇ، ئىككى. كۆزى ناچارلارنى تەكشۈرۈشتىن ئۆتكۈزۈپ فرانسۇزچە گەردىشلىك كۆزەينەك قىلغۇزۇپ بەردۇق، بۇ، ئۈچ. داس كۆتۈرۈپ مۇنچىغا بارمىسۇن، دەپ ئاپئاق ۋاننا ياسىتىپ بەردۇق، بۇ، تۆت. يەنە نېمە كېرەك بولسا، تەييارمىز. خوش، نېمىشقا سىلەر ئېيتقان ئىش ئورۇندىلىدۇ، بىزنىڭكى ئورۇندالمايدۇ. ئاپئاق ۋاننىنىڭ ھوزۇرىنى ئۆزۈڭلارلا كۆرەمسىلەر.

زۇمرەت: ئۆپكىسى يوق بىر نېمىغۇ بۇ. تۈزۈكرەك سۆزى يوقمىكىنا؟

رەھبەر: ماڭا قارا، زېبى، ئۆزۈڭ خېلى ئەقىللىق جۇۋانسەنۇ، ئەمما بەزىدە ئۆزگىرىپ تۇرىسەن. خوش، نېمە ئىش، بىر ئېيتىپ باقە. بىز ئەرگە تېگىپ نېمە راھەت كۆرىمىز؟ بۇرۇنقى مومايلار مۇھتاجلىقتىن ئەرگە تېگەتتى، ھازىرقى مومايلار كىمدىن كەم. پېنسىيە پۇلىنى شاراقلىتىپ ئېلىپ تۇرىدۇ. بىر سېسىق بوۋايغا تېگىپ، پايتىمىسىنى يۇيۇپ، قىزلىرىدىن دەشنام يەپ ... ھەي، قويە!

زېبىنىسا: بولدى. باشقىلارنى سوۋۇتما. سەن تەگمىسەڭ جان دەپ تېگىدىغانلار بار. پەقەت تارتىنىپ، خەق نېمە دەيدىكىن، دەپ دىمىنى ئىچىگە يۇتۇپ تۇرۇشۇۋاتىدۇ. ساڭا بىر گەپنى دەپ قوياي. ئۆتكەن كۈنى ئوبلاستتا كولخوزلاردىكى ھەربىيدىن قايتقانلارنىڭ كېڭىشى بولدى. ئوبلاستلىق ھۆكۈمەتنىڭ زالىغا ئادەم سىغماي قالدى. مەيدىسىنى تولدۇرۇپ ئوردېن ئاسقان بوۋاي، مومايلار قېتىپ يۈرۈشەتتى. نېمە بولدى، دېگىن؟ بىزدىن بارغان بوۋايلارنى زالغا كىرگۈزۈشمىدى. تولىمۇ ئوسال بولۇپ قايتىشتى.

قۇمرى: بوۋايلىرىمىز نېمە گۇناھ قىلغانىكەن؟

زېبىنىسا: بارغان بوۋايلارنىڭ كىيىمىگە قارىغىلى بولمايدۇ. ئاق كۆڭلەككە قىزىل تۈگمە قاداشقان. دوپپىسىنىڭ مېيى چىقىپ كەتكەن. شىمىغا بىر ئۆمۈر دەزمال تەگمىگەن. ساقاللىرى ئۆسۈپ، چاڭگا بولۇپ كەتكەن. كېتىڭلار، ئادەمگە ئوخشاپ كېلىڭلار، دەپ ياندۇرۇۋېتىپتۇ. نومۇستىن ئۆلدۈم، يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدۇم. ئەگەر ئۇ بىچارە بوۋايلارنىڭ سەنلەردەك خوتۇنى بولغان بولسا، چاقماقتەك كىيىندۈرۈپ، مەجلىسكە ئەۋەتەتتى. تاتىنماي ئېيتىۋېرىڭلار، بىرەر

بوۋاينى كۆزلەپ قويغان بولساڭلار، ماڭا دەپ قويساڭلارلا، بولدى! بۇ تەرىپىنى ئۆزۈم توغرىلايمەن.

ئەنزىرەت: ماڭا قارا، رەئىس. ئەرگە تېگىدىغان بولساق، سېنىڭ تەشۋىقاتىڭسىزمۇ تېگىۋېرىمىز. تەشۋىق قىلمايلا قوي.

زېبىنىسا: سەنلەر ئۆزلىرىڭنى ئۆزلىرىڭ خار قىلىۋاتىسەن. شۇنداق زاماندا پەيزى قىلىپ يۈرمەي كاماردا دات بېسىپ يېتىش، ئۆزىنى-ئۆزى خار قىلغانلىق ئەمەسمۇ؟ ھەي، يارىماس، شۇم مومايلار.

زۇمرەت: شۇ بىر ئېغىز تەشۋىقاتىڭ بىلەن ھەممە مومايلار قوزغىلىپ، ئەرگە تېگىپ كېتىدۇ، دەپ ئويلاۋاتامسەن؟ نېمە، بىز كىچىك بالىمىدۇق؟

زېبىنىسا: ماڭا ئوخشاش ئۇزۇن ياشايمەن، ئۆمۈرنىڭ پەيزىنى سۈرىمەن دېسەڭلار، ئەرگە تېگىڭلار. كۆكىرىپ، دات بېسىپ ئۆلۈپ كېتەيلى دېسەڭلار، بوپتۇ، يول بولسۇن.

رەھبەر: ئەلۋەتتە، ھەممىمىزنىڭمۇ ئۇزۇن ياشىغۇمىز كېلىدۇ.

جەمىلە: كىمنىڭ ياشىغۇسى كەلمەيدۇ، ھەممىمىزنىڭ ياشىغۇسى كېلىدۇ.

زېبىنىسا: ياشىغىڭ كەلسە، ئەرگە تەگ.

خالىنىسا: نېمىلەرنى دەۋاتىسىز، رەئىس. بىزنى كىم ئالاتتى؟

ھەسەل: ۋاي، بىزنى كىممۇ كېرەك قىلار.

زېبىنىسا: ئىنسابمۇ كېرەك، بۇ دۇنياغا نېمىشقا كەلدىڭلار؟ بالا تۇغۇپ باقتىڭلار، بالىلىرىڭلارنىڭ بالىسىنى باقتىڭلار، خوش، قاچان ئۆزلىرىڭلار ئۈچۈن ياشايسىلەر؟ ئەرلىرىڭلار بولسا قول تۇتۇشۇپ، بارمىغان يەرلىرىڭ قالمايدۇ، كۆرمىگىنىڭنى كۆرىسەن، يېمىگىنىڭنى يەيسەن، كەيمىگىنىڭنى كىيىسەن. ئۆزلىرىڭنى بازارغا سالغىچە، بازارلىرىڭ ئۆتۈپ كېتىدۇ. يەنە ئاز ۋاقىت ئۆتسە، سېسىيسىلەر، بىرسى قارىمايدىغان ھالغا كېلىسىلەر. گەپنىڭ ئوغۇل بالىسىنى ئېيتسام ئەرگە تەگسەڭلار يۈزىڭلاردىكى قورۇقلار يوقايدۇ، ئاقارغان چاچلىرىڭلار قارىيىدۇ. يول ماڭساڭلار ئېچىلىپ ناخشا ئېيتىدىغان بولىسىلەر. ئەرنىڭ قانداق بولۇشى ئېسىڭلاردىن چىقىپ كەتكەن-دە. ئەر دېگەن جان، ئوت دېگەنىكەن بىر دانا.

جۆرە: باپلىدىڭ، رەئىس.

غەنى: زېبى يارايدۇ. گەپنىڭ مېغىزىنى چاقىدۇ-دە! (تېلېفون جىرىڭلايدۇ، نازىمە تۇرۇپكىنى ئالىدۇ.)

نازىمە: كىم دېدىڭىز؟ رەئىس ئاچاممۇ؟ ھازىر بېرىمەن. ئاچا، سىزگە تېلېفون.

زېبىنىسا: ئاڭلاۋاتىمەن. ھە، ئۆزۈم. كىم دېدىڭ؟ موسكۋادىن؟ ھە، شۇنداقمۇ؟ ھازىر يېتىپ بارىمەن. (تۇرۇپكىنى جايىغا قويىدۇ.) گەپ شۇ. ئەگەر ئەرگە تېگىمەن دېسەڭلار، ئەتە سائەت توققۇزدىن كەچ سائەت يەتتىگىچە ئىلتىماسىڭلارنى ئۆزۈم قويول قىلىمەن. مانا، غەنى ئاكىغا قاراڭلار، قارچۇغىدەك بولۇپ، تولۇپ، ئېقى-ئاققا، قىزىلى-قىزىلىغا ئاجرىلىپ تۇرۇپتۇ. بۇ كىشىگە تەگكەن خوتۇننىڭ جېنى راھەتكە چىقىدۇ. بىردەم كاپكازغا، بىردەم ئوكرائىنغا، بىردەم تاجىكىستانغا، بىردەم بېلورۇسىيىگە ساياھەتكە كېتىدۇ. موسكۋاغا يىلىغا ئىككى قېتىم بارىدۇ. ئۇنى كرېمىلدىكىلەرمۇ تونۇيدۇ. كىم ئۇنىڭغا تېگىمەن، دېسە، قولىنى كۆتۈرسۇن.

زۇمرەت: ۋاي، قويە، بۇنداق ئىش يوشۇرۇنراق بولىدۇ-دە.

زېبىنىسا: نېمىشقا يوشۇرۇنراق بولىدىكەن؟ ئوغرىلىق قىلىۋاتامسەن، يوشۇرۇنراق قىلغىلى. ھازىرچۇ، ئەرگە تېگىدىغان ئايالگېزىتكە ئېلان بېرىۋاتىدۇ، ماڭا مۇنداق ياشتىكى. سالامەتلىكى ياخشى ئەر كېرەك. خالىغۇچىلار پالان ئادرېسقا مۇراجىئەت قىلسۇن، دەپ گېزىتكە ئېلان بېرىۋاتىدىغۇ.

ھەسەل: توۋا، ئاجايىپ زامانلار بولدى-دە.

زېبىنىسا: مەن كەتتىم. موسكۋادىن ئادەم كەپتۇ. ئەمما سۆزلىرىمنى ياخشىلاپ ئويلاپ كۆرۈڭلار، خەير.

(چىقىپ كېتىدۇ. پائۇزا. ھەممە جىم.)

ئەنزىرەت: قويە، دەپ ئەركە تېگىۋېرەي دەيمەنۇ، قوشنا-قولۇملاردىن نومۇس قىلمەن-دە.

رەھىمە: رەئىس ئاچىمىز قىزدىق ئىكەن. ھەر كىمنىڭ ھوزۇر-ھالاۋىتى ئۆزى بىلەن.

جەمىلە: بۇ رەئىس دېگەن بىر نېمە ھەممە ئىزنىڭ يۈرىكىمىزگە ئوت يېقىۋەتتى.

رەھبەر: بىر ھېسابتا ئۇنىڭ سۆزلىرى توغرا، ئەتە-ئۆگۈن پوكىدە ئۆلۈپ كەتسەك، پالانچى ئەركە تەگمەي ئالەمدىن ئۆتتى، دەپ قەبرىمىزگە مەر-مەر تاش قويىاتتىمۇ؟ ئىككى ئوتتۇرىدا دۇگدەرەپ يالغۇز ئۆتكىنىمىزلا قالىدۇ.

جەمىلە: يالغۇزلۇق قۇرۇسۇن. يالغۇزلۇق ھېچكىمنىڭ بېشىغا كەلمىسۇن. مىدىرلاپ تۇرغان بۇۋىنىڭ بولسىمۇ بىر نېمە قىلىپ كۇننىڭ ئۆتكىنىنى بىلمەيلا قالىسەن. بالا-چاقىلار ئۆز راھىتى بىلەن ئاۋارە. بەزىدە مىدىرلاپ يۈرگىنىمىز ئۇلارغا مالال كېلىۋاتقاندەك بىلىنىدۇ.

خالىمسا: (خىيال سۈرىدۇ.) بوۋىنىڭ بولسا، ئوتۇن يېرىپ، سەۋزە توغراپ بەرسە، ئوچاقتا ئوت قالاپ، گاڑ - گۈڑ قىلساڭ. ھويلىغا سۇ سېپىپ، ئورۇن راسلىساڭ، ئۇنئالغۇدا ياخشى ناخشىنى قويۇپ قويساڭ. بۇۋاي - مومای ئولتۇرۇپ ئاش دەم يېگۈچە چايىنى ئۆرلىتىپ ئولتۇرساق. ھەي، بۇ سۆزلەر ئەمدى بىر چۆچەك بولۇپ قالىدۇ.

نازىمە: بۇ شۇم مومايلار ھازىر كۆزۈمگە بىر ئاپەت بولۇپ كۆرۈنۈۋاتىدۇ.

رەھىمە: ئەمدى يېنىۋالماڭ. ئۆيگە مېھمان چاقىرىپ قويۇپ، شۇنداق دەمسىز؟ ئانىڭىزنى بۇلار ئۆلتۈرۈپتىمۇ؟ يولىدىراق ئىش قىلايلى.

بەھرى: (ئىچكەركى ئۆيدىن دۇتار كۆتۈرۈپ چىقىدۇ) ھەي، سىزلەر مېھمان بولۇپ كەلگەنمۇ ياكى ھازىغىمۇ؟ قۇمرىخان ئاچا ئۆلىدىغان جانغا بىر يايرىۋالايلى. قوشاق ئېيتىپ بېرەي.

قۇمرى: (دۇتارنى ئېلىپ) چالمىغىنىمغىمۇ خېلى بولۇپ قالدى. خوپ، ئاۋۇ بوۋايلارنىڭ يۈرىكىنى بىر ئويناتاي. نېمىنى ئېيتىپ بېرەي؟ ھەي، ھەنۇاي، قايسىنى ئېيتاي، يىغلىتىدىغانىنىمۇ، كۈلدۈرىدىغانىنىمۇ، ئويناتىدىغانىنىمۇ؟

جۆرە: يىغلىتىدىغانىنى نېمە قىلىسەن؟ كۆڭۈلنى كۆتۈرىدىغانىدىن ئېيتسىت.

قۇمرى: (دۇتارنى چېلىپ، ناۋۇال پەس، كېيىنچە يۇقىرى پەردىدە قوشاق باشلايدۇ)

تۇرنىلار ئۇچسا قارايلى،
مەرغىلاننىڭ يولىغا.
ھىدى كەلسە مەست بولايلى،
دۇمىلاقنىڭ بويىغا.

دۇمىلاق بويلۇققىنام،
سەن ئۇندا زار، مەن بۇندا زار.
تۇتقۇشنىڭ بالىسىدەك،
ئىككىمىزمۇ ئىنتىزار.

ئىشتىياقنى تارتا - تارتا،
ھېچبىر ماداريم قالمىدى.
روچىۋىنىدەك سارغىيىپ،
ئۇچارغا ھالىم قالمىدى.

(بۇ چاغدا تېلېفون جىرىڭلاپ قالىدۇ، ناخشا توختايدۇ.)

جۆرە: ناخشىنىڭ بېلىگە تەپتى - دە.

نازىمە: (تېرۇپكىنى ئېلىپ) لەببەي. ئاتامىلارمۇ؟ شۇنداقمۇ؟ ھازىر ئېيتىمەن. خوپ. (غەنىۋايغا قاراپ) دەرھال بارىدىكەنسىز. كىنوغا ئالىدىغانلاردىمۇ، موسكۋادىن ئالىملار كەلدى دېدىمۇ، شۇنداق، چوڭ ئادەملەر كەلگەنمىش، سىز بىلەن سۆزلىشەرمىش. لېمۇن ھەققىدە ئىكەن.

غەنى: بولىدۇ. ھازىر بارىمەن. (كۆچا تەرەپكە مېڭىپ، دەرھال كەينىگە يېنىپ پارنىڭ ئىشىكىگە قۇلۇپ سالماقچى بولىدۇ.)

بەھرى: قۇلۇپ سالماڭ، سەت تۇرىدۇ، نېمە قىلىسىز، پىخسىق دېگەن نامغا قالمىسىز. ئوچۇق تۇرۇۋەرسۇن. لېمۇنلىرىڭىزنى بۆرى يېمەيدۇ.

غەنى: (ئاچقۇچنى يېنىغا سېلىپ، كوچا تەرەپكە ماڭىدۇ.) جۆرىۋاي، مەن كەلگىچە سەن مېھمانلارنى كۈتۈپ تۇرارسەن.

جۆرە: باشقا ئىشىم يوقمۇ؟ ئۆيگە تېلېۋىزور رېمونىتچىسى كەلمەكچى ئىدى (غەنىگە ئەگىشىپ چىقىپ كېتىدۇ).

(ئەركىن ئۆيدىن بىردەستە ژۇرنال بىلەن يوغان ئالبوم كۆتۈرۈپ چىقىپ خوتۇنلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرىدۇ.)

ئەركىن: ھازىر سىلەرگە بىر نەرسە كۆرسىتىمەن، تاماشا قىلىسىلەر. ماۋۇ ژۇرنال فرانسىيىدە چىققان. بوۋامنى ماختاپ ئىككى بەت يازغان. سۈرەتلىرىگە قاراڭلار. لىمۇنخانىدا تارتىلغان. قايىل بولامسىلەر؟ ماۋۇ ژۇرنال چېخوسلوۋاكىيىدە چىققان. بۇنىڭدىمۇ بوۋامنىڭ سۈرەتلىرىنى بېسىپ ماختىغان. (ئۇ بەش - ئالتە ژورنالنى ئاياللارغا بېرىدۇ) بۇ ئىسپانىيىدە، بۇ ئەنگلىيىدە، بۇ ۋېنگرىيىدە، بۇ بولسا بۇلغارىيىدە... ئەمدى تامدىكى سۈرەتلەرگە قاراڭلار. مانا بوۋام ئالەم ئۇچقۇچىسى جانبېكوۋ بىلەن بىللە چۈشكەن سۈرەت، بۇ فىدېل كاسترو بىلەن چۈشكەن سۈرەت. بۇنى ئۇ لىمونخانىمىزغا كەلگەندە تارتقانمەن. ماۋۇسى لىيۇدىمىلازىكىنا بىلەن. ھە، تېخى كۆرىسىلەر. ماۋۇ سۈرەتنى ئاركادىي رەيكىن كېلىپ بوۋامنىڭ يېڭى سورت ئاپلېسىنلىرىنى كۆرۈۋاتقاندا تارتقانمەن. ماۋۇ- س س س ر خەلق ئارتىسلىرى سارە ئىشانتۆرەيېۋا بىلەن ھەلىمە ناسىرۇۋالار لىمۇنخانىغا كەلگەندە چۈشكەن. قايىلىمۇ سىلەر؟ بوۋام ئالىدىغان خوتۇننىڭ بەختى ئېچىلىدۇ. مانا، مانا، بۇ- بوۋام ئىلغار كولخوزچىلار قۇرۇلتىيى مۇنبىرىدە سۆزلەۋاتقان ۋاقتى. بۇنى پېنسۇن دېگەن مەشھۇر سۈرەتچى تارتقان.

رەھبەر: يېنىڭدىكى كاسىپنىڭ قەدىرى يوق، دېگەن شۇ ئىكەن - دە. غەنى بەكمۇ ئۇلۇغ ئادەم ئىكەن.

زۇمرەت: ئۇلۇغلۇقى ئۇلۇغ، ئەمما ئازراق بىۋاپاراق - تە.

قۇمرى: سىزنى ئالمىغانلىقى ئۈچۈن سۇنداق دەمسىز. سادىغاڭ كېتەي. ئۆزى قېرىپ قالغان بولسىمۇ، بىر خوتۇننى گۈلدەك باققۇچىلىقى بار.

زۇمرەت: (رەھبەر تەرەپكە شەرەت قىلىپ، چاقچاق بىلەن) بۇنداق كارامەتلىرىنى بىز نەدىن بىلەيلى. يۇرتمۇ يۇرت قېچىپ يۈرگەنلەر بىلمىسە.

رەھبەر: تەنە قىلماڭ. كونا خاماننى سورىماڭ. بۇ ئىشقا قىرىق يىل بولدى، سىزگە ئەلەم قىلغان- دە، شۇڭا زادى ئۇنتۇمايسىز.

زۇمرەت: بىر دەپساپتىمەن.

(ئەركىن ژۇرناللارنى يىغىشتۇرىدۇ.)

ئەركىن: سۈرەتلەر تۈگىدى. ئېلىپ كېتىۋېرەيمۇ؟ (ئۆيگە كىرىپ كېتىدۇ.)

قۇمرى: (قولىدىكى دۇتارنىڭ ئۇ يەر، بۇ يېرىنى كۆرۈپ) ياسالغىنىغا سەكسەن يىل بولغاندۇ، بۇ دۇتارنى ئابىدەنىڭ چىلىقىدا چالغانتىم.

نازىمە: ۋاي، ئانامنىڭ تويىغا كەلگەنمىدىڭىز؟

قۇمرى: نېمىشقا كەلمەيدىكەنمەن؟ «يار - يار» نىمۇ ئۆزۈم ئېيتقانمەن. ئاناڭدىن ئىككى ياش كىچىك بولساممۇ ئوت ئىدىم. چوڭ - چوڭ ئولتۇرۇشلاردا ناخشا ئېيتاتتىم.

ئەنزىرەت: ئەمما مېنىڭ تويۇمدا ئېيتمىغانتىڭ. شۇنىڭدىن تارتىپلا كۆزۈمگە سەت كۆرۈنىسەن.

قۇمرى: ئاكام رەھمەتلىك ئۆيگە سولاپ قويغانىدى. كېلەلمىگەنمەن. ئەرگە تەگكىنىڭكە نەچچە يىل بولدى، ئەنزىرەت؟

ئەنزىرەت: بىر كەم قىرىق يىل بولدى. ھازىر بۇتۇرقۇڭنى، ئاكاڭ كۆرسە، تېرەڭنى شىلىپ ئالىدىكەن - دە.

قۇمرى: ئاكام رەھمەتلىك كونا ئادەم ئىدى - دە. ئۇ كىشىمۇ ئۇرۇشتا قۇربان بولدى.

نازىمە: ئاتام ئىدارىغا كەتتى. يوق چېغىدا لىمۇنخانىنى بىر تاماشا قىلىڭلار.

(نازىمە باغ ئىشىكى ئالدىدىكى ئاپتوۋىلارنى تېپىۋېتىدۇ.) كىرىۋېرىڭلار! (خوتۇنلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ، لىمۇنخانا تەرەپكە مېڭىشقا باشلايدۇ.)

بەھرى: سىڭلىم، ئاتامدىن بالاغا قالمايلى يەنە.

نازىمە: بۇ خوتۇنلار لىمۇنلارنى بىرنىمۇ قويماي ئۈزۈۋالسا، بەكمۇ ياخشى بولاتتى - دە. مەقسەتكە يېتەتتىم.

بەھرى: نېمىشقا ئۇنداق دەيسەن؟

نازىمە: خوتۇنلار ئاتامنىڭ كۆزىگە ئاپەت بولۇپ كۆرۈنسۇن دەيمەن - دە. ھەممىسىنى قوغلىۋېتەتتى.

رەھىمە: ھەي، نازىمىخان، سادىغاڭ كېتەي، نىيىتىڭىزدىن يېنىڭ.

نازىمە: سىز ئارىلاشماڭ، ئاچا. ھەر ھالدا نېمىلا دېگەنبىلەن سىز - يات. قېنىڭىز قوشۇلمايدۇ. ئاتامنى ئۆيلەپ قويۇپ، قاچا - قۇچىسىنى باشقا قىلماقچىسىز. بىلىمەن.

رەھىمە: ۋاي، ئۆلەي! ھە، ئۆتەپ بېرىڭا نېرى، بىلگىنىڭىزنى قىلىڭ. ماڭا نېمىتتى! (ئاچچىق بىلەن ئۆيگە كىرىپ كېتىدۇ.)

نازىمە: قېنى كىرىۋېرىڭلار دېدىمغۇ!

رەھبەر: ھەي، قويۇڭلار، بۇ غەنىۋاي ئاكىنىڭ تەجرىبە لىمۇنلىرى، ياق، كىرمەڭلار.

نازىمە: سىز خوجايىنلىق قىلماڭ. سىزيا ئاتامنىڭ خوتۇنىمىدىڭىز؟ كىرىۋېرىڭلار.

زۇمرەت: ياقە، بالاغا قالمايلى.

نازىمە: بالاغا قالمايسىلەر، كومىسسىيە كۆرىدىغىنىنى كۆرۈپ بولغان. بۇنى ئاتام سىلەرگە ئاتاپ قويغان، خالىغانچە ئۈزۈۋېرىڭلار، ھەممىسى سىلەرنىڭكى.

(خوتۇنلار تارتىنىپراق پارنىكقا كىرىپ كېتىشىدۇ. ئىچكىرىدىن ئۇلارنىڭ ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ.)

- ھەي، قانداق بولىدۇكىن.

- غەنىۋاينىڭ كۆزىگە سەت كۆرۈنۈپ قالمايلى؟

- گۈلىدىنمۇ ئۈزەيلى. دۇنيادا لىمۇن گۈلىدەك پۇراقلىق گۈل يوق.

- كېلىنىم لىمۇنغا سېزىك ئىدى. بىرنىلا ئۈزەي.

نازىمە: مانا، مانا، سومكاڭلارنى تولدۇرۇپ ئېلىڭلار.

(بىردەمدىن كېيىن خوتۇنلار تور خالتا، سومكا، بوغچىلاردا لىمۇن، ئاپلېسىنلارنى ئاران كۆتۈرۈپ، چېكىلىرىگە لىمۇن گۈللىرىنى قىسىپ چىقىشىدۇ.)

خالىنسا: قىشتا مۇزنى تېشىپ چۈمۈلىدىغانلار لىمۇننى كۆپ يېسۇن، دەپتىكەن، بۇ گەپ كىتابتا بار ئىكەن.

جەمىلە: (لىمۇن گۈلىنى پۇراپ) بۇنىڭغا قارىڭا، لىمۇن گۈلىنىڭ ھىدى ئالدىدا فرانسىيەئەتىرى بىر تىيىن ئىكەن.

ئەنزىرەت: قېنى، قىزلار غەنىۋايغا بىر دۇئا قىلايلى، بېغى تېخىمۇ ئاۋات بولسۇن. ئابرويى تېخىمۇ ئۆسسۇن.

(جۆرىۋاي كىرىدۇ. ئۇلارنىڭ قوللىرىدىكى گۈللەرنى كۆرۈپ، ھاڭ - تاڭ بولۇپ قالىدۇ.)

جۆرە: بۇ قانداق بولغىنى؟ سىلەردە ئىنساب بارمۇ ... زادى ...

جەمىلە: ھە، نېمە بوپتۇ؟

جۆرە: نېمە بوپتۇ؟ دەيدىغۇ! بۇ ئاپلېسىنلارنى يېتىشتۈرگىچە غەنى بىچارە ئورۇقلاپ تۈمىشىپلا كەتكەنغۇ، نېمىشقا ئۈزدۈڭلار؟ كومىسسىيە كۆرۈشى كېرەك ئىدى. كۆرگەزمىگە ئەۋەتىدىغان ئاپلېسىنلار ئىدى.

رەھبەر: (خىجالەت بولۇپ) مەن ئۈزمىدىم. نازىمىخان ئىشىكنى ئېچىپ بەردى. خالىغانچە ئۈزۈۋېرىڭلار، دېدى.

جۆرە: نازىمە. سەن زادىلا ئەقلىڭنى تاپمىدىڭ - دە. ئاتاڭنى ئۆز ئەجىلىدىن بۇرۇن ئۆلتۈرىدىغان بولدۇڭ. سەن زادى ئاتاڭنى ئايىمايسەن؟! (خوتۇنلارغا)

ئۈز، دېسە ئۈزۈۋەردىڭلارمۇ؟ بەك يامان بولـ
دى. ھېلى كەلسە، بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ،
ساراڭ بولۇپ قالمىسا.

نازىمە: ھېچ ئىش بولمايدۇ، لىمۇنى قۇـ
رۇپ كەتسۇن، ئادەمدىن ئەزىزمىتى. خىجىل
بولماڭلار. ئۆزۈم جاۋاب قىلىمەن. بۇنداق
پىخسىق بوۋايغا قايسى خوتۇن تېگىدۇ. كىم
تەگسە سىل بولۇپ ئۆلىدۇ. ئاتامنىڭ بەزى
قىلىقلىرى باركى، جېنى تاشتەك خوتۇنمۇ
ئۈچ كۈن چىدىمايدۇ. ئانام رەھمەتلىكنىمۇ
پىخسىقلىق قىلىپ ئۆلتۈرگەن.

بەھرى: گېپىم بار دەپ ئاغزىڭغا كەلگەن
گەپنى قىلىۋېرەمسەن، ئاتام ئۇنداق ئادەم
ئەمەس.

نازىمە: قانداقلىقىنى ھازىر كەلگەندە
كۆرۈسىلەر. تۆت لىمۇننى دەپ، ئالەمنى-
مالەم قىلىدۇ. ھەممىنىڭ كۆڭلىنى پاراكەنـ
دە قىلىدۇ. ۋايجان، ئۆز بالىلىرىدىن، مېھـ
مانلىرىدىن ئىككى قوتۇر لىمۇننى ئايايدىـ
غان قانداق دېگەن ئاچكۆز، پىخسىق ئاتا-بۇ!

جۆرە: ۋارقىرىما. ئۆز ئاتاڭنى شۇنداق
دېيىشكە قانداق تىلىڭ باردى.

نازىمە: بىلىپ قويۇڭلار، ئاچىلار. مانا بۇ
پىخسىق ئادەم خوتۇن ئالماقچى. تەگمەڭلار،
ئۇنىڭغا زادى تەگكۈچى بولماڭلار، ئۇ سىلەرـ
نى سىل قىلىپ، راك قىلىپ ئۆلتۈرىدۇ.

(شۇ چاغدا غەنى كىرىدۇ. قىزىنىڭ بىشەمـ
لىك قىلىپ، جاۋۇلدىشىغا قۇلاق سېلىپ
تۇرىدۇ.)

جۆرە: ھەي، قىزىم، بولدى قىل. نېمىشقا
بۇنداق قىلىۋاتقىنىڭنى بىلىمەن. ئاتام ئۆيـ
لەنمىسۇن دەپ ئۇنى ھەممە ئادەمگە يامان
ئاتلىق قىلىۋاتىسەن. بۇنداق قىلىش ياخشى
ئەمەس. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاتاڭ بىچارە يەتتە
يىل كېچىنى كېچە، كۈندۈزنى كۈندۈز دېمەي
قىينىلىپ يېتىشتۈرگەن ئاپلېسىن تەجرىبىسىـ
نى تالان - تاراج قىلدىڭ. ئاتاڭغا بولغان
ھۈرمىتىڭ شۇمۇ؟

نازىمە: سىز ئارىلاشماڭ. سىز دېگەن بىزـ
گە يات ئادەم.

جۆرە: ھە. يوقال، ساڭا سۆزلىگىچە، تامـ
غا سۆزلىسەمچۇ. (ئاچچىق بىلەن چىقىپ
كېتىدۇ.)

غەنى: (چىدىيالماي قىزىنىڭ ئالدىغا
كېلىدۇ.) ئاۋازىڭنى ئۆچەر! ئەقىلسىز. جۆرىـ
ۋاي بىزگە ئەڭ قەدىرلىك كىشى. ساڭا ئاتا
يوللۇق ئادەم. ھەممە سۆزۈڭنى
ئاڭلىدىم. مېنىڭ چىشىمغا تېگىش ئۈچۈن
شۇنداق قىلدىڭ. بوپتۇ. خالىغىنىڭچە دادلا.
مەن ئۆز قارارىمدىن قايتمايمەن. بۇ يەردىـ
كى ئاپلېسىنلارنى ۋەيران قىلساڭ، يەنە يەتـ
تە شەھەردە پارنىكىم بار. ھەممىسىدە لىمۇن،
ئاپلېسىنلار مەي باغلاپ پىشىپ ياتىدۇ. (خوـ
تۇنلارغا) ياخشى كېلىپسىلەر. ئۆزۈڭلار ئۈزگىنىڭلار
بەك ياخشى بوپتۇ. ئۆزۈم مۇنچىلىك ئۈزۈپ
بېرەلمەيتتىم. كۆزۈم قىيماي، قولۇم تىترەپ
ئاپلېسىنلارنى ئۈزەلمەيتتىم. ئاش بولسۇن،
بالا - چاقاڭلار بىلەن بىرلىكتە يەڭلار. زادى
خىجىل بولماڭلار. مەن ئەمدى تېرمىزغا كەتـ
تىم. موسكۋا تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدىن ئۇـ
پېراتورلار كەلگەن، فىلىم ئىشلىمەكچى. ئۇلار
بىلەن تېرمىزغا بارىمەن. رەھىمە، كېلىنىم،
كىيىم - كېچىكىمنى چامادانغا سېلىپ بەر،
ھازىر يولغا چىقىمىز.

(باياتىن بېرى خىجىل بولۇپ تۇرغان
خوتۇنلارغا جان كىرىدۇ.)

جەمىلە: غەنىۋاي، ئەمدى بىزنى كەچۈرىـ
سەن - دە. ئەدەبسىزلىك قىلىپ قويدۇق.

زۇمرەت: بەك سەت ئىش بولدى - دە.
نازىمىخان ئالىۋېرىڭلار، دېسە بىزمۇ سۈرۈشـ
تە قىلماي ئۈزۈۋېرىپتىمىز.

غەنى: زادى خىجىل بولماڭلار، دەۋاتىمەنغۇ. بۇ نەرسىلەرنى ئادەم يېسۇن، دەپ ئۆستۈرگەنمەن - دە.

قۇمرى: ھە، ياشاپ كېتىڭ. بېغىڭىز ئۇنىڭدىنمۇ بەك ئاۋات بولسۇن، ئابرويىڭىز ئۆسسۇن.

(رەھىمە كىچىك بىر چامادان ئېلىپ چىقىدۇ. غەنىۋاي ئىختىيارسىز رەھبەرگە قارايدۇ. ئۇزۇن قاراپ تۇرىدۇ. بىر نېمە دېمەكچى بولىدۇ.)

رەھبەر: كېتىۋاتامسىز؟

غەنى: كېتىۋاتىمەن. خەير ئەمدى. (چىقىپ كېتىدۇ)

نازىمە: باپلىدىممۇ؟

رەھىمە: باغرى تاش، ئۇياتسىز!

(نازىمە ئۇنىڭغا بۇرنىنى پۈرۈشتۈرۈپ چىقىپ كېتىدۇ. رەھبەر ھامان مىدىر قىلماي تۇرىدۇ، بىر قارارغا كەلگەندەك ئالدىراپ ئۇنىڭ كەينىدىن كوچا ئىشىكى تەرەپكەيۈگۈرەيدۇ.)

رەھىمە: ئاتامغا جاپا بولدى، ئاتامنى قېرىغاندا بۇنچىۋالاخاپا قىلىشنىڭ ئورنى يوق ئىدى. ئۇ كىشى كىچىك ئادەم بولمىسا. ھەي، ئەدەبسىز نازىمە ...

قۇدرەت: (ئالدىراپ كىرىدۇ.) ئاتام قېنى؟

رەھىمە: ھازىر چىقىپ كەتتى. كىنوچىلار بىلەن تېرمىزغا مېڭىپ كېتىشتى.

قۇدرەت: ھەي، ئىسىت. بىر مومايىنى كۆندۈرگەنىدىم. بەك ياخشى ئىدى. ئۇ رۇسچىمۇ، فرانسوزچىمۇ بىلىدىكەن. ئۆزى بىلەن سۆزلەشتىم. رازى بولدى. ئاتام ئۇنىسىلا بولاتتى. توينى باشلىۋېتەتتۇق.

رەھىمە: ئاتام ئەمدى بىزنى كەچۈرمەيدۇ. نازىمىخان خوتۇنلارغا لىمۇنخانىنى ئېچىپ بەرگەنتى ...

قۇدرەت: ئەستاغپۇرۇللا، بەك قاملاشمىغان ئىش بوپتىغۇ، ھەي، لەنىتى!

ئەركىن: (قولىدا خەت كۆتۈرۈپ ھولۇقۇپ كىرىدۇ) ئاتا، مانا خەت. بوۋام بېرىپ كەتتى. ئاتاڭغا بەر، دېگەنىدى.

قۇدرەت: (كونۋېرتنى ئالدىراپ ئاچىدۇ، ئوقۇشقا باشلايدۇ) «بالىلىرىم، مەن سىلەرنى ئەتىۋارلاپ، سىلاپ - سىيپاپ باقتىم، ھاپاش ئېتىپ چوڭ قىلدىم. كىشىنىڭ دەردىگە كىشى يەتمەس، دېگەندەك يۈرىكىمدىكى دەردلىرىمنى بىلمىدىڭلار. نەچچە يىللاپ قىلغان ئەمگىكىم، ئارزۇ - ئۈمىدلىرىم بولغان لىمۇنخانامنى پايخان قىلىشقا يول قويدۇڭلار. مەن ئاشۇ لىمۇنخانىدا تىمىسقىلاپ يۈرۈپ ئۆزۈمنى بەزلەيتتىم. سىلەر بۇنىڭ قەدرىگە يەتمىدىڭلار. تېرمىزغا مېڭىپ كەتتىم. رەھبەر ئاچاڭلار مەن بىلەن بىللە كەتتى. ساق - سالامەت يېتىپ بارساق، كاراپېتيان سۈرەتچى ھايات بولسا ئۇنىڭغا، ئۆلۈپ كەتكەن بولسا، ئوغلىغا سۈرىتىمىزنى تارتقۇزۇپ ئەۋەتىمىز. كېلەر ھەپتىنىڭ جۈمە كۈنى كەچ سائەت يەتتە يېرىمدا تېلېۋىزورنى موسكۋا تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ پروگراممىسىغا توغرىلاپ قويۇڭلار، مېنى كۆرسىتىدۇ. سىلەرگە رەھبەرئايدىن سالام ...»

زۇمرەت: ۋاي، جىمغۇر رەھبەرئاللىقاچان ئىشنى پۈتتۈرۈپ قويغانىكەن - دە.

قۇمرى: زۇمرەت، يەنە قۇرۇق قالدىڭ. ئەمدى ئۆزۈڭنى قايسى دەرەخكە ئاسىسەن؟

زۇمرەت: ئۆزىنى ئاسىدىغان ئەخمەق يوق.

نازىمە: (ئىشىكتىن ھولۇقۇپ كىرىدۇ) ئاتام ئاۋۇ رەھبەر مومايى بىلەن ئاللىقاياققا قېچىپ كەتكەنمىش، شۇ راستمۇ؟

قۇدرەت: راست!

(ئاخىرى 78 - بەتتە)

ساۋاق

(هېكايه)

نۇر مۇھەممەت توختى

ئاھىيلىك خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى ئۇچ كۈندىن بېرى جەددىي ئېچىلىۋاتاتتى. بۈگۈن ئىلگىرىكى قۇرۇلتايغا ئوخشاشلا قۇرۇلتاي ئىدى. كۈنتەرتىپلىرىمۇ، مۇزاكىرە قىلىدىغان مەسىلىلەرمۇ، ئېلىپ بېرىلىدىغان سايلامۇ ئىلگىرىكى قېتىملاردىكىگە ئوخشايتتى. لېكىن ۋەكىللەر ئالدىنقى نۆۋەتلىك ھۆكۈمەتنىڭ خىزمىتىدىن دوكلاتىنى قاراپ چىققاندا، نېمىشقىدۇ ئۇتۇقلار توغرىسىدىمۇ، كەمچىلىكلەر توغرىسىدىمۇ كۆپ گەپ قىلمىشمىدى، پەقەت ساۋاقلارنى يەكۈنلەشكە بەكرەك ئەھمىيەت بەردى. بولۇپمۇ «شامالباغ» يېزا ۋەكىللىرى بىلەن «قارا باغ» يېزا ۋەكىللىرىنىڭ ساۋاقلارنى يەكۈنلىشى چوڭقۇر بولدى. شۇنداقلا ئۇلارنىڭ يەكۈنلىگەن ساۋىقىمۇ بىردەك ئىدى. ئۇلار ياشقا يېزا ۋەكىللىرىنىڭ قۇلاقلىرىغا پىچىرلىدى. لېكىن ئۆزلىرى يەكۈنلىگەن ساۋاقنى مەسئۇل ئائىلىلەردىمۇ يېڭى ھاكىم نامزاتلىرىدىمۇ مەخپىي تۇتتى.

بۈگۈن سايلام بولىدىغان ئاخىرقى كۈن ئىدى. چۈشتىن بۇرۇن ۋەكىللەر گۇرۇپپىلارغا بۆلۈنۈپ يېڭى ھاكىم نامزاتلىرىنى قاراپ

چىقتى. نامزاتلار ئۈچ كىشى ئىدى.

بىرىنچىسى، ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن، كېيىن مەركىزىي پارتىيە مەكتىپىنىڭ نەزەرىيە سىنىپىدا ئىككى يىل ئوقۇغان، ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ئىدارىسىنىڭ باشلىقى، مول تەجرىبىلىك، 45 ياشلىق ئاگرونوم ئەخمەت ئىدى.

ئىككىنچىسى، سەككىزيىلدىن بېرى مۇئاۋىن ھاكىملىق ۋەزىپىسىنى ئۆتەپ كەلگەن 52 ياشلىق تۇرسۇن ئىدى.

نامزاتلارنىڭ ئۈچىنچىسى، باشلانغۇچ مەكتەپ سەۋىيىسىگە ئىگە، يەر ئىسلاھاتىدىلا خىزمەتكە قاتناشقان، 15يىلدىن بېرى ناھىيىلىك ھۆكۈمەتتە ئىشخانا مۇدىرى بولۇپ ئىشلەۋاتقان، قېرى كالىدەك مىس-مىس، 59ياشلىق تالىپ ئىدى. قارىغاندا، ئۇ پەقەت ئوشۇق سان ئۈچۈنلا نامزاتلىققا كۆرسىتىلگەندەك تۇراتتى.

مۇزاكىرە باشلاندى. نامزاتلار ھەر قايسى گۇرۇپپىلارغا كېلىپ «سايلام نۇتۇقى»لىرىنى ئېلان قىلىشتى. ئۇلار پارتىيە مەركىزىي كومىتېت بىلەن بىردەكلىكنى ساقلايدىغانلىقىنى، ئومۇملىقنى نەزەردە تۇتىدىغانلىقىنى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى. نامزاتلىقنى تۈگىتىدىغانلىقى، مائارىپنى يۈكسەلدۈرىدىغانلىقى توغرىسىدىكى دەبدەبىلىك ۋەدىلىرىنىمۇ جاكارلاشتى...

ئۇلارنىڭ مۇقاملىرى بىردەك ئىدى. پەقەت ئېگىز-پەسلىكى، جاراڭلىق، جاراڭلىق ئەمەسلىكىلا پەرق قىلاتتى. ئاگرونوم ئەخمەتنىڭ ئاۋازى ئۆزىنىڭ غەلىبە قىلىشىغا بولغان ئىشەنچى بىلەن جاراڭلايتتى. مۇئاۋىن ھاكىم تۇرسۇننىڭ ئاۋازىمۇ ئۆزىنىڭ تۆۋەندە ئاساسى بارلىقىنى ئۇقتۇرۇپ تۇراتتى. پەقەت تالىپ مۇدىرنىڭ ئاۋازىلا ئىشەنچىسىز چىقتى.

ئۇنىڭ ئاۋازى جاراڭلاپ ئەمەس، گۇدۇڭلىغاندەك، پىچىرلىغاندەك ئاڭلاندى...

نامزاتلارنىڭ «سايلام نۇتۇقى»دىن كېيىن ۋەكىللەر ئۇلاردىن سوئال سوراشقا باشلىدى. «شامالباغ» يېزا گۇرۇپپىسىدىمۇ، «قارا باغ» يېزا گۇرۇپپىسىدىمۇ ۋە باشقا يېزا گۇرۇپپىلىرىدىمۇ ئۈچ نامزاتتىن ئوخشاشلا سوئال سورالدى:

-سىرنىڭ شەھەر ئىچىدە يېڭى سالغان ئۆيىڭىز بارمۇ؟ ئاتا-ئانىڭىز، ئاكا-ئىنىلىرىڭىزنىڭ شەھەردە سالغان ئۆيى بارمۇ؟ ئوغۇل-قىزلىرىڭىزغا ئۆي سېلىپ بولدىڭىزمۇ؟ ئەگەر شەھەر ئىچىدە ئۆيىڭىز بولسا، ئۇنى سېتىپ يېڭىدىن سېلىش نىيتىڭىز بارمۇ؟

ئاگرونوم ئەخمەت:

-ئاتا-ئانامنىڭ ئۆيى يېزىدا. مېنىڭ يېزىدىمۇ، شەھەردىمۇ ئۆيۈم يوق. مەن ئۈچ بالام بىلەن بەش جان ئادەم ئىدارىنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرىمەن، -دەپ جاۋاب بەردى.

مۇئاۋىن ھاكىم تۇرسۇن:

-مېنىڭ شەھەر ئىچىگە ئون ئېغىزلىق ئۆي سالغىنىم راست. چوڭ ئوغلۇممۇ ئۆي سالدى. لېكىن مەن ئاللىقاچان گىراژدانلىق سالاھىيىتىنى ھازىرلىغان پەرزەنتلىرىمنىڭ ئىشلىرىغا جاۋابكار ئەمەس. مەن ئوغۇل-قىزلىرىمنىڭ ھېچقايسىسىغا ئۆي سېلىپ بەرمىدىم، -دېدى. ئۇنىڭ ئاۋازىدىن نېمىگىدۇر بىر نەرسىگە تېرىككەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭدىن بىر قوشۇمچە سوئال سورالدى:

-سىزنىڭ نەچچە ئوغۇل، نەچچە قىزىڭىز بار؟

-ئۈچ ئوغۇل، ئىككى قىزىم بار.

ئەندى جاۋاب بېرىش نۆۋىتى تالىپ مۇدىرغا كەلگەنىدى. ئۇنىڭ مىسىلداپ چىقىدىغان ئاۋازى يەنىمۇ بەكرەك تۆۋەنلەپ كەتتى. ئۇ، قارىغاندا ئۆزىنى سايلامغا قاتنى

شۇاتقاندەك ئەمەس، جىنايى جاۋابكارلىق - نى سۈرۈشتۈرۈش مۇنبىرىدىكە چىقىپ قالغان - دەك ھېس قىلىپ تۇراتتى. ئۇ، بۇ يەردە يالغان سۆزلىيەلمەيتتى. ئۇنى ھەممىسى بىلەتتى. ئىگىلىگەن يەر، سالغان ئۆي دېگەن سومكىغا يۇشۇرغىلى بولىدىغان نەرسە ئەمەس. ئۇراستىنى راست دېدى:

— شەھەردە سالغان سەككىز ئېغىزلىق ئۆيۈم بار. يېزىدىكى بىردىنبىر ئىنىمۇ شەھەرگە كىرىپ ئۆي سالدى. ئىككىسى قىز ۋە بىر ئوغلۇمنىڭ ھەممىسىگە ئايرىم - ئايرىم يەر ئېلىپ ئۆي سېلىپ بولدۇم، ئەندى، بىلىسىلەر...

ئۇ نېمىنىدۇر چۈشەندۈرمەكچى بولغاندەي، ۋەكىللەر قۇلاق سالمىدى. ئۇنىڭغۇ بىر قوشۇمچە سوئالغا جاۋاب بېرىشكە تىرغرا كەلدى.

— ئۆيىڭىزنى سېتىش نىيىتىڭىز بارمۇ؟ باشقا ئۆي سېلىش خىيالىڭىز بارمۇ؟

— مېنىڭدە ئۇنداق نىيەت يوق. كۆرۈپ تۇرۇپسىلەر، بىر پۇتۇم گۆرگە ساڭگىلىدى، ئەندى يەنە ئۆي سېلىپ يۈرەلمەمدىمەن؟ ئوغۇل- قىزلىرىمۇ ئۆزلىرىگە سېلىپ بەر- گەن ئۆيدىن رازى. مەن ئۇلارنىڭمۇ ئۆي سېتىپ - ئۆي يېگىلاپ يۈرمەيدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن...

ئۇنىڭ سۆزلىرى سەمىمىيەتكە تۇيۇ- لاتتى. گەرچە ئۇ ھەممە گەپنى ياۋاشلىق بىلەن دېگەن بولسىمۇ، نېمىشقىدۇر ئۆزىنى چاۋىسى چىقىپ يېيىلغاندەك، ئەل - جامائەت ئالدىدا سازايى قىلىنغاندەك ھېس قىلىپ قالدى. ئۇ جاۋاب بېرىۋاتقاندا قېرىلىقتىن سەل - پەل مۇكچەيگەن گەۋدىسى بەنىمۇ بەكرەك مۇكچىيىپ كەتكەندەك كۆرۈندى. غودۇكشىلىرىدىن، ئۆزىنى نامزات دەپ ئوتتۇرىغا چىقىرىپ قويغانلاردىن ئاغرىنىۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

ئاشۇ بىر قاتار سوئال - جاۋابلاردىن كېيىن كىمنىڭ ھاكىملىققا سايلىنىشى ئالاھەزەل ئېنىقلىشىپ قالدى. بولۇپمۇ خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىدىكىلەر ۋە ۋىلايەتتىن تېنى سايلامغا نازارەت قىلىشقا كەلگەن رەھبەر ئاشۇنداق ھېس قىلدى. ئۇلارنىڭ كۆڭلىدە «سان» بار ئىدى. ئاشۇ «سان» ئەندى ئوتتۇرىغا چولپاندەك پارلاپ چىقتى. خەلقنىڭمۇ كۆزى بار. كىم دىيانەتلىك؟ كىم پاك؟ ئۇلارمۇ بۇنى ئايرىيالايدۇ. ھېلىقى سوئال - جاۋابلاردىن كېيىن ۋەكىللەر بۇنى ئېنىق كۆردى. شۇنداقكەن، ئەندى يەنە نېمىشقا ئاشۇ «سان»غا بېلەت تاشلىمىسۇن؟ لېكىن...

چۈشتىن كېيىن رەسمىي بېلەت تاشلاندى. ئاۋاز سانىمۇ ۋەكىللەرنىڭ كۆز ئالدىدىلا ھېسابلاپ چىقىلدى. سان قارا دوسكىدا ئاق بور بىلەن ئايان بولدى. مانا شۇ چاغدا ھەممىنىڭ كۆزى بىردىن چەكچىيىپ كەتتى. خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىدىكى رەھبەرلەرنىڭمۇ، ۋىلايەتتىن كەلگەن رەھبەرلەرنىڭمۇ، ئىدارە - جەمئىيەت گۇرۇپپىسىدىكى ۋەكىللەرنىڭمۇ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. ھەتتا تالىپنىڭ كۆزلىرىمۇ چەكچىيىپ كەتتى. ھەقىقەتەنمۇ ئۇلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتكەندەك ئىدى: سايلامداتالىپ غەلىبە قىلغان، ئەخمەتبىلەن تۇرسۇن مەغلۇب بولغانىدى.

سايلام دېگەن سايلام، ئۇ سايلام قانۇنىغا ئاساسەن ئېلىپ بېرىلىدۇ. كۆزلەر ھەرقانچە چەكچىيىپ كەتكەن ھالەتتىمۇ سايلامنىڭ نەتىجىسىنى ئېتىراپ قىلماي مۇمكىن ئەمەس. شۇنداق قىلىپ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتكەن ئاشۇ كىشىلەر سايلامنىڭ نەتىجىسىنى ئېتىراپ قىلىشقا، ئاشۇ مىس - مىس تالىپنى يېڭى بىر نۇۋەتلىك ھۆكۈمەتنىڭ

هاكىمى دەپ ئېلان قىلىشقا مەجبۇر بولدى. ئېلان قىلىشنىغۇ قىلدى، لېكىن ھەيرانلىق ئىچىدە ئېلان قىلدى. ئۇلار ھەقىقەتەنمۇ ھەيران ئىدى. پەقەت يېزىدىن كەلگەن ۋەكىللەرلا تىنچ ۋە خاتىرجەم ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتمىدى، خۇشاللىقتىن پارقىراپمۇ كەتمىدى. تالىپنىڭ ھاكىملىققا تەيىنلەنگەنلىكى ئېلان قىلىنغاندا، ئۇلار قىزغىن، ئەمما ئادەتتىكىچە چاۋاك چېلىپ قويدى.

كەچتە ۋەكىللەر قايتىشقا تەرەددۇتلەندى. ئاشۇ چاغدا ۋىلايەتتىن كەلگەن رەھبەر ئۆزىنىڭ بالىلىق ۋە ياشلىق ۋاقتىدىكى دوستىنى- «قارا باغ»لىق ۋەكىلنى ئىزدەپ كەلدى:

— سىلەر نېمە قىلىپ قويدۇڭلار؟ ئاشۇنداق ئادەمگىمۇ ئاۋاز بېرەمسىلەر؟

— سەن بىزنى تالىپقا ئاۋاز بەرمىسەڭلار بولاتتى دېمەكچىمۇ؟ ۋاى، ئاغىنە، بىز كىمنى سايلاش توغرىسىدا كۆپ باش قاتۇردۇق. خۇداغا شۈكرى، ھېلىمۇ نامراتلىرىڭنىڭ ئىچىدە يېتەرلىك يەر ئىگىلەپ ئۆزىگە، بالا-چاقىلىرىغا ئۆي سېلىپ بولغان ئادەم بارئىكەن، بىز شۇنىڭغا ئاۋاز بەردۇق ئۆزۈڭ ئاڭلىدىڭغۇ، ئەخمىتىڭنىڭغو ھاكىملىققا حېلى شەرتى توشاتتى، بىراق، ئۈچ بالىسى، يەنە ئۆزى بار ئىكەن. تۇرسۇننىڭمۇ يەنە تۆت بالىسى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. ئەگەر بىز ئۇلارغا ئاۋاز بەرسەك، ئۇلار ھاكىم بولۇپ سايلانسا، ئۇلارمۇ ئىلگىرىكىلەرگە ئوخشاشلا ئۆي سېلىشقا، ساراي - ھەرەم سېلىشقا باشلايدۇ. تۆت يەردىن يەر ئىگىلەپ تۆت يەرگە ئۆي سېلىشقا باشلىسا، بىز ياغاچنى قانداق توشۇتىمىز؟ حىش - كېسەكنى قانداق توشۇتىمىز؟ ئۆگزىسىگە ياپىدىغان بورىنى، پاخالنى قانداق توشۇپ بولىمىز؟ تۆت ئۆيگە كېرەكلىك سېمونتنى، پولات چىۋىقنى، ئەينەكنى نەدىن تاپىمىز؟ ئىلگىرىكىلەرگە توشۇغانلىرىمىزمۇ يېتەر. بىزنىمۇ بېلىمىزنى رۇسلىۋېلىشقا، ماغدۇرلىنىۋېلىشقا قوي...

— سىلەر بۇلارنىمۇ ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ ئۆز نەپسىگە چوغ تارتىدۇ، دەيدىكەنسىلەر - دە؟

— شۇنداق. بىز بۇندىن بۇرۇن شۇنداق ھاكىملارنى كۆردۇق-تە ئاداش.

«قارا باغ»لىق ۋەكىل بۇرۇلۇپ كېتىپ قالدى. ۋىلايەتتىن كەلگەن رەھبەر ئۆز ئورنىدا ھاڭۋېىقىپ تۇراتتى. ئۇ، بۇنداق بولۇشنى زادىلا ئويلىمىغانىدى.

1989 - يىل 20 - سېنتەبر، خوتەن

(بېشى 74 - بەتتە)

نازىمە: ۋايجان! ئانامنىڭ روھى قورۇلىدۇ!

جۆرە: (تامدىن بېشىنى چىقىرىپ) نېمە ئىش؟ يەنە نېمە غەلۋە؟

نازىمە: ئاتام ئاۋۇ رەھبەر مومای بىلەن ئاللىقاياققا قېچىپ كېتىپتۇ.

جۆرە: قاچقان بولسا نېمە بوپتۇ؟ بۇ- رەھبەر بىلەن بىرىنچى قېچىشى ئەمەس. 1939 - يىلىمۇ ئاشۇ رەھبەر بىلەن قاچقاندى. تەشۋىشلەنمە، قىزىم. قاچقان بولسا، ئەلۋەتتە رەھبەر بىلەن بېشىنى بېشىغا تەگكۈزۈپ چۈشكەن سۈرىتى كېلىدۇ.

بەھرى: (مەخسۇمنى قولىدىن سۆرەپ كىرىدۇ، ھاياجانلانغىنىدىن ئاۋازى چىقماي خىرقىراپ سۆزلەيدۇ) ئاتام قېچىپتۇ. ئاتام ئاتام قېچىپ كېتىپتۇ، ئاتام قېچىپ كېتىپتۇ. (نارىمەگە ئېتىلىدۇ) سەن جاۋابكار. ھەممىسىگە سەن سەۋەبچى. ئاتام قېچىپ كېتىپتۇ. ئاتام ...

جۆرە: مانا بۇنى ياشلىقتا بەرگەن كۆڭۈل، دەيدۇ.

(پەردە يېپىلىدۇ)

يازغۇچىنىڭ ئۆزبېكچە «يۇلتۇز» ناملىق توپلىمىدىن ئۇيغۇرچىلاشتۇرغۇچى: ئابدۇۋەلى خەلپەتوۋ

ترسىرات دىڭىزىدىن تامچىلار

ئىز چۈشمىگەن يول

(نەسىرلەر)

شاكىر بۇغرا

ئانام ئالتە بالا تۇغۇپ ئالتە كۈن راھەت كۆرمىگەن ئايال.

* * *

مەن يەر شارىغا ھەيران قالىمەن: ئۇنىڭ تاغلارنى، دېڭىز - ئوكيانىنى، قۇم بارخانلىرىنى، ساناقسىز ئادەملەرنى كۆتۈرگىنىگە... يەنە كېلىپ ئۆزىگە ئىككى باراۋەر كەلگىدەك قىلمىش - گۇناھلارنى كۆتىرىپ تۇرغانلىقىغا!...

* * *

پاھ! نېمىدېگەن چوڭ ئۆزگىرىش بۇ: بىر كېچىدىلا بۇ ئالەمنىڭ بېشىغا ئاق كىرىپتۇ.

* * *

ئۇلارنىڭ يىغىسى - بىزنىڭ كۈلكىمىز. بۇلۇت ياش تۆكسە قايسىبىر گۈل - چېچەك ئېچىلىپ كۈلمىگەن.

* * *

كېلىچەك — بۇ ئالەمنىڭ تولغىقى. قۇلىقىمغا ئىڭراش ئاۋازى كېلىۋاتىدۇ.

* * *

پۈتكۈل ھايۋانلار ئىچىدىن ئادەملەرنى ئىزدىسەم، كۆزۈمگە ھېچ چېلىقمىدى. ئادەملەر ئىچىدىن ھايۋانلارنى ئىزدىسەم ھەردەم ئۇچراپ تۇردى.

* * *

قىزىلگۈلنى پۇراپ - پۇراپ مەست بولدۇم، يېشىلسەم، يىلتىز يېتىشكەن قىغدا ياتىمەن.

* * *

قۇربان ھېيىتتا قىلدۇق قۇربانلىق، بوۋام ساقال سىيپىدى، مومام شادلاندى، ئاتام ئانامغا قاراپ تەبەسسۇم قىلدى، بىزلەر چۇرقىراشتۇق. ھاياتلىققا بولاي كۆك قوچقار!

ئۈزۈك نەپەسلەر

ئابدۇرەشىد ئابدۇلھەمىد (ئوقۇتقۇچى)

ساڭا زىيانلىق بولغان ئادەم سېنى تىللىغۇچى ئەمەس، بەلكى يۈز تۇرانە ھالدا ماختىغۇچىدۇر.

* * *

شەمشەر بىسىنىڭ ئۈپرىغانلىقى، ئۇنىڭ ھاياتلىق ئۈچۈن قانچىلىك تۆھپە قوشقانلىقىدىن دېرەك بەرسە، بىسىنىڭ يانغانلىقى، ئۇنىڭ كېرەكتىن چىققانلىقىنى بىلدۈرىدۇ، ئەمما، سۇنۇپ كەتكەنلىكى بولسا، ئۆتكۈرلۈكنىڭ ئىپادىسى.

* * *

دەرەخ ئەمدىلا يېتىلگەن يۇمران بىخلىرىنىڭ كېيىن پالتىغا ساپ بولىدىغانلىقىنى ئويلىمىسا كېرەك.

* * *

باشقىلارنىڭ ساڭا كۆرسەتكەن ئەقلى ئۇنىڭ ئىجادى ئەمەس، پەقەت ئۆز كەچۈرمىشىنىڭ بىر قىسمى.

* * *

سېنىڭ قەدر - قىممىتىڭنىڭ بار - يوقلىقى ھايات ۋاقتىڭدا باشقىلارنىڭ سېنى ماختاپ كۆككە كۆتۈرگەنلىكىدە ئەمەس، بەلكى ئۆلگەندىن كېيىن تىللىغان - تىللىمىغانلىقىدا ئىپادىلىنىدۇ.

* * *

قىش قانچە ئۇزۇن بولسا، باھارغا بارمىغان ئىنسانلىش ئۈنچە كوچلوك بولىدۇ.

* * *

بۇيرۇق بېرىش - باشقۇرۇشنىڭ، تەشكىللەشنىڭ ئەڭ ئاھىرقى تەدبىرى، ئۇنىڭ داۋاملىق قوللىنىلىشى ـ مەغلۇبىيەتنىڭ بىشارىتى.

* * *

دۇنيادىكى كۆپ نەرسىلەر تۈگىگەندە ياكى ئۈگەيلا دەپ قالغاندا غايەن زور قىممەتكە ھۇيەسىسەر بولىدۇ.

* * *

ئىتتىنىڭ قەدر - قىممىتى ـ ئۇنىڭ غالجىرلىقىدا.

* * *

سەن ئىلىم - پەن چوققىسىغا چىققاندىمۇ، يەنىلا تۇرمۇش مەكتىپىنىڭ سەبىيي ئوقۇغۇچىسى.

* * *

ئىنسان-بارلىق شەيئىلەرنىڭ ھەم ئىجادچىسى، ھەم قاتىلىدۇر.

* * *

مەنزىل يېقىنلاشقانسېرى كارۋاننىڭ تەشىۋىقى شۇنچە كۈچىيىشكە باشلايدۇ.

* * *

ئادەمنىڭ قولى بىلەن ئېغىزى ئارىلىقىدا چەكسىز بىر بوشلۇق مەۋجۇد. ئەگەر بۇ بوشلۇق بولمىغاندا ئىدى، مېڭىگە بىزنىڭ ئېھتىياجىمىز چۈشمىگەن بولاتتى.

* * *

ھەقىقەت - يۇزسىز، رەھىمسىز كىشىلەرگە مۇھتاج.

* * *

بۇلبۇل گۈلنىڭ ئىشىق - پىراقىدا زار يىغلاپ - كۆزلىرىدىن قەتىرە - قەتىرە خۇن ئارىلاش ياش تۆككىنىدە، گۈل ئۇنى ئىچىپ قېچىرىل رەڭگە كىردى. بۇ، گۈلنىڭ بۇلبۇلغا بولغان سادىقلىقىمۇ ياكى مەنسىتمەگەنلىكىمۇ؟

* * *

ھېچقانداق يەردىن تېپىلمىغان ئەڭ چوڭ ساخاۋەت ۋە رەزىل ۋەھشىيلىك ئىنسانىدىن تېپىلىدۇ.

ناۋائى نەدە؟

ياقۇپ كېرەم (ئۇقۇغۇچى)

مەن بىر دانىشمەندىن سورىدىم:
ـ ھەي دانىشمەنىم، ناۋائى نەدە؟
دانىشمەن ئېيتتىكى:
ـ ئۇنىڭ جىسمى تۇپراقنىڭ كۆكسىدە، غەيرەت - شىجائەتكە باي ئۇمىدۋار روھى بولسا كېشىلەر قەلبىدە، بىزگە قالغان ئۆچمەس ئىزى بولسا بىلىم خەزىنىسىدە!

شېئىرلار

دولقۇن روزى (ئۇقۇغۇچى)

مەست شائىر

«ئويغان!

ئويغان!» دەپ ۋارقىراپ قويۇپ،
ئاستا - ئاستا كەتتى ئۇيقۇغا...!

ھايات ۋە ئۆلۈم

مەن ئانامدىن يىغلاپ تۇغۇلۇپ،
يىغام بىلەن قويدۇم ئۇزۇتۇپ.

پەيلاسوپ

ساقايتماقچۇن سارالىق ئىدرەكسىنى،
ئەبەدىلىك پەلسەپە يېزىپ.
قالمىغاندا دۇنيادا سارالىق،
قالدى ئۆزى ئەقىلدىن ئېزىپ.

ناخشىچى

تۇراپ دائىم (ئۇقۇتقۇچى)

قوناقلىقتىن باشلانغان ناخشا،
ئېلىپ چىقتى ئۇنى سەھنە، ئېكرانغا.

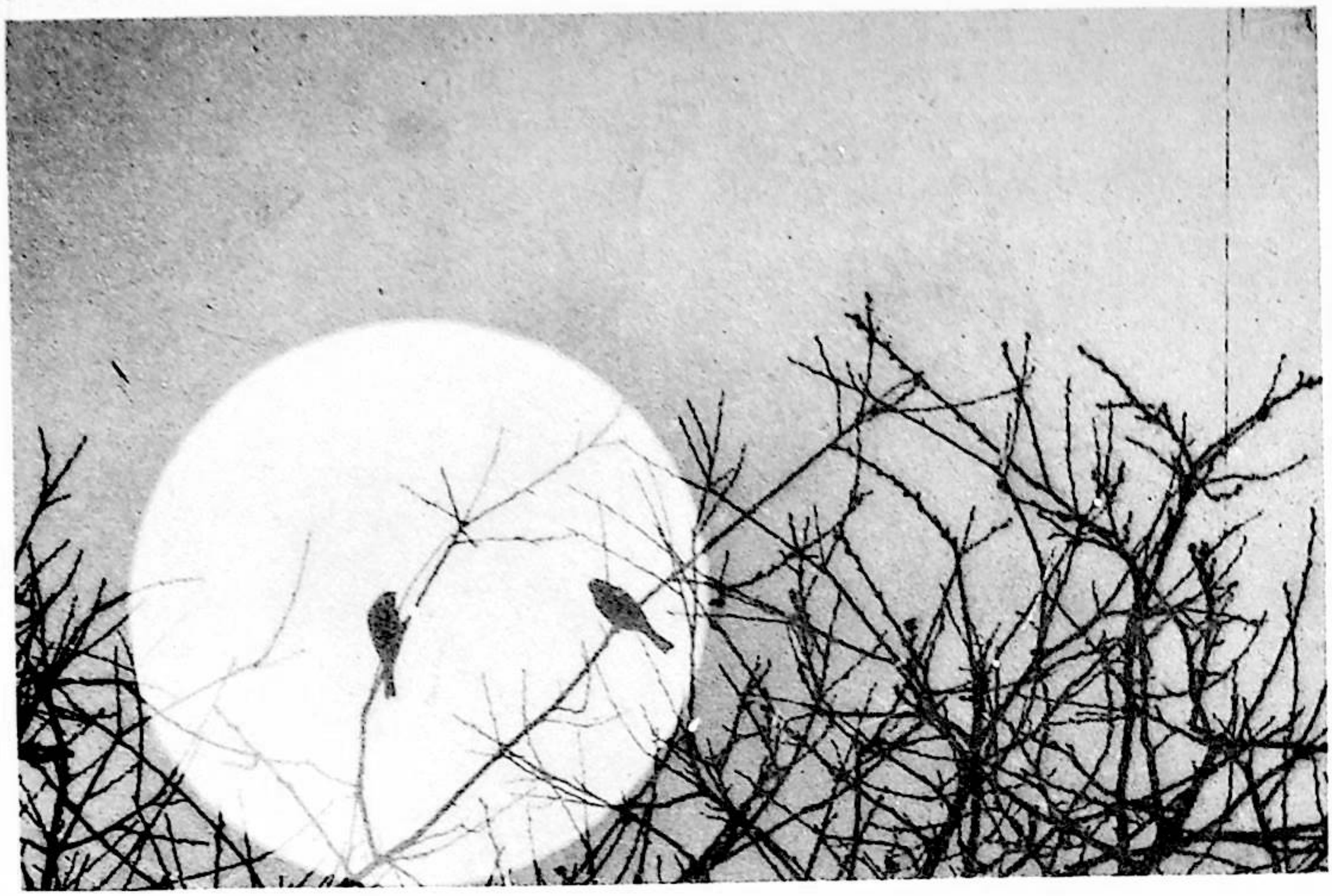

باهار كەلدى　　ئەنۋەر ئابلىم فوتوسى

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى»　《新疆文化》综合型文学双月刊（维吾尔文）

(قوش ئايلىق ئۇنىۋېرسال ئەدەبىي ژۇرنال)　1990 - يىل 3 - سان

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزدى. تېلېفون نومۇرى: 28055
ش ئۇ ئا ر ئاممىۋىي سەنئەت يۇرتى نەشىر قىلدى.
«شىنجاڭ گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى.
ئۇرۇمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ.
ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ.

编辑：《新疆文化》编辑部
出版：新疆维吾尔自治区群众艺术馆
印刷：《新疆日报》印刷厂
发行：乌鲁木齐市邮局
订阅：各地邮局（所）

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: CN 65 - 1073/1
ژۇرنال ۋاكالەت نومۇرى: 22 - 58. باھاسى 50 پۇڭ.

国内统一刊号：CN 65－1073/ 1
本刊代号：58－22　定价：伍角

